ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI NO. 208
Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 44
Araştırma Serisi No. 35

KARAMANLI NİZÂMÎ

HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ

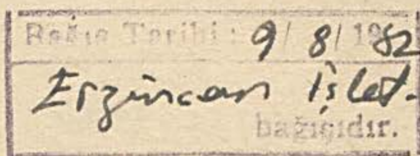
ve

DİVANI

Halûk İPEKTEN

Sevinç Matbaası, Ankara - 1974

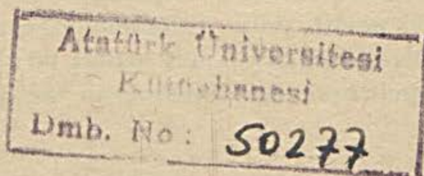
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI NO. 208
Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 44
Araştırma Serisi No. 35

KARAMANLI NİZÂMÎ

HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ ve DİVANI

Halûk İPEKTEN

Sevinç Matbaası, Ankara - 1974

ÖNSÖZ

XV. yüzyıl şairlerinden Karamanlı Nizâmî'nin hayatı, edebî kişiliği ve Divan'ının karşılaştırmalı metni üzerinde yapılan bu çalışmada(*) gözetilen ilk hedef, Divan'ın karşılaştırmalı bir basımını ortaya koymaktır. Edebiyat tarihi bakımından en önemli malzeme "eser" olduğuna göre, eserler elde bulunmadan, bir sanatçı ve hele genel olarak bir devrin edebiyatı hakkında verilecek hükümlerin baştan savma ve bilimsel düşünceden uzak olacağı açıktır. Bu bakımdan, önce eksiksiz ve güvenilir metinlerin ortaya konması gereklidir. Nizâmî'nin Divan'ını yayınlarken, hayatı ve kişiliği hakkında kısa bir araştırma yapmak, şairi ve yaşadığı devri tanıtabilmek bakımından faydalı görülmüştür.

Eserin, daha çok bir giriş özelliği taşıyan Birinci bölümünde, şairin yaşadığı devre ait Karaman Beyliği tarihine kısaca bir göz atıldıktan sonra, hayatı ve edebî kişiliği ve özellikle nazireciliği üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde Nizâmî Divanı'nın karşılaştırmalı metni verilmiştir. Metin hazırlanırken Divan'ın İstanbul kitaplıklarında bulunan altı yazmasından faydalanıldıktan başka, ötedenberi nazireleri ile tanınmış olan şairin mecmualarda fazlaca şiiri bulunacağı düşünülerek Nazire mecmuaları da taranmıştır. Nitekim şairin 140 şiirinden 68'i Nazire mecmualarında bulunduğu gibi, Divan yazmalarında bulunmayan dört şiiri de bu yoldan elde edilmiştir. Böylece şiirlerden çoğunun sekiz-on nüshaya dayanılarak karşılaştırılması mümkün olmuştur.

(*) Bu çalışma, 1954 yılında, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi olarak hazırlanmıştı. Bu defa yeniden ele alınarak genişletilmiş, Divan'ın karşılaştırılmasında faydalanılan dört nüshaya yeni iki nüsha (T ve Ü nüshaları) eklenerek basıma hazırlanmıştır.

Divan'ın tertibinde, şiirlerin ve beyitlerin sıralanmasında en geniş ve düzgün bir yazma olan H1 nüshası esas alınmakla beraber, bu nüshada türkçeleriyle karışık olarak bulunan farsça şiirler, A nüshasındaki sıraya uyularak Divan'ın sonuna eklenmiştir. Nüshaların metinde fark gösterdikleri yerlerde bir seçim yapmakta tereddüde düşüldüğü zaman, en eski ve güvenilir bir yazma olan A nüshasındaki şekil alınmıştır. Şiirleri XV. yüzyıl türkçesi ile verebilmek için, yüzyılın belli fonetik özellikleri gözönünde bulundurulduğu gibi, harekeli bir Ahmed Paşa Divanı'ndan(*) ve kısmen harekeli olan H2 nüshasından faydalanılmıştır.

Halûk İpekten

(*) Divan-ı Ahmed Paşa. Millet Ktp. Ali Emiri manzum eserler no. 10

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

XV. YÜZYILDA KARAMAN BEYLİĞİ

Nizâmî'nin hayatı ve kişiliği üzerinde bir araştırmaya girişmeden önce, şâirin yaşadığı Karamanoğlu Beyliği tarihine kısaca bir göz atmak gereği vardır.

XV. yüzyıl başında Karaman beyleri, gerek Osmanlılar ve gerek diğer beylikler arasında kendi beyliklerine hayat hakkı tanıtabilmek için sonu gelmez bir savaşın içinde idiler. Karamanoğlu Mehmed Bey de, bu yaşama savaşı içinde geçen hayatının son seferini Antalya kal'ası'na yapmıştı. Düzmece Mustafa ve Küçük Mustafa Çelebi'ye yardımlarından bir sonuç çıkmadığını görünce, hiç olmazsa Antalya kal'asını Osmanlılardan almak için Hamidoğlu ile birleşerek şehri kuşattı. Uzun süren[1] bu kuşatmanın sonunda Mehmed Bey II bir top güllesi değmesiyle ölünce (1423 şubat/826 safer)[2] Karamanlılar şehri bırakıp Lârende'ye dönmek zorunda kaldılar.

Mehmed Bey'in Alâeddin, İsâ, İbrahim adlarında üç[3] oğlu vardı. Kuşatmada bulunan İbrahim Bey, babasının ölümü üzerine komutayı eline almış, Alâeddin Bey ise kaçıp Antalya kal'ası'na sığınmıştı.

---

(1) Hoca Sa'deddin, kuşatmanın üç yahut sekiz ay sürdüğünü yazıyor (*Tâcü't- tevârih.* İstanbul 1279, c.I. s. 330); Buna karşı Şikârî, kuşatmanın 21 gün sürdüğünü söylemiştir (Mesut Koman, *Şikârî'nin Karaman Tarihi.* Konya 1946. s. 185).

(2) İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *İbrahim Bey İmâreti Vakfiyesi.* Belleten I. s. 113; Hoca Sa'deddin'de Mehmed Bey'in ölüm tarihi 1427/830 olarak gösterilmiştir (c.I. s. 331).

(3) Âşıkpaşazâde, *Tevârih-i Âl-i Osman.* İstanbul 1332. s. 111; Şikârî'de beş oğul vardır: İbrahim, Alâeddin, İshak, Halil, Orhan (Mesut Koman, *Şikârî'nin Karaman Tarihi.* s. 542); İbrahim Hakkı Konyalı, Karamanoğulları şeceresinde Alâeddin, İbrahim ve İsâ yanında bir dördüncü oğlunu göstermiştir (İ.H. Konyalı, *Âbideleri ve Kitâbeleriyle Karaman Tarihi.* İstanbul 1967. s. 96'dan sonraki şecere tablosu).

Karaman ileri gelenleri beyliğe eski beyin kardeşi Ali Bey'i uygun görerek onu çağırttılar. Ali Bey'in Lârende'ye gelip beylik yönetimini ele alması üzerine güç durumda kalan İbrahim ve İsa Bey'ler Osmanlı padişahına sığınmak zorunda kaldılar. Sultan Murad II. Karaman beylerine çok iyi davrandı. Hatta her birine kızkardeşlerinden birini verdi(4). İbrahim Bey'e Ankara savaşından sonra elden çıkmış vilâyetlerin geri verilmesi şartı ile asker yardımı yaparak, babasının tahtını elde etmesini sağladı (1424/827). Ali Bey tekrar Niğde'ye çekildi.

İbrahim Bey, durumunu iyice sağlamlaştırdıktan sonra, anlaşmaya göre Osmanlılara vermek zorunda kaldığı yerleri geri almak isteğine kapıldı. Bunun için Macarlarla bir anlaşma yaptı(5). Ve hemen Beyşehri'ni alarak Hâmidiline girdi. Fakat Rumeli'de Macarları bozguna uğratan Osmanlılar 1433 (837)'de Anadolu'ya geçip Akşehir, Beyşehri, Seydişehir ve Saidili'ni alınca İbrahim Bey Lârende'ye kadar çekildi. İçel'den başka bütün Karaman vilâyetleri elden çıktı. Osmanlılar Konya ilini aldılar ve şehir halkını Afyonkarahisar'a kadar sürmeyi düşündüler. Çok güç durumda kalan İbrahim Bey, tanınmış tefsir ve hadis alimi Karamanlı Hamza'yı anlaşma dileğiyle padişaha gönderdi. Beyin bir çok memleketi bırakması ve verdiği sözlere bağlı kalması şartiyle anlaşma yapıldı (1435/838)(6).

İbrahim Bey, az sonra, Memlûkların Karamanlılardan alıp Dulkadiroğullarına verdikleri Kayseri üzerine yürüyerek şehri ele geçirdi (nisan 1435/ şevval 838). Sultan Murad II'dan asker yardımı gören Dulkadir-oğlu Mehmed Bey şehri geri aldığı gibi, Osmanlılar da Akşehir'i aldılar. Bu çarpışmada kardeşinin üzerine gönderilen İsa Bey öldü. İbrahim Bey 1437 mayısında (840 zilkade) Sultan Murad'la anlaşma yapmak zorunda kaldı(7).

Bu anlaşma altı yıl, 1442' de (846) İbrahim Bey'in Avrupadaki hıristiyan anlaşmasına katılmasına kadar sürdü. Anlaşma gereğince Haçlılar Rumeli'de ilerlerken, Karaman-oğlu Anadolu'da Ankara, Kütahya, Beypazarı'nı alarak yağma ediyordu(8). Önce Şehzâde Alâeddin, sonra padişah komutasındaki kuvvetler Karaman ordusunu

(4) Âşıkpaşa-zâde, *Aynı eser.* s. 107.
(5) Hoca Sa'deddin, *Aynı eser.* I. s. 355.
(6) Âşıkpaşa-zâde, *Aynı eser.* s. 119, 121.
(7) İ. H. Uzunçarşılı, *İbrahim Bey İmâreti Vakfiyesi.* Belleten I. s. 117; Şehabeddin Tekindağ, İslâm Ansiklopedisi *Karamanlılar* maddesi. s. 325.
(8) Hoca Sa'deddin, *Aynı eser.* I. s. 371.

yendiler. Fakat Sultan Murad II Rumeli'ye dönmekte acele ettiğinden hemen bir anlaşma yapıldı(9).

Padişah Rumeli'ye geçer geçmez tekrar saldırıya geçen İbrahim Bey, bu davranışıyle Sultan Murad II'ın sabrını tüketmiş oldu. Padişah, İbrahim Bey'in cezalandırılması için devrin tanınmış âlimlerinden fetvâlar alarak Anadolu'ya geçti(10). Bu fetvâlara dayanan Osmanlı ordusu, geçtiği yerleri yakıp yıkarak Karaman ordusunu Taşeli'ne kadar sürdü. Osmanlılar geçtikleri yerlerde taş taş üzerinde bırakmadıkları gibi, halka da kötü davrandılar(11). Server Ağa'nın ricâları üzerine Sultan Murad anlaşma yapmağa razı oldu(1444/848); İbrahim Bey, Osmanlılarla savaşmıyacağına ve hatta gerektiğinde savaşlarda onların yanında yer alacağına dair bir 'sevgend-nâme' verdi. İbrahim Bey bu yeminini Sultan Murad II'ın ölümüne kadar bozmamış, hatta İkinci Kosova savaşında Osmanlılara asker yardımı da yapmıştır(12).

Sultan Murad'ın 1451/855'de ölmesiyle İbrahim Bey - verdiği söz ve ettiği yeminleri artık hükümsüz sayarak - tekrar harekete geçti ve Venediklilerle bir anlaşma yaptı. Germiyan, Aydın, Menteşe beyliklerinde karışıklıklar çıkarttığı gibi, ordusu ile Antalya üzerine yürüdü. Fakat Fâtih Sultan Mehmed ordusuyle üzerine gelince İbrahim Bey Taşeli'ne çekildi ve yine anlaşma yollarını denedi. Anlaşma için tanınmış âlimlerden Molla Veli'yi padişahın huzuruna gönderdi. Yapılan anlaşmaya göre Karamanoğlu kızını ve aldığı Akşehir, Beyşehir ve Şeydişehir'i padişaha vermeği kabul ediyordu(13).

İbrahim Bey, 1464 temmuz-ağustos (868 zilkade - zilhicce) tarihinde öldüğünde(14) bir câriyeden olan ve en büyükleri bulunan İshak ile(15), —Çelebi Mehmed'in kızından olan— Pîr Ahmed, Kâsım, Karaman, Alâeddin, Süleyman, Nure Sofu, Mehmed (16) isminde sekiz oğul bıraktı. İbrahim Bey, sağlığında tahtı büyük oğlu İshak'a vasiyet

(9) İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi.* c. I. s. 214.
(10) Fetvâlar için bk. Uzunçarşılı, *İbrahim Bey İmâreti Vakfiyesi.* Belleten I. s. 118-127.
(11) Âşıkpaşa-zâde, *Aynı eser.* s. 129.
(12) Sa'deddin, I. s. 394; Âşıkpaşa-zâde, s. 152; Şehabeddin Tekindağ, İslâm Ansiklopedisi *Karamanlılar* mad. s. 325.
(13) Sa'deddin, I. s. 416.
(14) Mezar kitâbeleri için bk. Belleten I. nr. 16.
(15) Şikârî'de Kâsım Bey ile bu İshak Bey karıştırılmıştır (Mesut Koman, *Şikârî'nin Karaman Tarihi.* s. 191.
(16) Uzunçarşılı, *İbrahim Bey İmâreti Vakfiyesi.* s. 125. Vakfiyenin fotokopisinde diğer kardeşlerin yanında, kaynakların kaydetmediği Mehmed ismine de rastlanıyor.

etmişti. Hastalığı sırasında da devlet işlerini ona bırakınca, diğer kardeşler başkaldırdılar. Pîr Ahmed, kardeşlerinin başına geçip, babası ile İshak Bey'i Konya'dan sürüp çıkardı. Bu olay ihtiyar İbrahim Bey'in ölümüne[17] ve İshak Bey'in Uzun Hasan'a sığınmasına yol açtı. Pîr Ahmed bir süre Karaman tahtını koruduysa da, Uzun Hasan'ın İshak Bey'in teşvikiyle Karaman illerini birer birer ele geçirmesi sonucu tahtını kaybetti. Uzun Hasan, geçtiği yerleri yıkıp, yağma ederek, değerli ne bulduysa aldı götürdü (yalnız götürülen develerin sayısı yirmi bin kadardı[18]).

Bunun üzerine Pîr Ahmed ve kardeşleri Fatih Sultan Mehmed'e sığınarak ondan yardım istediler. Bu isteğin kabul edileceğinden telâşlanan İshak Bey, Sultan Mehmed'e bir elçi göndererek, kardeşi Pîr Ahmed'e yardım etmezse Akşehir ve Beyşehir'i kendisine vereceğini öne sürdü[19]. Buna karşı Padişah, bu şehirlerin zâten Osmanlıların olduğunu, fakat Çarşamba suyu'nun sınır sayılmasıyla teklifinin kabul olunacağı cevabını verdi. İshak Bey buna yanaşmayınca da Pîr Ahmed'e kuvvet vererek İshak Bey'in üzerine yürüttü. İki kardeş orduları Ermenak'ta karşılaştılar. İshak Bey yenildi. Karısını ve çocuğunu bile bırakarak Uzun Hasan'a sığındı. Pîr Ahmed Bey tekrar Karaman Beyi oldu. Padişahın kendisine yardımlarına karşı da Akşehir, Beyşehir ve Ilgın'ı geri verdi ve Osmanlı hakimiyetini tanıdı (1465/870).

Fakat çok geçmeden Pîr Ahmed de atalarının siyâsetini güderek, sözünden caydı ve bir saldırıyla Ilgın'ı geri aldı[20]. Üstelik tâbi bir beyin göstermesi gereken sadâkati göstermediği gibi, Uzun Hasan'a karşı hazırlanan seferde Padişah'a yardımcı kuvvet de göndermedi. Bunun üzerine Karamanlılara karşı yeni bir sefer hazırlandı[21]. Zaten Fatih Sultan Mehmed, devlet kurulduğundan beri Memlûklar, diğer beylikler yahut hıristiyanlarla işbirliği yaparak durmadan yeni dertler çıkaran bu beyliği ortadan kaldırmak için fırsat gözlüyordu. Nitekim,

(17) Şikârî, İbrahim Bey'in Fatih Sultan Mehmed tarafından zehirlettirilmesi rivâyetinden bahsetmiştir (s. 192).
(18) Sa'deddin, I. s. 499; Hammer, *Devlet-i Osmâniye Tarihi.* Çev. Mehmed Atâ. c. III. İstanbul 1329. s. 89-90.
(19) Âşıkpaşa-zâde, s. 168; Sa'deddin, I. s. 499.
(20) Sa'deddin, *Aynı eser,* I. s. 500.
(21) Âşıkpaşa-zâde, *Aynı eser.* s. 169.

Bizümle saltanat lâfın idermiş ol Karamânî
Hudâ fursat virir ise kara yire karam anı [22]

beyti ile de düşüncelerini açıklamıştı.

Fâtih Mehmed, sadrazam Mahmud Paşa ile birlikte doğruca Konya üzerine yürüdü. Şehir alındı[23]. Lârende'ye çekilen Pîr Ahmed'i kovalayan Mahmud Paşa, şehri kuşatarak, çetin bir savaştan sonra aldı. Lârende önünde İshak Bey de yenildi. Pîr Ahmed zorlukla kaçıp kurtulabildi. Bey'in ellerinden kaçması olayının acısını Osmanlılar, Karaman halkından çıkardılar. Pek çok adam öldürüldü. Mahmud Paşa, bütün Karaman topraklarını ele geçirdi (1467/871)[24]. Böylece 166 yıllık Karaman Beyliği ortadan kalkmış oluyordu.

Sultan Fâtih Mehmed, Karaman istilâsını tamamladıktan sonra Konya ve Lârende'deki işçi ve san'atkarların İstanbul'a gönderilmesini buyurdu[25]. Sadrazam, halkı yerlerinden, yurtlarından etmenin doğru olmadığını söylediyse de dinletemedi. Bunun üzerine, mümkün olduğu kadar az kişiyi İstanbul'a göndertmeyi denedi. Fakat Paşa'nın düşmanlarından olan Rum Mehmed Paşa'nın "sadrazamın halk arasında ayırım yaptığını, fakirleri gönderip, zenginlerden rüşvet aldığını" ortaya atması üzerine Padişah, Mahmud Paşa'nın çadırını, iplerini kestirip başına yıktırarak onu sadaretten uzaklaştırdı[26]. Mührü alan Mehmed Paşa, memleketin ileri gelenlerini bile işçi ve san'atkardan sayarak 50-60 bin kişiyi işkence ile, perîşan bir halde İstanbul'a gönderttı. Bunların arasında tefsire kadir üçyüz şeyh, vâiz, âlim, müfti vardı[27]. Hatta Mevlânâ Celâleddin Rumi soyundan Emir Ali Çelebi'nin oğlu Ahmed Çelebi de götürülenler arasındaydı[28].

Osmanlı ordusunun dönüşünden sonra, Pîr Ahmed tekrar ortaya çıkarak, İçel ve Taşeli'nde kardeşi Kâsım Bey ile ortaklaşa hüküm sürmeğe başladılar ve Lârende'yi ele geçirdiler. Şehri geri almak üzere gönderilen Rum Mehmed Paşa, Karamanoğullarını yenerek şehri aldı

(22) Kemâl Edip Ünsel, *Fâtihin şiirleri.* Ankara 1946, s. 77; Lâtifî, *Tezkire-i Lâtifî.* İstanbul 1314, s. 63.
(23) Mesut Koman, *Şikârî'nin Karaman Tarihi.* s. 196.
(24) Hammer-Purgstall, *Devlet-i Osmâniye Tarihi.* Çev. M. Ata. c. III, s. 92.
(25) Şikârî, *Aynı eser.* s. 197.
(26) Hoca Sa'deddin, s. 512; Hammer, III. s. 93: Şehabeddin Tekindağ, İslâm Ansiklopedisi *Mahmud Paşa* maddesi. s. 186.
(27) Şikârî, bunların iki üç yıl sonra kaçıp vatanlarına döndüklerini yazıyor (s. 197).
(28) Sa'deddin, s. 513.

ve halka —beylere yardım ettikleri için— görülmemiş işkenceler yaptırdı(29). Bu hareket, halkın Osmanlı idaresinden büsbütün soğumasına sebep oldu. Rum Mehmed Paşa, üzerlerine yürüdüğü Varsaklar'a yenilince Pîr Ahmed ve Kâsım Beyler yeniden ortaya çıktılar. Kâsım Bey, kuvvetleri ile Ankara'ya kadar yürüyerek bir çok yerleri yağma etti, yakıp yıktı(30). Üzerine gönderilen kuvvetleri bozguna uğrattı. Fakat sonradan yedeklerle kuvvetlenen Osmanlı ordusu iki kardeşi iyice sıkıştırdılar. Pîr Ahmed İçel'e kaçarak kurtuldu ve sonra Uzun Hasan'a sığındı(31). Bu arada Kâsım Bey, Torosların güneyinde tutunmağa çalışıyordu. Osmanlı kuvvetleri önünde yenilince, dağlara kaçıyor, ordu gittikten sonra yeniden ortaya çıkıyordu. Sonunda Niğde'ye bir baskın yapıp şehri yağmaladıktan sonra, o da Uzun Hasan'a sığınmak zorunda kaldı.

Fâtih Sultan Mehmed, artık Anadolu karışıklıklarını tamamiyle önlemek için Gedik Ahmed Paşa'yı 1471'de (878) Anadolu'ya gönderdi. Paşa, bütün Karaman'ı yeniden ele geçirerek Karamanoğullarını bir daha kalkınamıyacak duruma soktu. Fakat Beyler Uzun Hasan'ı Padişaha karşı kışkırtıp duruyorlardı. Uzun Hasan'ın Kâsım ve Pîr Ahmed Beylere verdiği kuvvetler Anadolu'da bir çok yere saldırdılar, halka zulmettiler(32). Gedik Ahmed Paşa komutasındaki kuvvetlere yenildilerse de Beyler yine kaçıp kurtulabilirler. Otlukbeli savaşında Uzun Hasan'ın yanında çarpıştılar ve onun yenilgisinden sonra tekrar yurtlarına döndüler. Pîr Ahmed Ermenak'da, Kâsım Bey Torosların güneyinde karargah kurarak şehir ve kasabaları talana başladılar. Gedik Ahmed Paşa, onlarla uzun zaman uğraşmak zorunda kaldı. Sonunda Osmanlı kuvvetleri Pîr Ahmed Bey'in kuvvetlerini Lârende yakınında bozguna uğrattılar. Pîr Ahmed, sığındığı Menan kalesinde surlardan atılmak suretiyle öldürüldü(33). Kâsım Bey de kardeşinin ölümünden sonra Silifke'de yenilmiş ve perişan bir halde canını kurtararak kaçabilmiştir.

---

(29) Selâhattin Tansel, *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi Hayatı*. Ankara 1953. s. 56.
(30) Âşıkpaşa-zâde, *Tevârih-i Âl-i Osman*. İstanbul 1332. s. 173.
(31) Hammer, *Aynı eser*. c. III. s. 116.
(32) Âşıkpaşa-zâde, s. 176.
(33) Şehabeddin Tekindağ, İslâm Ansiklopedisi *Karamanlılar* mad. s. 327; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Pîr Ahmed'in Uzun Hasan'a sığındığını ve az sonra Bayburt'ta öldüğünü yazıyor (*Osmanlı Tarihi*. c. II. s. 107; Hoca Sa'deddin'e göre ise Tarsus'ta ölmüştür (s. 549).

Kâsım Bey, bundan sonra da bir süre Osmanlıları uğraştırmış, Şehzade Mustafa'nın ölümünden sonra Karaman valisi tayin edilen Şehzade Cem'in kardeşi ile olan saltanat savaşında onunla birleşmiştir. Cem Sultan'ın Rodos şövalyelerine sığınmasından sonra, Sultan Bayezid II'in kendisine verdiği İçel ve Lârende'de ölümüne kadar Osmanlı sultanına bağlı olarak hüküm sürmüştür. Kâsım Bey'in de ölümüyle Osmanlı Devleti için Karaman meşguliyeti artık tamamiyle ortadan kalkmıştır(34).

* *

XV. yüzyılın ikinci yarısında Semerkand, Tebriz, Herat doğunun en büyük kültür merkezleri olma durumlarını korurlarken, Anadolu'da da Bursa, Edirne, Kütahya, ve sonra İstanbul gittikçe gelişerek ilim ve san'at merkezleri haline geliyorlardı. İşte bu arada Karaman Beyliği vilâyetleri olan Konya, Lârende, Niğde gibi büyük şehirler, kültür bakımından bir hayli ileride idiler. Bilhassa Konya, Selçuk medeniyetinin eserlerini koruması ve Karamanoğullarının kültür merkezi bulunmasıyla üstünlüğünü gittikçe arttırdı. Karaman Beyleri aydın fikirli, san'atçılara ve bilim adamlarına karşı koruyucu ve saygılı insanlardı. Mehmed I Bey'in ve veziri Cimri'nin o zamana kadar devlet kurumlarında kullanılan farsçanın yerine türkçeyi ön plana almaları(35) ilk milli hareketlerden biridir.

Beyler, ellerinde tuttukları şehirlerin kalkınması ve güzelleşmesine son derece önem vermişlerdir. Gerek kendileri ve gerek memleketin ileri gelenleri câmi, imâret, medrese, türbe, çeşme, mescid, hamam, köprü gibi yapılar meydana getirmişlerdir. Şikârî'nin dediğine göre yalnız "*İbrahim Bey'in tekkesi, câmi ve hankahı ve köprüsü ve hanları cümle altmış dört tanedir, hayratı bî-nihâyedir*"(36).

Osmanlı padişahları gibi sultan, emir ve han unvanlarını alan Karaman Beyleri, adlarına hutbe okutmuşlar, para bastırmışlardır. Selçuklu imparatorluğunun yıkılışından beri kendilerini Osmanlılara rakip olarak görüyorlardı. Bu düşünce, beyliğin yıkılışına kadar sürüp gitmiştir.

Karaman Beyliği'nin büyük şehirleri Konya, Niğde, Akşehir, Ermenak, Silifke ve Ereğli idi. Selçuklu mimarisinin bir değişme ve

---

(34) Hammer, c. III. s. 138; Şehabeddin Tekindağ, *Karamanlılar* mad. s. 327.
(35) Hasan Fehmi Turgal, *Anadolu Tarihinde Neticelenmemiş Bir Türkçülük Hareketi*. Ülkü Mecmuası. c. VII. s. 257-260. 1936.
(36) Şikârî, *Aynı eser*. s. 191.

gelişmesinden meydana gelen Karaman mimârî san'atı, bu şehirlerde birçok eserler ortaya koymuşdur. Mermer kaplamalar, ahşap çatı bu mimarînin başlıca özelliklerindendir(7).

Konya :

Selçuklu Devleti'nin iki yüzyıl boyunca hükûmet merkezi olan Konya, çok gelişmiş, imâr edilmiş bir şehirdi. Şehirdeki birçok yapı Selçuklulardan kalmaydı. Bu devletin yıkılışından sonra, Karamanlılar Konya'yı ele geçirmiş ve şehir, Karaman Beyliği devrinde de eski önemini sürdürmüştür. Karaman Beyleri, eskilerin yanında şehre yeni yapılar ilâve ettiler: Has Bey'in oğlu Mehmed Çelebi tarafından yaptırılan Hasbey-oğlu Darülhuffazı (yapılışı 1421/824)(38), İbrahim Bey'in yaptırdığı İbrahim Bey imâreti, medrese ve mescidi, Pîr Ahmed devrinde yaptırılan Canbaz-zâde Nasuh Bey Darülhuffazı, Dursunoğlu Camii(39), Karamanoğulları saltanatı devrinde Konya'da yaptırılan başlıca eserlerdendir. Mevlânâ Celâleddin Rumî'nin türbesi yalnız mevlevîler için değil, bütün müslümanlar için kutsal sayılan bir ziyâret yeri idi. Karaman Beyleri, sefere çıkmadan ve seferden dönüşlerinde burasını ziyâret eder, kurbanlar keserlerdi. Türbenin üzerindeki yeşil kubbeyi de Karamanoğlu Alâeddin Bey yaptırmıştı. Şikârî, tarihinde bu hususta geniş bilgi vermiştir(40).

Konya, Osmanlı ordusu tarafından birçok kere alındığı ve yakılıp yıkıldığı halde, medeniyetteki üstünlüğünü uzun zaman sürdürmüştür. Osmanlı devrinde de Konya, medreseleri, tanınmış alim ve şeyhleri ile Anadolu'da başlıca ilim ve kültür merkezlerinden biri idi.

Lârende :

Bugünkü Karaman, Karaman Beyliği'nin Ermenak'dan sonra ikinci merkezi idi. Bahaeddin Veled, bu şehre gelip yerleşmiş, oğlu Mevlânâ Celâleddin burada evlenmiş ve Sultan Veled bu şehirde doğmuştur(41).Karamanlılar Konya yerine Lârende'yi merkez yapmayı daha uygun bulduklarından burada yerleştiler. Beyler, daha çok Lârende'de otururlardı. Osmanlılar birçok kere şehri aldılarsa da, kısa bir zaman sonra bırakmak zorunda kalmışlardır. Bu sırada Karaman Beyleri dağlara çekilir, Osmanlı ordusu gidince tekrar şehre inerlerdi.

Lârende, Beyliğin merkezi olduktan sonra daha büyük bir önem kazandı. Şehrin kaleleri yeniden onarıldı. Birçok binalar yapıldı. Beylerden bazısının gömülü bulunduğu Emir Musa Medresesi(42), Nefise Sultan'ın yaptırdığı Hatuniye Medresesi (yapılışı 1381/783)(43) şehrin başlıca bilim kurumlarındandır. Alâeddin Bey'in yaptırdığı cami ve Aktekke (yapılışı 1367/769), Arap-zâde Camii (yapılışı 1436/840), Dik Basan, Hacı Beyler (yapılışı 1358/759) camileri, İbrahim Bey imâreti ve camii (1432/836)(44), Karabaş Veli külliyesi Karamanlılar devrinde yapılmış belli başlı eserlerdendir.

Niğde :

Karamanlı Beyliği'nin Konya ve Lârende'den sonra üçüncü büyük şehri idi. Bir ara Yıldırım Bayezid, şehri Karamanlıların elinden almışsa da kısa bir süre sonra tekrar Karaman Beylerinin hakimiyeti altına geçmiştir. Şehir, Fatih Sultan Mehmed devrinde, 1470 (875) yılında İshak Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu tarafından alınıncaya kadar Karamanoğullarının elinde kalmıştır.

Niğde, bir süre Beyliğin merkezi de olmuştur. İbrahim Bey'in kardeşi Ali Bey, bu şehirde kendi başına hüküm sürerdi. Selçuklular devrinde de büyük ve mamur bir şehir olan Niğde, Karaman Beyliği hakimiyetinde önemini sürdürmüş, yeni binalarla süslenmiştir. Bunların en tanınmışı 1409/812 yılında yapılmış olan Akmedrese'dir. İki katlı, değişik bir sanat eseridir(45). 1413/816 yılında yapılan Şah Mescidi de Karaman devrinde yapılmış önemli eserlerdendir(46).

---

(37) Diez - Oktay Aslanapa - Mesut Koman, *Karaman Devri Sanatı*. İstanbul 1950. s. 195-207.

(38) bk. F. Sarre, *Konia*. s. 22; Besim Darkot, İslâm Ansiklopedisi *Konya* mad. s. 849; İbrahim Hakkı Konyalı, *Âbideleri ve Kitabeleriyle Konya Tarihi*. Konya 1964, s. 959.

(39) *Karaman Devri Sanatı*, s. 120, 129, 133; İbrahim Hakkı Konyalı, *Aynı eser*. s. 967, 954, 345.

(40) Mesut Koman, *Şikârî'nin Karaman Tarihi*. s. 672.

(41) Ş. Tekindağ, *Karamanlılar* mad. s. 310.

(42) *Karaman Devri Sanatı*. s. 50; İ.H. Konyalı, *Âbideleri ve Kitabeleriyle Karaman Tarihi, Ermenak ve Mut Âbideleri*. İstanbul 1967. s. 455-460

(43) *Karaman Devri Sanatı*. s. 55; *Karamanlılar* mad. s. 328: İbrahim Hakkı Konyalı, medresenin Sultan Murad Hudavendigar'ın kızı Melek Hatun tarafından yapıldığını söylüyor (*Âbideleri ve Kitâbeleriyle Karaman Tarihi*. s. 464).

(44) *Karaman Devri Sanatı*. s. 35, 37, 42, 67, 85; İ. H. Konyalı, *Karaman Tarihi*. s. 252-260, 281, 294, 405-443; ayrıca bk. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Karamanoğulları Devri Vesikalarından İbrahim Bey İmâreti Vakfiyesi*. Belleten c. I. s. 56-144. 1937.

(45) Besim Darkot, İslâm Ans. *Niğde* maddesi. s. 254.

(46) *Karaman Devri Sanatı*. s. 159.

Ermenak :

Karaman Beyliği'nin Lârende'den önceki ve ilk merkezidir. Devletin kurucuları olan Beyler burada oturmuşlardır. Karaman Bey ve oğlu Mehmed Bey'in türbeleri Ermenak'dadır. Şehirde, gerek merkez olduğu sıralarda, gerekse daha sonraları pek çok eser yapılmıştır. Bu arada Karaman Bey'in oğlu Halil Bey'in yaptırdığı Sipas Câmii, 1300/700 yılında Hacı Ferruh tarafından yaptırılan Akça Mescid, Karaman Bey'in diğer oğlu Mahmud Bey'in yaptırdığı Karamanoğlu Camii veya Ulu Cami (yapılışı 1302/702) ve 1371/773 yılında Hacı Ali Bey'in yaptırdığı Havâsıl Camii (47) sayılabilir. Mahmud Bey'in oğlu Musa Bey'in yaptırmış olduğu Musa Bey veya Tol Medresesi diye anılan eser ise (yapılışı 1339/740), Karaman Beyliği'nin ilk medresesi olduğu gibi, Anadolu'nun da en eski ve en önemli san'at eserlerinden biridir(48).

* *

Karaman Beylerinin sarayları âlim ve şâirlerin, diğer san'atçıların korunduğu ve toplandıkları bir yerdi. Beyler, bunları dâima gözetir, yardımlarını ve iltifatlarını esirgemezlerdi. İbrahim Bey, sanatçılara topraklar verdiği gibi, onlardan vergi de almazdı. Bu devirde Karaman Beyliği hudutları içinde üçyüz tefsire kâdir âlim, şeyh ve müfti vardı(49). Bunların arasında Mevlâna Feyzullah, Molla Veliyüddin, Halimî, Hızır b. Mahmud, Sarı Ya'kub, Niğdeli Kara Ya'kub, Sarı Ya'kuboğlu Ahmed, tefsir ve hadis üstâdı Karamanlı Hamza, Fatih Sultan Mehmed'e elçi olarak gönderilen Molla Veli, âlim şairlerden Hoca Fakih, Fehhâr en tanınmışlarındandır. Hatib-oğlu Mehmed, *Ferahnâme* adlı eserini İbrahim Bey adına yazmıştır(50). Osmanlı hakimiyetini tanımadan, bilim ve san'attaki üstünlüğünü onlara kaptırmadan evvel Karaman Beyliği, diğer Anadolu Beylikleri arasında çok ileri bir durumda idi. Daha sonraları, Şehzâde Cem'in Karaman valiliği zamanında, Şehzâdenin etrafında bir şiir ve san'at çevresinin kurulabilmesi de, ortamın hazır olduğunu gösterdiği gibi, Beyliğin eski kültür zenginliğinin bir devamı da sayılabilir.

---

(47) İ. H. Konyalı, *Karaman Tarihi*. s. 701, 708, 712.
(48) *Aynı eser*. s. 715; *Karaman Devri Sanatı*. s. 22.
(49) Mesut Koman, *Şikârî'nin Karaman Tarihi*. s. 197.
(50) Mesut Koman, Köprülü Fuad'ın eserin Sultan Murad II'a ithaf edildiğini yazdığını (Türkiyat Mecmuası. c. II. 1928), halbuki eserin İbrahim Bey adına yazılıp, ona takdim edildiğini söylüyor (*Şikârî'nin Karaman Tarihi*. Fihrist s. 20).

I. BÖLÜM

KARAMANLI NİZÂMÎ

1. Hayatı

Kaynaklarda Nizâmî-i Karamanî diye anılan Nizâmî hakkında bugün elimizde pek az bilgi vardır. Doğum ve ölüm tarihlerini, şiirden başka bir işle uğraşıp uğraşmadığını, nerelerde yaşadığını bilmiyoruz. XV. yüzyıl şâirlerinden sözeden şu'arâ tezkireleri, hayatı hakkında çok kısa ve belirsiz bilgiler vermişler ve hemen hemen hepsi aynı sözleri tekrar etmişlerdir. Tezkirelerden ancak Nizamî'nin Fatih Sultan Mehmed devrinde Karaman'da yaşadığını, öğrenimini tamamlamak için İran'a gittiğini, Padişah tarafından İstanbul'a çağrıldığını ve pek genç yaşta İstanbul yolunda öldüğünü öğrenebiliyoruz. Burada, tezkirecilerin verdiği bu eksik bilgiler, şiirlerinin incelenmesi sonucunda çıkarılabilen ipuçları ile birleştirilerek şâirin hayatının aydınlatılmasına çalışılacaktır.

Nizâmî, Karaman Beyliği hudutları içinde, Konya şehrinde doğmuştur(51). Doğduğu tarih bilinmemekle beraber, İbrahim Bey'in Karaman Beyi olduğu sıralarda ve —daha sonra yapılacak tahminlere göre (bk. s. 23) - doğum tarihinin 1435-1440/839 - 844 yılları arasında bulunduğu kestirilebilir(52).

Nizâmî'nin genç yaşta iyi yetişmiş, kültür sahibi bir insan olduğu şiirlerinden anlaşılıyor. Bunu da okumuş bir âile içinde yetişmiş olmasına borçludur. Babası, Konya'nın tanınmış müderrislerinden Molla Veliyüddin adında bir kişidir. Molla Veliyüddin Konya'da öğrenimini tamamlamış, "*ulûm-ı nâfi'ayı öğrenüp*" müderris olmuştur(53).

(51) Sehi, Bey, *Heşt Bihişt*. Süleymaniye Ktp. Hamidiye 1503. 56a; Gelibolulu Âli, *Künhü'l- ahbâr*. Süleymaniye Ktp. Fatih 4225. 152b; Riyâzî, *Riyâzü'ş- şu'arâ*. Nuruosmaniye Ktp. 3724. 141a; Fâ'izî Kafzâde, *Zübdetü'l- eş'âr*. Süleymaniye Ktp. Şehit Ali Paşa 1877. 100a.

(52) Haydar Ali Diriöz, kaynak göstermeden Nizâmî'nin İbrahim Bey'in Sultan Murad II ile yaptığı sulhtan (1444/848) yedi sekiz yıl önce doğduğunu söylemiştir (*Nizâmî hayatı ve şahsiyeti*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Mezuniyet Tezi, 1946. Türkiyat Ens. T 254, s. 9).

(53) Taşköprü-zâde İsâmeddin, *Şakâ'ik-i Nu'mâniye* (Mecdi Ef. terc.). İstanbul 1269. s. 226.

Aynı zamanda camilerde vâaz verirdi. Kaynakların âlim, fâzıl ve kâmil bir kişi olarak tanıttıkları Motta Veliyüddin, okadar coşkun, heyecanlı ve güzel konuşan bir vâiz imiş ki, "*esnâ-yı va'zda hâl galebe edüp kendüyi kürsiden götürür atar ve na're-i hây u huydan halkı bibirine kadar imiş*" ([54]).

İlk öğrenimini babasından gördüğü anlaşılan Nizâmî, herhalde bildiği arapçayı da ondan öğrenmiş olacaktır. Ayrıca bir medrese öğrenimi görüp görmediğini bilmiyoruz. Yalnız bilinen; Molla Veliyüddin oğlunun o devirde medreseleri ve âlimleri ile tanınmış, Anadolu'nun bilim ve kültür merkezlerinden biri sayılan Konya'daki öğrenimini yeterli görmiyerek, onu genç yaşta, yetişmesi ve ilerlemesi için İran'a gönderdiğidir. Sehi Bey'in "*diyâr-ı Acem*" diye anlattığı bu yerin neresi olduğu bilinmiyor. Herhalde, o devirde Timurlular, Akkoyunlu ve Karakoyunluların beraberce hüküm sürdükleri İran'ın tanınmış kültür merkezlerinden birine gitmiş olacaktır.

Nizâmî, İran'da hangi hocalardan ders almış, kimlerle temas etmiş ve ne gibi bilimleri tahsil etmiştir? Bu konularda da bilgimiz yoktur. Fakat, anlaşıldığına göre şâir, İran'da vaktini boş geçirmemiştir. Sehi Bey'in "*tamâm-ı murâd üzre tekmîl-i ulûm edüp her fende mâhir ve her ilimde kâdir*"([55]) olduğunu söyliyerek mübalağalı bir ifâde kullanmasına rağmen, bu ilim ve fenlerin edebî ilimlerden başka ilim ve fenler olduğunu düşünmeğe imkân yoktur([56]). Anlaşıldığına göre Nizâmî, İran'daki öğrenimi sırasında şiir san'atı için gerekli bilgileri aldıktan başka farsçayı da öğrenmiştir.

Nizâmî'nin İran'da ne kadar zaman kaldığını da bilmiyoruz. Öğrenimini tamamladıktan sonra, İbrahim Bey'in Karaman Beyi olduğu sıralarda Konya'ya dönmüştür. Bunu İbrahim Bey'e sunduğu bir kasidesinden anlıyoruz([57]).

(54) Âşık Çelebi, *Meşâ'irü'ş- Şu'arâ.* İstanbul Üni. Ktp. TY. 2406. 169b.

(55) Sehi Bey, *Tezkire.* 56a.

(56) Haydar Ali Diriöz, Nizâmî'nin İran'da tıp da öğrendiğinden bahsediyor. Bu konuda kaynaklarda herhangi bir kayıt yoktur (*Nizâmî, hayatı ve şahsiyeti.* s. 10).

(57) H. A. Diriöz, Nizâmî'nin İbrahim Bey'in ölümünden sonra Konya'ya döndüğünü yazmıştır (*Aynı eser.* s. 11). Halbuki, Divan'ında şairin İbrahim Bey adına yazdığı, bir kasidesi vardır (III numaralı kaside). Anlaşıldığına göre Nizâmî, İbrahim Bey'in son yıllarında, ölümünden bir iki yıl önce memleketine dönmüştür.

İbrahim Bey'in temmuz-ağustos 1464 (zilkade - zilhicce 868) tarihindeki ölümünden sonra([58]) kardeşlerini yenerek Karaman Beyi olan Pîr Ahmed Bey'e kasideler sunmağa başlayan Nizâmî, bu Bey'in devrinde edebî hayatının en parlak yıllarını yaşamıştır. Pîr Ahmed Bey, Karaman tahtına geçince,

Farz-ı ayn oldı bize hamd-ı Hudâvend-i ahed
K'oldı şeh kişver-i Keyhusreve Hân Pîr Ahmed
(kaside VIII)

matla'lı kasidesini cülûsiye kasidesi olarak sunmuştur([59]).

Divan'da II. kaside olarak görülen bir diğer şiirin de, Pîr Ahmed Bey'in, bir ara Uzun Hasan'a yenilip Osmanlılara sığınması ve Fatih Sultan Mehmed'in yardımı ile kardeşi İshak Bey'i yenerek 1465/870 yılında tekrar saltanat tahtına oturmasından sonra yazıldığı anlaşılıyor:

Sen turur iken gayre niçün vire emânet
Bunca göz ile çarh degüldür ahi a'mâ

beyti ile bu olaya ima edilmiştir.

Nizâmî'nin 53 beyitlik bu uzun kasidesi, Pîr Ahmed Bey'e sunulmuş ikinci bir cülus kasidesi görünüşündedir.

Şâirin Pîr Ahmed Bey'e böyle üst üste iki kaside sunmasından ve onu aşırı sözlerle övmesinden, bu Bey tarafından korunduğu, iltifat ve yardım gördüğü anlaşılıyor.

Nizâmî, Fatih Sultan Mehmed'in 1467/872'de Karaman saltanatına son vermesinden sonra, bir aralık kardeşi Pîr Ahmed Bey'le birlikte bey olan Kâsım Bey'e de bir kaside sunmuştur (kaside VII). Divan nüshalarında kimin için yazıldığı kaydedilmemiş olan bu kasidenin Kâsım Bey'e ait olduğunu Hacı Kemâl'in *Câmi'ü'n-nezâ'ir*'indeki kay-

(58) Şikârî, *Karaman Tarihi.* s. 191

(59) Bu kaside Nizâmî Divanı'nın yalnız H1 nüshasında vardır ve sonu eksiktir. Herhalde müstensihin bir yaprak atlamasıyla dokuzuncu beyitten sonra vezin ve kafiyesi tamamiyle ayrı olan,

Sensin ol âsaf-ı Süleymân-ı kahr
Ki bulunmaz sana nazîr ü adîl

beyitli bir başka kaside devam eder ki, bu kasidenin de baş tarafı eksiktir.

dından öğreniyoruz(60). Şâir, bu şiirinde hâlinden, kötü tali'inden, fakr u zaruretinden şikâyet ederek, onun himâyesine girmek istediğini anlatıyor. Buradaki şikâyetlerinden de anlaşıldığı gibi, Nizâmî, İbrahim Bey'in son zamanlarında ve sonra oğullarının biribiriyle anlaşmazlığı sırasında ve üstüste gelen istilâ hareketleri arasında Karaman Beyliğindeki karışıklık içinde pek güç şartlar altında yaşamış olmalıdır. Uzun Hasan'ın Karaman'ı korumak bahanesiyle gönderdiği kuvvetlerin Beyliğin büyük şehirlerini almasından sonra, Osmanlılar memleketi baştan başa ele geçirmişler ve Rum Mehmed Paşa'nın, Fatih Sultan Mehmed'in Konya ve Lârende san'atkârlarının İstanbul'a gönderilmesi buyruğunu kötüye kullanmasıyla bu iki şehir halkı yerinden yurdundan edilerek İstanbul yollarında perişan edilmişti(61). Nizâmî'nin bu karışıklık içinde nasıl yaşadığını ve hele bu zoraki İstanbul yolculuğundan kendini nasıl kurtardığını bilmiyoruz. Herhalde bu karışık günlerde Osmanlıların gözünden uzak durmağa çalışmış, belki de şehrin düşmesine yakın, bir kısım halkla ve beylerle birlikte dağlara çekilmiştir. Yahut da Karaman fâtihi sadrazam Mahmud Paşa ile tanışarak onun yardımlarını görmüştür(62).

Nizâmî'nin, Sadrazam Mahmud Paşa tarafından Padişaha övülerek tanıtılmasını bütün kaynaklar yazmışlardır. Paşa, şâiri, "*hûb tabi'at-ı nazmiyyesi ve şi'rden fazla nice ma'rifet-i zâ'idesi vardır*"(63) *Ahmed Paşa'dan yeğdir*"(64) sözleriyle medhetmiştir. Böyle bir övgünün ancak Ahmed Paşa'nın Padişah'ın gözünden düşmesinden sonra yapılabileceği açıktır. Mahmud Paşa, herhalde Padişah'ın gazabına uğrayan ve bir müddet hapsedildikten sonra İstanbul'dan uzaklaştırılan Ahmed Paşa'nın yerine başka birini koymak arzusu ile, bu genç şâiri Fatih Sultan Mehmed'e tanıtmış olacaktır.

Âlimleri ve san'atkarları dâimâ beraberinde bulundurup, onlarla ilmî ve edebî konuşmalar ve tartışmalar yapmasını seven Padişah,

(60) Hacı Kemâl, *Câmi'ü'n- nezâ'ir*. Beyazıt Umumî Ktp. 5782. s. 448.
(61) Şikârî, *Aynı eser*. s. 197.
(62) M. Turhan Tan, Konya'nın işgali sırasında Nizâmî'nin Sadrâzam Mahmud Paşa ile tanışmış olabileceğini söylüyor (*Nizâmî*, Konya Dergisi, sayı 1. s. 5. 1933). Bu konuda kaynaklarda herhangi bir kayıt yoktur.
(63) Lâtifi, *Tezkire*. Kayseri Râşit Ef. Ktp. 1166. 148a.
(64) Lâtifi, Aynı yer; Taşköprü-zâde, *Şakâ'ik-i Nu'mâniye*. s. 227; Gelibolulu Âli, Mahmud Paşa'nın bu tavsiyesini "lutfunuza karîn olursa Ahmed Paşa'dan yeğ olur" şeklinde yaptığını söyliyerek şarta bağlıyor (*Künhü'l- ahbâr*. Süleymaniye Ktp. Fatih 4225. 152b).

bütün hüner sâhiplerini sarayında toplamaktan hoşlanırdı(65). Nizâmî'nin ününü ve övgüsünü duyunca, onun da İstanbul'a çağırılmasını buyurdu(66). Şâir, Padişah'ın bu çağrısı üzerine şiirdeki ustalığını ve Ahmed Paşa'ya üstünlüğünü göstermek için, onun "*Kasr*", "*La'l*" ve "*Güneş*" kasidelerine ve bazı gazellerine nazireler söyliyerek yola çıktı(67). Nizâmî'nin, Ahmed Paşa'nın Fatih Sultan Mehmed övgüsü için yazdığı ve "*Kasr kasidesi*" diye anılan kasidesine ve bazı gazellerine yazdığı nazireler bugün ortadaysa da (bk. s. 28-30), kaynakların sözettiği "*La'l*" ve "*Güneş*" kasidelerinin nazireleri ele geçmemiştir. *Divan* yazmalarında bulunmadıkları gibi, bu şiirler nazire mecmu'alarında da yoktur. Özellikle Eğridirli Hacı Kemâl, *Mecmu'a*'sına Ahmed Paşa'nın "*La'l*" ve "*Güneş*" kasideleri yanında pek çok şâirin naziresini aldığı halde Nizâmî'nin şiirlerini koymamıştır(68). Eğer bu kasideler gerçekten yazılmışlarsa, belki ileride bulunacak daha tam bir *Divan* nüshasında ortaya çıkabilirler. Şimdilik, bu çağrı ile ilgili olabilecek, Fatih Sultan Mehmed adına yazılmış bir "*Nergis*" kasidesi elimizdedir. Fakat bu şiirde de Padişah'ın şâiri İstanbul'a çağırdığına dair bir işâret yoktur. Bununla beraber, Nizâmî, eğer bir yolunu bulup bu şiiri daha önce Fatih Sultan Mehmed'e sunamamışsa herhalde bu yol hazırlığı sırasında, İstanbul'a doğru yola çıkarken yazmış olacaktır.

Nizâmî, böylece Padişah'ın çağrısına, özenerek hazırladığı şiirlerle birlikte yola çıkmış, fakat İstanbul'a varamadan hastalanıp yolda ölmüştür(69). Bütün kaynakların onun İstanbul yolunda öldüğünü

(65) Fatih Sultan Mehmed, kendisine elçi olarak gönderilen matematikçi Ali Kuşçu'yu İstanbul'da alıkoyduğu gibi, Uzun Hasan'a elçi olarak gönderdiğinde, günde bin akçe gibi o zamana kadar görülmemiş, muazzam bir yolluk vermişti (A. Adnan-Adıvar, *Osmanlı Türklerinde İlim*. İstanbul 1943. s. 33). Tanınmış âlimlerden Hekim Arab'ı Kudüs'den dâvet etmiş (*Aynı eser*. s. 38), Molla Câmî'yi İstanbul'a getirtmek için Hoca Abdullah Kirmânî'yi memur ederek onunla Haleb'e beş bin altın göndermişti (Lâtifi, *Tezkire*. 29b). Câmî ve Hace Cihan'a her yıl bin duka altını gönderirdi (Zeki Velidi Togan, İslâm Ansiklopedisi *Câmî* maddesi. s. 17). İstanbul'da dâimî olarak 185 şairi bulunurdu (Hammer, *Devlet-i Osmaniye Tarihi*. c. III, s. 236. İstanbul 1330).
(66) Taşköprü-zâde İsameddin, *Şakâ'ik-i Nu'mâniye*. c. I. s. 226.
(67) Âli, *Künhü'l-ahbâr* 152b; "*Ahmed Paşa'ya galebe itmek kasd idüp Kasr kasidesine La'l ve Güneş kasidesine ve yedi dane makbul gazeline dakik dikkatler ve nâzük san'atlerle nazireler diyüp..*" (Lâtifi, *Tezkire*. 148b).
(68) Hacı Kemâl, *Câmi'ü'n- nezâ'ir*. s. 199-301
(69) "*Yolda ecel yolın aldı ve maksada varup maksûda iremeyüp mevt irüp..*" (Lâtifi, *Tezkire*. 148b); Âşık Çelebi, *Meşâ'irü'ş- şu'arâ*. 170a; Hasan Çelebi, *Tezkire*. Âtıf Ef. Ktp. 2016. 252a; Beyani, *Tezkire*. Millet Ktp. AE 757. 109a; Âli, *Künhü'l-ahbâr*. 152b).

söylemelerine karşılık, yalnız Sehi Bey, İranda tahsilini tamamlayıp Konya'ya döndükten sonra "*Bâki ömrini anda geçürüp âhirete nakl eyledi*" diyerek doğduğu şehirde öldüğünü yazmaktadır(70). Tezkirelerin verdikleri bilgiden şâirin İstanbul yolunda, nerede öldüğünü ortaya çıkarmak mümkün değildir.

Nizâmî'den sözeden kaynaklar, onun genç yaşta ölümünü bir sebebe bağlamak gereğini duymuşlar; başından geçen bir aşk hikâyesini anlatarak, bu olayı ölüm sebebi olarak göstermişlerdir. Dediklerine göre Nizâmî, "*bir şeyh-i nâmdâr ve abd-ı perhizkârın ferzend-i dilbendi*" ile arkadaşlık edermiş, "*Aralarında âteş-i aşk ve nâr-ı mahabbet ile gâyet-i harâret var iken*"(71) sevgilisinin kendisinden yüz çevirip başkalarına yüz verdiğine kızan şâir, onun hakkında hayli müstehcen bir hiciv yazıp etrafa yaymış:

Seyr etdüginden ol sanemün her levend ile
Maksudı adı gelmek imiş lâ vü len dile

(gazel 105, 1)

matla'lı bu hicviyenin herkesin dilinde dolaştığını öğrenip pek incinen şeyh, Nizâmî için öyle can ve gönülden ve etkili bedduâlar etmiş ki, işte şâirin ölümüne bunlar sebep olmuş(72).

İlk defa Lâtifi tarafından anlatılmış ve Nizâmî'ye yer veren hemen bütün tezkireciler tarafından tekrarlanmış olan bu hikâye, şâirin ölümünden sonra, sözü edilen hicviyenin yazılış sebebini açıklamak için yakıştırılmış olabilir. Öte yandan, bunun –şâirin ölüm sebebi olarak anlatılması bir yana– doğru olması da çok mümkündür: Nizâmî'nin şiirlerinde sevgililerinin adları çok defa açıkça söylenmiştir: Ali Bâli, Cafer, Kapıcıoğlu Memi (gazel 38), Yusuf (gazel 60), Pîrî (gazel 61), Nigârî (gazel 107), Mustafa (gazel 121), Ali (diğer şiirler III). Tezkirecilerin hikâyesini anlattıkları şeyhin oğlu bu isimlerden birinin sahibi olabilir. Yukarıda sözedilen şiirden başka, Nizâmî'nin, *Divan* yazmalarında bulunmayan, Hacı Kemâl'in *Câmi'ü'n-nezâir*'ine aldığı bir müstehcen hicviyesi daha vardır ki(73), bunun da yine bir kızgınlık

(70) Sehi Bey, *Heşt Bihişt.* Süleymaniye Ktp. Hamidiye 1503. 56a
(71) Hasan Çelebi, *Tezkire.* 252a.
(72) Lâtifi, *Tezkire.* Aynı yer; Âşık Çelebi, *Meşâ'irü'ş- şu'arâ.* 170a; Hasan Çelebi, *Tezkire.* 252a; Âli, 152b; Gibb de bu hikâyeyi Âşık Çelebi'den naklen anlatıyor (*A History of Ottoman poetry.* London 1902. c. II. s. 373).
(73) Hacı Kemâl, *Aynı eser.* s. 511

anında bir sevgili için yazıldığı düşünülebilir. Bütün bunlar, şiirlerinde hissedilen zevk ve safa düşkünlüğü, herhalde şâirin özel hayatında da biraz hafif hareketleri olduğunu düşündürüyor. Öte yandan, tezkirelerde bunu doğrulayabilecek işaretlere de rastlanıyor: Şâirin çok güzel bir genç olduğunu söyleyen Hasan Çelebi'nin "*dide-i edânî ve erâzilden âyîne-i cemâl-i bî-misâli dûr ve miyân-ı dilberânda rû-siyeh oamak havfından sâyesinden dahi harîb ve nüfûr idi*"(74) sözlerinin harhalde bir anlamı olsa gerektir.

Nizâmî'nin ölümünde babası henüz hayatta idi. Âşık Çelebi'nin dediğine göre, zâten coşkun ve heyecanlı bir yaradılışı olan Molla Veliyüddin(75), oğlunun böyle genç yaşta ölümünden sonra büsbütün duygulanmış, coşmuştu. Câmide kürsüye çıktığı zaman vaaz esnâsında oğlunun bazı şiirlerini okuyup ağlar, halkı da kendisiyle beraber ağlatırdı(76).

Nizâmî'nin ölüm yılını da kat'i olarak bilmiyoruz. Yalnız, *Divan*'ının incelenmesinden öldüğü yılı, aşağı yukarı ortaya çıkarmak mümkün olmuştur: Nizâmî, Karaman beyi Pîr Ahmed Bey'e sunduğu kasidelerinden birinde (kaside VII. 2) "*yetmişe yetmişdi aded*" dediğine göre şâir, 1465/870 yılında hayatta ve Karaman'da bulunuyordu. Sonra, Sadrâzam Mahmud Paşa'nın Karamanı almasından sonra, Osmanlı ordusunun geri çekilmesi üzerine, kardeşi Pîr Ahmed'le birlikte beylik yapan Kâsım Bey'e de bir kaside sunan şâirin o tarihlerde, yani 1469/874 yılında yine Karaman'da bulunduğu açıktır. Şairin babası Molla Veliyüddin'in de oğlunun ölümünde henüz hayatta olduğunu ve 1473/878 tarihinde öldüğünü biliyoruz(77). Buna göre Nizâmî'nin ölümünün 1473'den önce, fakat 1469 yılından sonra olduğu ortaya çıkıyor demektir. Yani şâir, Fatih Sultan Mehmed'in kendisini İstanbul'a çağırması üzerine yola çıkmış, yolda 874/1469 - 878/1473 tarihleri arasında bilinmeyen bir yerde hastalanarak ölmüştür.

Şâirin böyle pek genç yaşta ölümü birçoklarına dokunmuş, kalplerde ona karşı sevgi ve acıma duyguları yaratmıştır. Tezkireciler bile

(74) Hasan Çelebi, *Tezkire.* 252a; ondan naklen Beyânî, *Tezkire.* 109a.
(75) Âşık Çelebi, *Aynı eser.* 169b.
(76) Âşık Çelebi, *Aynı eser.* Aynı yer; "*Esnâ-yı va'zda münâsebetle iktizâ-yı makam üzre merhumun ba'z-ı ebyât-ı berâ'at-âbâdını inşâd idüp girye ider ve huzzâr-ı meclis anun giryesinden müteessir olup anlar dahi giryân olurlar idi*" (Taşköprü-zâde İsâmeddin, *Şakâ'ik-i Nu'mâniye.* Mecdi Ef. terc. s. 226).
(77) Taşköprü-zâde, *Aynı eser.* Aynı yer; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî.* İstanbul 1311. c. IV. s. 560.

bunun etkisinde kalmışlar ve "*hayf ve yüz bin hayf ki*"([78]) gibi üzüntülerini anlatan sözlerle şâirin yaşını küçülte küçülte ondört yıla indirmişler, hatta sakalı, bıyığı bile çıkmadan öldüğünü söylemişlerdir. Tezkirecilerin bu şekilde sözbirliği etmelerine Lâtifî'nin rivâyet olarak ondört yaşında öldüğünü ve "*mahbûb-ı cevân-sâl ve sâde-rûy-ı sâhib-i cemâl iken fevt*" ([79]) olduğunu söylemesi sebep olmuştur. Şakâ'ik yazarı, "*onsekiz yaşına bâlig olup henüz safha-i ârızı erkâm-ı hatdan sâde iken*"([80]) öldüğünü yazıyor. Gelibolulu Âli ve Âşık Çelebi de onsekiz yaşında öldüğünü söylüyorlar. Fakat yine bütün kaynaklardan daha düşünceli davranan Lâtifî, "*meh-i çâr-deh misâl çâr-deh sâle iken vefât itmişdir derler*" dedikten sonra, bu sözünü kayıt altına almak gerektiğini düşünmüş, "*amma fehme karîb olan budur ki zamân-ı ömri halkın tahmininden ziyâde ola*" diyerek kendi fikrini de eklemiştir. Gerçekten ondört veya onsekiz yaşında ölen bir insanın, o devrin eşkiyalarla, binbir tehlike ve zorluklarla dolu yollarından İran'a gidip öğrenim yapması, arapça ve farsçadan başka "*muteber ilimleri*" de öğrenerek vatanına dönmesi ve bu yaşta bir çocuğun "*bunca pîrâne maânî-i garîbeyi*"([81]) bulup yazması hayli zor bir iştir.

Ayrıca Nizâmî'nin kaynakların dediği kadar genç ölmediğine *Divan*'ındaki şu iki beyit de delil olarak gösterilebilir:

Şems-i ömr oldı Nizâmî ufuk-ı mevte karîb
Ah kim irmedi firkat şebine rûz henüz
(gazel 44, 9)

Zülfünün zencirini bend it bana didüm didi
Sakalun agardı miskin dahi uslanmaz mısın
(gazel 83, 4)

Bu beyitlerde Nizâmî'nin gerçek yaşını söylemediği ve hayli mübalağa ettiği düşünülse bile, yine de 14-18 yaşında bir gencin böyle "mevt" den ve "sakalının ağarması"ndan kolaylıkla sözedemiyeceği de ortadadır.

Sonuç olarak, genç yaşta öldüğünde kuşku bulunmamakla birlikte -yaşı için tezkirecilerin verdikleri rakamlara da fazlaca bağlan-

(78) Âşık Çelebi, *Aynı eser.* Aynı yer.
(79) Lâtifi, *Aynı eser.* 148a.
(80) Taşköprü-zâde, *Aynı eser.* Aynı yer; "*Henüz beyâz-ı ârızı erkâm-ı hatdan sâde imiş ki dahi onsekiz yaşında fevt olmış*" (Âşık Çelebi, *Aynı eser.* Aynı yer).
(81) Lâtifi, 148a.

mıyarak- şairin aşağı yukarı otuz, otuzbeş yıl kadar yaşadığını söylemek mümkündür. Yukarıda Nizâmî'nin doğum tarihi olarak ileri sürülen 1435-1440/839-844 yılları da bu tahmin sonucu yapılan hesaba dayandırılmıştır.

2. Eseri

Nizâmî'nin eser olarak elimizde sadece küçük bir *Divan*'ı vardır. Bu divanda farsça gazel ve rubâîler de bulunmakla birlikte, sayı ve değer bakımlarından ağır basan şiirler türkçe şiirleridir. Şair, bu şiirler içinde de gerçek kişiliğini gazellerinde göstermiştir. Bununla beraber kasidelerini de bir yana itmek doğru olmaz. Bu şiirler de divan edebiyatı ölçüleriyle bütün unsurları tamam, vezin, kafiye, fikir ve mazmunları bakımlarından işlenmiş şiirlerdir; eksik, hatalı ve çirkin taraflarını bulmak zordur.

Nizâmî Divanı mürettep bir divandır: Başta kasideleri, sonra gazelleri sıralanmıştır. Daha sonra da -diğer tertipli divanlarda olduğu gibi- murabba, muhammes, kıt'a, rubâî ve müfretler gelir. Sonunda da farsça şiirleri vardır.

A. Kasideleri

Nizâmî Divanı'nın bütün yazmalarından çıkarılabilen kasideleri onbir tanedir. Bunlardan birincisi na't, diğer on tanesi devirlerinde yaşadığı Karaman beyleri ve Osmanlı padişahı Fatih Sultan Mehmed adına yazılmış medhiyelerdir. Bu on medhiyeden ancak altısının kimler için yazıldığını bilebiliyoruz. Diğer dört kasidede, adına yazıldığı kişinin adı geçmediği gibi, şiirlerin incelenmesinden de övülen bey veya sultanın kim olabileceğini ortaya çıkaracak en ufak bir ipucu bulmak mümkün olamamıştır. Fakat büyük bir ihtimalle Nizâmî, bu kasideleri de Karaman beylerinden ve en fazla kaside sunduğu Pîr Ahmed Bey ve ondan sonra Karaman beyi olan Kâsım Bey için yazmış olacaktır.

Nizâmî, İran'da öğrenimini tamamlayıp vatanına döndüğünde, ilk kasidesini o sıralarda henüz hayatta bulunan İbrahim Bey'e sunmuştur:

آفتاب از ماه رویت کر بر اندازد نقاب
محو و نا پیدا شود چون ذره پیش آفتاب

(Kaside III)

farsça matla'ını taşıyan bu kaside, Bey'in saltanatının herhalde son yıllarında yazılmış olacaktır ki Nizâmî, İbrahim Bey için -eğer mem-

duhu belli olmayan kasidelerden biri ona ait değilse– başka kaside sunmamıştır. Buna karşı, bir kısım kardeşleriyle birleşerek babası İbrahim Bey'le kardeşi İshak Bey'i Konyadan sürüp çıkararak onun yerine Karaman Beyliği tahtına geçen Pîr Ahmed Bey'e üç kaside (belki de daha fazla) sunmuştur. Pîr Ahmed'in kardeşi İshak Bey ile giriştiği saltanat mücadelesini kazanarak Karaman tahtına oturması, Nizâmî'yi hayli sevindirmiş görünüyor. Bu arada, Ahmed Paşa'nın Fatih Sultan Mehmed vasfında söylediği Kasr kasidesine nazire olarak yazdığı bir kasidede(82) şairin iki kardeşten özellikle Pîr Ahmed'i beğendiği ve beyliği ona yakıştırdığı anlaşılıyor:

Sen turur iken gayre niçün vire emânet
Bunca göz ile çarh degüldür ahi a'mâ

(kaside II, 41)

Nizâmî'nin Pîr Ahmed'e karşı, diğer beylerden daha fazla sevgi duyduğu ve onu daha çok beğendiği hissediliyor. Ona yazdığı kasideler daha coşkun ve daha samimidir. Sunduğu cülusiye kasidesinde bir nesibe de gerek görmeden doğrudan doğruya ve güzel bir başlayışla Bey'in övgüsüne girişmiştir :

Farz-ı ayn oldı bize hamd-ı Hudâvend-i ahed
K'oldı şeh kişver-i Keyhusreve Hân Pîr Ahmed(83)

(kaside VIII, 1)

Nizâmî, yerleşik bir ordugah manzarası gösteren ve sık sık elden ele geçen, her seferinde de yağma ve tahrib edilen Konya şehrinde herhalde oldukça güç koşullar içinde yaşamış olmalıdır. Nitekim, Osmanlı ordusu çekildikten sonra, bir aralık beyliğini ilân eden Kâsım Bey'e sunduğu kasidede tâli'inden, çektiği acılardan bahsettiği gibi, Karaman âilesinden birinin tekrar tahta geçişini sevinçle karşılamış, Kâsım Bey'e bir kurtarıcı gözüyle bakmıştır. Ona sunduğu kasidenin ilk beytinde bu sevincini dile getirmiştir:

Şükr kim sultân-ı gerdûn-haşmet ü encüm-haşem
İzz ile basdı bisât-ı saltanat üzre kadem

(kaside VII, 1)

(82) *Ahmed Paşa Divanı.* Neşreden: Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan. İstanbul 1966. s. 23. 12. kaside. Ayrıca bk. Nizâmî'nin yazdığı nazireler s. 28.

(83) Yalnız H1 nüshasında bulunan bu kaside yarımdır. 9. beytten sonra ayrı vezin ve kafiyede başka bir kaside yazılmıştır. Bu suretle Pîr Ahmed Bey'e yazılan bu kasidenin sonu yoktur.

Böyle dolgun ve yüksek bir sesle başlayan ve öylece devam eden bu şiir, Nizâmî'nin kasideleri içinde hemen hemen en güzelidir(84).

Nizâmî'nin Fatih Sultan Mehmed'in adını taşıyan ve herhalde son yazdığı kaside olması gereken bir şiiri daha vardır. "nergis" redifli olan bu kasidenin, Padişahın onu İstanbul'a çağırması üzerine yola çıkarken yazıldığı düşünülebilir. Oldukça uzun olan bu kasidenin bütününde bir zorakilik ve sun'ilik seziliyor. Kasidede şâirin kendi beylerine sunduğu şiirlerdeki samimiyet ve coşkunluğun bulunmadığı muhakkaktır. Biraz ısmarlama olduğu ve aceleye geldiği anlaşılıyor.

Tezkireler, Nizâmî'nin İstanbul yolculuğuna çıkarken Ahmed Paşa'nın *"Kasr"*, *"La'l"* ve *"Güneş"* kasidelerine nazireler söylediği ve bunları Padişah'a sunmak için yanında götürdüğünü yazmışlardır. Bu şiirlerden yalnız ilki *Divan*'ında vardır. Üstelik bu kaside de Fatih Sultan Mehmed için değil, Pîr Ahmed adına yazılmıştır (kaside II). Diğer kasidelerin henüz ele geçmemiş, daha tam bir Divan yazmasında ortaya çıkabilecekleri düşünülebilirse de, bu zayıf bir ihtimaldir. Çünkü, eğer bu kasideler, tezkirecilerin söyledikleri gibi gerçekten yazılmışlarsa nazire mecmualarında da bulunmaları gerekirdi. Nizâmî'nin pek çok şiirini toplayan Hacı Kemâl, mecmuasında Ahmed Paşa'nın La'l ve Güneş kasidelerine yazılmış bir çok nazireyi gösterdiği halde Nizâmî'ninkileri almamıştır.

B. Gazelleri

Nizâmî'nin asıl şair kişiliğini belirten, çok okunup beğenilmesini sağlayan şiirleri gazelleridir. Tezkireciler de şâirin özellikle gazellerini beğenmiş ve övmüşlerdir. Şeyhî ve Ahmed Paşa ile Nizâmî'yi karşılaştırmaları ve onu diğerlerinden üstün tutmaları da gazelleri sebebiyledir.

Nizâmî'nin bilinen *Divan* nüshalarında ve nazire mecmualarında bulunan gazelleri 124 tanedir. Konularını sevgiliden ve aşktan alan, şekil bakımından kusursuz, fikir bakımından ise pek derinlere inmiyerek satıhta dolaşan, basit teşbihler, mecazlar, kelime ve mantık oyunları ile süslenen bu şiirlerde –edebiyatın dar kaideleri içine sıkıştırabildiği

(84) Bu kasidenin de - Divan nüshalarında ve kasidenin içinde bir işâret bulunmamakla beraber - yine Pîr Ahmed Bey'e sunulduğu düşünülebilir. Bu şiirde de, II numaralı kasidede olduğu gibi *"Sen tururken kimseye lâyık degüldür saltanat"* mısra'ı vardır. İhtimal, kardeşleri ile olan mücadelesinden sonra beyliğini ilân eden Pîr Ahmed'e bir cülusiye kasidesi olarak sunulmuş olacaktır.

kadar– şairin kendi hayatına ve devrin yaşayışına ait bazı ipuçları da verilmiştir. Oldukça müstehcen iki şiiri bir yana bırakılsa bile, Nizâmî'nin birçok şiirlerinde sevgililerinin adlarını açıkça söylemesi (bk. s. 20). zevk ve eğlenceye aşırı düşkünlüğü, biraz hafif-meşrep yaradılışlı bir insan olduğunu gösteriyor. Kaynakların ölüm sebebi olarak ileri sürdükleri rivayetler de bunu doğruluyor. Atak, heyecanlı bir genç olduğunu ve sevgilileriyle çabucak darılıp, onlar için en ağır sözleri bir çırpıda söyleyebilecek bir yaradılışta olduğunu gazellerinden anlıyoruz.

Nizâmî'nin gazelleri genellikle yedişer beyitlidir. Hatta daha uzunca; sekiz, dokuz beyitli gazelleri de vardır. Bu şiirler, kasideleri yanında dilleri bakımından daha sadedir. Türkçe kelimelere daha fazla yer verilmiştir. Bu bakımdan da anlamları daha açıktır. Teşbih, cinas sanatları fazlaca kullanılmıştır. Daha sonra verilecek misallerden de anlaşılacağı gibi, Nizâmî'nin gazelleri içinde pek basit, hafif, sadece basit bir benzetmeye, küçük bir söz oyununa dayanan beyitler oldukça fazladır. Bununla beraber, bu çeşit beyitler ayıklandığında, yine elde bir hayli güzel şiiri kalır. Bunlar, Divan edebiyatının mantığına tamamen uygun, söylenişi kusursuz, mazmunların ve edebî sanatlerin başarıyla kullanıldığı şiirlerdir.

C. Nazireleri

Nizâmî, pek çok nazire yazmıştır. O kadar ki, Fâik Reşad'ın Ahmed Paşa ile şairi karşılaştırarak "*Paşa her ne söylemişse hemen hepsini tanzir etmiş olduğundan, Ahmed Paşa'nın divanını okuyan Nizâmî'nin de divanını okumuş olur*"(85) sözleriyle verdiği hükmü haklı çıkaracak kadar fazla nazire söylemiştir. *Tezkire-i Latifî, Şakâ'ik* ve diğer kaynakların haber verdikleri üç nazire kasideden ikisi elimizde bulunmadığı halde bile nazirelerinin sayısı çok kabarıktır. *Divan*'ını meydana getiren şiirlerin aşağı yukarı üçte biri naziredir(86). Şâir en fazla Ahmedî, Şeyhî, Ahmed Paşa, Atâyî'nin şiirlerini tanzir etmekle beraber, özellikle Ahmed Paşa'yı kendisine usta saymış ve en çok onun şiirlerini tanzir etmiştir. Buna rağmen Nizâmî, nazirelerinde sadece bir taklitçi olmadığını

(85) Fâik Reşad, *Tarih-i Edebiyat-ı Osmâniye*. s. 151.

(86) Divan'daki 130 şiirin 45'inin nazire olduğu tesbit edildi. Nazire mecmu'alarına bakılırsa nazirelerinin sayısını daha da arttırmak gerekir. Meselâ, Eğridirli Hacı Kemâl'in *Câmiü'n- nezâ'ir*'inde (Beyazıt Umumi Ktp. 5782) Nizâmî'ye ait 68 şiir; Edirneli Nazmi'nin *Mecmo'ün- nezâ'ir'inde* (Nuruosmaniye Ktp. 4222) 43 şiir; Pervane Bey in *Mecmu'atü'n- nezâ'ir*'inde (Topkapı Sarayı Ktp. Bağdad 406) 47 şiir bulunmaktadır.

da göstermiştir. Fuad Köprülü ve Şehabeddin Süleyman, şâirin fazla nazire söylediğini yazdıktan sonra "*lâkin Nizâmî o nazirecilerdendir ki, ilâve-i şahsiyetle ibda' derecesine çıkar, bazen taklid ettiğinin fevkine yükselirler*"(87) diyerek şâirin nazirecilikteki ustalığını teslim ediyorlar. Gerçekten biraz derince bir araştırmadan ve nazirelerle asıl gazellerden birkaçını karşılaştırdıktan sonra bu hükmün doğru olduğu anlaşılır. Genellikle nazirecilik tehlikeli bir meslektir; güzel ve tanınmış şiirlere nazire söylendiğine göre, bu, nazireyi yapan için bir karşılaştırma zemini hazırlamaktan, bir çeşit imtihana girmekten başka bir şey değildir. İşte Nizâmî pek çok nazire yazarak bu tehlikeli yolda şairliğini denemiş, çok kere de tanzir ettiği şiirin sahibini geçmeği başarmıştır.

Nazire mecmu'aları nazireleri gösterirken ölçüyü çok geniş tutmuşlar; aynı vezin ve kafiyedeki bütün şiirleri nazire olarak aldıkları gibi bazen, vezin ve kafiyeleri ayrı olduğu halde, ufak tefek benzerlikleri bulunan şiirleri bile yanyana koymuşlardır. Mecmu'aların bazen de her türlü zaman, yer ve şartları hiçe sayarak bazı garipliklere düştükleri de olmuştur. Meselâ, Nizâmî'nin doğumundan en az yirmi yıl önce ölmüş bulunan Şeyhî'nin şiirini, esas olarak aldıkları Nizâmî'nin şiirlerine yapılan nazireler arasında gösterdikleri gibi, devrin en büyük şâiri sayılan Ahmed Paşa'ya da, ikinci derecede bir taşra şâiri olan Nizâmî'ye nazire söyletmişlerdir.

Burada nazireler tesbit edilirken bu türlü çelişkilere düşülmemeğe çalışıldı. Daha tenkimli davranılarak, mecmu'aların topladıkları ve nazire olarak gösterdikleri şiirler ayrılıp, vezin ve kafiyeleri aynı ve biribirlerine etkili oldukları ilk bakışta göze çarpacak şiirler nazire olarak alındı. Yoksa Nizâmî'nin gazellerinden çoğunu nazire mecmu'alarında bulmak mümkündür.

Nizâmî'nin yazdığı nazireler gösterilirken, en fazla hangi şâiri kendisine örnek aldığı ilk bakışta görülmesi için, en çok tanzir edilmiş şâirlerin sırasına göre dizildi. Örnek alınmış olan şiirin matla'ının altına nazire olan şiirin matla'ı ve nazire mecmu'alarındaki yaprak numaraları konuldu. Nizâmî'ye yapılmış nazireler ise vezinlerine göre sıralandıktan ve nazire mecmu'alarındaki yerleri gösterildikten sonra, ayrıca şiirler yazılmayıp, sadece Nizâmî'yi tanzir eden şâirlerin isimleri kaydedilmekle yetinildi.

(87) Köprülü Fuad - Şehabeddin Süleyman, *Yeni Osmanlı Edebiyatı Tarihi*. İstanbul 1332. c. I. s. 212.)

1. Nizâmî'nin Yazdığı Nazireler

Ahmed Paşa Ey ķaṣr-ı felek-rifᶜat ü ey ṭāķ-ı muᶜallā
Her bāb ile beñzer ķapuña cennet-i Me'vā

Nizâmî Ey ṣāḥib-i taḥķīķe ṭapuñ maṭlab-ı aᶜlā
Vey ṭālib-i tevfīķa ķapuñ Mecsid-i aķṣā
(Kaside II)

* *

Ahmed Paşa ᶜĀşıķuñ göñli ṣınuķdur ᶜahd u peymānı dürüst
Zāhidüñ olmaz ṣaçuñ küfrinsüz īmānı dürüst

Nizâmî Ḫaṭṭ-ı reyḥān kim ṭolanmışdur gülistānı dürüst
Hāledür kim devr idüpdür māh-ı tābānı dürüst
(Gazel 6; HK 59, N 42a)

* *

Ahmed Paşa Ṣaçdı gül-berg üzre ᶜanber kākül-i müşkīn-i dōst
İtdi cān bezmin muᶜaṭṭar kākül-i müşkīn-i dōst

Nizâmî Ṣaçdı kāfur üzre ᶜanber kākül-i müşkīn-i dōst
İtdi cān mülkin musaḫḫar kākül-i müşkīn-i dōst
(Gazel 5; HK 66, N 43a, P 85b, M 55b)(88)

* *

Ahmed Paşa Bād işigüñ pāk iderken çeşmüme yaş añdurur
Her dem āb-efşānlığı saķķāya ferrāş añdurur

Nizâmî Gözlerüñe fitne vü āşūbı ol ķaş añdurur
Şūḫ u fettān merdüm-i pür-meste savaş añdurur
(Gazel 24; HK 181)(89)

* *

Ahmed Paşa Zülf-i siyeh olmasa yüzüñde ᶜaceb olmaz
Firdevs-i cināndur yañağuñ anda şeb olmaz

(88) P (85b), N (43a)'de Nizâmî'nin gazeli esas olarak alınmış, diğerleri buna nazire olarak gösterilmiş.
(89) HK (181)'de Nizâmî'nin gazeli esas alınmış.

Nizâmî Gül ᶜārıżuña olsa muᶜārıż ᶜaceb olmaz
Kim yüzi açılmışda ḥayā vü edeb olmaz
(Gazel 47; N 157a, P 234a, HK 282)(90)

* *

Ahmed Paşa Çeksün müdām nergis-i mestüñ şarāb-ı nāz
Kim geldi ḥüsn bezmine maḫmūr-ı ḫᵛāb-ı nāz

Nizâmî Şol deñlü içdi nergis-i mestüñ şarāb-ı nāz
K'oldı şarāb-ı nāz ile mest ü ḫarāb-ı nāz
(Gazel 43; HK 277, P 232b, M 212a)(91)

* *

Ahmed Paşa Ķandīl-i ḫad kim olmış anuñ rīsmānı müşk
Pür nūr u nārdır kim olupdur duḫānı müşk

Nizâmî Gül ṣafḥasında çünki belürdi nişān-ı müşk
İtme nihān ki saᶜy ile olmaz nihān-ı müşk
(Gazel 66; HK 345, P 185a)

* *

Ahmed Paşa Ey āfitāb-ı ṭalᶜatuña sāyebān ķaşuñ
Çekmiş berāt-ı ḥüsnüñe müşkīn nişān ķaşuñ

Nizâmî Peyveste mekr ü āl ile ķurup kemān ķaşuñ
Eyler ḫadeng-i ġamzeñe diller nişān ķaşuñ
(Gazel 57; HK 346)

* *

Ahmed Paşa Çāk olupdur dest-i ḥasretden girībānum benüm
Ben ķuluña şefķat it devletlü sulṭānum benüm

Nizâmî Ey ṣaçı sünbül yüzi gül zülfi reyḥānum benüm
Yoluña olsun fedā ᶜaķl u dil ü cānum benüm
(Gazel 74; N 249b, P 388a)

* *

(90) HK (282)'de Nizâmî'nin gazeli esas tutulmuş.
(91) P (232b)'de Nizâmî'nin şiiri esas alınarak Ca'fer, Necati, Sa'di, Serverî, Fakirî, Mu'idî ve Ahmed Paşa'nın şiirleri buna nazire olarak gösterilmiş.

Ahmed Paşa Ey göñül murġı ne raḥm umarsın ol ṣayyāddan
Kim ṣafāsı var anuñ dāmındaki feryāddan

Nizâmî Ey göñül feryād idüp dād umma ol bī-dāddan
Ḥükmi kim sulṭān ider aṣṣı nedür feryāddan
(Gazel 89; N 283b, P 421a)

* *

Ahmed Paşa Miskīn göñül sevdādadır şol ṭurra-i şebreng içün
Serḫōş gibi ġavġādadır ol çeşm-i şūḫ u şeng içün

Nizâmî Dīvāne dil kim ḫastedür ol çeşm-i şūḫ u şeng içün
Dām-ı belāya bestedür bu zülf-i canber-reng içün
(Gazel 90; HK 591. N 311a, P 429b)

* *

Ahmed Paşa Dil baġlamaḳ şol āhūy-ı müşkīn-kemend ile
Ki ola ḳış ḳuşaḳlu yaḳasuz levend ile

Nizâmî Seyr itdüginden ol ṣanemüñ her levend ile
Maḳṣūdı adı gelmek imiş lā vü len dile
(Gazel 105; HK 707)

* *

Ahmed Paşa Ḳanı ol dem kim severdüm ben seni cānum gibi
İster idüm cān virüp derdüñi dermānum gibi

Nizâmî cIşḳuñı cānumda cānā ṣaḳlaram cānum gibi
Mihrüñi mühr itmişem sīnemde īmānum gibi
(Gazel 110; N 423a, P 595b)

* * *

Ahmedî Anuñ-çün virdi saña bu cemāli ol Celīl
Kim kemāl-i ṣuncına ola yüzüñ rūşen delīl

Nizâmî Ey sebīli cışḳuñuñ انا هد يناه السبيل
Lacl-i nābuñ çeşmesi عيناً تسمى سلسبيل
(Gazel 69; N 234b, P 368a)

* *

Ahmedî cIşḳuñuñ odına düşdüm ḥālümi ṣor ey ḥabīb
Derd-mendüm derdüme ṭımār eyle ey ṭabīb

Nizâmî Nice feryād itmesün derd ile miskīn candelīb
Kimse görmez çün ḥabībine raḳībinden ḳarīb
(Gazel 3; N 35b, M 45b, P 64b)(92)

* *

Ahmedî Meger zülfüñe irdi ṣubḥ-dem bād
Ki ḳıldı yir yüzini cennet-ābād

Nizâmî Didüñ itmeyem ayruḳ ẓulm u bī-dād
Mübārek oldı andan itdüñ āzād
(Gazel 8; N 60b, P 11b)(93)

* *

Ahmedî Nice cānumı yaḳa āteş-i hecr
Bu göñlüme gözüñ nice ide zecr

Nizâmî İrişdi ḳadr-i vaṣla rūze-i hecr
سلام هى حتى مطلع الفجر
(Gazel 36; F.A.T. s. 60)

* *

Ahmedî Ne ḫūnī gözlerüñ ki bī-amāndur
Hemīşe ḳaṣdı īmān ile cāndur

Nizâmî Şol iki ruḫ ki şemc-i kün-fekāndur
İki aydur ki gözümden nihāndur
(Gazel 15; N 124b, P 207a)

* *

Ahmedî Egerçi kim işüñ cevr ü sitemdür
Baña senden gelen luṭf u keremdür

Nizâmî Nigārā sensüz olan dem ne demdür
Dem-i derd ü ġam u vaḳt-ı nedemdür
(Gazel 12; N 123a, P 206 a)

* *

---

(92) N (35b)'de Ulvî'nin gazeli esas alınmış.
(93) P (111b)'de Kâdirî'nin gazeli esas olarak alınmış.

Ahmedî
Eger olmasa gözüm yaşları ḫūn
Şafaḳ ᶜaksinden ola mıydı gül-gūn

Nizâmî
Yüzi tā gündür anuñ ṣaçları dün
Yüzi vü saçıdur derdüm dün ü gün
(Gazel 85; P 436a, HK 606, M 415a, N 308b) (94)

* *

Ahmedî
Diler kim bu cihānı ṭuta ḳamu
Kemān u tīr ile ol çeşm ü ebrū

Nizâmî
Dil ü cān itdi cā ol çeşm ü ebrū
Anuñ-çūn didiler anlara cādū
(Gazel 91; HK 627, N 318a, P 470b, M 428b) (95)

* * *

Şeyhî
يا خاتم الرسالة يا اشرف الورى
انت الذى تفرد بالفضل والملا

Nizâmî
يا اشرف البرية يا سيد الورى
اعلى الاله ذاتك قدراً و منزلا
(Kaside I; Hisalî 3b)

* *

Şeyhî
Kimüñ ki cemālüñ ḳamerine naẓarı var
Hergiz başarı yoḳ güneşe dirse feri var

Nizâmî
Her sīnede kim mihr ü maḥabbet eṡeri var
Ḫōş nāle-i şeb-gīr ile āh-ı seḥerī var
(Gazel 30; HK 259, N 310b, P 475a)

* *

Şeyhî
Lālenüñ çehresini gül yañaġuñ ḫāk eyler
Ġoncenüñ perdesini laᶜl-i lebüñ çāk eyler

(94) N (308b)'de Nizâmî'nin gazeline Ahmedî ve Mesihî'nin gazelleri nazire olarak gösterilmiş.
(95) N (318a) ve P (470b)'de Ahmed Paşa'nın gazeli esas olarak alınmış.

Nizâmî
Ayaġuñ altına her kim yüzini ḫāk eyler
Gün gibi kendüyi tāc-ı ser-i eflāk eyler
(Gazel 22; P 118b, HK 218, M 152a)

* *

Şeyhî
Olmadı ḥālüme hīç muṭṭaliᶜ ol yār dirīġ
Bilmedi kim ḳıluram ḥasret ile zār dirīġ

Nizâmî
Senden ayırdı beni çarḫ-ı sitem-kār dirīġ
Gör ne ġadr itdi baña ᶜālem-i ġaddār dirīġ
(Gazel 53; F.A.T. s. 71)(96)

* *

Şeyhî
Gerçi ᶜaynumdan nigārā ṣūretüñ pinhān degül
Firḳatüñden yanaram kim vaṣl ile yeksān degül

Nizâmî
Her ne cān kim gözlerüñ siḥriyle ser-gerdān degül
Ehl-i diller meẕhebinde cāndur ammā cān degül
(Gazel 68; HK 435, N 236a, P 372a)(97)

* *

Şeyhî
Serverā servi boyuñ hemser-i Ṭūbī mi degül
Ḳāmet-i muᶜtedilüñ ḥasret-i ṭūṭī mi degül

Nizâmî
Yüzüñ ey reşg-i ḳamer nūr-ı tecellā mı degül
Boyuñ ey nūr-ı başar ġayret-i Ṭūbā mı degül
(Gazel 71; F.A.T. s. 71)

* *

Şeyhî
Gerçi güler luṭf ile gülşende gül
Yaraşur ol ḫār ola gülşen degül

Nizâmî
Ḫüsnüñe ökgünmesün iñende gül
Ḫālüñe ḳılsun naẓar iñen degül
(Gazel 72; HK 435, N 244b)

* *

(96) Fevziye Abdullah Tansel, Şeyhî'nin gazelini Nizâmî'ninkine nazire olarak göstermiştir (*Gazel Tarzında Benzetişler*. Bitirme Tezi. Türkiyat Ens. T. 254).
(97) N (236a)'de Adnî, P (372a)'de Ahmed Paşa'nın birer gazeli esas alınmış.

Şeyhî — Benefşe zülfüñe her dem hezār aḫsente ey meh-rū
Kim aña sünbül ü ᶜanber ġulām olmış eli baġlu

Nizâmî — Nigārā aldı ḫaṭṭuñdan benefşe reng ü sünbül bū
Ki bāġı ḫurrem eyler o dimāġı ḫurrem eyler bu
(Gazel 92; N 315b, P 463b, Ü 424a)

* *

Şeyhî — Virdi göñül yoluña revān oldı cān daḫi
Şükrān ger ḳabūl ola n'ola cihān daḫi

Nizâmî — Dilber ki dil yolına revāndur revān daḫi
Yolına terk olalı cihāndur cihān daḫi
(Gazel 109; N 458b, P 636a, HK 798)(98)

* *

Şeyhî — Ḫōş ḫırāmān ṣalınur nāz ile ol serv-i sehī
Güẕer itse n'ola būstānumıza gāh u gehī

Nizâmî — Olalı ḫulḳ ile sen ḥüsn ilinüñ pādişehi
Virdi yaġmaya göñül mülkini ᶜışḳuñ sipehi
(Gazel 119; HK 889, N 432b, M 559a, P 593a)(99)

* * *

Adnî — Ol ḫam-ı zülf-i siyeh ki ruḫ-ı cānānda yatur
Mārdur ḥalḳa olup ṣanki gülistānda yatur

Nizâmî — Dil ki hicrānuñ ile ḫaste vü dermānde yatur
Derd ile hemdem olup ḥasret-i dermānda yatur
(Gazel 19; HK 223)

* *

Adnî — Hecr ile ögrendi göñlüm vaṣl-ı cānāndan ḳaçar
Derdinüñ ẕevḳin bilen elbette dermāndan ḳaçar

---

(98) P (636a)'de Şeyhî'nin gazeli Nizâmî'ye nazire olarak gösterilmiş.
(99) P (593a)'de Ahmed Paşa'nın bir gazeli esas olarak alınmış.

Nizâmî — Ṭolaşup dil zülfüñe çāh-ı zeneḫdāndan ḳaçar
Rīsmān bulan kişi elbette zindāndan ḳaçar
(Gazel 26; HK 200, P 191a)

* * *

Atâyî — Zülfüñ ol seḥḥār kim pīç-i özüñe ḫam ṭutar
Her ki ṭutar ise efsūnla anı erḫam ṭutar

Nizâmî — Burḳaᶜuñdan cān u dil mihrin ġamām-ı ġam ṭutar
Perdeden çıḳ kim cemālüñ ᶜālemi ḫurrem ṭutar
(Gazel 20; HK 106)

* *

Atâyî — İdeli cānında sevdāy-ı ḫaṭuñ pinhān ḳalem
Oldı zülfüñ gibi ᶜanber-rīz ü müşg-efşān ḳalem

Nizâmî — Buldı çūn defter-i ḥüsnüñ yazmaġa fermān ḳalem
Ḳaşlaruñ ṭuġrāsı vaṣfın eyledi ᶜunvān ḳalem
(Gazel 77;HK 501)

* * *

Hafî-i Edirnevî
Nāzil olan āyet-i ḥüsn ol perī şānındadur
Kim dil-i ᶜuşşāḳ anuñ zülf-i perīşānındadur

Nizâmî — Şol perī-peyker ki dil zülf-i perīşānındadur
Āyet-i ḥüsn ü melāḥat ol perī-şānındadur
(Gazel 21; P 198a)

* *

Hafî-i Edirnevî
Sünbülüñ kim sāye ṣalduḳça gül-i ter üstine
Dil ṣanur ebr oldı ḥā'il şems-i ḫāver üstine

Nizâmî — Berg-i reyḥāndur ṣaçuñ gelmiş gül-i ter üstine
Māh-ı tābāndur yüzüñ çıḳmış ṣanavber üstine
(Gazel 99; HK 730)

* * *

Kadı Burhaneddin

Sen ne cānsın kim ayağuñ tozına cān dökülür
Sen ne kāfirsin yoluña dīn ü īmān dökülür

Nizâmî
Zülfüñi bād-ı ṣabā depredicek cān dökülür
Söze geldükçe lebüñ Çeşme-i Ḥayvān dökülür
(Gazel 31; F.A.T. s. 57, HK 234)(100)

* * *

Hâfız-ı Şirâzî هر نکتهٔ که گفتم در وصف آن شمائل

هر کس شنید و گفتا لله در قائل

Nizâmî
Vaṣfında ol cemālüñ ẕikr itdügini bu dil
Her kim işitse eydür لله در قائل
(Kaside VI; HK 396)

* * *

Mehdî
Ḫusrevā ḫaṭṭuñ ki gerd-i lal-i nūşīnden çıḳar
Nār-ı ḥasret dūdıdur kim cān-ı şīrīnden çıḳar

Nizâmî
Her nesīm-i cān-fezā k'ol zülf-i pür-çīnden çıḳar
Şermsār eyler ḳoḫusı müşki kim Çīnden çıḳar
(Gazel 9; HK 198, P 150a)(101)

* * *

Nesimî
Göñlümde benüm ᶜışḳ-ı cemālüñ ezelīdür
Şol nesne kim oldı ezelī lem-yezelīdür

Nizâmî
Sevdüm yine bir māhı ki devrān güzelidür
Sevdāy-ı ġam-ı ᶜışḳı göñülde ezelīdür
(Murabba III; HK 141)

* * *

---

(100) HK (234)'de Mehdî'nin bir kasidesi esastır.
(101) HK (198)'de Necatî'nin, P (150a)'de Mehdî'nin gazeli esas olarak gösterilmiş.

Safâyî
Sāde vü bī-derd olup geh her dem uṣanmaz mısın
Ehl-i dil ḫumḫānesi rengine boyanmaz mısın

Nizâmî
Āḫır ey dilber cefā ḳılmaḳdan uṣanmaz mısın
Müddet-i ḥüsnüñ nihāyet bula sen ṣanmaz mısın
(Gazel 83; HK 578 ken.)

* * *

Ulvî
Ḫurrem ol cāndur ki anı miḥnetüñ mesken ṭutar
Enver ol gözdür ki dīdāruñ anı rūşen ṭutar

Nizâmî
Her seḥer kim şāh-ı encüm maşrıḳı mesken ṭutar
Laᶜl-i nābuñ yādına cām-ı meyi rūşen ṭutar
(Gazel 25; HK 188)

2. Nizâmî'ye yazılan nazireler

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Ṣabā zülfüñ ḳoḫusından muᶜaṭṭar ḳıldı āfāḳı
Cemālüñ nüsḫasın gördi yile virdi gül evrāḳı
(Gazel 123; N 422b, P 434a)

Bu gazele Nihânî (N, P), Refikî (P), Zâtî (N, P), Necatî (P), Şem'î (N, P), Nazmî (P) nazire yazmışlardır.

* * *

Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fa'ûlün

Geh var diyüp aġzuña gehī yoḳ dise ᶜāşıḳ
Bu sözde ne kāẕib dir aña kimse ne ṣādıḳ
(Gazel 55; P 312a)

İshak Çelebi, Bakî, Fevrî, Gubârî bu gazeli tanzir etmişlerdir.

* * *

Mefâ'îlün mefâ'îlün fa'ûlün

Baña yār itdi derd ü miḥneti yār
Baña yār itdügini itmez aġyār
(Gazel 29; N 120b, P 214a)

Mecmu'alarda bu şiire Kemâl Dede (N, P), Çâkerî (N, P), Hızrî (N), Ömrî (N, P), Nâlî (N), Basirî (N, P), Zâtî (N, P), Me'âlî (P), Revânî (N, P), Münirî (N, P), Zihnî (N, P), Nazmî (N, P)'nin gazelleri nazire olarak gösterilmiştir.

* *

Lebüñdür ṭaᶜn iden yāḳūt-ı nābe
Dişüñdür daḳḳ ṭutan dürr-i ḫōşābe
(Gazel 98; N 378a)

Kâsım Paşa, Resmî, Nazmî bu gazele nazire yazmışlardır.

* *

Nigārınüñ ḫayāl-i zülf ü ḫāli
Ḫayālümden degül bir laḥẓa ḫālī
(Gazel 107; N 451a, P 588b)

İshak Çelebi (N), Kâzım (N), Ömrî (N, P), Meâlî (N), Hadidî (N, P), Zihnî (N, P), Visâlî (N), Kıvâmî (P), Nazmî (N) bu gazeli tanzir etmişlerdir.

* * *

Mef'ûlü mefâ'ilün fa'ûlün

Ey ṭalᶜatı şems-i ḥüsne maṭlaᶜ
Vey ṣaçları gün yüzine burḳaᶜ
(Gazel 52; HK 314)

Sultan Cem'in bu gazele bir naziresi vardır.

* * *

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Cān u dildür sen meh-i bedrüñ mekānı dā'imā
Ol sebebden dirler ey dilber saña bedrü'd-ducā
(Gazel 1; N 1b, P 9a)

N, P' de bu gazele nazire olarak; Adnî, Necâtî, Zâtî, Kemâlpaşa-zâde, Revânî, Şem'î, Zülâlî, Sürurî-i Acem, Basirî, Atâ, Hızrî, Safâyî, Visâlî, Sehâbî, Nâlî, Remzî, Celîlî, Kıvâmî, Zihnî, Münîr, Serverî-i Müderris, Fehmî-i Saruhanî, Harîmî, Derunî, Andelibî, Nazmî'nin gazelleri kayıtlıdır.

* *

Ḫaṭṭuñ ol pīrūzedür kim laᶜl-i nāb üstindedür
Leblerüñ ol laᶜl kim dürr-i ḫōşāb üstindedür
(Gazel 23; N 95a, P 169a)

Bu gazele Hafî-i Edirnevî (P), Kâsım Paşa (N, P), Sultan Cem (N, P), Sabâyî (N, P), Safâyî (N), Hayâlî (P), Zâtî (P), Sabûhî (P), Harîmî (P), Gedâyî (P), Atâ (N, P), Nazmî (N, P), Kemâlpaşa-zâde (P), Kâtibî (P) nazireler yazmışlardır.

* *

Bāğ-ı cennetdür cemāl-i cān-fezāsı Yūsufuñ
Ṣubḥ-ı devletdür viṣāl-i dil-güşāsı Yūsufuñ
(Gazel 60; HK 347)

Bu gazele Zecrî'nin bir naziresi vardır.

* *

Ey cemālüñ cilve-gāhı ravża-i ḫuld-ı berīn
ᶜIşḳuñuñ meşşāṭası من عنده علم اليقين
(Gazel 84; N 278a)

Kemâlpaşa-zâde, Hafî, Ömrî, Zâtî, Revânî, Sabâyî, Gedâyî, Gelibolulu Sun'î'nin nazireleri vardır (N 278a v.d.)

* *

Ḫaṭṭ-ı müşkīn kim yazılmış levḥ-i sīmīn üstine
Sünbül-i terdür dökülmüş berg-i nesrīn üstine
(Gazel 97; N 347a, HK 738)

Bu gazele Kemâl-i Zerd (N), Necâtî (HK, N), Sa'dî (N), Hafî (N), Şâmî (N), Revânî (N), Vasfî (N), Feyzî (N), Enverî-i Müderris (N), Gedâyî (N), Fakîrî (N), Nazmî (N)'nin nazireleri vardır.

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

İtmedin seyl-i fenā ^{c}ömr diyārını ḫarāb
خذمن العيش نصيباً و من العمر نصاب
(Gazel 2; N 37b, P 63a)

Vasfî (N, P), Nazmî (N), Şâmî (N, P), Münîr (N, P), Emnî (P), Ârif Çelebi (P)'nin nazireleri vardır.

* *

Yüzüñe ehl-i naẓar cennet-i a^{c}lā didiler
Ḥüsnüñe pertev-i envār-ı tecellā didiler
(Gazel 16; P 213a)

Câfer Çelebi, Rûhî, Nazmî'nin nazireleri (P 213a-b)'de kayıtlıdır.

* *

Her seḥer-geh ki ṣabā ṭarf-ı gülistāndan eser
Cān dimāġına irer nükhet-i cānāndan eṡer
(Gazel 27; N 106b)

N (106b-108a)'da Sultan Cem, Kâsım Paşa, Kemâlpaşa-zâde, Necâtî, Hafî, Cedîdî, Atâ, Ömrî, Revânî, Mestî, Me'âlî, Celilî, Kâmî, Sun'î'nin nazireleri yazılmıştır.

* *

Öldürür laḥẓada yüz nāz ile biñ ehl-i niyāz
Beni öldür disem eyler beni öldürmege nāz
(Gazel 48; N 149b, P 229a)

Necâtî (N), Sa'dî, (N, P), Vasfî (N, P), İshak Çelebi (N, P), Celîlî (N, P), Nazmî (P), Atâ (N, P), Visâlî (N, P), Revânî (N, P), Zihnî (N, P),'nin nazireleri vardır.

* *

Ṭutdı müşk-i Ḫuten eṭrāfını berg-i çemenüñ
Ḳuşadı sünbül-i ter dā'iresin yāsemenüñ
(Gazel 58; N 220a)

N (220a v.d.)'de Kâsım Paşa, Nişânî, Câfer Çelebi, Necâtî, Atâ, Hilâlî, Revânî, Sabâyî, Keşfî, Münîr, Esîrî, Ferîdî, Hızrî-i Edirnevî, Nikâbî, Kadrî'nin nazireleri toplanmıştır.

* *

Ey nesīm-i seḥerī müşk-feşāndur nefesüñ
Vardur ol zülf-i semen-sāye meger dest-resüñ
(Gazel 59; N 217b, P 347a)

Kemâlpaşa-zâde (N), Atâ (N, P), Visâlî (N, P), Kâtibî (P), Münîr (N), Fakîrî (N), Sevdâyî (P), Bâkî (P) bu gazele nazire yazmışlardır.

* *

Ṭal^{c}atuñ kevkebi ṣır kevkebesin mihr ü mehüñ
Güneşe sāye ṣalar ṭurra-i ṭarf-ı külehüñ
(Gazel 62; N 222b)

Bu gazele Âhî, Revânî, Sabâyî'nin nazireleri vardır (N 222b-223a).

* *

Yüzidür nükte atan ḥüsn ile şems ü ḳamere
Sözidür ṭa^{c}ne iden ṭa^{c}m ile şehd ü şekere
(Gazel 102; N 353a, P 516b)

Şâmî (N, P), Câmiî (P), Refikî (P), Kıvâmî (P), Zâtî (N, P)'nin nazireleri vardır.

* *

Her perī yüzini kim ṭutdı ġam-efzāy ṣaḳal
Gizlü ^{c}aybını ^{c}ıyān itdi ser-ā-pāy ṣaḳal
(Murabba I; HK 401)

Bu şiire Sultan Cem'in bir naziresi vardır.

* * *

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Sen yüzi gülsüz göñül bāġ istemez
Kimse bāġı kendüye baġ istemez
(Gazel 45; HK 289)

Sultan Cem'in bir naziresi Hacı Kemâl'de kayıtlıdır.

* * *

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün

Ḳanum dökerse ġamzelerüñ ey perī-ṣıfat
Şīrīn lebüñden eyle mu'ayyen aña d'iyet
(Gazel 4; HK 59 ken.)

Kâtibî bu gazele bir nazire söylemiştir.

* *

Dilden ḳarār u ṣabrı alup ḳara perçemüñ
Āşüfte itdi cānı siyeh-kāra perçemüñ
(Gazel 63; HK 365)

Nizâmî'nin bu gazeline Câmî'nin bir naziresi vardır.

* *

İtme nihān cemālüñi ey meh niḳāb ile
Dā'im revā degül k'ola ebr āfitāb ile
(Gazel 106; N 387a)

N (387a-b)'de Necâtî, Mesîhî, Revânî, Münîr, Sa'yî'nin nazireleri kayıtlıdır.

* *

Ey dil görürseñ ol boyı serv-i revānuñı
Şu gibi ayaġına revān it revānuñı
(Gazel 112; F.A.T. s. 104)

Bu gazele Râgıp Paşa bir nazire yazmıştır.

* *

Ġamzeñ ḫadengi zaḫm uralı cāne Muṣṭafā
Derd ü ġam ile döndi ciger ḳane Muṣṭafā
(Gazel 121; P 49a)

Gedâyî, Nasuhî'nin birer nazireleri vardır.

3. Edebî Kişiliği

XV. yüzyılda Divan Edebiyatı artık kuruluşunu tamamlamış bir edebiyattı. XIV. yüzyılda gelişme halinde olan Edebiyat, Dehhanî, Ahmedî ve Kadı Burhaneddin gibi değerli şâirler yetiştirmişti. XV. yüzyılda edebiyatın gelişmesi, İran edebiyatından da aldığı etkilerle Şeyhî, Ahmedî ve Necati Bey'le devam etmiş, Fatih Sultan Mehmed ve Sultan Bayezid II. devirlerinde, Osmanlı İmparatorluğunun siyâsî güçlenmesine uygun olarak gelişmesini hızlandırmıştır. Bu devirde Türk Edebiyatının bir edebî dili meydana gelmiş, kaideleri ve bir an'anesi teşekkül etmiştir. Böylece san'at ve edebiyatla ilgilenen, kendileri de divan sahibi şâirler olan padişahların ve diğer devlet büyüklerinin koruyuculuğu ile gelişen Türk Edebiyatı, yine aynı yüzyılda, İstanbul'dan uzak Anadolu şehirlerinde, Beyliklerin merkezlerinde de san'atsever hükümdar ve beylerin etrafında toplanan ve edebî çevrelerini teşkil eden, küçük, büyük pek çok şâir yetiştirmiştir.

İstanbul'dan uzakta yetişen şâirlerden olan ve devrin büyük şiir ustaları yanında ikinci derecede bir şâir sayılan Nizâmî, zamanında çok tanınmış ve sevilmiştir. Nazire mecmualarına alınan şiirlerinin fazlalığı, XV. ve XVI. yüzyıllara ait şiir mecmualarında (102) bir hayli şiirine rastlanması, devrinde ve hatta daha sonraları sevilen ve okunan bir şâir olduğunu göstermektedir. Nizâmî'den sözeden kaynaklar onun şiirini daima mübalağalandırarak ve aşırı derecede överek değerlendirmişlerdir. Bunda, genç yaşta ölümünün tezkireciler üzerindeki etkisinin de payı olsa gerektir. Verdiği bilgilerin ve edebî tenkitlerinin doğruluğu ile tanınan Lâtifî bile, Nizâmî'yi aşırı derecede övmüş, gazellerini Şeyhî ve Ahmed Paşa'nın gazellerinden üstün tutmuştur(103). Edirneli Mecdî

(102) Bunlardan birkaçı için bk. Fehmi Edhem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*. c. II. İstanbul 1961. s. 253, 262, 263.

(103) Eserinde, bahsettiği şairlerin doğrudan doğruya isimlerini söyliyerek söze giren Lâtifi, ancak Birinci Fasıl'daki şeyh şairlere hürmetinden ve Üçüncü Fasıl'a aldığı diğer şairlerden bilhassa taktir ettiği Ahmed Paşa, Kemâlpaşa-zâde, Hamdullah

Efendi de, *Şakâ'ik-i Nu'mâniye Tercümesi*'nde Nizâmî maddesine eklediği kısımda Nizâmî'nin şiirlerinin değeri konusunda Lâtifî ile aynı görüştedir. Yazar, Mahmud Paşa'nın şâiri Ahmed Paşa'dan üstün bulduğunu söyledikten sonra *"elhak ikisi dahi fenn-i şi'rde mâhir ve kemâl-i hüsn-i nazmda kâdir idi. İkisinin de tab'-ı çâlâki harekât-ı fikriyye ve ıstılâhât-ı şi'riyye ile meydân-ı nazmda biribirinden kalmaz idi. Ammâ Mevlânâ Nizâmî sirkat-ı şi'riyye vâdisine uğramayup kimesnenün ma'nâsını almaz idi"*(104) diyerek Nizâmî'nin üstünlüğünü kabul ettiğini ortaya koymuştur.

Lâtifî ve Mecdî Efendi'nin şairi bu derece aşırı övmeleri, Nizâmî'nin bu yazarların eserlerini yazdıkları XVI. yüzyılda da sevilen ve okunan bir şâir olduğunu gösteriyor. Nizâmî'nin Ahmed Paşa'dan üstünlüğü fikri de, Sadrâzam Mahmud Paşa'nın şâiri Padişaha bu şekilde tanıtmış olmasından doğmuş olsa gerektir. Mahmud Paşa, –daha önce de söylendiği gibi– çok genç olduğu halde, geleceğin ümidi saydığı şâiri, Fatih Sultan Mehmed'in gözünden düşen Ahmed Paşa'nın yerini doldurabilir düşüncesiyle Padişahın himâyesine aldırmak istemiş olacaktır. Yoksa Nizâmî, ne Şeyhî ve ne de Ahmed Paşa ile boy ölçüşecek derecede bir varlık gösterebilmiştir. Ahmed Paşa, yaşadığı devirden itibaren "sirkat-ı şi'riyye" ile suçlanmış, şiirlerinin çoğunun nazire olduğu söylenmiş(105), Ali Şir Nevâ'î'nin Sultan Bayezid'e gönderdiği 33 gazeline nazireler söyledikten sonra şiirinin düzeldiği ve değer kazandığı ortaya atılmıştır(106). Nevâ'î'nin gazellerini tanzir ettiği devirde Ahmed Paşa'nın artık şöhretini yapmış, usta bir şâir olduğu bilinmektedir. Öte yandan, XV. yüzyıl Türk Edebiyatında, bütün şâirlerin İran şâirlerini kendilerine örnek tuttukları, onların etkisi altında kaldıkları ve onlara yetişmeğe uğraştıkları bir devirde Ahmed Paşa'nın da bu yolda olduğu, İran

---

Hamdi, Mihrî Hanım, Lami'î ve Necati gibi birkaç şairden bahsederken övücü bir başlık koymuştur. Nizâmî de bu birkaç şair arasındadır. Lâtifi, Nizâmî maddesine şöyle bir başlıkla girmiştir: "*Şu'arâ-yı Rûmun şâ'ir-i şîrîn-kelâmı, nâzım-ı nazm-ı beliğ Mevlânâ Nizâmî*". Ayrıca "*Sultan Mehmed devrinün şâ'ir-i bülend-şânı ve sâhir-i sihr-beyânıdur... Şu'arâ-yı mütekaddimîn-i vilâyet-ı Rûmun kendi zamânına gelince tarz-ı gazelde cümlesine gâlib*"... "*eş'âr-ı Şeyhî ve gazeliyât-ı Ahmed Paşa ol ane-dek ragbet ve revâcda idi. Mezkûr zuhûr etdükden sonra bunlarun bâzâr-ı şöhretini kudemâ ile kesâd verüp evc-i rif'atden düşürdi*"gibi pek aşırı sözlerle medhini yapmıştır (Lâtifi, *Tezkire*. 148b).

(104) Mehmed Mecdî Efendi, *Şakâ'ik-i Nu'mâniye Tercümesi*. c. I. s. 226.

(105) Fâik Reşad Bey, Ahmed Paşa'nın şiirlerinden yarısının arap ve acem şairlerinden tercümeler olduğunu söylüyor (*Eslâf*. İstanbul 1312. s. 40. not).

(106) Hasan Çelebi, *Tezkire*. Ahmed Paşa mad. 35a.

şâirlerinden mânâ ve hayaller aldığı doğrudur. Fakat Nizâmî de bundan kendisini kurtarmış değildir. Onun da meselâ Hâfız-ı Şirazî'yi örnek aldığı, gazellerine nazireler, tahmisler söylediği görülüyor. En güzel şiirlerinden biri olan ve Pîr Ahmed Bey'e sunduğu kasidenin matla'ını teşkil eden:

Vasfında ol cemalün zikr itdügini bu dil
Her kim işitse eydür لله در قائل
(kaside VI, 1)

beyti, Hâfız-ı Şirazî'nin

هر نکتهٔ که گفتم در وصف آن شمائل
هرکس شنید و گفتا لله در قائل

beytinin(107) aynı vezin ve kafiyede, kelime kelimesine türkçeye aktarılmasından başka bir şey değildir.

Ayrıca, *Divan*'ındaki şiirlerden üçte birinin nazire mecmualarında bulunması ve başta Ahmed Paşa olmak üzere tanınmış birçok şâirin şiirlerini tanzir etmesi, Nizâmî'nin de nazire konusunda Ahmed Paşa'dan pek farkı olmadığını gösteriyor.

Kaynakların aksini söylemelerine karşı, Nizâmî'nin Ahmed Paşa'nın kendisinden üstün olduğunu kabul ettiğini görüyoruz. İstanbul'a gelirken üç kasidesi ve yedi gazeline nazireler hazırlayarak ondan üstün bir şair olduğunu göstermeğe çalışması, hep Ahmed Paşa'ya yetişmek isteği ve kendi şiirinin onunkinden daha aşağı bir seviyede bulunduğunu hissetmesi sebebiyledir. Diğer taraftan Ahmed Paşa da devrin şiir üstadı olduğunun idraki içinde yeni yetişmekte olan bir şair olarak Nizâmî'nin şiirini takdir etmiş ve övmüştür. Lâtifî'nin yazdığına göre, onun kendi şiirlerinden birine nazire olan bir gazelinin,

Müntehâ kaddinün üstinde Nizâmî togrusı
Sidre tâvûsına benzer kâkül-i müşkin-i dost
(Gazel 5, 8)

makta'ını gördüğü zaman pek beğenmiş ve hatta, Lâtifî'nin tabiriyle *"hayli reşk ve gıbta"* etmiştir(108)

---

(107) *Divan-ı Hâfız*. Kahire 1281. s. 157.

(108) Lâtifi, *Tezkire*. 149a.

Şeyhî'yi kaside ve mesnevi alanlarında Osmanlı şairlerinin üstadı olarak kabul eden Lâtifî, Şeyhî'nin kaside ve mesnevisinin gazellerinden üstün olduğu fikrindedir(109). Bu bakımdan olacak ki, Nizâmî'nin gazellerini Şeyhî'nin gazellerine tercih etmiştir. Nizâmî'nin kendisinin de *Divan*'ının bir yerinde

Yaraşur sana mürid olmaga Şeyhî dediler
(Gazel 16, 7)

mısra'ı ile öğünmesine rağmen bu, şâirlerin daima yaptıkları gibi, bir başka şairle kendisini karşılaştırıp mübalağalı bir öğünmeden başka bir şey değildir. Böyle söylemekle beraber Nizâmî de –hemen bütün zamanı şairleri gibi– Şeyhî'yi üstad olarak kabul etmiş, *Divan*'ının ilk şiiri olan na'tını Şeyhî'nin na'tına nazire olarak yazdığı gibi, Ahmed Paşa'dan sonra en fazla onun gazellerini tanzir etmiştir(110). (Şeyhî'ye söylediği nazireler için bk. s. 32).

Nizâmî'den bahseden kaynaklar onun üç dilde, yani arapça, farsça ve türkçede şiir söylemeğe kudreti olduğunu söylüyorlar(111). Bugün elde türkçe ve farsça şiirleri bulunduğu halde Nizâmî'nin arapça şiirleri ortada yoktur. Arapça, sadece türkçe ve farsça ile mülemmalar halindedir. Bunlarda da arapça, ya bir mısra yahut bir cümle halinde geçer. Şairin arapçayı divan şiirinin yazılmasında gerekli olduğu kadar bildiği şüphesizdir. Nitekim arada kullanılan cümleler, ayet ve hadislerden alınmış parçalar bunu gösteriyor. Bununla beraber, Nizâmî'nin mükemmel arapça bildiği ve diğer iki dilde olduğu gibi, bu dilde de şiirler yazdığını şüpheyle karşılamak gerektir.

Buna karşılık, Nizâmî'nin farsçayı çok iyi bildiği görülüyor. Divan'ında 16 farsça gazeli, ayrıca tahmis ve rubâîleri vardır. Zaten tezkireler de onun farsça bilgisi ve bu dilde yazdığı şiirler üzerinde fazlaca

(109) Lâtifî, *Tezkire*. Şeyhî mad. 98a.

(110) Şeyhî :
يا خاتم الرسالة يا اشرف الورى
انت الذى تفرد بالفضل والملا
Nizâmî
يا اشرف البرية يا سيد الورى
اعلى الاله ذاتك قدراً و منزلا

(111) Sehi Bey, *Heşt Bihişt*. 56a; Edirneli Mecdî Efendi'nin Şakâ'ik tercümesine yaptığı zeyl kısmı (*Şakâ'ik-i Nu'mâniye*. s. 226); Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Mü'ellifleri*. c. II. s. 434. İstanbul 1333.

duruyorlar. Nizâmî, tahsilini İran'da yaptığı için, hem farsçayı iyice öğrenmiş, hem de İran şâirleri ile yakından temasa gelebilmiştir. "*Devâvîn-i fürsün ekserin mütetebbî ve sanâyî ve bedâyi'inden müstefîd*" olarak(112) şiir zevkini yükseltmiş, "*Hâfız-ı Şirâzî'nin ba'z-ı gazellerini tahmis edüp*" farsçadaki bilgisini göstermeğe çalışmıştır. Mecdi Efendi'nin *Şakâ'ik Tercümesi*'nde söylediğine göre, Hâfız'a yazdığı tahmislerinde hiç kimse asıl şiirle Nizâmî'nin mısra'larını ayırdedemez ve bu mısra'lar Hâfız'ın bunlar Nizâmî'nindir diyemez imiş(113). Sözü edilen bu tahmislerden yalnız bir tanesi *Nizâmî Divanı*'nda vardır(114).

* *

Nizâmî'nin şiirinde yaşadığı devir şiirinin bütün özelliklerini bulmak kabildir: Daha sonraları çok azalacak olan türkçe kelimelerin bolluğu, yabancı tamlamaların daha çok kısa şekillerinin kullanılması, yer yer mazmunlardan sıyrılma gayretleri, devrin konuşma dilinin, örf ve âdetlerinin şiire sokulması, bu yüzyılın diğer şairlerinde olduğu gibi, Nizâmî'de de görülür. Şâirin İstanbul'dan uzak, bütün kültür zenginliğine rağmen bir taşra şehri sayılan Konya'da yaşaması bu özelliklerin daha da artmasına sebep olmuştur. Bunun etkisiyle, Nizâmî'nin şiirinde mazmunlar, klâsik kaideler ve Divan Edebiyatının diğer özellikleri yanında, devrin hayatına, halkın yaşayışına, ata sözlerine ait, halk şiirlerini andırır mısra ve beyitlere de rastlamak kabildir. Meselâ; *leb*, *yakut*, *sual sormak* yanında bir halk deyişine de rastlıyoruz:

*Leb*lerün kut-ı revân mı yoksa *yakut*-ı revân
Bilmedügin her şeyi *sormak* revâdur dostum
(Gazel 80, 5)

zülf, zencir, bend mazmunı yine bir halk söyleyişi ile birleştirilmiştir:

*Zülf*ünün *zencirini bend* it bana dedüm dedi
Sakalun agardı miskin dahi uslanmaz mısın
(Gazel 83, 5)

(112) Lâtifi, *Aynı eser*. Aynı yer.

(113) *Şakâ'ik Tercümesi*. s. 226. Mecdi Efendi'nin ilâve ettiği kısım; "*Hoca Hâfız-ı Şirâzî'nin ekser gazellerini tahmis eylemişdir ki...*" (Bursalı Tahir, *Osmanlı Mü'ellifleri*. c. II. s. 434).

(114) Nizâmî'nin Tahmisine esas teşkil eden Hâfız'ın gazeli şudur:

عیب رندان مکن ای زاهد پاکیزه سرشت
که گناه دگران بر تو نخواهند نوشت

(*Divan-ı Hâfız*. s. 28).

Divan edebiyatında çok kullanılan rakibin kötü isimlerle anılması ve bu arada it vasfı, Nizâmî'de yine bir halk inanışı ile beraber kullanılmıştır :

Neye girdün varup ey dost rakîbün evine
Çün bilürsün ki melek girmez it olduğı yire
(Gazel 100, 3)

Halkın kullandığı "eşek başı" tabiri de bir beytinde yer almıştır:

Meclisünden hâlî olmazsa rakib olmaz aceb
Çün meseldür ki eşek başısuz olmaz bustan
(Gazel 88, 6)

Sevgilinin yanağının tazeliği ve parlaklığından suyun utanması ve kıskançlığı, bir hüsn-i tâlille karışık, bir halk deyimini ifade eden şu beyit:

Ârızundan sanemâ öyle hayâ eyledi su
Ki eger yer delik olaydı geçer idi yere
(Gazel 100, 2)

ve buna benzer mısra ve beyitler Nizâmî'de çok görülür:

Ki dimişler kara gün el ile dügün gibidür
(Gazel 10, 3)

Her kişiye kendü şehri yeg gelür Bagdâddan
(Gazel 89, 6)

Gökde istedügi kimün k'eline yerde gire
(Gazel 100, 8)

Kim su içerken âdemi urmaz yılan dahi
(Gazel 109, 6)

A. Üslûb

Nizâmî'nin, devrinde çok beğenilmesine ve fazlaca okunmasına sebep olan ahenkli ve canlı bir üslûbu vardır. XV. yüzyıl şairlerinin pek azında, hatta Şeyhî ve Ahmed Paşa gibi üstadların bile pek az şiirinde görülen bu mükemmellik Nizâmî'nin şiirinin başlıca özelliğini verir. Şiirinin "selis ve yek-dest" olduğunda, ondan sözeden bütün kaynaklar fikir birliği etmişlerdir. Vezne hakimiyetinden doğan söyleyişindeki kolaylık,

akıcılık, ahenk -arada bir görülen imâle, zihaf gibi vezin bozuklukları ve zorlamaları bir yana bırakılırsa- hemen bütün şiirlerinde görülür. Düzgün bir ifadesi vardır. Cinas ve tevriye gibi söz san'atlarına, hece tekrarlarına fazlaca yer vermiştir. Bunlara rediflerin de çokluğu eklenirse Nizâmî'nin şiirlerinde ahengi temin eden unsurlar meydana çıkmış olur. Şair en fazla bu âhengi temin etmeğe çalışmıştır.

Şiirindeki sıfat ve isim tamlamaları daha çok iki kelimeden meydana gelmiştir. Üçlü ve daha fazla kelimeden kurulmuş zincirleme tamlamalara henüz o devirde ve dolayısiyle Nizâmî'nin şiirlerinde pek az rastlanır. Türkçe kelimelere fazlaca yer verilmiştir. Şiirlerinde âyet ve hadislerden parçalar, veya bunlara telmihler bulunduğu gibi, beyitler arasında arapça ve farsça mülemmalar da görülür. Bütün Divan şiirinde olduğu gibi Nizâmî'nin şiirinde de beyit esastır; cümle ve anlam bir beyte sığdırılmıştır. Bununla beraber, az da olsa, bu genel kaidenin, bilhassa kasidelerde yer yer bozulduğu ve anlamın, hatta cümlenin birkaç beyit devam ettiği görülür (Meselâ bk. kaside I. 34-39).

Nizâmî'nin şiirinde görülen vezin hakimiyeti, ahenk mükemmelliği, ifâdedeki kudreti, yaşadığı devirde zoraki söylenmiş, imâle ve zihaflarla dolu şiirler arasında onunkilere üstün bir yer sağlamıştır. Meselâ şu beyitler bu bakımlardan kusursuz sayılabilirler:

Gerd-i râhun ger ire firdevse hûrîler diye
Merhabâ ey tûtyây-ı çeşm-i devlet merhabâ
(Gazel 1, 7)

Zülfüni bâd-ı sabâ depredicek cân dökülür
Söze geldükçe lebün Çeşme-i Hayvân dökülür
(Gazel 31, 1)

Saçdı kâfur üzre anber kâkül-i müşkîn-i dost
İtdi cân mülkin musahhar kâkül-i müşkîn-i dost
(Gazel 5, 1)

Yine dil bülbüli başladı figân eylemege
Meger ol serv-i gül-endâm u semen-ber geliser
(Gazel 18, 2)

Fakat mükemmel olan bu akıcılık ve ahenge karşı Nizâmî'nin şiirlerinde anlam ve fikir unsuru noksandır. *Divan*'ında, böyle dış güzelliğine önem verilerek beytin içini boş bırakan şiirler çoğunluğu teşkil etmiştir.

Bu anlam eksikliği, kelime oyunları, cinas, tevriye ve hatta harf oyunlarıyla giderilmeğe çalışılmıştır. Bazan yalnız bir teşbih veya istiâre sanatı üzerine kurulmuş beyitlere rastlıyoruz :

Dil dile cevr ü cefâsın dostun
Gönli kimün bal ile yag istemez
(Gazel 45, 6)

Derdi var k'ister Nizâmî hâlüni
Derdi olmayan kişi dâg istemez
(Gazel 45, 7)

Her yanadan ol leb-i şîrîne diller cem' olur
Nitekim üşer meges helvâ-yı rengîn üstine
(Gazel 97, 6)

Sünbülün tarfında ruhsârun benefş' altında gül
Gabgabun üzre zenehdânun turunç üstinde sîb
(Gazel 3, 4)

Nizâmî'nin en fazla kullandığı san'at cinas ve tevriyedir. Sadece bir cinas veya tevriyeye dayandırılmış pek çok beyti vardır. Şair cinas san'atının bütün şekillerini kullanmıştır:

Ko *Sencer* ile *Togrul* vasfını ey Nizâmî
Sen cer murâd idersen şeh kapusına *togrul*
(Kaside VI, 44)

Şol perî-peyker ki dil zülf-i *perişânındadur*
Âyet-i hüsn ü melâhat ol *perî-şânındadur*
(Gazel 21, 1)

Çeşme-i Hayvân lebindür dir rakibün ben didüm
Çeşme-i Hayvândur ammâ *çeşme-i hayvân* degül
(Gazel 68, 3)

Eksük degül ey dost rakîbün eşigünde
Dil nice tahammül ide bu *derde* bu *derde*
(Gazel 96, 3)

Nizâmî'nin, cinas yanında tevriye de en fazla kullandığı san'atlardan biridir :

Şöyle mecrûh durur gamzen okından ki gönül
Kane müstagrak olup fehm idemez *kande* yatur
(Gazel 19, 4)

Mestdür dil k'ayagun öpmek diler
Kimse mest olmadan *ayag* istemez
(Gazel 45, 5)

Nizâmî'nin arap harflerinin şekilleri, imlâsı ve bazı özellikleri ile benzetmeler ve birtakım oyunlar yapmaktan hoşlandığı da görülüyor. *Divan*'ının birçok yerinde bunlara rastlıyoruz. Böyle basit oyunlara dayanan beyitler bazen okuyucuyu bıktıracak kadar çok tekrarlanmıştır:

Gönül zülf ü dehânın *dâl* ü *mim*ün
Kaçan kim görse eydür *dem* bu *dem*dür
(Gazel 12, 3)

Kametün ol *dâl*e dönmüşdür ki *derd* altındadur
Gözlerüm ol *ayn*a benzer ki *azâb* üstindedür
(Gazel 23, 4)

Elif ü *mim*dür agzun ile kaddün çü senün
Derdüme ol ikisin ben ne içün *em* dimeyem
(Gazel 75, 3)

Çün zülfi *cim* ü kaddi *elif* kaşı *nun* imiş
Dirsem n'ola o serv-i gül-endâma *cân* dahi
(Gazel 109, 2)

B. Kafiye

Divan Edebiyatında şiirin asıl kuvvet merkezini üzerinde toplayan, beytin vazgeçilmez bir unsuru olan ve yarı yarıya ahengini temin eden kafiyenin usta bir şair elinde ne derece başarı unsuru olduğu aşikârdır. Nizâmî bu sebeple şiirinde kafiyenin zengin ve dolgun olmasına bilhassa dikkat etmiş, kafiyelerini daima ahenkli kelimelerden seçmeye çalışmıştır. Bunun yanında özellikle redif kullanmağa ve ahengi bu kelime tekrarlarından faydalanarak meydana getirmeğe gayret göstermiştir. Öyle ki bütün şiirlerinin 68 tanesi, yani yarısı kadarının kafiye düzeni rediflidir. Bunlarda bazen şairin iki, hatta üç kelimelik tamlamaları redif olarak kullandığı görülür :

Dil ki derdine tudagundan devâ kılur heves
Şerbet-i hâs ister ü dâr-ı şıfâ kılur heves
(Gazel 49, 1)

Saçdı kâfur üzre anber kâkül-i müşkîn-i dost
İtdi cân mülkin musahhar kakül-i müşkîn-i dost
(Gazel 5, 1)

C. Vezin

Nizâmî aruz veznini hatasız, hatta mükemmel kullanmıştır denilebilir. Arada bir rastlanan imâle ve zihaflara rağmen, vezne hakim olduğu her şiirinde görülüyor. Çok nâdir olarak rastlanan kelime eksiklikleri ve vezin bozukluklarının şairden ziyade müstensihlere ait olduğu anlaşılıyor. Zihaf, ancak üç dört yerde vardır. İmâle ise göze batacak kadar çok değildir. Bu, şairin yaşadığı devir için büyük bir başarı sayılabilir.

Nizâmî'nin en fazla kullandığı vezinler Remel ve Muzarî bahirlerinin çeşitli şekilleridir. Şiirlerinde kullandığı vezinler bahirleri ile birlikte aşağıda gösterilmiştir :

Hezec Bahri

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün
Gazel 92, 123

Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fa'ûlün
Kaside II; Gazel 30, 33, 47, 55, 93, 96, 114; Diğer şiirler III, VI; Farsça şiirler 16

Mefâ'îlün mefâ'îlün fa'ûlün
Gazel 8, 12, 15, 29, 51, 85, 91, 98, 107, 122; Diğer şiirler IV

Mef'ûlü mefâ'ilün fa'ûlün
Gazel 52

Reces Bahri

Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün
Gazel 39, 90; Farsça şiirler 14

Remel Bahri

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
Kaside III, VII, IX, X; Gazel 1, 3, 5, 6, 9, 13, 20, 21, 23 24, 25, 26, 28, 38, 41, 42, 49, 60, 61, 64, 65, 68, 69, 73, 74, 77, 80, 82, 83, 84, 86, 87, 88, 89, 97, 99, 101, 103, 110; Diğer şiirler V, X, XI, XII, XIII; Farsça şiirler 7, 9, 10, 18

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
Gazel 45, 72

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
Kaside V, VIII; Gazel 2, 10, 14, 16, 18, 19, 22, 27, 31, 35, 37, 40, 44, 48, 50, 53, 56, 58, 60, 62, 71, 75, 76, 78, 81, 94, 95, 100, 102, 104, 113, 115, 116, 118, 120; Diğer şiirler I, II, VII, IX; Farsça şiirler 2, 4, 6, 13, 17, 37

Muzârî Bahri

Mef'ûlü fâ'ilâtün mef'ûlü fâ'ilâtün
Kaside VI; Gazel 67

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün
Kaside I; Gazel 4, 17, 34, 43, 54, 57, 63, 65, 70, 79, 105, 106, 107, 108, 111, 112, 118, 121; Diğer şiirler VIII; Farsça şiirler 2, 11, 12, 15

Müctes Bahri

Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilâtün
Gazel 124

Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün
Kaside IV; Gazel 7, 11, 32

Seri' Bahri

Müfte'ilün müfte'ilün fâ'ilün
Gazel 72

SONUÇ

Karamanlı Nizâmî hakkında buraya kadar söylediklerimizi şöylece özetlemek mümkündür: Karaman Beyliği'nin son zamanlarında, çok karışık bir devrinde yaşayan şair, oldukça kuvvetli bir öğrenim yapmış, farsça ve biraz arapça öğrenmiştir. Genç yaşında öldüğü doğru olmakla beraber tezkirecilerin ondört veya onsekiz yaşında öldüğünü söylemeleri çok mübalağalıdır. Herhalde otuz-otuzbeş yaşlarına kadar yaşamış ve Fatih Sultan Mehmed'in çağrısı üzerine İstanbul'a gelirken yolda hastalanıp ölmüştür. Şiirlerinden ve hakkında dolaşan rivayetlerden, güzel, yakışıklı, atak tabiatli, zevk ve safaya düşkün bir genç olduğu anlaşılıyor.

Nizâmî'nin şiirinde daha çok dış görünüşe önem verilmiştir. Bu yüzden fikir noksanlığı ve anlam eksikliği şiirinin özelliklerinden biridir. Çok defa cinaslar, çeşitli benzetmeler ve kelime oyunları ile şiirindeki boşluğu örtmeğe çalışmıştır. Bununla beraber Nizâmî'nin şiirleri dış mükemmellikleri bakımından XV. yüzyılın en düzgün söyleyişleridir. Aruz veznine hakimiyeti, hece tekrarları ve dolgun rediflerin yardımı ile şiirde bir ahenk yaratabilmiştir.

Şairin devrin üstadları sayılan Şeyhî ve Ahmed Paşa'dan üstün olduğuna dair tezkirecilerin verdikleri hükümlerin düzeltilmesi gerekir. Nizâmî, bu iki şairi geçmek değil, onlara hiç bir zaman yetişememiştir. Üstelik, devrinin diğer şairleri gibi onları kendisine üstad olarak kabul etmiş, etkilerinde kalmıştır. Onların birçok şiirine nazireler yazmış olması da bunun delilidir.

Nizâmî, hakikaten pek çok nazire yazmış bir şairdir. Divan edebiyatında bu konuda hemen hemen ilk saftadır. Fakat şair, nazirelerinde sadece bir taklitçi durumunda kalmamış, hatta bazen örnek olarak aldığı şiirlerden daha mükemmellerini ortaya koymayı başarmıştır.

Nizâmî'nin henüz pek genç, kendisini yetiştirdiği bir çağda, taklit devresinde ölmesi, bir kişilik kazanmasına engel olmuştur. Bir süre daha yaşasa ve İstanbul'a gelip Padişah'ın himâyesinde edebiyat çevreleriyle ilişkiler kurabilse idi, herhalde devrinin birinci derecedeki şairleri arasında sayılabilecek bir olgunluğa erişmesi mümkün olurdu. Tezkirecilerin şairi aşırı derecede övmeleri ve genç yaştaki ölümüne acınmaları bu ümidi beslemelerindendir. Ayrıca o yaşta söylediği şiirler de bunu vadediyor. Fakat bu haliyle Nizâmî, devrinin ikinci derecede bir şairi olarak kalmıştır. Bununla beraber açık, ahenkli ve dıştan mükemmel görünen şiirleriyle kendi devrinde ve hatta XVI. yüzyılda çok beğenilen bir şair olmuştur. Şiirlerinden birçoğunun tanzir edilmiş olması, Nizâmî'nin kendi çapında da olsa devri şairleri üzerinde bir etkisi olduğunu gösteriyor.

BİBLİYOGRAFYA

Kaynaklar

Nizâmî	: *Divan.* Âtıf Ef. Ktp. nr. 2954/2
»	: *Divan.* Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Ef. nr. 3298
»	: *Divan.* Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Ef.nr. 3579
»	: *Divan.* Millet Ktp. Ali Emiri nr. manzum 451
»	: *Divan.* İstanbul Üni. Ktp. nr. TY. 9854
»	: *Divan.* Topkapı Sarayı Ktp. Hazine nr. 924
Hacı Kemâl	: *Câmi'ü'n- nezâ'ir.* Beyazıt Genel Ktp. nr. 5782
Edirneli Nazmi	: *Mecma'ü'n- nezâ'ir.* Nuruosmaniye Ktp. nr. 4222
Pervâne Bey	: *Mecmu'atü'n- nezâ'ir.* Topkapı Sarayı Ktp. Bağdad nr. 406
	: *Mecmu'atü'n- nezâ'ir.* İstanbul Üni. Ktp. nr. TY 1547
Hisâlî	: *Metâli'ü'n-nezâ'ir.* Nuruosmanıye Ktp. nr. 4252-4253
Ahmed Paşa	: *Ahmed Paşa Divanı.* Yayınl. Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan. İstanbul 1966
»	: *Divan.* Millet Ktp. Ali Emiri nr. manzum 10.
Gelibolulu Âli	: *Künhü'l-ahbâr.* Süleymaniye Ktp. Fatih nr. 4225
Âşıkpaşa-zâde	: *Tevârih-i Âl-i Osman.* İstanbul 1332
Hoca Sa'deddin	: *Tâcü't- tevârih.* c. I. İstanbul 1279
Şikârî' Ahmed	: *Şikârî'nin Karaman Tarihi* (Yayınl. Mesut Koman). Konya 1946
Âşık Çelebi	: *Meşâ'irü'ş- şu'arâ.* İstanbul Üni. Ktp. nr. TY 2406
Beyânî	: *Tezkire.* Millet Ktp. Ali Emiri nr. tarih 757
Fâ'izî, Kâfzâde	: *Zübdetü'l- eş'âr.* Süleymaniye Ktp. Şehit Ali Paşa nr. 1877
Hasan Çelebi	: *Tezkire.* Âtıf Efendi Ktp. nr. 2016
Lâtifi	: *Tezkire.* Kayseri Râşit Ef. Ktp. nr. 1166
Lâtifî	: *Tezkire.* İstanbul 1314
Müstakim-zâde Süleyman Sa'deddin	: *Mecelletü'n- nisâb.* Süleymaniye Ktp. Hâlet Ef. nr. 628
Riyâzî	: *Riyâzü'ş- şu'arâ.* Nuruosmaniye Ktp. nr. 3724
Sehi Bey	: *Heşt Bihişt.* Süleymaniye Ktp. Hamidiye nr. 1503
Taşköprü-zâde İsâmeddin	: *Şakâ'ik-i Nu'mâniye* (Çeviren: Mehmed Mecdî). İstanbul 1269

Diğer Eserler, Makaleler

A. Adnan-Adıvar	: *Osmanlı Türklerinde İlim.* İstanbul 1943
Bursalı M. Tahir	: *Osmanlı Mü'ellifleri.* c. II,III. İstanbul 1333, 1342
Darkot, Besim	: İslâm Ansiklopedisi *Konya* maddesi
» »	: İslâm Ansiklopedisi *Niğde* maddesi
Diez-Oktay Aslanapa- Mesut Koman	: *Karaman Devri Sanatı.* İstanbul 1950
Diriöz, Haydar	: *Nizâmî, Hayatı ve Şahsiyeti.* İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Mezuniyet Tezi. Türkiyat Ens. nr. T 254
Eldem, Halil Edhem	: *Karamanoğulları Hakkında Vesaik-i Mahkûke.* Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmu'ası. c. II, III. s. 821-873

Fâik Reşad : *Eslâf*. İstanbul 1312

» » : *Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye*. İstanbul ts.

Gibb, E.J.W. : *A History of Ottoman Poetry*. c. II. London 1902

Hâfız-ı Şirâzî : *Divân-ı Hâfız*. Kahire 1281

Hammer- Purgstall, J. von : *Devlet-i Osmaniye Tarihi* (Çev. Mehmed Atâ). c. II, III. İstanbul 1329, 1332

Karatay, Fehmi Edhem : *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Yazmaları Kataloğu*. c. II. İstanbul 1961

Köprülüzâde Fuad-Şehabeddin Süleyman : *Yeni Osmanlı Tarih-i Edebiyatı*. İstanbul 1332

: *İstanbul Kitaplıkları Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*. c. I. İstanbul 1947

Konyalı, İbrahim Hakkı : *Âbideleri ve Kitâbeleriyle Karaman Tarihi. Ermenak ve Mut Âbideleri*. İstanbul 1967

Konyalı, İbrahim Hakkı : *Âbideleri ve Kitâbeleriyle Konya Tarihi*. Konya 1964

Mehmed Süreyya : *Sicill-i Osmânî*. c. IV. İstanbul 1311

Şemseddin Sâmi : *Kamusü'l- a'lâm*. c. IV. İstanbul 1316

Tan, M. Turhan : *Nizâmî*. Konya Halkevi Dergisi. c. I. sayı 5. 1933

Tansel, Fevziye Abdullah : *Gazel Tarzında Benzetişler*. İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Mezuniyet tezi. Türkiyat Ens. nr. T 54

Tansel, Salahattin : *Osmanlı Kaynaklarına göre Fatih Sultan Mehmed'in Askerî ve Siyâsî Hayatı*. Ankara 1953

Tekindağ, Şehabeddin : *Karaman Beyliği*. Doktora Tezi. İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Tarih Semineri Ktp. nr. X - 2. 32

» » : İslâm Ansiklopedisi *Karamanlılar* maddesi

» » : İslâm Ansiklopedisi *Mahmud Paşa* maddesi

Togan, Zeki Velidi : İslâm Ansiklopedisi *Câmî* maddesi

Turgal, H. Fehmi : *Anadolu Tarihinde Neticelenmemiş Bir Türkçülük Hareketi*. Ülkü Mecmuası. c. VII. s. 257-260, 1936

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı : *Karamanoğulları Devri Vesikalarından İbrahim Beyin Karaman İmâreti Vakfiyesi*. Belleten I. s. 56-144, 1937

» » : *Osmanlı Tarihi*. c. I. II. Ankara 1947

Ünsel, Kemâl Edib : *Fatih'in Şiirleri*. Ankara 1946

II. BÖLÜM

KARAMANLI NİZÂMÎ DİVÂNI

— Karşılaştırmalı Metin —

KISALTMALAR

A	*Divan-ı Nizâmî.* Âtıf Ef. Ktp. 2054/2
E	*Divan-ı Nizâmî.* Millet Ktp. Ali Emiri. manzum 451
F.A.T.	Fevziye Abdullah Tansel, *Gazel Tarzında Benzetişler.* Mezuniyet Tezi. Türkiyat Ens. T 54.
H1	*Divan-ı Nizâmî.* Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Ef. 3298
H2	*Divan-ı Nizâmî.* Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Ef. 3579
HK	Hacı Kemâl, *Câmi'ü'n- nezâ'ir.* Beyazıt Genel Ktp. 5782
ken.	Kenarda
M	*Mecmu'atü'n- nezâ'ir.* İstanbul Üni. Ktp. TY 1547
N	Edirneli Nazmi, *Mecma'ü'n- nezâ'ir.* Nuruosmaniye Ktp. 4222
P	Pervâne Bey, *Mecmu'atü'n-nezâ'ir.* Topkapı Sarayı Ktp. Bağdat 406
T	*Divan-ı Nizâmî.* Topkapı Sarayı Ktp. Hazine 924
TY	Türkçe yazmalar
Ü	*Divan-ı Nizâmî.* İstanbul Üni. Ktp. TY 9854
yk.	yaprak

DİVAN NÜSHALARI

1. A Âtıf Efendi Ktp. nr. 2054, yk. 100-128.

İstinsah tarihi	:	.....
Müstensih	:	.....
Kitap ölçüsü	:	22, 5 x 17, 5 (14, 5 x 6, 5) cm.
Cilt	:	Kahverengi yumuşak meşin, mukavvasız
Yaprak sayısı	:	28
Satır sayısı	:	17
Yazı	:	İnce ta'lik
Kağıt	:	Âbâdî
Baş	:	یا اشرف البریة یا سید الوری
Son	:	İrmişem mi'rac-ı vasla didügi sözin rakib Vâkı'ın bilmek dilersen uş eşek uş nerdübân

178 yaprak olan mecmu'ada baş taraftan altı yaprak eksik olup, ilk yaprakta vakıf mührü basılı, son yaprakta "*târih-i vezâret-i Hekimzâde Ali Paşa* 1100; *târih-i azl-i mezbur Ali Paşa ve târih-i vezir-i mükerrem Hasan Paşa* 1105" yazısı vardır. Mecmu'anın diğer yapraklarında Ahmed Paşa ve Mesihî divanları yazılıdır.

Bu nüshada 833 beyit tutan 1 na't, 6 kaside, 44 gazel, 3 kıt'a, 8 beyt, 1 farsça tahmis, 16 farsça gazel, 22 farsça rubâî, 9 farsça beyit vardır.

2. Hl Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Ef. nr. 3298, yk. 1-40.

İstinsah tarihi	:	Şevvâl 1001
Müstensih	:	.....

Kitap ölçüsü	:	27,5 x 15,5 (23,8 x 16) cm.
Cilt	:	Sırtı meşin, üzeri kırmızı bez kaplı
Yaprak sayısı	:	40
Satır sayısı	:	17-21
Yazı	:	Ta'lik, çift yaldız çerçeve içinde
Kâğıt	:	Âbâdî
Baş	:	يا اشرف البرية يا سيد الورى
Son	:	Didi gece Nizâmî seni gördi dîdem Didi düşinde görür ol vü bu nemnâke bulur

185 yaprak olan mecmu'anın başında kitaplık mührü ve bâzı beyitler bulunur. 1b ve 2a yapraklarının başları tezhipli ve mecmu'anın 1-40. yaprakları ortasında Nizâmî, diğer yaprakların orta ve kenarlarında Şeyhî, Hilâlî, Leâlî, Fakihî, Çâkerî ve Bâkî divanları yazılıdr.

Bu nüshada, 1339 beyit tutan 1 na't, 8 kaside, 106 türkçe, 14 farsça gazel, 2 muhammes, 3 kıt'a, 8 beyit, 21 farsça rubâî, 9 farsça beyit vardır.

3. H2 Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Ef. nr. 3579, yk. 2-7.

İstinsah tarihi	:	.....
Müstensih	:	.....
Kitap ölçüsü	:	20,3 x 15,2 (11 x 8,7) cm.
Cilt	:	Sırtı meşin, üzeri mor bez kaplı
Yaprak sayısı	:	6
Satır sayısı	:	Çeşitli
Yazı	:	Ta'lik ve nesih karışık
Kâğıt	:	Beyaz, saykallı
Baş	:	يا اشرف البرية يا سيد الورى
Son	:	Gamdan hilâle döndi vücûdı Nizâmînün Lû'lû' dişün hevâsı dimâğındadur dahi

10 yaprak olan mecmu'anın 5-6. yaprakları arasında eksikler, ilk ve son yapraklarında kitaplık mührü, baş içkapak kâğıdında Seyyid Nizâmî yazısı vardır. Diğer yapraklarda Fevrî, Emrî ve Muhibbî'nin bazı gazelleri yazılmıştır.

Bu nüshada 469 beyit tutan 1 na't, 2 kaside, 45 türkçe, 1 farsça gazel, 1 farsça rubâî vardır.

4. E Millet Ktp. Ali Emiri, manzum eserler nr. 451.

İstinsah tarihi	:	.....
Müstensih	:	.....
Kitap ölçüsü	:	17,5 x 12,5 (13 x 8) cm.
Cilt	:	Siyah meşin, şemseli, miklebli
Yaprak sayısı	:	37
Satır sayısı	:	15
Yazı	:	Ta'lik, çift çizgili kırmızı çerçeve içinde
Kâğıt	:	Beyaz, saykallı
Baş	:	يا اشرف البرية يا سيد الورى
Son	:	ابست در حال جلش نظاميا

İlk yaprakta Ali Emirî'nin mührü, 1235 tarihi ve Bektaş Receb Paşa oğlu Veliyüddin imzası, ikinci yaprakta Millet Kitaplığının mührü ile birkaç şiir vardır.

Bu nüshada 959 beyit tutan 1 na't, 2 kaside, 100 türkçe ve 10 farsça gazel, 1 farsça tahmis vardır.

5. Ü İstanbul Üniversitesi Ktp. nr. TY 9854.

İstinsah tarihi	:	.....
Müstensih	:	.....
Kitap ölçüsü	:	16 x 11 (12 x 7) cm.
Cilt	:	Sırtı ve kenarları meşin, çiçekli bez
Yaprak sayısı	:	47

Satır sayısı : 14

Yazı : Ta'lik

Kâğıt : Beyaz aharlı

Baş : یا اشرف البریة یا سید الوری

Son : Hurşîd çünki hüsn ile sana irer degül
Kimdür diyen ki yüzüne benzer nazarda gül

Bu nüshada 1246 beyit tutan 1 na't, 7 kaside, 109 türkçe ve 13 farsça gazel, 1 kıt'a, 3 beyit, 1 farsça muhammes vardır.

6. T Topkapı Sarayı Ktp. Hazine nr. 924

İstinsah tarihi : .....

Müstensih : .....

Kitap ölçüsü : 22,5 x 14 (12 x 9) cm.

Cilt : Koyu kahverengi deri, miklepli

Yaprak sayısı : 31

Satır sayısı : 19

Yazı : Ta'lik, kırmızı cedvel içinde

Kâğıt : Aharlı

Baş : یا اشرف البریة یا سید الوری

Son : İtme Nizâmî yüzi güneşdür diyü ayân
Ol hod ayândur ana ne hâcet beyân dahi

İlk yaprakta Kanunî Sultan Süleyman ve Topkapı Sarayı Kitaplığı mühürleri basılı.

Bu nüshada 854 beyit tutan 1 na't, 3 kaside, 85 gazel ve 2 murabba vardır.

Nazire Mecmu'aları

7. HK Eğridirli Hacı Kemâl, Câmi'ü'n- nezâ'ir. Beyazıt Genel Ktp. nr. 5782

Yazarı : Eğridirli Hacı Kemâl

Yazılış tarihi : 918/1515

Kitap ölçüsü : 28 x 17 (16 x 10) cm.

Cilt : Kahverengi deri, şemseli, miklepli

Sahife sayısı : 952

Satır sayısı : Çeşitli

Yazı : Ta'lik

Eğridirli Hacı Kemâl tarafından toplanan bu mecmu'ada 266 şâir arasında Nizâmî'nin 2 kaside ve 68 gazeli vardır. Mecmu'a sahife şeklinde numaralanmıştır. Nizâmî'nin şiirleri şu sahifelerdedir:

59, 66, 88, 127, 141, 159, 160, 181, 186, 188, 198, 200, 208, 218, 223, 234, 250, 259, 277, 282, 289, 292, 295, 314, 316, 330, 341, 345, 346, 347, 348, 365, 385, 394, 396, 401, 435, 448, 492, 501, 511, 514, 518, 591, 606, 608, 627, 652, 670, 690, 707, 714, 717, 730, 738, 793, 798, 816, 827, 842, 850, 857, 878, 882, 885, 889.

8. N Edirneli Nazmi, Mecma'ü'n- nezâ'ir. Nuruosmaniye Ktp. nr. 4222

Yazarı : Edirneli Nazmî

Yazılış tarihi : 945/1538'den evvel

Kitap ölçüsü : 29 x 17 (16 x 9) cm.

Cilt : Kahverengi meşin

Yaprak sayısı : 460

Satır sayısı : 26

Yazı : Ta'lik

Edirneli Nazmî tarafından tertip edilen bu mecmu'ada 241 şâirin 3356 şiiri içinde Nizâmî'ye âit 43 gazel vardır. Bunlar şu yapraklardadır:

1b, 35b, 37b, 42a, 43a, 60a, 95a, 106b, 120b, 123a, 124b, 130b, 149b, 157a, 217b, 220a, 222a, 234b, 236a, 240b, 244b, 245a, 249b, 267b, 270b, 278a, 283b, 308b, 311a, 315b, 318a, 325a, 347a, 353a, 355a, 378a, 387a, 423a, 429b, 432b, 451a, 458b.

9. P Pervâne Bey, Mecmu'atü'n- nezâir. Topkapı Sarayı, Bağdad nr. 406.

Yazarı	: Pervâne b. Abdullah
Yazılış tarihi	: 968/1560
Kitap ölçüsü	: 27 x 17 (23 x 10) cm.
Cilt	: Kahverengi meşin, şemseli, miklebli
Yaprak sayısı	: 641
Satır sayısı	: 15-16
Yazı	: Nesih

Pervâne Bey'in bu nazire mecmu'asında Nizâmî'nin 47 şiiri vardır. Şiirler şu yapraklardadır:

9a, 49a, 63a, 64b, 71a, 85b, 110b, 118b, 150a, 169a, 175a, 185a, 191a, 198a, 206a, 207a, 213a, 214a, 229a, 232b, 234a, 312a, 347a, 368a, 372a, 373a, 375b, 388a, 409b, 421a, 423a, 429b, 434a, 459a, 463b, 470b, 481a, 499a, 516b, 565a, 588b, 593b, 595b, 609b, 613a, 636a.

10. M Mecmu'atü'n- nezâ'ir. İstanbul Üniversitesi Ktp. TY. nr. 1547.

Yazarı	: .....
Yazılış tarihi	: 974'den sonra
Kitap ölçüsü	: 27,5 x 15 (22 x 10) cm.
Cilt	: Kahverengi meşin, şemseli, miklebli
Yaprak sayısı	: 590
Satır sayısı	: 25
Yazı	: Tâlik

Bu mecmu'ada Nizâmî'nin 45 gazeli vardır. Bu gazeller şu yapraklardadır:

1b, 45b, 53a, 55a, 82b, 86b, 131a, 147a, 152a, 155a, 162a, 166a, 175a, 196b, 207b, 209b, 212a, 285b, 289a, 292b, 308b, 311a, 316b, 320b, 321a, 330b, 362a, 367a, 373b, 377b, 385a, 415a, 418b, 424a, 428b, 438a, 460a, 462a, 472b, 492b, 508a, 549b, 559a, 580b, 589a.

KASİDELER

I

1. يا اشرف البرية يا سيد الورى
اعلى آلآله ذاتك قدراً و منزلا

2. و الارض اشرقت بك من نور ربها
مذ لاح شمس وجهك من مطلع الهدى

3. اى لمعهٔ زحسن تو خرشيد آسمان
وى پايهٔ زمنزل تو عرش ذو العلا

4. انجا كه بحر بخشش تو موج زن شود
ابر بهار غرق عرق كرده از حيا

5. محفوظ قدر قلّهٔ كوه مقام قرب
مخصوص صدر صفّهٔ ايوان كبريا

6. سر رشتهٔ فتوت و سر چشمهٔ كرم
سر دفتر مروت و سرمايهٔ حيا

* *

7. Ey şer^c ile muḫalled ü ḳavl ile mu^{c}temed
Vey ism ile Muḥammed ü vaṣf ile Muṣṭafā

* *

8. ^{c}İzz ü celāl içinde Süleymān-ı vaḳt olur
Her mūr üzre kim ṣalasın sāyesin hümā

H1 1b, H2 2a, E 1b, A 100b, T 1b, Ü 1b

Şeyhi'ye nazire (bk. s. 32) (1b) آله] الاكه A E (3b) وى] اى A| سر چشمهٔ سخا E (6b) محفوظ] معظوظ H1 (5a) ذى‌العلا] ذوالعلا H2 (8a) ^{c}izz ü] ^{c}izz E T| olur] ola A
سر چشمهٔ حيا] سر حلقهٔ سخا H1 E

9. Yoğruldı ḫāk-i ḳāleb-i Ādem ki tā bula
Ḫışt-ı vücūduñ ile şeref ḳaṣr-ı enbiyā

10. ʿĪsī çū maḳdemüñ ḫaberin virdi ʿāleme
İtdi demine muʿciz-i iḥyāyı Ḥaḳ ʿaṭā

11. Dir ḫulḳuña ʿazīm ü oḳur nefsüñe kerīm
Teşrīf idüp ṣıfātı ile ẕatuñı Ḫudā

12. Ẕātuñ tenezzühiyle ṣıfātuñ bilinmege
Şānuñda itdi süre-i و النجم اذا هوا

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün

13. Luṭfuñ naʿīmi āb-ı ḥayāt gibi rūḥ-baḫş
Ḫulḳuñ nesīmi bād-ı ṣabā gibi dil-güşā

14. N'olaydı ṭoprağ olayıdum diyü reşk ider
Sen yire başduğuñ görüp ervāḥ-ı aṣfiyā

15. Çūn ṣadr-ı bārgāh-ı اذا تم dür yerüñ
Faḳr ile faḫr eyleseñ olur saña sezā

16. Şerʿüñ esāsı olmaya şāhā ḫalel-peẕīr
لو بسّت الجبال او انشقت السّما

17. Yazmış ezelde ḫilʿat-i vaṣfuñ ṭirāzına
Kilk-i ḳażā ki دام لك العز و العلا

18. Kevneyne ẕātı ʿillet-i ğāyī degülmise
لولاك ile ḫiṭāb olayıdı ʿaceb aña

(9a) ḫāk-i] - Ü (b) enbiyā] intihā E (10b) iḥyāyı] iḥyā-yı T Ü (11b) ẕātuñı] ẕātuñı çūn H2 (12b) itdi] dindi H2 (13a) naʿīmi] naʿīm-i T| ḥayāt gibi] beḳā gibi Ü beḳā T (17b) و العلا] و البقا A H2

19. Ger olmasa vücūdüñe ʿālem muḳaddime
Arż u semāya olmaz idi emr-i ائتيا

20. Lāyıḳ kerīm dimek aña kim ḫiṭāb idüp
İşitmedi dilinden anuñ bir kimesne lā

21. Lafẓı rumūzı maḫzen-i esrāradur künūz
Ayağı tozı dīde-i ervāḥa tūtyā

22. Kim diye saña Yūsuf-ı s̱ānī cemāl ile
Yūsuf görürse ḥüsnüñi s̱ānī olur saña

23. Alnuñ ḳaşuñ nümūẕecidür bedr ile hilāl
Zülf ü ruḫuñ nümūnesidür ṣubḥ ile mesā

24. Ey māh-ı çār-deh-şebe diyü ḫiṭāb ider
Ḥaḳ saña anda kim didi Ḳur'ānda طا و ها

25. Ḳaddüñle zülf ü ağzuña eyler işāreti
Ḳur'ānda her ne yirde elif lām u mīm ola

26. Ḳaşuñla alnuñ ile boyuñdan kināyedür
Ḳavs-ı nehār şems-i ḍuḥā ḍaṭṭ-ı istivā'

27. Ẕāt-ı şerīfüñe ne ʿaceb sāye olmasa
Nūruñ olur mı sāyesi ey faḫr-ı enbiyā

28. Çeşm-i çerāğ-ı cümle-i āfāḳdur tenüñ
Her yañadan görinür anuñ-çün على السوا

---

(19) H2 E T'de yok (21a) rumūzı] rumūz-ı Ü| esrāradur] esrārdur Ü (22a) diye] dise H2 E A didi H1| cemāl ile] cemālüñe Ü (b) olur] ola H2 (23a) ḳaşuñ nümūẕecidür] ḳaşuñ nümūnesidür Ü yüzüñ nümūnesidür A (b) nümūnesidür] nümūẕecidür A| zülfü] zülf T (25a) ḳaddüñle] ḳaşuñla H2 (b) her] Ḥaḳ E H1 Ü| ola] aña H1 Ü T E (26) T H2 A E' de yok (a) boyuñdan] boyuña H1 (28a) çeşm-i] çeşm ü H1 H2 A E (b) yañadan] yañdan Ü| görinür] görürsün H2 E

29. Alnuñ yüzüñ ṣıfātını işitdi didi ^{c}aḳl
آمنت بالذی خلق النور و الضیا

30. Ḫūrşīd ṭal^{c}atuñdan utanup baḳar yire
Çūn bedr gördi yüzüñ anuñ-çün ḳalur ṭaña

31. Tādeben dərtev-i ^{c}alemüñden cemāl-i feth
کا لنور فی الظلام و کا لبدر فی الدجی

32. Düşerdi mu^{c}cizeñle bir aylıḳ yola nehīb
Başsañ riḳāba ayağuñı ḳaṣd idüp ġazā

33. Bir zaḫm ile ḳılur siper-i māhı iki şaḳ
Engüşt-i mu^{c}cizeñ ne ^{c}aceb tīġ olur şehā

34. Vaḳt-ı ḫaṭarda çūb aña ṣamṣām-ı ābdār
Vaḳt-ı ḥażarda ḫāk aña cām-ı cihān-nümā

35. Geh bir avuç ṣu ile sipāhını ḳandırur
Geh bir avuç toz ile ider düşmenin hebā

36. Teslīm iderdi mihr ile kendüyi geh şecer
Tesbīḥ iderdi cehr ile avcındaki ḥaṣā

37. Maṭlūb araḳ olur aña kim saña uymaya
Maḥbūb-ı Ḥaḳ olur saña kim ḳıla iḳtidā

(29a) alnuñ] zülfüñ E| ṣıfātını] ṣıfātınE| الارض و السماء] النور و الضیا A (30) H2 E T'de yok (b) çūn bedr] bedrāyı Ü (31b) فی الظلام] فی الظلال H1 (33a) bir] bu A E (34b) ḥażarda] naẓarda E (36) H1 E T'de yok (a) mihr] baḥr Ü| kendüyi] kendüye H2 A (b) cehr ile] cebr ile H2 A| ḥaṣā] ^{c}aṣā Ü (37a) maṭlūb ^{c}araḳ olur] maṭ-lūb ^{c}araḳ ḳılur T maṭlūb-raḳ olur A| saña uymaya] sāye olmaya H1 H2 E (b) ḳıla] itse H2 E Ü

38. Nekbet aña ki reddüñ eli anı men^{c} ider
Devlet anuñ ki sen diyesin aña merḥabā

39. Ḳalursa yād raḥmet-i Ḥaḳdan ^{c}aceb degül
Her kim maḥabbetüñle senüñ olmaz āşinā

40. Tīz azdırurdı ḥīle ile ^{c}aḳlı ġūl-ı nefs
Şem^{c}-i şerīfüñ aña olmasa reh-nümā

41. Ġavvāṣ-ı ^{c}aḳl bula mı ḥaddin ṣıfātuñuñ
Çūn ḳulzüm-i ṣıfatuña yoḳ ḥadd ü intihā

42. Kimdür ki medḥin ide-bile ẕāt-ı pāküñüñ
Ger ḫōd belāġat ile Ferīd-i zamān ola

43. Medḥüñde ṭapuñı neye kim beñzede ider
Beñzetdügine medḥ ü sitāyiş saña hicā

44. Kimdür ki vaṣf-ı ẕatuña iḳdām ide senüñ
Ḥaḳ kendü ^{c}izzetiyle ider çūn saña ṣenā

45. Olsun saña vü ālüñe aṣḥābuña selām
ما دامت السما و ما دامت الثرا

46. Anları kim kevākibe teşbīh idüp didüñ
Kim bulur ihtidā' iden anlara iḳtidā'

47. Şer^{c}üñ sarāyı ṣoffasınuñ çār rüknidür
Ol çār-yār k' anları Ḥaḳ ḳıldı müctebā

(38a) anı men^{c} ider] men^{c} ider anı Ü (b) anuñ] - H1 (39a) ^{c}aceb] ıraḳ E (40b) şerīfüñ] şerī^{c}atüñ H1 E (41b) ḳulzüm-i] ḳulzümi T (42) H2 E T'de yok (b) Ferīd-ı] Ferīdūn-ı Ü (43) E T'de yok (a) neye kim] neye H1 E (b) saña] - Ü (44b) saña ṣenā] ṣenā saña A (45a) aṣḥābuña] etbā^{c}uña E H2 (46a) didüñ] didügi A (b) bulur] buldı A T| ihtidā] iḳtidā H1 E iḳtidādan H1| iḳtidā] ihtidā H1 H2 E

48. Şıddīķ k' oldı s̱ānī-i is̱neyn ġārda
K'itmişdi şıdķ ile yoluña cān u dil fedā

49. Fārūķ k' itdi farķ ḫaṭāyı ṣavābdan
Eṣfāy-ı eṣfiyā idi evlāy-ı evliyā

50. ᶜOs̱mān ki buldı gözleri nūreynüñ ile nūr
Hem maᶜden-i ᶜaṭā idi hem menbaᶜ-ı ḥayā

51. Kimdür ki vaṣf-ı ẕātını ᶜadd ide Ḥaydaruñ
Ḥaķķında لا فتى ile çün geldi هل اتى

52. Nūreyn iki dürr-i biḥār-ı Muḥammedī
Biri Ḥasan birisi Ḥüseyn-i ḥasen-liķā

53. Birisi zehr-i ķahr ile itdi revān revān
Birisi Kerbelāda çeküp kerb ile belā

54. Olsun rıżāy-ı Ḥaķ ķamunuñ rūḥına ķarīn
Kim dīn yolında çekdi bular zaḥmet ü ᶜanā

55. يا خالق الخلايق يا قا مع الضلال
يا جامع الفضائل يا ر جع الضعى

56. اشفع خطيتى و ذنوبى و ذلتى
كن لى و سيلة و دليلاً الى الغنى

57. Sen ümmetüñi ẕikr idesin nefsüñi ķoyup
Anda ki nefsī nefsī diye cümle enbiyā

(48b) k'itmişdi] itmişdi Ü T (49a) farķ] - Ü (51b) ḥaķķında] -H1| ile] id i Ü (52) H2 E T'de yok (a) nūreyn] ol H1 Ü| biḥār-ı] ebḥār-ı nūr-ı Ü (b) ḥasen-] Yūsuf Ü (53) H1 H2 E T'de yok (54a) ķamunuñ] bularuñ H2| rūḥına] ravża-i Ü (57a) nefsüñi ķoyup] bende ṭutmadan A (b) nefsī] nefsī nefs nefs Ü nefs nefsī T

58. Gerçi ki emrüñüñ birisin biñde ṭutmadan
Luṭfuñdan umaruz diyesin يا رضى رضى

59. Ol bezmde ki devr ide ke's-i şefāᶜatüñ
Ḥāşā ki bizi sāķī-i luṭfuñ ṣusuz ķoya

60. Yā Rab Muḥammedüñ şeref ü fażlı ḥürmeti
Bu ḫaste-i günāha sen it raḥmetüñ şıfā

61. Sensin viren aña daḫi mülk-i kerāmeti
و الملك فى يمينك توتى لمن تشا

62. ᶜAfv it Niẓāmīnüñ keremüñden ḫaṭāların
Şehden ᶜaṭā çū ᶜāde durur bendeden ḫaṭā

* *

63. Ol bunca cürm ile saña ṭutar ümīdini
Sen bunca luṭf ile ķosañ anı degül revā

64. Çün sen kemāl-i luṭf ile لا تقنطوا didüñ
Cürmüm ne deñlü çoġ ise ķaṭᶜ itmezem recā

65. Ey Bāķī ķoma ẕerrece bāķī ẕünūbdan
Ol dem ki şehr-i ᶜömr fināsın ṭuta fenā

(58) H2 E T'de yok (a) ṭutma- dan] ṭutmadum H1 Ü (b) umaruz] umaram H1 Ü (59a) ke's-i] ķanı T (60a) Muḥammedüñ] maḥabbetüñ E| şeref ü] şerefi T (61a) H1'de yok (62a) ḫaṭāların] günehlerin A (b) ᶜaṭā çū] çū ᶜaṭā A (64a) didüñ] idüñ E (65) H2 E T'de yok.

II

1. Ey ṣāḥib-i taḥḳīḳa ṭapuñ maṭlab-ı aᶜlā
Vey ṭālib-i tevfīḳa ḳapuñ mescid-i aḳṣā

2. Bu fażl ile taṣvīrde Mānīsi cihānuñ
Erjeng-i taṣavvurda saña yazı beduḥ tā

3. Şu Aḥmed-i Yūsuf-ṣıfat u Ḫıżr-ḳadem kim
Anda bulunur ᶜiṣmet-i Yaḥyā dem-i ᶜĪsā

4. Müstaġnīdür aḫlāḳı anuñ şerḥ ü beyāndan
Muḥtāc degül şemᶜ ü çerāġa şeb-i ḳamrā

5. Ol şeh ki anuñ cāh u celāli ẕikʾrinde
Mis̱āl-i ḥabāb ola buna ṭāḳ-ı muᶜallā

* *

6. Ḫāḳān-ı Bijen-mertebe Pīr Aḥmed-i sāᶜid
Kim ḥükmini tāc-ı ser ider Behmen ü Dārā

* *

7. Ol kim götürür çulter-i zer-beftini dūşa
Öñince yeler çarḫ-ı felek bī-ser ü bī-pā

8. Ḫarc itmege bezmüñde vifā itmeye bir gün
Ger şīşesi eflāküñ olursa ṭolu ṣahbā

9. Ögin diremez baḥr ᶜaṭāñı işidelden
Yüzine anuñ-çün ṣu seper ebr ü semā

Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü faʿūlün

Hl 3a
Ahmed Paşa'ya nazire (bk. s. 28) (9b) vezin eksik (10a) vezin eksik

10. Çetr ile bisāṭ içün olupdur saña pür pest
Bu ḳubbe-i ḫaḍrā ile bu ṣoffa-i ġarrā

11. İḥsānuña kim cümle-i insānı ider ḳul
Sen ᶜāleme mevlāsın u ᶜālem saña mevlā

12. Āvāze-i ḥükmüñ çū semāvāta irişdi
İki bükülüp didi سمعنا و اطعنا

13. Serheng-i felek kelb ṭutar aṣġar u ekber
Sekbānlıġuñ idem diyü ᶜazm idicek ava

14. Her ṣubḥ gelüp eylemese secde ḳapuñda
Olmazdı yüzinde güneşüñ revnaḳ-ı seccā

15. Şevḳ ile gelür pencere-i ḳaṣruña her gün
Şems itmek içün şemse-i ṭāḳuñı temāşā

16. Ol ḫān ki ḳażā defteri içinde bulunmaz
Hūşına naẓar nükte-i mermūz-ı muᶜammā

17. İñledi ḳamer reşk-i ruḫuñla şu ḳadar kim
Pehlūsı süñügi görünür ẓāhir ü peydā

18. ᶜAhdüñde ne egri var ü ne uğrı meger kim
Ebrūsı dil-ārāmı ola çeşmi dil-ārā

19. Bezmüñde ḳılalar diyü muṭrıblaruñ inşād
Bir ḫūb u ḫōş-āyende ġazel eyledüm inşā

* *

20. Ey gülşen-i Firdevs-cenāb ol ruḫ-ı zībā
Vey ḫūşe-i bāġ-ı İrem ol zülf-i semen-sā

21. Aġzuñ lebüñ içinde eyā mıṣr-ı melāḥat
Bir pisteye beñzer ki ola ḳandla murabbā

22. Zülfüñ girihin sīnede naḳş itdi raḳībüñ
Kāfir gibi kim yaza kilīsāda çelīpā

23. Ṣorduḳça lebüñden dehenüñ sırrını dir kim
Cān sırrı durur eylemek olmaz anı ifşā

24. ᶜĀrıżda muᶜanber ṣaçuñ ol zāhide beñzer
Kim ṣala kerāmet ile ṣu üzre muṣallā

25. Meh nūr uġurlamaḳ içün mihr-i ruḫuñdan
İner resen ile gice bāmuñdan aṣaġa

26. Elin kesüben yüzi ṣuyın nişe dökerler
Ger ḫüsn uġurlamadı senden gül-i ḥamrā

27. Ol nūr-ı İlāhī ki ṭufūliyyet içinde
Mihr imiş aña dāye meh imiş aña lālā

28. Ḫālüñ gibi sevdālılaruñ yüzine yüz ur
Zülfüñ gibi başdan çıḳarup ṣalma ayaġa

29. Ger yıllar ile başını ṭaşa döge tīşe
Nuṭḳuñ gibi bir gevher-i pāk itmeye peydā

30. Düşmen gibi gözler bizi ol yār raḳībüñ
Kim bile neler itdi yine göñline ilḳā

31. Cān merkeb ile kūyuña varmaġı görüp ᶜayb
Ḳodı teni tenhā özi girdi teni tenhā

32. ᶜAhdüñde çıḳar ṭurre-i dilber gibi başdan
Kim ider ise ẓulm elin uzatmaġa sevdā

33. Ednā ḳuluñuñ ḥaşmet ü cāhını görenler
Ḥayretde ḳalup dir ki teḳaddes vü taᶜālā

34. Ben nāẓır olup ḥāline bu ḳahr-ı sipihrüñ
Ġarḳ olmış idüm baḥr-ı tefekkürde ki āyā

35. Gice kime ḳuruldı bu ḫargāh-ı muraṣṣaᶜ
Gündüz kime uruldı bu kürsī-i muᶜallā

36. Çūn aldı tefekkürde taḥayyür beni nā-gāh
Cibrīl-i ḫıred eyledi ilhām ile ilḳā

37. K'ey ᶜālem-i ᶜulvīnüñ olan rāzına ṭālib
Vey važᶜ-ı semāvātuñ olan sırrına cūyā

38. Bu ḳubbe ki geh sāde olur gāh münaḳḳaş
Bu ṣoffa ki geh tīre olur gāh muṣaffā

39. Ḫāḳān-ı Ġażanfer-fer içün oldı müretteb
Sulṭān-ı Sikender-der içün oldı müheyyā

40. Ey rifᶜat ü iclāle ṭapuñ menbaᶜ ü maᶜden
Vey devlet ü iḳbāle ḳapuñ mebde' ü menşe'

41. Sen ṭurur iken ġayre niçün vire emānet
Bunca göz ile çarḫ degüldür aḫī aᶜmā

42. Ḳadrüñ felegüñ çehresine urdı ṭapānça
Yüzi anuñ içün gögerüpdür çemen-āsā

43. Cenk içre ne bir ᶜadū gizlene rumḥuñ
Barmaġ ile gösterüp ider ᶜāleme rüsvā

44. Ey tīrine per şehper-i bāl-i melekü'l-mevt
Ḳaynaġı ucı naṣl-ı perī merg-i müfaᶜcā

45. Ol gün ki ᶜadū cengine leşger idesin ᶜarż
Eflāke döner beyża-i pūlād ile ṣaḥrā

46. Bir āb durur ḫancerüñ ey şāh-ı cihān-gīr
Cānından anuñla yur elin düşmen-i bedrā

47. Tīġüñ ne ḳadar eglene düşmen zırıhında
Ne deñlü ḳarār ide şu ġalbīrde şāhā

48. Ḫancerüñi ḳan içmege her diş bileyeni
Ḳahruñ ḳatına ḳoya eyā şāh-ı tüvānā

49. Ḳadrüñi ḳader yazmaġa eṭbāḳ-ı sipihrüñ
Evrāḳın ider möhre-i mihr ile mücellā

50. Ey Ḫusrev-i cem taḫtuñ ider ḳalb-i ᶜadūyı
Hūşenk ü Ferīdūnuñ olan resmini iḥyā

51. Düşmen ne ḳadar çoġ ise yulduz gibi durmaz
Sen ᶜazm-ı neberd eyleyicek gün gibi tenhā

* *

52. Her çend ki resm-i şuᶜarādur özin ögmek
Ögmez bu Niẓāmī özini şiᶜr ile inşā

* *

53. Ḥaḳ derdüñi iḥsāna sipās eyledügümdür
Bu bir iki destānumı kim eyledüm imlā

III

1. آفتاب از ماه رویت گر بر انداز د نقاب
محو ونا پیدا شود چون ذره پیش آفتاب

2. Ey yüzüñ āyīne-i cāndur ki ᶜaksinden anu
Mürtesim iki cihānuñ naḳşıdur من كل باب

3. Beñlerüñüñ noḳṭasıdur ᶜayn-ı ḫūrşīde sevād
Leblerüñüñ çeşmesidür āb-ı ḥayvāna ẕihāb

4. Laᶜlüñüñ medḥin dilüm ẕikr itse ey ḥoḳḳa-dehen
Naẓm olur aġzumda dendānuñ gibi dürr-i ḫōşāb

5. Firḳatüñüñ ḥurḳatinden nār-ı telḫ olur naᶜīm
Vuṣlatuñuñ niᶜmetinden ᶜaẕb olur su'ü'l-ᶜaẕāb

6. Āfitāb-ı ᶜālem-efrūzī sen ü ben ẕerreyem
Ṭalᶜatuñ nūrından ammā ᶜāleme düşdi ḥicāb

7. Sidreden aᶜlā ḫayāl itdi gözüm ḳaddüñi rāst
Müntehādur bu naẓar والله اعلم بالصواب

8. Göñlümüñ güncinde sākindür ḫayāli aġzuñuñ
Kim olur genc-i nihānuñ meskeni dā'im ḫarāb

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

9. Ġayret odında kebāb oldı göñül ey şemᶜ-i cemᶜ
Hemdem olalı leb-i laᶜlüñ ile cām-ı şarāb

10. Dün ü gün gül meclisinde ᶜiyş ü nūş-ı bādeden
Kimisi mest-i ḫarāb ü kimisi maḫmūr-ı ḫᵛāb

11. Gūşede mest ü ḫarāb olmış yatur fettān gözüñ
Ṣanki ᶜayn-ı fitnedür devrinde şāhuñ buldı ḫᵛāb

12. Ḫusrevā ger medḥ idüp evṣāfuñı ᶜadd eylesem
Biñde birisi tamām olmaya tā yevmü'l- ḥisāb

13. Şehriyār-ı ferruḫ-aḫter māh-ı burc-ı salṭanat
Şehsuvār-ı heft-kişver pādişāh-ı kāmyāb

* *

14. Şeh Birāhim bin Meḥemmed Ḫān ki olmışdur aña
Āsmān ḫargeh ḳamer kürsī vü efser āfitāb

* *

15. Adı Rüstemlük ile destān olaldan ᶜāleme
Ḫāk-ı dergāhına ḫādim bir nice Efrāsiyāb

16. Ḳıble-i ḥācet durur anuñ cemāli kaᶜbesi
Kim teveccüh eyler aña her ṭarafdan şeyḫ ü şāb

17. Ḳaddi ġayretden hilāle döndi çarḫuñ kim niçün
Ḫāk-i pāyüñ gevherine yüz sürer zerrīn-rikāb

18. Ṭaġda giryāndur seḥāsı feyżi-çün ebr-i bahār
Berḳa mudḫaḳdur vücūd-ı cūdı üstinde seḥāb

Hl 4b, Ü 6a
(4a) ẕikr itse] fikr itse Ü (b) aġzumda] aġzında Ü (5a) ḥurḳatinden] firḳatinden Ü (7a) ḳaddüñi rāst] ḳāmetüñi Hl (b) bu] bir Ü (8a) güncinde sākindür] güncindedür sākin Hl| aġzuñuñ] misküñüñ Ü

(9a) odında kebāb oldı göñül] odından göñül oldı kebāb Ü (10b) mest-i] mest ü Ü (11) Ü'de yok (12a) ger medḥ idüp] gerçi idüp Hl (13b) kāmyāb] kā'ināt Hl (15a) olaldan] olalı Hl (b) ḫādim bir] ḫādimdür Ü (16a) ḥācet durur] ḥācātdur Ü (18b) cūdı üstinde] cūd-ı destinden Hl

19. Perdesi ḳānūn-ı şer^{c}üñ ṣaḳlıdur devrinde kim
Kimse Zühre çengine düşmez meger çeng ü rebāb

20. Kūh-peykerdür Burāḳ-ı bād-pāyı berḳ-seyr
Seng-sümdür ^{c}ūd-demdür hemdemidür müşk-i nāb

21. Ey ki tīġüñ gevherinden cirm-i kūha düşse ^{c}aks
Ḫūn-ı la^{c}linden ola ḫārāsı yüz rengīn ḫiżāb

* *

22. Bu Niẓāmī neşr ider medḥüñ kitābında ḳalem
Bu durur sevdā dilinde kim ola bir fetḥ-i bāb

* *

23. Murtażā medḥüñde çūn gördi kemālin ehl-i dil
Didiler taḥsīn ki Ḥassāne budur nā'ib münāb

24. Ḫāṭırında şöyle rūşendür ṣavāb-ı fikr anuñ
Ṣanki devr-i ḳuṭb-ı merkezdür medār ile şihāb

25. Niçe kim çetr-i hümāyūn ṭuta ferrāş-ı felek
Her seḥer ḫayṭ-ı şu^{c}ā^c-ı āfitāba vire tāb

26. Ḳubbe-i mīnāda her şeb kim yana ḳandīl-i māh
Zühre şem^c-i meh çerāġı göstere şem^c-i ^{c}ucāb

27. Ḫayme-i ^{c}ömrüñ sütūnı miḥver-i gerdūn ola
Mıḫ ola evtād-ı ^{c}ālem müddeti gibi ṭınāb

28. Cān gibi çeşm-i çerāġı sen cenābuñ ẕerrece
Bulmasun baḫtuñ güni hergiz zevāl ü inḳılāb

29. Bu du^{c}ā-yı müstecābı müstecāb olmaġ-içün
Her kim āmīn dir ise olsun du^{c}āsı müstecāb

(20a) Burāḳ-ı] Burāḳı Ü| berḳ-seyr] berḳ-ser Ü (b) seng-] lenk- Ü (21b) ḫārāsı yüz] ḫārā yüzi Ü (22b) dilinde] olanda Ü (23a) medḥüñde] mihrüñde Ü (b) Ḥassāne bu- dur] bu Ḥassānedür H1 (24b) merkezdür] merkezden H1 (26a) ḳub- be-i] fitne-i Ü| yana] yanar Ü| māh] zer Ü (b) ^{c}ucāb] ḥicāb H1 (27b) ola] - Ü (28a) çeşm-i çerāġı] çerāġı H1 çeşm-i çerāġın Ü| cenābuñ] cihānuñ Ü (b) zevāl ü] zevāl Ü (29) H1 d'e yok.

IV

1. صفات ذات جمیل تو ای خجسته خصال
صفات ذاتِ جمیل خداست جلّ جلال

2. نیامده است ز شهر عدم بملك وجود
بحسن صورت و سیرت ترا نظیر و مثال

3. جهان پناه و فلك صولت و ملك صورت
قضا سپاه و قدر قدرت و سپهر مثال

4. خدیو انس و ملك سرور سریر سرور
مه سماك و سمك خسرو جنوب و شمال

5. خدایگان افاضل که نامدار خدای
جمال و حسن جهان و جهان حسن و جمال

Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

6. Sen ol emīn-i zamānsın ki elsen-i āfāḳ
Bulup kelālk emālüñde oldı کل کلال

7. Feżā'ilüñden alur nem ^{c}Adende dürr-i vücūd
Şemā'ilüñden urur dem çemende bād-ı şimāl

8. Zemāne ^{c}adlüñ ile bulmış idi nūr-ı Ḫudā
Cihānı ẓulm ile muẓlim iderdi ẓıll-ı ẓılāl

9. ^{c}Aceb mi Ḥātem ü Cemşīdüñ olsa defteri ṭay
Ki ḫatm oldı vücūduñda resm-i cūd u celāl

Hl 5a, A 102a, Ü 3b

(2a) ز شهر] ز ملك H1 (3a) A'da yok (5b) A'da yok (6b) kelāl] kemāl Ü (7a) nem] yem H1 Ü (8b) A'da yok (9a) A'da yok (b) vücūduñda] vücūduñla Ü| resm-i cūd u] cümle cūd-ı Ü

10. Seḥāb-ı dest-i seḥāñ ile buldı baḥr nevā
Muḥīṭ-i ceyb-i ᶜaṭāñ ile gördi ebr nevāl

11. Kemāl-i māl içün itmezler ehl-i māl āmāl
Ki māl-i ᶜadlüñ ile oldı mülk māl-ā-māl

12. جهان برای تو دارد همیشه روی مراد
که هست ذات شریف تو قبلهٔ آمال

13. بچشم قدر تو سیم و سیم خاك مغاك
بدست جود تو یاقوت و لعل سنك و سفال

14. نوشته است بکلك قضا بلوح قدر
بطوف رقعهٔ تو قیع بر مثال مثال

15. مثال خط تو طغرای دفتر دولت
نشان نام تو عنوان نامهٔ اقبال

16. Felek ġamuñla büküldi ne ḥācet aña delīl
Ki oldı ṣūret-i ḥāline dāl ṣūret-i ḥāl

17. Diler sımāṭuña kim çarḫ-ı aṭlas ola bisāṭ
Zihī taṣavvur-ı bāṭıl zihī ḫayāl-i muḥāl

18. İrişse bezmüñe Cemşīd iderdi cārū-rū
İşitse rezmüñi Rüstem ṭutardı hey'et-i Zāl

19. زدست جنهٔ تو تا بسته اند تیغ و کمر
باوج برج فلك سر کشیده اند جبال

20. چو رمح صدرنشین تو عرض طول کند
بود محل قضا و قدر بصف نعال

(11) Ü'de yok (13b) و لعل سنك و سفال] و لعل سفال A (16b) ki] kim A| dāl] ḥāl H1 Ü| ḥāl] dāl H1 (17a) sımāṭuña] bisāṭuña Ü (19a) کمر] کم و A (b) فلك] لعلك H1| جبال] و جبال ricāl H1

21. عدو که تشنه بخون خود است تیغش زن
که هیچ به نبود تشنه را زاب زلال

22. بکام رزم ز سهمت حکایت دشمن
همان حکایت عیسی و حربهٔ دجال

23. Kem āl iderse sipāhuñ ḳılur cihānı siyāh
Zihī kemāl-i celāl u zihī celāl-i kemāl

24. Me'āl ḳılsa taṣavvur ᶜadūy-ı nā-fercām
Virürdi mülk ile mālin ki baña ṭutma me'āl

25. مراد من بجز این نیست تا بود دائم
چنانکه بود بماضی بحال استقبال

26. محب ذات شریفت چو لعل سیمبران
قرین عشوه و نازو رفیق غنج و دلال

27. عدوی جاه و جلالت چو زلف سرو قدان
همیشه روسیه و دل شکسته و پامال

28. ز زخم سهم تو افکنده کیو چرخ سپر
ز سهم زخم تو افکنده نسر طائر بال

29. Sarāy-ı devletine şemse şems-i ṭāḳ-ı felek
Maḳām-ı ᶜişretine cūy cām-ı Cem salsāl

30. Celīs-i ḫalvetine rūy-pūş-ı rumḥ viṣāḥ
ᶜArūs-ı fikretine pāy-bend-i ġam ḫalḫāl

31. Murād u maḳṣada bulsun müdām düşmen ü dōst
Biri viṣāl-i firāḳ u biri firāḳ-ı viṣāl

(23a) iderse] ḳılursa H1| ḳıulr] ider Ü (b) celāl u] cemālu Ü| celāl-i] cemāl-i Ü (25b) بود] تا بود H1 (26b) رفیق] رفیع H1 (28) H1'de yok (30b) pāy- bend-i] pāy-ı H1 ġam] cān Ü (31a) Murāda düşmen ile dōst bulma- sun bulsun Ü| murād u] merām u H1

32. بز ر پای تو لایق بجز سمند تو نیست
خجسته طالع و فرخنده رای فرخ حال

33. سرای صحن سرای تو جز حصار تو نیست
بلند قدر و ملك منزل و فلك منوال

34. فراز قلعهٔ جاهت کمینه شعلهٔ ماه
برای سمّ سمندت کمینه نعل هلال

35. مرا بسوی تو رهبر صفات ذات تو شد
بحسن ماه ز نورش کنند استدلال

36. اگرچه مدحت من لایق جناب تو نیست
که هست پیر خرد پیش تو کم از اطفال

37. چرا که چون تو مرا نیست خسرو عالی
ترا چو بندهٔ هزاران هزار هست بمال

38. ولی بوصف تو جولان از آن نمود دلم
که نقص بندهٔ بپوشند خسروان کمال

39. غلام درگه خاصیم درگه و بی گاه
بحال بندهٔ نظر کن بعین استدلال

40. میان ما و غلامانت این قدر فرقست
که للضروب رجال وللثرید رجال

41. برو که شاه بجود مسلسلم سائل
چرا که دور تسلسل بود محل سؤال

42. کجا روم جگم حال خود نمی دانم
که عمر رفت بلاحول در همه احوال

(34a) شعله ماه] شعله دار A (35a) شد] نیست H1 (b) H1'de 36b yazılmış (36b) H1'de 35b yazılmış (41) A'de yok

43. زدور چرخ کهن گشته ام بمویه چو موی
ززور دور زمان مانده ام زناله چو نال

44. نه اهل حال درو خرّمست در همه وقت
نه اهل وقت درو بی غمست در همه حال

45. Yanında vezn ile hemtā dırāz-gūş u Mesīḥ
Ḳatında ḳadr ile yeksān Muḥammed ile muḥāl

46. بدرگه تو برای تظلم آمده ام
که داد من بستانی از این لئیم فعال

47. مبین چو نظم دگر نظم من که فرق نیست
میان حجرهٔ صراف و طبلهٔ بقال

* *

48. Niẓāmī naẓmuñı gȫrse Niẓāmī-i Gence
Oḳurdı künc-i laḥidden ki تمّ فیك مقال

* *

49. Degül bu ehl-i ma^{c}ānī ḳatında lāf-ı ḳabīḥ
Teḥaddüs-i ne^{c}am eydür bu ḥāle ehl-i maḳāl

50. طناب چتر سمن را مکن دلا اطناب
که تا بخاطر عاطر رسد گزند و ملال

51. دعای دولت عالی جناب را دریاب
که نیست در صفت شه ترا مجال مقال

52. همیشه تا که بود چتر چرخ اطلس رنگ
کشیده بر سر سلطان چار طاق جلال

(43) H1'de yok (45) Ü' de yok (a) yanında] ḳatında H1| hemtā] himmet A (b) ḳatında] yanında H1| Muḥammed ile muḥāl] A'da silinmiş (49) H1'de yok (b) ne^{c}am] ḫam A

53. مدام تا قمر و آفتاب عالمتاب
فراز چرخ بکوبند کوی حسن و جلال

54. Celāl-i ṣavletüñe irmesün küsūf-ı fenā
Cemāl-i ṭalᶜatuñı görmesün ḫusūf-ı zevāl

55. Maḳām-ı ᶜişrete ir laḥẓa laḥẓa māh be-māh
Merām-ı devlete yet hafte hafte sāl be-sāl

56. Kemāl-i saṭvet ile بالعشیّ و الابکار
Celāl-i ḥaşmet ile بالغدوّ و الاصال

(53b) فراز] قرار H1 (54a) ṣavle- tüñe] şevketüñe A devletüñe Ü| küsūf-ı fe- nā] küsūf-ı melāl A küsūf-ı vebāl H1 ḫusūf-ı fenā Ü (b) ṭalᶜatuñı] ṣavletüñi Ü| ḫusūf-ı zevāl] küsūf-ı zevāl H1 Ü (56b) celāl-i] ᶜemāl-i Ü| و الاصال] و الاصال و A.

V

1. Ṭoldurup çün cigerinden ḳadeḥ-i zer nergis
Nūş ider laᶜl-i lebüñ yādına sāġar nergis

2. Bir ayaḳ cām-ı şarāb ile ki var başında
Şöyle mest oldı ki ṭoġrı ṭutamaz ser nergis

3. Bükülüp beli ṣarardı dişi ditrer başı
Ṭıfl iken oldı meger pīr-i muᶜammer nergis

4. Sin içindedür ayaġı yine maġrūr oluben
Nev-cevān bigi ṭutar sebzede sāġar nergis

5. Ehl-i dil gibi ṣabāḥ içmek içün cām-ı ṣabūḥ
Dökdi sīmīn ḳadeḥe bāde-i aḥmer nergis

6. Gözi dünyāya baḳarken ḳomaz elden ayaġı
ᶜAcabā ḫamr ile mi oldı muḫammer nergis

7. Nükhet-i pīrehen-i Yūsuf-ı gülden açılur
Nitekim dīde-i Yaᶜḳūb peyāmber nergis

8. Sebze gōz nūrını arturduġın işitdi meger
K'eyledi manẓarasın şāḥ-ı ṣanavber nergis

9. Yed-i beyżā vü ᶜaṣā vü şecer-i aḫżer-i nār
Cümlesin eyledi şeklinde muṣavver nergis

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

H1 6b, A 104a, Ü 7a

(1a) cigerinden] cigerden T (2b) şöyle] eyle T (4a) yine] neye H1| oluben] olup H1 A T (b) bigi] gibi H1 T (6) H1'de yok (a) ayaġı] ḳadeḥi A T (7b) nitekim dīde-i] dīdeyi nitekim Ü (8) A Ü'de yok (9a) şecer-i aḫżer-i nār] şecerü'l- aḫżer-i nār H1 T

10. Ḳurı tāciyle ^{c}aṣāsını ḳılur ^{c}āleme ^{c}arż
Ṣōfīler gibi ṭutup şekl-i müdevver nergis

11. Kāse oynatmaġ ile başda ṭutup hengāme
Bir avuç sīm ü zer itdi ṣanasın cer nergis

12. Siḥr ile şu^{c}bede ^{c}ilminde kemāli yoġ ise
Bes ne ḥīleyle alur avcına āẕer nergis

13. İrdi üstine ṭutup çetr-i Süleymān lāle
Geldi başına urup tāc-ı Sikender nergis

14. Ṣanasın düşdi nücūmıyla felek ^{c}aksi yire
Ṣaḥn-ı bāġ olalı sebz ile ser-ā-ser nergis

15. Selb ü sāz ile zeyin eyledi her bir çiçegi
Çemen içinde çū ^{c}arż eyledi leşger nergis

16. Ḥükm ḳıldı ki cihānı ṭonada bād-ı bahār
Çūn çemen mülkine şāh oldı muḳarrer nergis

17. ^{c}Alem ü sancaḳ-ı zer-keş ne sebebden götürür
Ger serīr-i çemene olmadı server nergis

18. Aldı ḫancer eline şöyle ki Rüstem sūsen
Ḳodı gürz omuzına niteki Nōvẕer nergis

19. Lāciverdī siperi virdi gül-i nīl eline
Urdı öz başına altun ṣulı miġfer nergis

20. Leşger-i verdi çū cem^{c} eyledi bu ṣūret ile
^{c}Asker-i berdi helāk eyledi yekser nergis

21. Gözini göge diküp başı dikildi süñüye
Oldı ṣan düşmen-i Dārāy-ı dilāver nergis

22. ^{c}Arż ider sünbüle mīzān ṣıfatın sünbül ü gül
Gösterür ṣūret-i delv ile dū-peyker nergis

(10b) ṭutup] düzüp H1 A Ü| müdevver] müzevver H1 A T (11b) cer] zer H1 (12b) āẕer] aḫker T (15) T'de 16. beyt (a) her bir çiçeği] ser perçemüñi H1 her perçemüñi T (16) T'de 15. beyt (17a) zer-keş] ser-keş Ü (18b) niteki] şöyle ki Ü (19b) altun] - H1 (20b) ^{c}asker-i] leşger-i H1 Ü (21a) gözini] gözi H1 T Ü| diküp] dikülüp H1 T Ü (22a) sünbül ü] sünbül T

23. Nice dilber ki yüzi şem^{c}ine eylerse naẓar
Yandurur şevḳ ile pervāne gibi per nergis

24. Bir ġazel gözleri vaṣfında didüm kim yiridür
Ger ide çeşm-i beyāżında muḥarrer nergis

* *

25. Dir idüm gözlerüñe şīvede beñzer nergis
Olsa saña rū-siyeh-kār u sitem-ger nergis

26. Ḳaldırup başını baḳmadı ḥasedden yuḳaru
Servüñ üstinde görelden iki ^{c}abher nergis

27. Ṣararup beñzi ^{c}aṣāya ne sebebden ṭayanur
Ḫaste olmasa gözüñ mekri ile ger nergis

28. Yüz urup ṭopraġa ol yüzleri özler lāle
Göz açup bāġda ol gözleri gözler nergis

29. Başdan ayaġa göz oldı yüzüñi görmek içün
Ey yüzi gül ṣaçı sünbül boyı ^{c}ar^{c}ar nergis

30. Gözleri vardur aḥi başda degüldür a^{c}mā
Ger ider kendüzin ol çeşme berāber nergis

31. Dehenüñ gibi olur ger ola emleḥ piste
Gözlerüñ gibi olur ger ola a^{c}ver nergis

32. Ṭıfl-ı mekteb gibi başını öñine bıraġur
Gözlerüñ şīvesi vaṣfın ider ezber nergis

33. Dün ü gün çūnki gözüñ vaṣfını tekrār iderem
Ne ^{c}aceb ger ola şi^{c}rümde mükerrer nergis

34. Bāġ-ı ḥüsnüñ gibi bir bāġ bu ^{c}ālemde ḳanı
K'anda gül giye zırıh yā ṭuta ḫancer nergis

(23a) naẓar] heves Ü (b) yandurur] yandura T| şevḳ ile] şevḳine Ü şem^{c}ine T (24b) çeşm-i] cism-i T (26b) servüñ] serüñ H1| üstinde] üstine T| iki] berü A H1 anı T| ^{c}abher] ^{c}anber Ü (27) A'da yok (b) olmasa] olmadı H1 Ü (30a) gözleri] gözi T| başda] başında Ü (31) A'da yok (b) a^{c}ver] aḥver H1 (32) Ü'de yok (33) Ü'de yok (b) ger] ki A (34) Ü'de yok

35. Barmaġı ucın ışırsa ne ^{c}aceb ḥayret ile
Gördi çūn ḳāmetüñ ey ḳaddi ṣanavber nergis

36. Gösterür olduġı-çün çeşmüñe bir vech ile ḳul
Naḳş-ı ṣıfr u elif ü aṣfar u aḫżer nergis

37. Ḳanı aġzuñ gibi bir şīveye maẓhar ġonce
Ḳanı çeşmüñ gibi bir nūr-ı muṣavver nergis

38. Dehenüñ ḥoḳḳasınuñ dürci leb-ā-leb gevher
Gözlerüñ ḫānesinüñ bāġı ser-ā-ser nergis

39. Ger naẓar ola ḫudāvend-i ḳader-ḳudretden
Gözlerüñ gibi ola midḥate derḫōr nergis

40. Bir ḫudāvend-i cihān-baḫş u semā-ḳadr ki anuñ
Bāġ-ı ḳadrinde meh ü mihr ola kemter nergis

* *

41. Kimdür ol ḫusrev-i āfāḳ Meḥemmed Ḫān kim
Gerd-i rāhından ider dīde münevver nergis

* *

42. Ḫusrevā ger naẓar-ı terbiyetüñ ṭaşa ire
Nice nā-ḳābil ise bitüre mermer nergis

43. Keşf ola gözlerine ġayb-ı semāvāt ile arż
Tāb-ı nūr-ı naẓaruñdan bula ger fer nergis

44. Ger şifā-ḫāne-i luṭfuñdan içe şerbet-i ḫāṣ
Yereḳān renci ile olmaya ebter nergis

45. Zer devāt ile zümürrüd ḳalem ü müşk midād
Ṭutduġı bu ki senüñ medḥüñi yazar nergis

46. Naẓaruñ vaṣfını ger yazmaġa destūr bula
Gözlerinüñ varaḳından düze defter nergis

(35) Ü'de yok (b) çūn ḳāmetüñ] çūn ḳaddüñi T meger ḳaddüñi H1 (36) Ü'de yok (a) çeşmüñe] ḳaddüñe T (b) elif ü] elif-i T (37) H1'de yok (b) nūr-ı muṣavver] ^{c}işveye maṣdar Ü (38) Ü'de yok (39a) ola] ḳıla TÜ (40b) ola] ile Ü (42a) ṭaşa] ḫāke T (43b) tāb-ı nūr-ı] tāb-ı nūrı T tā bu yüzden Ü (44a) içe] ire A Ü (45b) medḥüñi] vaṣfuñı T| yazar] ezber H1 (46a) naẓaruñ vaṣfını ger yazmaġa] yazmaġa ger naẓaruñ vaṣfını H1

47. Aġız açup gözedür yoluñı ey şāh-ı cihān
Yüzüñi görmek ola diyü müyesser nergis

48. Sen felek-ḳadri melek ṣana eger görse gözi
Ādemī olduġuña itmeye bāver nergis

49. Gözi görürse kemīn çākerüñ ola ger ola
Ḳulluġuñ ile şeh olmaḳda muḫayyer nergis

50. Götürüp ellerini yüzini göklere ṭutar
Devlet-i ^{c}ömrüñe ḳılmaġa du^{c}ālar nergis

51. Gerd-i rezm içre naẓar eylese tīġüñle saña
Ẓulmet içinde göre Ḫıżr u Sikender nergis

52. Bulmaya cāh ile kemter ḳuluñuñ mertebesin
Ger ide ḥükmine āfāḳı musaḫḫar nergis

53. Tāc-ı zer urunuban geçdi zümürrüd taḫta
Olalıdan berü sen ḫusreve çāker nergis

54. Gice kirpiklü gözin yummayuban ṣubḥa degin
Bir ayaġ üzre ṭurup ḫıdmetüñ eyler nergis

55. Gözi görmez yüzi utanmaz eyā şāh-ı cihān
Ol sebebden urunur ḳarşuña efser nergis

56. Nūr-ı rāyuñdan eger māye ire nāmesine
Meh-i bedr ola gül ü Zühre-i ezher nergis

57. Götürüp başına altun nire isterse gider
^{c}Adl-ı ^{c}ahdüñde eyā şāh-ı muẓaffer nergis

58. Çigzinür başı ḳararur gözi ẓulmetde meger
Südde-i ^{c}āliyeñi eyledi manẓar nergis

59. Ger zer ü sīmi gözinden bıraġursa ne ^{c}aceb
Böyle kem cūduñ ile oldı tüvānger nergis

(47a) yoluñı] boyuñı Ü (48a) felek-ḳadri melek ṣana] melek-şānı felek-ḳadri Ü felek-ḳaddi melek ṣana H1 (49) T'de yok (52a) cāh ile] cāy ile H1 (54b) ayaġ] ayaḫ H1| ḫidmetüñ] medḥüñ H1 (56b) meh-i bedr ola] meh-i nev ola A meh-i bedr Ü (57a) altun nire isterse] zer nireye isterse Ü zer nireye ister H1 zer nireye dilerse A (b) ^{c}adl-i ^{c}ahdüñde] ^{c}ahd-i ^{c}adlüñde A Ü (58) H1'de yok (a) çigzinür] çigzinüp Ü| ẓulmetde] żımnında Ü zemninde T (59a) sīmi] sīm A Ü (b) böyle] bulmıya A

60. Ḥaşmet ü cāh ile düşmen saña ol vaḳt irişür
Kim ola tācı ile hemser-i Ḳayṣer nergis

61. Ṭoldurur aġzını dürr ile seḥer-geh şebnem
Vaṣf-ı ẕātuñda meger oldı suḫan-ver nergis

62. Ol şehüñ gerd-i semendinden idüñ sürme didüm
Ḳodı barmaḳ göze bir çeşm diyüp her nergis

63. Bitmeye ekme vü ebraş daḫi gülşende şehā
Ger Mesīḥ-i nefesüñden bula bāver nergis

64. Yaşaġuñ cāmi^{c}-i eżdād idügin işideli
Penbe içinde nihān eyledi aḫker nergis

65. Sāḳī vü meş^{c}ale-dāruñ oluban elde ṭutar
Ḳadeḥ-i sīm semen meş^{c}ale-i zer nergis

66. Ka^{c}beteyninde gelür naḳş çū dā'im iki şeş
Ne sebebden ola pā-beste-i şeşder nergis

67. Bāġ içinde ne ḳadar dürr ü reyāḥīn var ise
Cümlesin kendüzine eyledi növger nergis

68. Cennete döndi yine bād-ı bahār ile çemen
Aldı çūn rūşen ele sāġar-ı Kevs̱er nergis

69. Ḥaẕer iderdi meger ṣo'uġuñ ef^{c}īsinden
Ki zebercedden ider bāliş ü bister nergis

70. Ṣanasın rumḥ ile sulṭān-ı zemīn ü zamānuñ
Çıḳarup itdi ^{c}adūsı gözin a^{c}ver nergis

71. Nice kim bāġ-ı cemālinde perī-çehrelerüñ
Yüzden ü gözden ola taze gül ü ter nergis

72. Sebze-zār-ı felek üstinde ola ḫayme-gehüñ
K'anda ḫūrşīd ü ḳamerdür gül ü aḫter nergis

(160a) düşmen] şöyle Ü] ol vaḳt ol dem T şol dem H1 (61a) ṭoldurur aġzını dürr ile] ṭoldurur dürr ile aġzını A H1 dürr ile aġzını ṭoldurur T| seḥer -geh] seḥer kim Ü(b) süḫan-ver]tüvān-ger T(62a) idüñ] idem Ü iden A (63b) nefesüñden] nefesüñde A| bāver] yāver A yār H1 (64a) yaṣaġuñ] yasaġuñ H1 (b) aḫker] āẕer T (65a) sāḳī vü] sāḳī-i Ü (66a) iki] aña Ü (b) pā-beste-i] pā-beste vü T (67a) var ise] var A (68b) aldı] oldı A| sāġar-ı] bāde-i Ü (69a) ḥaẕer iderdi] ḥaẕer itdürdi T ḥırz itdürdi A H1 (71b) ola taze] olur taze H1 ol yāre Ü| gül ü] gül-i Ü (72b) k'anda] ki anda A| ḫūrşīd ü ḳamerdür] ḫūrşīd-i felekdür T.

VI

1. Vaṣfında ol cemālüñ ẕikr itdügini bu dil
Her kim işitse eydür لله درّ قائل

2. Yüzine ḳarşu gözüm yaşını kim görürse
Oldı ṣanur s̱üreyyā ḫūrşīd ile muḳābil

3. Ol zülf ü ol bināgūş s̱u^{c}bān u dest-i Mūsī
Ol ḫāl u ol zenaḫdān Hārūt u çāh-ı Bābil

4. Pür ḫışm çeşmüñi çūn ḳaşuñ içinde gördüm
Ṣandum ki eylemişdür Mirrīḫ ḳavsı menzil

5. Dīvānedür görelden şu ^{c}āriżuñ ṣafāsın
Bād-ı ṣabā anuñ-çün urur aña selāsil

6. Tīġ ile heykelini sī pāre eyleyeydüm
Boynuña her kişi kim ḳolın ḳılur ḥamā'il

7. İns ü perī n'olur kim ḥūr u melekde yoḳdur
Bu ḥüsn ü bu leṭāfet bu şekl ü bu şemā'il

8. Şöyle laṭīf ü pāk ü bī-ġıll u ġış durur kim
Olmasa bili dirdüm yoḳdur teninde bir ḳıl

9. Bu ṣūret ile Leylī eger seni göreydi
Mecnūn gibi olurdı elbette ^{c}aḳlı zā'il

Mef'ûlü fâ'ilâtün mef'ûlü fâ'ilâtün

H1 8b, E 30b, A 106a, H2 2b HK 396, T 5b, 23b, Ü 9b
(2a) yüzine] yüzüñe E (3a) zülf ü ol] zülfüñe H1 zülf ol T Ü| s̱u^{c}bān u] s̱u^{c}bān T Ü (b) ḫāl u] ḫāl T Ü| Hārūt u] Hārūt H2 E T Ü (4a) çeşmüñi çūn] çeşmüñ içün Ü (b) ḳavsı] ḳavs A Ü H2 (6a) sī] se H1 A Ü (b) her kişi kim] ki şol kişi Ü| ḳolın ḳılur] ḳılur ḳolın H1 H2 E ḳıla ḳolın T eyler ḳolın HK (7a) ḥūr u] ḥūrī T (b) ḥüsn ü] ḥüsn E T Ü| şekl ü] şekl H2 E T (8) HK'de yok (a) laṭīf ü] laṭīf T| pāk ü] pāk T Ü| bī-ġıll u] bī-ġıll T (9a) Leylī eger seni göreydi] seni eger Leylī göreydi E seni ger göre idi Leylī A H1 Ü Leylī eger göreydi leyli T

10. La^{c}l-i ḥayāt-baḫşuñ ḳanum dökerse ṭañ mı
Çūn ṭāli^{c}ümde olur āb-ı ḥayāt ḳātil

11. Maḫmūr-ı ḫ^{v}āb olursa ġamzeñ ^{c}aceb mi çūnkim
Her fitneyi uyutdı ^{c}ahdinde şāh-ı ^{c}ādil

12. Ol ḳıble-i e^{c}ālī ol ka^{c}be-i me^{c}ālī
Ol menba^c-ı me^{c}ānī ol mecma^c-ı feżā'il

* *

13. Sulṭān-ı bü'l- feżā'il Pīr Aḥmed ol melik kim
Bir baḥrdur ki bulmaz ^{c}aḳl aña hīç sāḥil

* *

14. Ol kim ḳatında dünyā bī-ḳadrdür nitekim
Cāhil ḳatında ^{c}ālim ^{c}ālim ḳatında cāhil

15. Rāyāt-ı ^{c}izz ü devlet rāyında oldı ^{c}ālī
Āyāt-ı fetḥ ü nuṣret şānında oldı nāzil

16. Na^{c}l-i süm-i semendüñ tāc-ı ser-i selāṭīn
Ḫāk-i der-i sarāyuñ āb-ı rūy-ı efāżil

17. Cemşīd gibi ḥükmüñ ins ile cinne nāfiẕ
Ḫūrşīd gibi feyżüñ berr ile baḥra şāmil

18. Ey ḫaṭṭ-ı istivāya ^{c}adlüñ senüñ muvāzī
Vey saṭḥ-ı āsmāna ḳaṣruñ senüñ müşākil

19. Baḥr-ı muḥīṭ olupdur ḳapuñ gedālarından
Görmez misin ki dirler her kişi aña sāyil

20. Eṭbāḳ-ı āsmānı ḳahruñ oda yaḳardı
Ger ara yirde luṭfuñ olmasa idi ḥā'il

21. Ḥükmüñ ḳatında şāhā kūh-ı girān sebük-seyr
^{c}Azmüñ ḳatında ḥaḳḳā berḳ-i ^{c}acūl kāhil

(10a) ṭañ mı] n'ola ṭañ E (11a) ḫ^{v}āb] ḫūb Ü (13a) sulṭān-ı bü'l-] sulṭān-ı pür- T sulṭān ebü'l- Ü (b) bulmaz ^{c}aḳl] bulınmaz aña H1 olmaz hīç Ü| sāḥil] sā'il Ü (15a) ^{c}izz ü] ^{c}izz-i T (b) fetḥ ü] fetḥ E T Ü (16b) rūy-ı] ruḫı T (17a) gibi] bigi A HK (b) gibi] bigi A HK (18) Ü'de yok (a) istivāya] istivāda A H1 (b) saṭḥ-ı] ḳaṣr-ı E (19b) dirler her] ider her E HK dizilür A H2| sāyil] sāḥil A H1 H2 (21a) ḥükmüñ] ḥilmüñ H2 | sebükseyr] sebük-ser T H2 (b) ḥaḳḳā] - H1| berḳ-i ^{c}acūl] baḥr-ı ^{c}acū H1 berḳ-i ^{c}acūz T

22. Biñ ḥaşmet-i Süleymān bir mūra vire Yezdān
Ger himmetüñ hümāsı üstine bıraġa ẓıll

23. Rāyuñ şu^{c}ā^{c}ı ile āfāḳ rūşen idi
Evc-i felekde encüm yandırmadan meşā^{c}il

24. Keyvān ki eylemişdür yedinci çarḫı mesken
Ḳaṣruñda pāsbāna olmaz daḫi mümāẕil

25. Bercīs kim olupdur aḳże'l- ḳużāt-ı gerdūn
İrmez saña ne deñlü ^{c}ilm içre olsa kāmil

26. Mirrīḫ kim ṭutupdur ḫışm ile elde ḫancer
İster ki düşmenüñle ola senüñ muḳābil

27. Ḫūrşīd kim ṭutupdur ḥüsn ile kā'inātı
Bir ẕerredür cemālüñ ḳatında eyle bilgil

28. Yıllar durur ki Zühre ta^{c}līm-i sāz eyler
Bezmüñde ṭutmaġa çeng olmadı daḫi ḳābil

29. Bendeñ gibi ^{c}Uṭārid almış eline ḫāme
Medḥüñ yazup düketmez ey şāh-ı mihribān-dil

30. Meh ka^{c}be-i ḥarīmüñ idem diyü ziyāret
Dünyāyı hep ṭolanur ḳaṭ^c eyleyüp menāzil

31. Ḥükmüñ cerīdesinde ẕihnüñ te'emmül itse
Sırr-ı ḳader içinde ḳalmaya ḳılca müşkil

32. Sen şehriyār vaṣfın itmekde fikr ^{c}āciz
Sen şehsuvār medḥin ḳılmaḳda ^{c}aḳl rācil

---

(22) A E'de yok (a) Yezdān] sulṭān H1 (23a) rāyuñ şu^{c}ā^{c}ı ile] tābuñ şu^{c}ā^{c}ı ile T rāyuñ şefā^{c}atiyle T (b) yandırmadan] yandırmadın H1 24a) Keyvān ki] Keyvān kim A H2 E Keyvānuñ Ü| pāsbāna] sāyebāna T (26a) kim] ki Ü (b) düşmenüñle] düşmenüñe T (27a) ṭutupdur] ṭolupdur H2 E| kā'inātı] kā'ināta H2 (b) eyle] şöyle A (28a) Zühre] Zühreye H1| eyler] ider H1 (29b) mihribān-dil] mihribān bil T (31a) ḥükmüñ cerīdesinde ẕihnüñ] ḥikmet cerīdesinden ḫāmeñ Ü (b) sırr-ı ḳader] ẕerre ḳadar H2 bir ẕerrece HK| ḳılca] hīç HK (32a) fikr ^{c}āciz] ḳalmaz ^{c}āciz Ü (b) ḳılmaḳda] itmekde E HK| rācil] ^{c}ācil T zāyil Ü

33. Her ^{c}ömr kim ḳapuñda geçmedi ^{c}ömr-i żāyi^c
Her fikr kim degüldür medḥüñde fikr-i bāṭıl

34. Ol Ḫusrev-i zamān kim ^{c}azm-i neberd idicek
Şebdīzi cünbişinden ^{c}ālem ṭolar zelāzil

35. Geh ṭa^{c}n-ı nīzesinden çeşm-i zırıh döker ḳan
Geh ḫanceri ṣuyından a^{c}dā içer helāhil

36. Erzānī olduġı-çün virdi vü viriser Ḥaḳ
^{c}İzz ü ṣafāy-ı ^{c}ācil cāh u celāl-i ācil

37. Ṣı ayaġın ḥasūduñ farḳında yoḳ çū sūdī
Kes başını ^{c}adūnuñ taḫtında yoḳ çū ṭā'il

38. Tīġ-i ^{c}adū-şikāruñ keff-i kerem-şi^{c}āruñ
Gūşişde berḳ-ı hātif baḫşişde farḳ-ı hāṭil

39. Ger meclisüñde sāḳī cur^{c}añ yire dökeydi
^{c}Azm-ı remīm olurdı fi'l- ḥāl rūḥa ḳābil

40. Ger terbiyet göziyle ḫāk-i siyāha baksañ
La^{c}l ü ^{c}aḳīḳ ola seng müşk ü ^{c}abīr ola kil

41. Fażl u şerefde şāhā burhān saña ne ḥācet
Ḫūrşīde ḥüsn içinde lāzım degül delā'il

42. ^{c}İzz ü celāl içinde fażl u kemāl içinde
Her ḳul ḳapuñda Dārā her ḳıl tenüñde Herḳıl

43. Ḳullar gibi ḳapuñda ṭapuñ iderler idi
Bu ^{c}aṣra ḳalsa şāhā Şeh Sencer ile Ṭoġrıl

(33a) geçmedi] geçmeye A HK (b) medḥüñde] fikrüñde A (34a) zamān kim] zamāne kim A HK zamānsın H1| neberd] rezm A (b) Şebdīzi cünbişinden] Şebdīz-i cünbişinden HK Şebdīz-i cünbişinde A H1 H2| ṭolar] ṭolu E (35b) ṣuyından] ucından T HK (36a) erzānī] erzān T| olduġı-çün] oldıgı-çün H2| virdi vü] virdi A H1 HK (b) cāh u] cāh-ı HK| celāl-i] celāl ü Ü (37a) ḥasūduñ] ^{c}adūnuñ A raḳībüñ Ü| sūdī] merdī A nerdī H1 maġzı H2 ferdi Ü (b) ^{c}adūnuñ] ḥasūduñ A (39b) rūḥa ḳābil]rūḥa vāṣıl H1 H2 T E Rūma vāṣıl Ü (40b) la^{c}l ü] la^{c}l-i A E T| müşk ü] müşk-i A H2 E T (41a) şāhā burhān saña ne ḥācet] burhān ḥācet degül saña çūn A hāşā burhān saña ne ḥācet H1 (43a) ḳullar] ḳuluñ T ḳullaruñ E (b) şeh] ger HK

44. Ḳo Sencer ile Ṭoġrıl vaṣfını ey Niẓāmī
Sen cer murād iderseñ şeh ḳapusına ṭoġrıl

45. Çūn ẕātı vaṣfa ṣıġmaz ey dil sözi uzatma
K'ola ṣudā^{c}a müncer ḫatm eyleyüp du^{c}ā ḳıl

46. Ol şeh ki cūdı vaṣfın biñ yılda āḫır itmez
Ger yüz biñinde birin naḳl eyler olsa nāḳil

47. Nice ki ola ^{c}ömrüñ mīzānı gün ile yıl
Nice ki ola medḥüñ ^{c}ālemde mevrid-i dil

48. Ḫalḳuñ dilinde medḥüñ olsun müdām olsun
Her bir yıluñ tümen gün her bir günüñ tümen yıl

49. ^{c}İzzet başuñda efser devlet ḳapuñda çāker
Maṭlūb hep müyesser maḳṣūd cümle ḥāṣıl

(44) H1'de yok (a) vaṣfını] ẕikrini T (45) H1' de yok (a) ẕātı vaṣfa ṣıġmaz] vıṣfı ẕāta ṣıġmaz HK ẕātı vaṣfa gelmez A (b) ḫatm] def^c Ü (46a) cūdı] cūd-ı Ü (b) biñinde birin] birinde birin E| eyler olsa] ider olsa Ü eyler ise HK (47a) HK'de 47b| gün ile yıl] gün ile dün A Ü T dün ile gün H1 gün ile biñ yıl HK (b) HK'de 47a| mevrid-i dil] mevridi dil H2 (48a) ḫalḳuñ] ḫalḳ E| müdām] nice ki Ü.

VII

1. Şükr kim sulṭān-ı gerdūn-ḫaşmet ü encüm-ḫaşem
^{c}İzz ile başdı bisāṭ-ı salṭanat üzre ḳadem

2. Rezm-i Behrāmī-le Yūnān taḫtını fetḥ eyleyüp
Ḳaṣr-ı Keyḫusrevde Dārā gibi ṭutdı bezm-i Cem

3. Dürrī-i çarḫ-ı celāl u dürr-i deryāy-ı kemāl
Ḳāmi^c-i küfr ü ḍalāl u cāmi^c-ı ḫulḳ-i şiyem

4. Āfitāb-ı evc-i devlet māh-ı burc-ı salṭanat
Menba^c-ı cūd u mürüvvet ma^{c}den-i luṭf u kerem

5. Şehriyār-ı nev-cevān sulṭān-ı ḥüsn ol şāh kim
Ḫusrev-i ^{c}ālī-^{c}alemdür vālī-i vālā-himem

6. Ḫusrevā sensin bugün ol şāh-ı ṣāḥib-^{c}adl ü dād
K'āb-ı tīğüñ yir yüzinde ḳomadı gerd-i sitem

7. Serverā beş barmağuñdandur kināyet cūd ile
Āfitāb u māhitāb ile seḥāb u kān u yem

8. Baḥr ölüp cūduñ ğamıyla gevheri oldı yetīm
Bār-ı iḥsānuñla tā ṭutdı felek puştını ḫam

9. Çarḫ-ı a^{c}ẓam ḫ^{v}ān-ı iḥsānuñla buldı imtilā
Gerçi kim başdan ayağa dek vücūdıdur şikem

10. Ben nice teşbīh idem füsḥatde seni ^{c}āleme
Kim senüñ işüñ keremdür ^{c}ālemüñ efsūn u dem

11. Sen ṭururken kimseye lāyıḳ degüldür salṭanat
Gün var iken aya lāf-ı ḥüsn degmez lā-cerem

12. Ḳıble-i iḳbāl iderlerdi ayağuñ ṭoprağına
Bulsalardı Ḳayṣer-i Rūm ile Kisrāy-ı ^{c}Acem

13. Da^{c}vī-i ḫaşmet saña degdügine şāhid bu kim
Ḳāḍī-ı çarḫ işigüñ ṭoprağına içer ḳasem

14. Ol Sikendersin kim oldı şarḳ u ğarb aña muṭī^c
Ol Süleymānsın kim oldı ins ü cin aña ḫadem

15. Hem celāl-i ḳadr ile ḳaṣruñ işigidür felek
Hem kemāl-i emn ile mülküñ ḥarīmidür ḥarem

16. Sidre-i cennet gibi ḳadrüñ maḳāmı müntehā
Sāḥat-ı ṣaḥn-ı ḥarem gibi ḥarīmüñ muḥterem

17. Çarḫ-ı gerdūn ger temāşā ide çetrüñ ḳubbesin
Nīl-gūn şekli ḫacāletden ṭuta reng-i baḳam

18. Luṭf ile iḥsānuñı ẕikr idicek cān bülbüli
Dem-be-dem bu maṭla^{c}ı tekrār idüp eyler neğam

* *

19. Ey ki ḳapuñda bulam mı diyen enva^c-ı ni^{c}am
Olmaz iḥsānuñ lisānından cevāb illā ni^{c}am

20. Ṭālib-i ma^{c}rūfdan yoḳdur ḳulağı kimsenüñ
Kim senüñ ağzuñdan ol işitmiş ola lā vü lem

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

H1 9b, E 32a, A 107b, H2 3a, HK 448, T 7a, Ü 11a
HK'de bu kaside Kasım Bey adına yazılıdır. (1a) ḫaşmet ü] ḫaşmet A E (2a) eyleyüp] eyledi Ü (b) bezm-i] cām-ı A E (3a) celāl u] celāl Ü| kemāl] cemāl T (b) küfr ü] küfr A| şiyem] kerem T (4a) evc-i] rūḥ-ı T (b) cūd u] cūdı H2 T| luṭf u] luṭf-ı A H2 Ü (5a) ḥüsn] cemāl A E celāl Ü (6a) HK'de yok| ṣāḥib-] ^{c}ādil T (7) H1'de yok (a) HK' de yok (8a) oldı] olur T vire Ü (b) puştını ḫam] puştın ḫam H1 taḫtını hem Ü (9a) ḫ^{v}ān-ı] ḫūn-ı Ü| iḥsānuñla] iḥsānuñda HK| buldı] bulur Ü

(10a) füsḥatde] ḳısmetde Ü (b) efsūn u] efsūn-ı T Ü (11b) var iken] ṭururken H1 H2 E Ü HK (12b) bulsalardı] ger dirilse H2 E HK T ger dilerse H1 (13a) da^{c}vī-i] da^{c}vet-i A| bu kim] budur A (b) içer] eyler H2 (14a) şarḳ u ğarb] ğarb u şarḳ Ü çarḫ-ı ğarb T (b) ḫadem] ḫaşem A (15a) celāl-i] celāl ü HK| ḳaṣruñ] ḳadrüñ A T (b) kemāl-i emn ile] cemāl ü mağzile HK (16a) maḳāmı] maḳām-ı Ü (17a) ide] ḳıla T (b) şekli] şekl-i Ü| reng-i] şekl-i A E (18b) maṭla^{c}ı] maṭla^c E (19a) ḳapuñda] luṭfuñdan T| diyen] diyüp T (b) olmaz] gelmez A T (20) A'da yok (a) ḳulağı] lisānı Ü (b) kim] ki H1 H2 E| ağzuñdan] ḳapuñda H1 T| ol] - H1 H2| işitmiş ola] işitmiş ol H1 H2 işitmişdür E T

21. Ẕātuñı bu luṭf u cūd ile gören dir maẓharī
Rāzıḳ-ı muʿṭi'n- neʿamdur Ḫāliḳ-i muḥyi'r- remem

22. Ey Mesīḥā-dem nesīm-i luṭfuñ esse ʿāleme
Yir yüzinde ḳalmaya derd ü elem renc ü sitem

23. Ḥaşmet ile düşmenüñ ol dem irişür saña kim
Ḥaḳ ḳatında bula Aḥmed ḥürmetini bü'l- ḥikem

24. Düşmenüñ ʿömri güninüñ yarını dünden geçer
Şöyle kim sürʿatle gider ḳandedür diyü ʿadem

25. Sevmeyenler ẕātuñı bir derde olsun mübtelā
K'anlaruñ derdine olmaya ölümden ġayrı em

26. Düşmenüñüñ eylesün ḥādiṡ vücudın mümteniʿ
Ol kim anuñ ẕātınuñ vaṣfına lāzımdır ḳıdem

27. Yoluña baş ḳomıyanlaruñ ḥarīfidür belā
Ḳapuña ḳul olmayanlaruñ nedīmidür nedem

28. Kimse işitmiş degül ʿahdüñde feryād u fiġān
Çeng ü berbaṭdan meger kim nāle-i zīr ile bem

29. ʿAdlüñ eyyāmında ey Sulṭān-ı ʿādil-dil hemīn
Zülf-i dilberdür perīşān çeşm-i sāḳīdür dijem

30. Serverā āḫır yaşaġuñ irişe bir ḥadde kim
Bāz u tīhū hemdem olup ṣulḥ ide zi'b ü ġanem

31. Ḥāl-i ʿālem şöyle bula naẓm rāyuñdan k'ola
Mertaʿı āhūy-ı Çīnüñ pīşe-i şīr-i ʿAcem

(21a) gören dir maẓharī] görenler dir hemīn H2 gören dir maẓhar H1 (22a) esse] irse Ü T (b) derd ü] renc ü T| renc ü] derd ü T (23a) ol dem] ol vaḳt H2 şol dem E HK (24) A Ü'de yok (b) ḳandedür diyü ʿadem] der-pey-i rāh-ı ʿadem HK (25b) olmaya] olmasun T (26b) anuñ] anda H1| ẕātınuñ vaṣfına] vaṣfınuñ ẕātına T (28) H1'de yok (a) kimse işitmiş] kimseye olmış E| ʿahdüñde] ḳapuñda H2 T Ü (b) nāle-i] nāleyle H2 (29a) -dil hemīn] kim hemīn HK ʿadl ü dād T (b) zülf-i] zülf ü A (30b) bāz u tīhū] şīr ü āhū A Ü bāz u āhū E| zi'b ü] zīb Ü (31a) ḥāl-i] ḫalḳ-ı A H1 T| rāyuñdan] rāyuñla Ü (b) Çīnüñ] Çīndür HK| şīr-i ʿAcem] Şīrāz-ı Cem Ü

32. Rāyuñuñ nūrına nisbet ḫusrevā bir ẕerredür
Gün ki tābından cihānı ṭoldurur her ṣubḥ-dem

33. Sīnesinde aduñı çün naḳş idüpdür ḫusrevā
Ḫalḳ içinde muḥterem olsa ʿaceb olmaz direm

34. Ḫusrevā ger ʿaks-i tīġüñ düşse ʿummān baḥrına
Laʿl gibi dürr ṣadef içinde ola ġarḳ-ı dem

35. Āferīn eylerler idi görselerdi rezmüñi
Erdeşīr ü Rüstem ü hem Pūrişeng ü Güstehem

36. İrmeye ḳadrüñ rikābın öpmege dest-i ḫayāl
Ger ṭoḳuz kürsīsin eflāküñ ḳoya taḥtü'l- ḳadem

37. Yaraşur saña ḫudāvendā bu miḳdār ile kim
Çenber-i ṭabl ola gerdūn u güneş tāc-ı ʿalem

38. ʿAḳl ezelde işigüñ kim çarḫa nisbet eyledi
Çarḫa girdi çarḫ ol ẕevḳ u ṣafādan ṭutdı dem

39. Biñde birin medḥüñüñ yazmaġa irmez ḫusrevā
Baḥr ḥibr olup olursa müddet-i devrān ḳalem

40. Çūnki rāyuñ oldı şāhā Ḳahramānı ʿālemüñ
Olmaya şimden gerü ẓulm ile gerdūn müttehem

41. Var ümīdüm Ḥaḳḳa kim ḥaḳḳ ile bāṭıl farḳ ola
Ol ikinüñ arasında çūnki ḥükmüñdür ḥakem

42. Yıllar oldı kim şehā saʿy ile itdüm cüst ü cū
Defter-i ṭāliʿde bulmadum saʿādetden raḳam

(32a) nisbet] - A (33a) idüpdür] itdügi-çün HK ider E idiser A H1 H2 (34) E'de yok (a) ger] ki Ü | düşse] düşe H2 (b) ola] k'ola A (35) E'de yok (a) rezmüñi] yüzüñi HK (b) Erdeşīr ü Rüstem ü hem] Erdeşīr ü Rüstem ü A Ü H1 Erdeşīr Rüstem T (36a) rikābın] elini Ü (37b) ṭabl ola] ṭabluñ ola A ṭabl Ü| gerdūn u] gerdūn A H1 T (38) E'de yok (a) kim] - A H1 H2 T (b) çarḫ] çarḫı Ü (39) Ü'de yok (a) irmez] degmez H2| ḫusrevā] kimsene T serverā HK (40) E Ü'de yok (41) E T'de yok (b) çūnki ḥükmüñdür] oldı çūn ḥükmüñ H2 Ü (42a) oldı kim şehā] olmışdur ki ben T yıllar oldı kim H1| cüst ü] cüst E HK (b) ṭāliʿde] ʿālemde A H2 Ü

43. Bunı buldum çāre kim bir saᶜd ile olam ḳarīn
Ola kim feyż ola ẕātından saᶜādet baña hem

44. Sensin ol ehl-i saᶜādet kim vücūduñdan senüñ
Nice benüm gibiler oldı vü olur muġtenem

45. Terbiyet ḳılup güneş dirler ki ṭaşı laᶜl ider
Ne güneşden sen aşağasın ne ṭaşdan ben de kem

46. Olmışam şāhā ḥaḳāret ṭoprağında pāymāl
Beni ṭopraḳdan götür çūn sen güneşsin ben de nem

47. Başumı eflāke irür ᶜizz ü cāh ile benüm
Yaᶜnī kim ḳapuñda kemter ḳullaruña eyle żam

48. ᶜĀrife bir ḥarf besdür didiler ehl-i kemāl
Şeh çū ᶜārifdür ne ḥācet kim sözi taṭvīl idem

49. Nice kim ẕevḳ ü elemdür hemdem-i şādī vü ġam
Nice kim şādī vü ġamdur mūcib-i ẕevḳ ü elem

50. Hemdem olsun ḫusrevā dā'im saña vü düşmene
Saña şādī ile ẕevḳ ü düşmene derd ü elem

51. Eksük olmasun cihān içinde ẕātuñ ᶜizz ile
Arta ṭursun devletüñ sāᶜat-be-sāᶜat dem-be-dem

(43a) bir] bu A HK (b) kim feyż ola ẕātından] kim feyż-i saᶜādet ire T ki ire feyż ẕātından HK (44a) sensin] sen E| ehl-i] ḫān-ı HK| gibiler] bigiler A H2 HK (45a) ider] olur H1 (46b) nem] yem T (47a) Bu Niẓāmīnüñ başın eflāke irür ᶜizz ü cāh HK (b) ḳullaruña] ḳullaruñdan HK (48a) ḥarf] söz T| didiler] didi bir H1 (b) çū] - Ü| kim] ben T (49a) ẕevḳ ü] ẕevḳ T| hemdem-i] hemdem ü Ü (50a) ḫusrevā] dilberā T (b) derd ü elem] derd ile ġam A H2 dem-be-dem ġam E (51) HK'de yok (a) H2'de yok.

VIII

1. Farż-ı ᶜayn oldı bize ḥamd-ı Ḫudāvend-i aḥed
K'oldı şeh kişver-i Keyḫusreve Ḫān Pīr Aḥmed

2. Mülke ḳılduḳda sefer o sene-i hicretden
Rāst sekiz yüz ile yetmişe yitmişdi ᶜaded

3. Ol şehinşāh-ı felek-ḳadr u melek-ṣūret kim
Eyledi ṭalᶜatı nūrına meh ü mihr ḥased

4. Muṣḥaf-ı ḥüsninüñ āyātına ḳıldıḳca naẓar
Ṭıfl-ı mekteb gibi ḥayretde ḳalur pīr-i ḫıred

5. Ṣūret-i fātiḥa -i ḥüsnine ḥırz olmaġ içün
قل هو الله احد oḳuram الله الصمد

6. N'ola İskender-i devrān dir isem k'olmışdur
Ḥükmi dīvārı zamān fitnesi ye'cūcine sedd

7. Gören ol ḫınk-ı felek-seyr ile seyr ittügini
Meh-i tābāna mekān oldı ṣanur burc-ı esed

8. Hem saḫāvetde ider defter-i Ḥātemleri ṭayy
Hem şecāᶜatde ḳılur ḥamle-i Rüstemleri red

9. Devlet ol mülke ki bir sencileyin māliki var
Baḫt ol şāha ki olupdur mesned

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

H1 11a
Yalnız H1'de bulunan bu kaside eksiktir. 9. beytten sonra başka vezin ve kafiyeli IX. kaside yazılmıştır. (9b) Vezin eksik.

IX

1. Sensin ol Āṣaf-ı Süleymān-ḳahr
Ki bulunmaz saña naẓīr ü ^{c}adīl

2. Ḳahruñuñ Ḳahramānıdur eflāk
Luṭf ile ^{c}unfın eyledi tebdīl

3. Yaraşur bārgāh-ı devletüñe
Olsa cārūb şehper-i Cibrīl

4. Ḳadrüñe nisbet āsumān nāzil
Cūduña nisbet āfitāb baḫīl

5. Lafẓ-ı ^{c}aẕbuñ me^{c}ānī ehline
Çeşme-i Selsebīli itdi sebīl

6. Ṣoffaña çarḫdur kemīne kemer
Ol kemerde ḳamer durur ḳandīl

7. Ḳaṭre luṭfuñ ḳatında çeşme-i Ḫıżr
Ẕerre cūduñ ḳatında ḫ^{v}ān-ı Ḫalīl

8. Bişnev ey şehriyār-ı şehr-i kerem
Vaṣf-ı ḥāli mücerredāna taṭvīl

9. مفلس بی نوا و تجریدم
نیست دنیا و یم قلیل و کثیر

Fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

Hl 11b
Yalnız Hl'de bulunan bu kaside yanlışlıkla VIII. kasidenin sonuna eklenmiştir. Baş tarafı eksiktir. Müstensihin bir yaprak atlayarak yazdığı anlaşılıyor.

10. İrişür ḫāṣṣ u ^{c}āma in^{c}āmuñ
Beni daḫi bu ikinüñ biri bil

11. Ḥamdüli'l-lah şehā ki bilürsin
Her kişi ḥālini refīḳ ü ḫalīl

12. Naẓar-ı merḥamet ger itmez iseñ
Geçdi ^{c}ömr-i ^{c}azīz ḫ^{v}ār u ẕelīl

13. Ḳalmadı ṣabr ḳılmağa ṭāḳat
Nice nice ta^{c}allül ü ta^{c}līl

14. Ḫayrdur çünki ey ḫıdīv-i kerem
Ḫayr işi işlemek gerek ta^{c}cīl

15. Eyle sa^{c}y-ı cemīl tā bulasın
Yār-ı ḳıdemde ecr-i cezīl

16. Sen sebeb ol o rızḳ-ı maḳsūma
Ki ḫudāvend-i ^{c}ālem oldı kefīl

17. حسبنا الله وحده و کفی
انه خیر ناصر و خبیر

18. Ḥaşr irişince ḥālümi dir isem
Biñde birisi olmaya tafṣīl

19. ^{c}Ömrüñ olsun kemāl-i ḥaşmet ile
İmtidād-ı zamāne gibi ṭavīl

20. Şikem-i ehl-i ḥācet ide du^{c}ā
Müstecāb eyleye Ḫudāy-ı celīl

21. Ḥāṣıl olsun cemī^{c}-i maḳṣūduñ
İtmedin himmet itmege tafḍīl

X

1. Ḫusrev-i mülk-i mürüvvet dāver-i ʿālem-penāh
Āfitāb-ı evc-i devlet sāye-i luṭf-ı ilah

2. Ḳalʿa-i cāhuñda kemter pāsbān Keyvāndur
Ḫ^{v}ān-ı iḳbālüñde kemter ḳurṣa ḳurṣ-ı mihr ü māh

3. Nisbet itmiş siḥr ile luṭfuñ nesīmine özin
Ol günāhiy-çün ḳılur bād-ı seḥer-geh her gün āh

4. Ḫınk-ı gerdūn-gerd ile seyyāre-veş seyr eyleseñ
Devlet ü baḫt u şeref öñüñce olur peyk-i rāh

5. Cūd u cāh ile irişdi şöhretüñ bir ḥadde kim
Ḥātem ü Behrām-ı gūruñ şöhreti oldı tebāh

6. Olmadı teşvīş-i Firʿavn-ı ḥavādisden emīn
Her kime kim ferr-i ʿavnuñ olmadı puşt u penāh

7. Şehriyārā ḳandı luṭfuñ ḳandına çün ḫāṣṣ u ʿām
N'ola biz ḳullara hem luṭf eyler iseñ gāh gāh

8. Baḥr-ı medḥüñde Niẓāmīye naẓar ḳıl ḫusrevā
Dürr-i luṭfuñ isteyüp baḥrī gibi eyler şināh

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

A 109a, Ü 13b
(1a) Ḫusrev-i mülk-i mürüvvet dāver-i] gevher-i baḥr-ı saʿādet ḫusrev-i Ü (2b) ḳurṣa] ḳurṣ A (3a) siḥr] sehv Ü| luṭfuñ] luṭf-ı A (b) günāhiy-çün] günāhından Ü (4b) devlet ü baḫt u şeref] devlet-i baḫt-ı şeref Ü| öñüñce olur] olur öñüñce A (5b) Ḥātem ü] Ḥātem-i Ü (6b) puşt u] puşt Ü (7a) ḳandı luṭfuñ ḳandına] ḳandı ḳand-ı luṭfuña Ü (8) A'da yok

9. Nice kim ferrāş-ı çāpük-şīve-i leyl ü nehār
Geh döşeye ferş-i ʿanber geh ṭuta çetr-i siyāh

10. Devlet ü iḳbāl ü ʿizz ü şevket ile her zamān
Ṣaḥn-ı taḫt u baḫt u çetr-ı ḫayre olsun pādişāh

11. Saña düşmen olanuñ olsun libāsı dā'imā
Tende taṣḥīf-i ḳabā başında maḳlūb-ı külāh

(10a) şevket ile] mevkib ile A (b) taḫt u baḫt u] taḫt-ı baḫt-ı A (11a) düşmen olanuñ] yavuz ṣananuñ A (b) taṣḥīf-i] taṣḥīfī A| ḳabā] ḳabā vü Ü| maḳlūb-ı] maḳlūbī Ü.

XI

1. Ey Tehemten-ten Sikender-der ḫıdīv-i rūzgār
Vey müeyyed-yed muẓaffer-fer emīr-i kāmkār

2. Sür^{c}at ile yelse biñ yıl yel gibi fülk-i felek
Bulmaya cāh u celālüñ baḥrına ḥadd u kenār

3. Şehriyār-ı şehr-i rif^{c}at Āṣaf-ı Cem-mertebet
Āfıtāb-ı evc-i devlet sāye-i Perverdigār

4. Ey Muḥammed-ḥilm ü Ḥaydar-^{c}ilm ü ^{c}Ömer-ma^{c}delet
Vey Ḥasan-ḫulḳ u Ḥüseyn-aḫlāḳ u nūr-ı Girdgār

5. Tīġ-i berḳ-āsāñ ile ^{c}ālī-cenābuñ vaṣfıdur
لا فتى الا علی لا سيف الا ذو الفقار

6. Unuduldı ḫatm olaldan sende cūd u ṣafderī
Ḥātem ü Behrām u Zāl u Rüstem ü İsfendiyār

7. Na^{c}l-i sümm-i esbüñe beñzetmese özin hilāl
Olmaz idi gūşe-i gūş-ı felekde gūşvār

8. Ḳulluġuñ ile Süleymān olmaġı ^{c}arż itseler
^{c}Āḳil oldur kim senüñ ḳulluġuñ eyler iḫtiyār

9. Südde-i bāb-ı sebīlüñ mesken-i erbāb-ı fażl
Ṣoffa-i ṣaff-ı ni^{c}ālüñ menzil-i ṣadr-ı kibār

Fā'ilâtün fā'ilâtün fā'ilâtün fā'ilün

A 109b, Ü 13a
(1a) rūzgār] kāmkār Ü (b) kāmkār] rūzgār Ü (4b) -ḫulḳ u] -ḥasen Ü (6a) olaldan] olalı Ü| cūd u ṣafderī] cūd ile hüner A (b) Ḥātem ü] Ḥātem-i Ü| Zāl ü Rüstem u] pūr-ı Bermek-i Ü (7a) sümm-i] pāy-i A

10. İtlerüñ ayaġına dün dünde aylar sīm atar
İşigüñ ṭopraġına gün günde eyler zer niṡār

11. Leşger-i düşmen ne deñlü çoġ ise yulduz gibi
Āfitāb-ı ṭal^{c}atuñ gördükde olur tārmār

12. Nice kim erbāb-ı cehlüñ nīk-ḫ^{v}āhıdur felek
Nice kim aṣḥāb-ı ^{c}ilmüñ düşmenidür rūzgār

13. Miḥnet ü renc ile ^{c}izz ü baḫt ile olsun müdām
Nīk-ḫ^{v}āhuñ tāc-dār u kīne-ḫ^{v}āhuñ tācı dar

* *

14. Ḥaḳ-te^{c}ālā devletüñ pāyende ḳılsun ḫusrevā
Bu Niẓāmī bendeñe budur du^{c}ā leyl ü nehār

(10b) günde] - Ü (11a) yulduz] ıldız Ü (b) gördükde] gördükçe Ü (12b) ^{c}ilmüñ] ^{c}ışḳuñ Ü (13b) tācı dar] tāc dar Ü (14) A'da yok.

GAZELLER

1

1. Cān u dildür sen meh-i bedrüñ mekānı dā'imā
Ol sebebden dirler ey dilber saña Bedrü'd-dücā

2. Va^{c}desine hecrüñüñ ġāyetde cān eyler ḥased
K'andan artuḳ kimseye ^{c}ālemde itmezsin vefā

3. Dil ḫam-ı zülfüñde vaṣl ister niçün olmaz ḳabūl
Çūn şeb-i Ḳadr içre dirler müstecāb olur du^{c}ā

4. Şefḳat itdüginden acır sāġar-ı ṣahbā beni
İçi yanduġından aġlar şem^{c}-i cem^{c}-ārā baña

5. Aġzuñı öpsem didükçe sen ṣorarsın la^{c}lüñi
Yoḳ yire ben ḫastenüñ cānına eylersin cefā

6. ^{c}Āşıḳuñ boynına ḳol ṣalmaḳ günehdür dir iseñ
Sen günāhından ḳayurma ṭola benüm boynuma

7. Gerd-i rāhuñ ger ire Firdevse ḥūrīler diye
Merḥabā ey tūtyāy-ı çeşm-i devlet merḥabā

8. Leblerüñ üstinde düşmişdür gözüñ ġāyetde ḫūb
Ḫūb olur ḥeyvā-yı şīrīn üzre kim bādām ola

9. Yaşuñuñ bārān ḳomışlardur Niẓāmī adını
Ḥaḳ dimişler تنزل الاسما من صوب السما

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

H1 12a, E 3a, A 114b, H2 3b, N 1b, P 9a, M 1a, T 8b, Ü 18b

1. Bu gazale yazılan nazireler için bk, s. 38 (1a) dildür] diller H1 H2 (b) ol sebebden] anuñ-çün P| dilber] meh-rū T| Bedrü'd- dücā] bedr-i dücā A H1 H2 E T (2a) gāyetde] ^{c}ālemde E H2| cān eyler] cān iltür A H1 E iltür cān H2 N M cān eyler P (b) k' andan] ki andan A H1 N| ^{c}ālemde] yoḳ ^{c}ālemde H1 (3a) ḫam-ı] şeb-i P (4a) acır] āḫır H1 H2 aġlar T (5a) didükçe sen ṣorarsın] didükçe sen ışırırsın Ü N M P didügümce sen orarsın T (6a) günehdür] niyedür N (b) benüm] boynuñ H1 M (8b) ḥelvā-yı şīrīn üzre kim bādām] üstinde ḥelvānuñ ki bādāmı H1 H2 A E N ḥelvā-nuñ üstinde kim bādāmı P ḥelvā ki anuñ içinde bādām Ü (9a) yaşuñuñ] yaşumuñ Ü (b) ḥaḳ] ḫōş A P| اسما] العاب A| صوب] صوت H1 H2.

2

1. İtmedin seyl-i fenā ᶜömr diyārını ḫarāb

خذ من العيش نصيباً و من العمر نصاب

2. فتح باب حرم عيش ز ميخانه طلب
رحم الله لمن علمنى فتح الباب

3. ᶜAyş it ey ᶜāşıḳ-ı şeydā ki bahār irdi yine

زين الروضة كالجنة بالورد و طاب

4. Göñlüñi bencileyin bir büte vir kim diyeler

يسر الله لمن احقه حسن مآب

5. سرو نازی که زر خاره تو روز شود
لو تجلى لك فى الظلمة من غير حجاب

6. از غش اينجابجان من دلسوخته است
لو وضعنا اثراً منه على الصخر لذاب

7. Baña senden ġam u endūh u ġınā oldı naṣīb

قسمتى منك بلاء و عناء و عذاب

Hl 12a, E 3b, H2 3b, N 37b, P 63a, T 8b, Ü 18b
2. Bu gazele yazılan nazireler için bk. s. 40 (1a) diyārını] bināsını H2 (3a) irdi] oldı T ile Hl H2 E A P (4a) bencileyin] sencileyin Hl (6a) بجان] بداغ Hl (7a) ġam u endūh u ġınā] ġam endūh belā T ġam u endūh u belā P ġam u endūh u cefā N

8. كنج سوداى تو در كنج دلم معتكف است
مسكن الكنز و ماواى خراب و يباب

9. Miḥnet-i hecre Niẓāmī nice bir eyleye ṣabr

سادتى احترق القلب بشوق الاصحاب

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

(8a) E'de yok (9a) eyleye] ide Ü (b) الاصحاب] الاحباب A| سادتى] صادتى P.

3

1. Nice feryād itmesün derd ile miskīn candelīb
Kimse görmez çūn ḥabībine raḳībinden ḳarīb

2. Ravża-i cennet cemālüñ gülşeninden bir varaḳ
Āteş-i dūzaḫ firāḳuñ sūzişinden bir lehīb

3. Yüzüñi kim görse aydur الصّلا اهل الصّلوة
Zülfüñe kim baḳsa dir kim الصّليب اهل الصّليب

4. Sünbülüñ ṭarfında ruḫsāruñ benefş altında gül
Ġabġabuñ üzre zenaḫdānuñ ṭurunc üstinde sīb

5. Ġabġabuñ luṭfından āgāh olmayan بئس العبى
Leblerüñ vaṣfında ser-gerdān olan نعم اللبيب

6. Dem-be-dem kūyuñda āh itsem tacaccüb itme kim
Gülsitān içinde olmaz nāle-i bülbül ġarīb

7. Burc-ı ḫāverden civażdur zülfüñ ey kāfir-nijād
Çāh-ı Bābilden beterdür çeşmüñ ey cādū-firīb

8. Aydum ey cefā ki geçdi cömr ü irişdi ecel
Dün geçerdi yār gördüm çūn caḳlbinden raḳīb

9. Ey Niẓāmī curca her dā'im naṣīb-i ḫāk olur
Ḫāk-i rāh ol curca-i vaṣlından isterseñ naṣīb

Fā'ilâtün fā'ilâtün fā'ilâtün fā'ilün

H1 12b, E 4a, H2 4a, N 35b, M 45b, P 54b, Ü 19a

3. Ahmedi'ye nazire (bk. s. 31). (1b) çūn] - P (3a) kim görse] görse kim H1 E görse P| eydür] dir kim H2 (b) zülfüñe] zülfüñi N| dir kim] eydür E H2 N M P Ü (4b) üstinde] altında Ü (5) P'de yok (a) ġabġabuñ luṭfından] leblerüñ vaṣfından Ü| بئس الغبى] بيكس العلى H1 (b) leblerüñ] gözlerüñ Ü (6b) olmaz] olur P (7) E P Ü'de yok (a) ḫāverden] Ḥayberden E M (b) beterdür[beteldür H1 N (8) H2 E Ü N M P'de yok (b) vezin eksik (9a) curca her] curcalar H2 E N M Ü curcası P (b) ḫāk-i rāh ol] ḫāk ol ey dil Ü.

4

1. Ḳanum dökerse ġamzelerüñ ey perī-ṣıfat
Şīrīn lebüñden eyle mucayyen aña diyet

2. Ġamzeñ gelürse ḳaṣduma ehlā vü merḥabā
Laclüñ içerse ḳanumı ṣaḥḥā vü cāfiyet

3. Ten ḳaldı ġāret itmedügi gözlerüñ hemīn
Gör nice ḳara çölde ḳodı beni cāḳıbet

4. İrmez bisāṭ-ı ḳurba göñül kimse sacy ile
Devlet anuñ ki ṭālici eyler mucāvenet

5. Eflāke irdi āhı Niẓāmīnüñ ey caceb
Niçün işitmez ol meh-i ḫūrşīd-menzilet

Mef'ûlü fā'ilâtü mefā'îlü fā'ilün

H1 14a, E 4b, H2 3b ken., HK 59 ken., T 9a, Ü 19b

4. Bu gazele yazılan nazireler için bk. s. 42 (2) H1'de yok (b) cāfiyet] cāḳıbet E (3) H1'de yok (a) ḳaldı] ḳıldı E| itmedügi gözlerüñ hemīn] itmedügi gözleri hemīn HK itmedügi gözleri hemān Ü itmegi gözüñ hemīn T (4) H1'de yok (b) ṭālici] ṭālic E| eyler] ide Ü (5) H1'de yok (a) āhı] āh-ı T.

5

1. Şaçdı kāfūr üzre ^{c}anber kākül-i müşkīn-i dōst
İtdi cān mülkin musaḫḫar kākül-i müşkīn-i dōst

2. Örtmez idi ẓulmet-i küfr ile īmān yūzinī
Ger degülmeseydi kāfir kākül-i müşkīn-i dōst

3. İtdi eṭrāfı münevver çehre-i gülgūn-ı yār
Ḳıldı āfāḳı mu^{c}aṭṭar kākül-i müşkīn-i dōst

4. İrişürdi ey göñül ser-rişte-i maḳṣūde el
Olsa el virmek müyesser kākül-i müşkīn-i dōst

5. Çıḳsa zülfi gibi başından ^{c}aceb olmaya kim
Boynına ṣalınmaġ ister kākül-i müşkīn-i dōst

6. Zülfi ile çıḳduġı-çūn başa ^{c}ilm-i fitnede
Oldı mülk-i ḥüsne server kākül-i müşkīn-i dōst

7. Ayaġına düşüben yüz sürdügi-çün dem-be-dem
Oldı cān farḳına efser kākül-i müşkīn-i dōst

8. Müntehā ḳaddinüñ üstinde Niẓāmī ṭoġrusı
Sidre ṭāvusına beñzer kākül-i müşkīn-i dōst

Fā'ilâtün fā'ilâtün fā'ilâtün fā'ilün

H1 14a, E 4a, HK 66, N 43b, M 55b, P 85b, T 9a, Ü 19b

5. Ahmed Paşa'ya nazire (bk. s.28). (1) H1'de yok (a) müşkīn-i] miskīn-i Ü (b) itdi] ṭutdı Ü T M N| musaḫḫar] ser-ā-ser Ü T M N P| müşkīn-i] miskīn-i Ü (2a) örtmez idi] örtmeyeydi H1 T örtmeseydi P M örtmiş idi N| yüzini] nūrını P (b) degülmeseydi] degülmiş idi HK E| müşkīn-i] miskīn-i Ü (3a) münevver] mu^{c}aṭṭar T (b) müşkīn-i] miskīn-i Ü (4a) maḳṣūde el] maḳṣūde bil Ü maḳṣūd ile M| (b) müşkīn-i] miskīn-i Ü (5a) çıḳsa zülfi gibi] zülfi gibi çıḳsa Ü| başından ^{c}aceb olmaya kim] başından olmaya kim E ^{c}aceb başdan olma kim maḳṣūde H1 (b) ṣalınmaġ] ṣalınmaḳ HK| müşkīn-i] miskīn-i Ü (6a) başa] başı H1 E baş M N| fitnede] fitnedür Ü fitneden T (b) müşkīn-i] miskīn-i Ü (7) T Ü HK N M P'de yok (8a) ṭoġrusı] rāstī P (b) Sidre ṭāvusına] Sidre-i ṭāvusa E.

6

1. Ḫaṭṭ-ı reyḥān kim ṭolanmışdur gülistānı dürüst
Hāledür kim devr idüpdür māh-ı tābānı dürüst

2. Dāne-i ḫāl-i siyāhı yār-ı gendüm-gūnumuñ
Odlara yandurdı ġamdan ḫırmen-i cānı dürüst

3. Ḳorḳaram öldürmege ^{c}ahd itdüginden beni kim
Bulmadum ^{c}ālemde bir ^{c}ahdı vü peymānı dürüst

4. Mürşid olmaz muṣḥaf-ı ḥüsnüñ revān itmezse şeyḫ
Kim imām eyler anı bilmez çū Ḳur'ānı dürüst

5. Meh ne lāf eyler senüñle ḫ^{v}ān-ı ḥüsn açmaḳda kim
Gezmedük ḳapu ḳomaz bulınca bir nānı dürüst

6. Beni gördükçe senüñle mihr idüp n'eyler raḳīb
Cān virürken kāfirüñ ḫōd olmaz īmānı dürüst

7. Ḫānḳāh içinde itseñ āstīn-efşān-ı semā^{c}
Ḳalmaya bir ḫırḳa ehlinüñ girībānı dürüst

8. Tīz ider şīrīn lebüñe şeyḫ dendān-ı ṭama^{c}
Gerçi kim bir dāne yoḳ aġzında dendānı dürüst

9. Göñlini yıḳma Niẓāmīnüñ ki yapılmaz daḫi
Şīşe kim uşansa kimdür eyleyen anı dürüst

Fā'ilâtün fā'ilâtün fā'ilâtün fā'ilün

E 4b, H2 4a, HK 59, N 42a, M 53a, P 71a, T 9a, Ü 19a

6. Ahmed Paşa'ya nazire (bk. s. 28). (1a) ḫaṭṭ-ı reyḥān] sünbül-i ter P (2a) siyāhı] siyehi E (3) P'de yok (a) öldürmege] öldürmeye E HK N M| beni] bān E (b) ^{c}ahdı] ^{c}ahd Ü M (4a) ḥüsnüñ] ḥüsni E H2 Ü M P ^{c}aşḳı T ^{c}aşḳ HK| itmezse] itmese H2| şeyḫ] şeh E (b) eyler] ider H2 (5) P'de yok (a) ḫ^{v}ān-ı] ḫ^{v}āb-ı E lāf-ı N (b) gezmedük ḳapu ḳomaz] ḳapu ḳomaz gezmedük Ü T N M (6a) beni] bān E| gördükçe] gördükde Ü| n'eyler] n'eydi Ü| raḳīb] ḥasūd P (b) cān virürken kāfirüñ ḫōd] kāfirüñ ḫōd cān virürken Ü E N M (8) P'de yok (9b) uşansa] uşandı E T Ü N M P.

7

1. Ḳılalı sāḳī-i bezm-i ezel ṣalāy-ı ḳadeḥ
Göñül ider heves-i cām u cān hevāy-ı ḳadeḥ

2. Ṣadāy-ı çeng u ṣafāy-ı şarābı ḫōş gör kim
Ṣadā ṣadāy-ı neġamdur ṣafā ṣafāy-ı ḳadeḥ

3. Raḳīb yüzini görmek şarāb-ı la^{c}lüñ içün
^{c}Aceb midür ki cehennem olur cezāy-ı ḳadeḥ

4. Cemāl-i sāḳī ile revnaḳ u ṣafā bulalı
Mükedder eyledi cām-ı cihān-nümāyı ḳadeḥ

5. Cihān diler ki ḳadeḥ ṭuta bezm-i ^{c}ışḳuñda
Ki eyledi ṣafaḳı bāde gibi ay-ı ḳadeḥ

6. Ṣafā bulalı şarāb ile ṭal^{c}atuñ bildüm
Ki cānlar āyīnesine virür cilāyı ḳadeḥ

7. Niẓāmī ġamzeñ ile leblerüñi yād ideli
Du^{c}āy-ı seyfi oḳur gāh geh du^{c}āy-ı ḳadeḥ

Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

Hl 14a, E 5a, HK 88, Ü 20b, T 9b
7. (1b) cām u] cām Ü gīsū Hl| hevāy-ı] fezāya E Ü (2) E HK'de 3. beyit (a) çeng ü] çeng Ü| şerābı] şerāb Ü (b) neġamdur] naġme dür T (3) E' de 4. HK'de 6. beyt (b) cehennem olur] cehennem ola HK] cezāy-ı] sezāy-ı HK (4) E HK'de 2. beyit (a) revnaḳ u] revnaḳ-ı Hl (5) HK'de 4. beyt (b) şafaḳı] şafaḳ HK| gibi] bigi E T HK| ay-ı] anı Hl HK (6) HK'de 5. beyt (7a) leblerüñi yād ideli] leblerüñe dil vireli HK leblerüñi ḥırz idicek E Ü leblerüñ ḥırz idicek Hl (b) gāh] geh ü Ü.

8

1. Didüñ itmeyem ayruḳ ẓulm ü bī-dād
Mubārek oldı andan itdüñ āzād

2. Çū kesdi başını murġ-ı esīrüñ
Gerekse çözsün ayaġını ṣayyād

3. Ne aşşı Ḫusrevüñ acıduġından
Çū şīrīn cāndan ayru düşdi Ferhād

4. Raḳībüñ ben ṭuturken dökme ḳanın
Beni öldürüp itme düşmeni şād

5. Perīler yiri dirler çeşme olur
Gözümden gitme bir dem ey perī-zād

6. Ne yoldur ^{c}ışḳuñuñ yolı ki anda
Ġam u derd ü belā vü ġuṣṣadur zād

7. Cihānuñ şādīsi girmez gözine
Olaldan göñlümüz ^{c}ışḳuñla mu^{c}tād

8. Niẓāmī aduñı ṣanuñı terk it
Cihān içinde ḳo sen daḫi bir ad

Mefâ'îlün mefâ'îlün fa'ûlün

Hl 15a, N 60b, M 82b, P 111b, Ü 20b
8. Ahmedi'ye nazire (bk. s.31). (1a) ayruḳ] artuḳ Hl (b) andan] k'andan Hl (2a) kesdi] kesdüñ P (5) P Ü'de yok (6) P'de yok (a) yoldur] cāndur N M (7) P Ü'de yok (b) olaldan göñlümüz ^{c}ışḳuñla] ne cān kim ^{c}ışḳuñ ile oldı Hl Ü (8b) içinde ḳo sen daḫi] bāġında sen daḫi ḳo Hl P.

9

1. Her nesīm-i cān-fezā k'ol zülf-i pür-çīnden çıḳar
Şermsār eyler ḳoḫusı müşki kim Çīnden çıḳar

2. Sögdügüñce çıḳmadı dilden ḫayāli zülfüñüñ
Gerçi dirler yaḫşi söz ile yılan inden çıḳar

3. Yārı benden yaranuñ çıḳmaz ḫayāli sīneden
Dīni yoḳ kāfir degüldür dūzaḫ içinden çıḳar

4. Çūn yüzüñ dīndür n'ola ḫaṭṭuña ḳāfir dir isem
Kāfir olur şübhesüz şol kimse kim dīnden çıḳar

5. Dīdeden çıḳsa leb ü dendānı yāruñ hecr ile
La^{c}l u dürri ^{c}ālemüñ çeşm-i cihān-bīnden çıḳar

6. Rāh-ı vaṣl añ didi ^{c}āşıḳ çıḳdı la^{c}linden cevāb
Ya^{c}nī dir ^{c}āşıḳ bu yolda cān-ı şīrīnden çıḳar

7. Ey Niẓāmī umma yāruñ çīn-i zülfinden ḫalāṣ
Kim görüpdür peşşeyi kim çeng-i şāhinden çıḳar

Fā'ilâtün fā'ilâtün fā'ilâtün fā'ilün

H1 15a, E 5a, H2 4b, HK 198, P 150a, T 15b, Ü 26b

9. Mehdī'ye nazire (bk. s. 36). (1a) k'ol] ol H1 ki ol HK (b) eyler] ider Ü| müşki] müşk E H1 HK (2a) Sögdügüñle çıḳmadı dilden ḫayāli zülfüñüñ E HK P Sögeyüm ki çıḳmadı dilden ḫayāli zülfüñüñ H1 Çıḳmadı dilden ḫayāli zülfüñüñ duşnām ile H2 (b) dirler] dir H1| yaḫşi] tatlu H2| yılan] ılan H1 E (3) E H2 P'de 4. HK de 5. beyt (a) yārı] yār Ü| yaranuñ] yārumuñ Ü| çıḳmaz] gitmez E H2 P (b) dīni] dīn E H1 P| degüldür] daḫidür Ü (4) E H2 P HK'de 3. beyt (a) çūn] güm Ü (b) kāfir olur şübhesüz şol] kāfir olur şübhesüz her E H1 H2 kāfir olur şübhesüz ol Ü şübhesüz kāfir durur ol P (5) HK'de 4. beyt (a) dendānı] dendān-ı H1 H2 Ü| hecr ile] şevḳ ile T (b) dürri] dürr-i H1 (6) H1'de yok (a) vaṣl] vaṣlı HK| añ didi] añdumdı H2 P añdum E HK (b) ya^{c}nī dir] ya^{c}nī ki HK (7b) peşşeyi] beççeyi P.

10

1. Gün yüzüñ görmeyeliden ki günüm dün gibidür
Baña biñ yılca gelür gerçi saña dün gibidür

2. Rūz u şeb zülf ü ruḫuñ fikri enīsüm olalı
Ne gicem giceye beñzer ne günüm gün gibidür

3. Şād u mātem ki firāḳuñ baña maḫṣūṣ degül
Ki dimişler ḳara gün il ile dügün gibidür

4. Sen zer ü sīm ile ṣayd olduğuñı işideli
Gözlerüm gümüşe döndi yüzüm altun gibidür

5. Yandurup yaşumı dökse ne ^{c}aceb zülf ü ruḫuñ
Ki biri āteşe beñzer biri dütün gibidür

6. Gitse gözümden olur gözüme ^{c}ālem ḳarañu
Ol ki alnı aya beñzer yañağı gün gibidür

7. Ey Niẓāmī lebi üstindeki ḫāl ol ṣanemüñ
Ġuṣṣadan ^{c}āşıḳı cānındağı dügün gibidür

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

H1 15b, E 5b, A 115a, H2 5a ken., T 16a, Ü 21b

10. (1a) yüzüñ] yüzüñi H1| gibidür] bigidür A (b) biñ] bir H1 A (2a) fikri enīsüm] fikr-i enīsüm H2 (b) beñzer] ne ḫōd H1| gibidür] bigidür A (3a) şād u] şād Ü (b) gibidür] bigidür A (4a) olduğuñı] olmaduğuñı H1 (b) yüzüm] yüz T| gibidür] bigidür A (5) H1'de yok (b) gibidür] bigidür A (6) H1'de yok (b) ki] kim Ü| gibidür] bigidür A (7a) lebi] leb H2 Ü (b) ^{c}āşıḳı] ^{c}āşıḳ H1| cānındağı] cānındaki H2 T| gibidür] bigidür A.

11

1. Tebessümiyle nigārum ki ḳatl-i merdüm ider
Bu ḫasteyi daḫi öldür disem tebessüm ider

2. Raḳīb ḥālüme niçün teraḥḥum eylemeye
Ki görse ḥālümi kāfir daḫi teraḥḥum ider

3. Belā vü miḥnet ü derd ü ġam ile ᶜayş iderem
Kimüñ ki bu ḳadar esbābı var tenaᶜum ider

4. Yüzüñde zülfüñi gördi vü didi ḫaste göñül
Ne sāyedür bu ki mihr üstine teḳaddüm ider

5. Ḳapuñı ḳoyup eger Kaᶜbe ḳapusına varam
Ḥarem ḥamāmeleri oturunca ḳum ḳum ider

6. Naẓarda ᶜārıżuñı görmeyüp ṣuya baḳaram
Kimüñ ki eline ṣu girmeye teyemmüm ider

7. Niẓāmīye yüzüñ açsañ ḫarāb ü bī-ḫūd olur
Güneş ṭulūᶜ idicek ẕerre kendüzin güm ider

Mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

H1 15b, E 5b, A 115a, H2 4a ken., T 19b, Ü 22a

11. (1a) ki] çū T (b) bu ḫasteyi] eger beni A (3b) esbābı] esbāb H2 (4) H1'de yok (b) bu ki] ki bu T (5a) eger] ger T (6) H1'de yok (a) görmeyüp] bulmayup E A H2 Ü| baḳaram] baḳdum E Ü batdum A (b) eline ṣu] ṣu eline T (7a) Niẓāmīye yüzüñ] Niẓāmīye yüzüñi H1 (b) kendüzin] kendüsin Ü.

12

1. Nigārā sensüz olan dem ne demdür
Dem-i derd ü ġam u vaḳt-ı nedemdür

2. Boyuñ Ṭūbā lebüñdür Āb-ı Kevs̱er
Özüñ ḥūrī yüzüñ Bāġ-ı İremdür

3. Göñül zülf ü dehānuñ dāl u mīmin
Ḳaçan kim görse aydur dem bu demdür

4. Ḳaşuñ miḥrābına ger secde ḳılmaz
Hilālüñ ḳaddi niçün böyle ḫamdur

5. Müseccel ṣaçı Dāvūdī zırıhdur
Muᶜanber zülfi ᶜAbbāsī ᶜalemdür

6. ᶜAceb mi yār benden ᶜār iderse
Ki ben ġāyet ḥaḳīr ol muḥteremdür

7. Ayaḳ başmış ki ḳanum döke dilber
Bi-ḥamdi'l-lah yine demdür ḳademdür

8. Niẓāmī naẓmuñı aġz ile ḫatm it
Ki ḳamu nesnenüñ ṣoñı ᶜademdür

Mefā'īlün mefā'īlün fa'ūlün

H1 15b, E 6a, A 115b, HK 127, N 123a, P 206a, T 14a, Ü 27b

12. Aḥmedī'ye nazire (bk. s. 31). (1b) nedemdür] ne demdür HK (3b) ḳaçan] ne dem H1 (4a) ḳılmaz] itmez A (5a) ṣaçı] zülfi Ü| zırıhdur] zırhlar A (b) zülfi] ṣaçı Ü (6b) ben ġāyet ḥaḳīr] benden ġāyet faḳīr Ü (8a) ḫatm it] naẓm it E (b) T'de 6b yazılmış.

13

1. Leẕẕeti rūḥ-ı revānuñ laʿl-i dürr-pūşındadur

   Fitnesi āḫır zamānuñ çeşm-i medhūşındadur

2. Gūşesinde māhuñ eyler ḫūşe-i Pervīne ṭaʿn

   Gūşvārıdur ki dildāruñ bināgūşındadur

3. Çūnki her şey'den tecellī sensin ey dilber iden

   Ḳande kim baḳsam cemālüñ gözlerüm ṭuşındadur

4. Ḫıżrdur k'anuñ maḳāmıdur leb-i Āb-ı Ḥayāt

   Ḫaṭṭ-ı sebzi kim kenār-ı çeşme-i nūşındadur

5. Ḳaşlaruñ miḥrābını görse bıraġur dīdeden

   Zāhid ol seccāde-i peşmīni kim dūşındadur

6. Ṭurra-i ruḫsārına baḳup temāşā it göñül

   Rūmī-i rūzı ki hindūy-ı şeb āġūşındadur

7. Ḳulaġuñda olsun ey dilber Niẓāmī sözi kim

   Yaraşur sīmīn-beden dilberlerüñ gūşındadur

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

H1 16a, E 6b, A 115b, H2 4b, T 12b, Ü 22b

13. (1a) rūḥ-ı] serv-i Ü (b) medhūşındadur] bed-pūşındadur Ü (2a) eyler] ider Ü iden T (3a) şey'den] şey'de E şey'e Ü| iden] viren Ü (b) baḳsam] yetsem A H2| cemālüñ] ḫayālüñ Ü (4a) k'anuñ] ki anuñ A H2 kim anuñ T| leb-i Āb-ı ḥayāt] leb-ā-leb ḥayāt A (b) kenār-ı] kenārı H2 nigāruñ A| nūşındadur] gūşındadur H1 (5a) ḳaşlaruñ] ḳaşları A H2 (b) peşmīni] peşmīn E peşmīne Ü| dūşındadur] ṭuşındadur T (6a) ṭurra-i] ṭurra vü E (7a) sözi] pendi A H2.

14

1. Şemse-i şemse irür ḫaclet ü şerm aya düşer

   Çün yüzüñ ṣaʿṣaʿası ṭāḳ-ı muʿallāya düşer

2. Her ki leylī ṣaçuñ āşüftesidür nāfe-ṣıfat

   Pōst-pūş olur u Mecnūn gibi ṣaḥrāya düşer

3. Ġamzesin ister-iseñ düş ẕeḳanı çāhına kim

   Sehm-i aʿlāya iren ḳadḫ-ı muʿallāya düşer

4. Nice kim ġamzelerüñ ḳanumı dökmek dileye

   Zülfüñ ayaġa düşüp gözlerüñ araya düşer

5. Dişlerüñ ʿaksi ḳaçan kim düşe gülgūn lebüñe

   Beñzer ol jāleye kim lāle-i ḥamrāya düşer

6. Āşiyān-ı ser-i zülfüñde çü gördi ẕeḳanuñ

   Daḫi dil murġı ḳaçan beyże-i beyżāya düşer

7. Her ne zāhid ki leb-ā-leb lebi cāmını görür

   Dürd-i bī-derdi ḳoyup ṣāfī-i ṣahbāya düşer

8. İrem-i vaṣla Niẓāmī didüm āsān ire mi

   Didi bedrāya irem dir ise bed-rāya düşer

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

H1 16a, E 6b, A 116a, H2 4b ken. HK 160 ken., T 11a, Ü 26a

14. (1a) irür] ider A Ü (2) A'da yok (4a) ġamzelerüñ] ġamzeleri H1 T| dileye] dilese Ü (b) zülfüñ] zülfi H1 zülf T| gözlerüñ] gözleri H1 leblerüñ H2 (5a) gülgūn] mey-gūn H2 (6a) ẕeḳanuñ] farḳumuñ A H1 (b) murġı] murġ H2 E HK (7a) cāmını] cāmın T Ü| görür] göre E (b) dürd-i bī-derdi] dürd-i bī-derd T (b) ṣāfī-i ṣahbāya] ṣāfī mey-i nāba H1 ṣāfī ṣahbāya Ü (8a) İrem-i vaṣla Niẓāmī didüm āsān ireli A İremi vaṣla Niẓāmī didüm āsān ire mi Ü İrem-i vaṣluña didüm ki Niẓāmī ire mi E H2 HK (b) didi] dir ki Ü.

1. Şol iki ruḫ ki şem^{c}-i kün-fekāndur
İki aydur ki gözümden nihāndur

2. Ele cān virmek ile girse vaṣluñ
Be ḳız ucuz degüldür rāyegāndur

3. Yaraşur kirpigüñ ḳaşuñ gözüñle
Ki bu tīr ü kemān ol Türkmāndur

4. Dehānuñ yoḳluġı ḳaṭ^{c}ī degüldür
Arada söz daḫi var kim gümāndur

5. Dehānuñla bilüñ sırrına vāḳıf
Ḫudāy-ı bī-nişān u ġayb-dāndur

6. Ne ḫoş ṭāvus durur zülfüñ nigārā
Ki menzil-gāhı ṭarf-ı gülsitāndur

7. Ḳaşuñ ser-nāme-i ḥüsn ü melāḥat
Gözüñ ser-fitne-i āḫır- zamāndur

8. Senüñ bir baḥrdur ^{c}ışḳuñ ki cānā
Anuñ kemter ḥabābı āsümāndur

9. Ḳara ṭopraḳça ḳadrüñ yoḳ Niẓāmī
Egerçi sözlerüñ āb-ı revāndur

Mefā^{c}īlün mefā^{c}īlün fa^{c}ūlün

H1 16a, E 7a, A 116a, H2 4b ken., N 24b, M 166a, P 207a, T 14a, Ü 24b

15. Ahmedi'ye nazire (bk. s. 31). (1a) şol iki ruḫ] şol ay yüzüñ A Ü ol iki ruḫ H2 E T (b) gözümden] günden H1 (2a) ele] eger Ü (4) Ü'de yok (b) var kim] vardur A P (5) P'de yok (a) bilüñ] lebüñ Ü (6a) ṭāvus durur] ṭāvus olur H1 E A H2 ṭāvusdur P| nigārā] ki cānā T (7a) ḥüsn ü] ḥüsn A Ü (8) P'de yok (a) ki cānā] nigārā Ü (9a) ḳadrüñ yoḳ] yoḳ ḳadrüñ M.

1. Yüzüñe ehl-i naẓar cennet-i a^{c}lā didiler
Ḥüsnüñe pertev-i envār-ı tecellā didiler

2. Zāhidüñ yüzüñe baḳmaduġını işidicek
Pertev-i şemsi n'ider dīde-i a^{c}mā didiler

3. Gördiler beni maḥalleñde melāmet ehli
Vāy ne bulmış yirin ehluhu maḥallā didiler

4. Dāyeler mehd-i melāḥatde yüzüñe baḳıcaḳ
Ḫalḳ-ı ^{c}ālem ḳamu bu ṭıfla ṭufeylā didiler

5. Ehl-i ma^{c}nā göricek ṣūretüñ āyīnesini
Ḥaḳ bilür kim n'ola bu ṣūrete ma^{c}nā didiler

6. Ḫalḳ artuḳ yana cennetde cehennemden eger
Saña fi'l-cümle müşābih ola ḥūrī didiler

7. Ey Niẓāmī göricek naẓmuñı erbāb-ı naẓar
Yaraşur saña mürīd olmaġa Şeyḫī didiler

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

H1 16b, E 7b, A 116a, HK 208, M 155a, P 213a, T 14b, Ü 21a

16. Bu gazele yazılan nazireler için bk. s. 40 (1b) pertev-i] pertevi HK (2b) pertev-i şemsi n'ider] pertevi şems n'ider HK pertev-i şems n'ider H1 E A T (3a) melāmet ehli] ehl-i melāmet HK (b) vāy] vey E| ne bulmış yirin] ki bilmiş yirin E| ehluhu vü] ehlā A Ü P (4a) mehd-i] mihr ü A H1 H2 mihr HK P (b) bu ṭıfla] bir ṭıfla A H1 H2 P ṭıfla vü Ü (5b) kim n'ola] ki n'ola HK ne ola A n'ola M| ṣūrete] ṣūret-i Ü (6) E T P M'de yok (7a) göricek] görüben E.

17

1. Dāġ-ı ġamuñ ki mihr ü maḥabbet nişānıdur
Sīnemde ṣaḳlaram ki sa^{c}ādet nişānıdur

2. Ḳaddüñ ḳıyāma gelse firāḳuñ düşer dile
Zīrā ḳıyām-ı fitne ḳıyāmet nişānıdur

3. ^{c}Işḳuñ nişānesin baña her kim ṣorar direm
Başda belā vü dilde nedāmetnişānıdur

4. Ḳaddüm muḳavves olalı hecrüñle cān u dil
Āmāc-ı ġamda tīr-i melāmet nişānıdur

5. Şād ol Niẓāmī saña itüm didügine yār
Çün ḥürmet ehl-i ẕillete devlet nişānıdur

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün

H1 16b, E 8a, A 116a, H2 3b ken., T 13b, Ü 22a
17. (1a) dāġ-ı] dāġı Ü| mihr ü] mihr T Ü (3) H1 E' de 4. beyt (a) ṣorar] ṣora A (4) H2 E' de 3. beyt (a) hecrüñle] mihrüñle A H1 H2 E Ü (b) āmāc-ı] ūmāc-ı H2 E T (5a) ehl-i] ehli H2| ẕillete] ẕilleti H1| devlet] ^{c}izzet Ü.

1. Müjde ey ḫāṭır-ı pejmürde ki dilber geliser
Cān serīrine emīr olmaġa server geliser

2. Yine dil bülbüli başladı fiġān eylemege
Meger ol serv-i gül-endām u semen-ber geliser

3. Nefes-i bād-ı ṣabā ġāliye-sā oldı meger
K'ol ṣaçı nāfe-i ter zülfi mu^{c}anber geliser

4. Gidiser miḥnet ü derd ü ġam u endūh u belā
Yirine rāḥat u şādī vü ṣafālar geliser

5. Şeb-i firḳat geçiser miḥnet-i hicrān gidiser
Ṣubḥ-ı vaṣl irişiser mihr-i münevver geliser

6. Nice bir sa^{c}y ideyin vaṣluña irişmek içün
Dem-i fıṭratda ne kim oldı muḳadder geliser

7. Sen nigār ile Niẓāmī gibi ^{c}ālemde daḫi
Ṣanemā ṣanma ki bir bī-dil ü dilber geliser

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

H1 17a, E 8b, A 116a, T 16a, Ü 28a
18. (1b) serīrine] sarāyına H1 A (2b) endām u] endām-ı A (3) E' de yok (a) nefes-i] nefesi T| ġāliye-sā] ġāliye-bū Ü (b) k'ol] ol H1 Ü (4a) miḥnet ü derd ü ġam u endūh u belā] miḥnet ü endūh u ġam u derd ü ġınā H1 Ü miḥnet-i endūh u ġam u derd-i ġınā A miḫnet ü renc ġam u endūh-ı ġınā E (b) yīrine] bir ne A H1 E T| şādī] ne şādī H1 T (5a) geçiser] gidiser T| miḥmet-i] miḥnet-ü E Ü| gidiser] geçiser T (b) irişiser] irişe vü A (6a) bir] - T (7a) gibi] bigi A.

1. Dil ki hicrānuñ ile ḫaste vü dermānde yatur
Derd ile hem-dem olup ḥasret-i dermānda yatur

2. Künc-i ḳalbümde vaṭan ṭutdı ḫayāl-i dehenüñ
Bildi kim genc-i nihān gūşe-i vīrānda yatur

3. Āferīn ḫāl-i siyeh-kār-ı cefā-pīşeñe kim
Berg-i nesrīn düşünüp ṣaḥn-ı gülistānda yatur

4. Şöyle mecrūḥ durur ġamzeñ oḳından ki göñül
Ḳana müstaġraḳ olup fehm idemez ḳanda yatur

5. Dil ṣaçuña irüben daḫi ḳarār itdügi bu
Gice her ḳande kim irürse ġarīb anda yatur

6. ᶜĀrıżuñ üzre yatur ṭurre-i zülf-i siyehüñ
Ṣan Bilāl-i Ḥabeşī ravża-i Rıḍvānda yatur

7. Vuṣlatuñ nūrına irişmedügi ḥasretile
Bu Niẓāmī ṣanemā āteş-i hicrānda yatur

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

H1 17a, E 8b, A 117a, HK 223, T 16b, Ü 23a

19. Adnî'ye nazire (bk. s.34). (1b) ḥasret-i] ḥasret ü A H K(3a) siyeh-kār-ı] síyeh-gāh-ı H1| cefā-pīşeñe] cefā-pīşe Ü (4) Ü'de yok (a) mecrūḥ durur] mecrūḥ mı durur H1| ki göñül] bu göñül Ü -göñül H1 dil ü cān HK (5a) ṣaçuña irüben daḫi ḳarār itdügi bu] ṣaçuñ irdügi yirde ḳarār itdi didi H1 E A ṣaçuña irdügi yirlerde ḳarār itdi didi T Ü (b) kim irürse] irür ise Ü (6a) zülf-i siyehüñ] ṭarf-ı külehüñ Ü (7a) nūrına] yüzine Ü | ḥasretile] ḥasretine Ü.

1. Burḳaᶜuñdan cān u dil mihrin ġamām-ı ġam ṭutar
Perdeden çıḳ kim cemālüñ ᶜālemi ḫurrem ṭutar

2. Veh ne ẓālimdür ḳaşuñ kim götürür bī-ictināb
Ol ḳadar bār-ı taẓallum kim bilini ḫam ṭutar

3. Gözüme ṭuş olıcaḳ yüzi ḥayādan dürr döker
Gör nice nāzükdür ol yüz kim bulutdan nem ṭutar

4. Göreliden dāl-i zülfüñle dehānuñ mīmini
Ṣōfī-i āşüfte vü şeydāyı her dem dem ṭutar

5. Gördügince ben żaᶜīfi saña ḳadḥ eyler raḳīb
İt süñük gördükde ḳaçan aġzını epsem ṭutar

6. Zülf-i kāfir-kīşi kim düşmiş leb-i cān-baḫşına
Ṣanki sulṭān-ı Ḥabeşdür elde cām-ı Cem ṭutar

7. Ḫulḳ ile el-bir idüp ṭutdı cemālüñ ᶜālemi
Ṭoġrı dirler ittifāḳ itse kişi ᶜālem ṭutar

8. Vuṣlatuñ ᶜīdine irem diyü sen ᶜĪsī-demüñ
Yıllar olmışdur ki göñlüm rūze-i Meryem ṭutar

9. Aġzuñuñ luṭfını yād itse Niẓāmī şād olur
Gör ne eblehdür ki göñlin yoḳ yire ḫurrem ṭutar

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

H1 17b, E 7b, A 117b, HK 186, T 17b, Ü 26a

20. Atâ'î'ye nazire (bk. s. 35). (1a) burḳaᶜuñdan] burḳaᶜından HK (b) ḫurrem] rūşen Ü (2b) bār-ı taẓallum] bār-ı meẓālim E HK bārı meẓālim Ü (3a) ṭuş olıcaḳ yüzi ḥayādan] yüzi ṭuş olduḳça ḥayādan H1 E T HK yüzi ṭuş olduḳça ḫayālin Ü (4a) dehānuñ] miyānuñ E (b) ṣōfī-i] ṭūṭī-i A Ü (5b) gördükde ḳaçan aġzını] gördükçe ḳaçan aġzını HK gördükde aġzını ḳaçan Ü (6a) -kīşi] -kīş H1 E HK| cān-baḫşına] cān-baḫşuña HK (7a) ᶜālemi] ᶜālemin Ü (b) itse kişi ᶜālem] ile kişi ᶜālem A olsa kişi mātem Ü (8a) vuṣlatuñ] vuṣlat-ı H1 E vuṣlatı A Ü HK| -demüñ] -nefes H1 (9a) luṭfını] vaṣfını E| itse] idüp Ü.

1. Şol perī-peyker ki dil zülf-i perīşānındadur
Āyet-i ḥüsn ü melāḥat ol perī-şānındadur

2. Selsebīlüñ luṭfı vü Āb-ı Ḥayātuñ lezzeti
Kevs̱erüñ ḫāṣiyyeti laʿl-i dür-efşānındadur

3. ʿAnberīn ḫālüñ leb-i laʿlüñde ey sīmīn-beden
Dāġ-ı ḥasretdür ki ben dil-ḫastenüñ cānındadur

4. Cennete girmezse kāfirler nigārā zülfüñüñ
Bes ne yüzden meskeni ḥüsnüñ gülistānındadur

5. Gevheri eyler ḫacīl yāḳūtı ḳılur şermsār
Ol leṭāfet kim leb-i laʿliyle dendānındadur

6. Zülfinüñ çevgānına başını ṭop itmek gerek
Her kişi k'ol şehsuvāruñ ʿışḳı meydānındadur

7. Hey di bī-dīn ṭurraña şāhā Niẓāmī ḫastenüñ
Cānını ẓulm ile aldı ḳaṣdı īmānındadur

Fā'ilâtün fā'ilâtün fā'ilâtün fā'ilün

H1 17b, E 8a, A 117b, H2 5a ken., P 198a, T 12a, Ü 22b
21. Hafî-i Edirnevî'ye nazire (bk. s.35). (1a) şol] ol E Ü (b) ḥüsn ümelāḥat] ḥüsni melāḥat T ḥüsn ü leṭāfet E (2a) vü] - T (3a) -beden] -dehen H1 -ẕeḳan T P (b) ki] kim A H2 (4) E H2'de 6. beyt (a) girmezse kāfirler nigārā] girmez nigārā çūnki kāfir A (b) meskeni] mesken-i E| ḥüsnüñ] cennet A (5) E H2'de 4. beyt (a) eyler] ḳılur E] ḳılur] eyler A T (b) kim leb-i laʿliyle] ki anuñ laʿliyle A kim anuñ laʿliyle H2 E kim lebüñ laʿliyle H1 (6) E H2' de 5. beyt (a) gerek] diler E T (b) k'ol] ki ol A P (7a) ṭurraña] ġamzeñe P| şāhā Niẓāmī] hey kim Niẓāmī H1 H2 E kim bu Niẓāmī P| ḫastenüñ] bendenüñ Ü (b) aldı] - A| ḳaṣdı] ḳaṣd-ı E.

1. Ayaġuñ altına her kim yüzini ḫāk eyler
Gün gibi kendüyi tāc-ı ser-i eflāk eyler

2. Ẕerrece bulmaduġından dehenüñ sırrına rāh
Ġonce dil-teng oluben yaḳasını çāk eyler

3. Leb ü dendānuña baḳduḳca gider ġuṣṣa vü ġam
Dürr ü yāḳūta naẓar cānı feraḥ-nāk eyler

4. Zülfüñüñ tābını menʿ itdügi āb-ı dehenüñ
Bu ki bī-ṭāḳat u zōr efʿīyi tiryāk eyler

5. Ṭutuben elde gözüm merdümi cārūb-ı müje
Ġayrıdan gözlerümüñ gūşesini pāk eyler

6. Dile endūh u ġam ol ṭurre-i bī-dīnden irür
Cāna cevr ü sitem ol ġamze-i bī-bāk eyler

7. Zāhid ol ṭurre vü ruḫsārı Niẓāmī ne bilür
Giceden gündüzi aʿmā ḳaçan idrāk eyler

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

H1 17b, E 9a, A 117b, H2 5a ken., HK 218, M 152a, P 118b, T 11b, Ü 26b
22. Şeyhî'ye nazire (bk. s. 33). (1a) kim] kim ki E (2a) bulmaduġından] bulmaduġına H1| rāh] rāz T (b) oluben] olıcaḳ H1 (3a) leb ü] leb-i T (4) P' de yok (b) -ṭāḳat u zōr] -ṭāḳat urur Ü (5) P' de yok (b) gūşesini] görişini A T (6a) endūh u] endūh H1 E (7a) ṭurre vü] ṭurre-i A T Ü.

23

1. Ḫaṭṭuñ ol pīrūzedür kim laʿl-i nāb üstindedür
Leblerüñ ol laʿl kim dürr-i ḫōşāb üstindedür

2. Yüzüñ üstinde vaṭan ṭutsa gözüñ olmaz ʿaceb
Menzil-i Mirrīḫ ki dirler āfitāb üstindedür

3. Çeşm-i giryānumda ey dilber ḫayāli ḳaddüñüñ
Bir nihāl-i tāzedür kim cūy-ı āb üstindedür

4. Ḳāmetüm ol dāle dönmişdür ki derd altındadur
Gözlerüm şol ʿayna beñzer kim ʿaẕāb üstindedür

5. Ḫāk ol ey dil pertev-i ḥüsninden isterseñ naṣīb
K'āfitābuñ tābına menzil türāb üstindedür

6. Zülf ü ebruñı görenler dir hezārān āferīn
Ol muʿanber çetr kim müşkīn ṭınāb üstindedür

7. Ey Niẓāmī vaṣla şād olma vü hicrāna melūl
Kā'inātuñ ḥāli çūnkim inḳılāb üstindedür

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

H1 18a, E 9a, A 118a, H2 5a, N 95a, M 131a, P 169a, T 12b, Ü 20b

23. Bu gazele yazılan nazireler için bk. s. 39(1b) ol laʿl kim dürr-i] şol laʿl kim dürr-i N M şol laʿldür kim dürr-i Ü ol laʿl-i dürrīdür E (2a) vaṭan] gözüñ Ü ḳaşuñ N M| gözüñ] vaṭan Ü (b) Mirrīḫ ki] Mirrīḫ A H1 E Mirrīḫi P| āfitāb] k'āfitāb N ki āfitāb E P (3) M'de 6. beyt (4) M'de 3. beyt (a) ol] şol P (b) şol] ol A H1 H2 E N T (5) M'de 4. beyt (b) k'āfitābuñ] ki āfitābuñ A N M āfitābuñ E (6) M'de 5. beyt (b) ol] şol P| çetr] çetre A H1 E (7) H1'de yok (b) çūnkim] çūnki H2.

24

1. Gözlerüñe fitne vü āşūbı ol ḳaş añdurur
Şūḫ u fettān merdüm-i ser-meste savaş añdurur

2. Göñlüme cān ḳatı göñlüñden şikāyetler ḳılur
Gör nice bī-ʿaḳldur dīvāneye ṭaş añdurur

3. Dil şeb-i hicrānda kūyuñ itlerini yād ider
Yalıñızlıḳ ḫasteye ġurbetde yoldaş añdurur

4. Gözlerüm ḥālini ʿarż it ey ṣabā ol şāha kim
Ḥālini saḳḳālaruñ sulṭāna ferrāş añdurur

5. Ḥüsn-i Leylīdür viren Mecnūna Mevlādan ḫaber
Naḳş-ı dil-keş maʿrifet ehline naḳḳāş añdurur

6. Çarḫa cevr ol ġamze-i ġammāz u ḫūn-rīz ögredür
Dehre ḳahr ol çeşm-i kāfir-kīş ü ḳallāş añdurur

7. Āferīn eyler Niẓāmī gördügince ḥüsnüñi
Ṣūret-i mevzūn naẓar ehline sābāş añdurur

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

H1 18a, E 9b, A 118b, H2 4a, HK 181, T 13a, Ü 27b

24. Ahmed Paşa'ya nazire (bk. s. 28). (1b) şūḫ u] şūḫ-ı H1 A| ser-meste[pür-meste A H2 (2a) göñlüñden] göñülden T (b) nice bī-ʿaḳldur dīvāneye] nice bī-ʿaḳldur kim delüye H1 H2 nice bī-ʿaḳldur kim uġrıya A nice nice dīvānedür kim delüye Ü nice dīvānedür kim uġrıya T (3) H2 E HK'de yok H1'de 3. beyt (a) hicrānda] hicrāñde Ü (b) ḫasteye] kişiye Ü (4) H1'de 3. beyt (a) ey] - H1| ol şāha] dildāre T ol māha H2 E HK (5) H1'de 4. beyt (6) H1'de de 5. beyt (a) ġammāz u] ġammāz-ı A H1 T| ögredür] añdurur A E (b) -kīş ü] -kīş Ü (7b) ṣūret-i] ṣūrete A| sābāş] naḳḳāş T.

25

1. Her seḥer kim şāh-ı encüm maşrıḳı mesken ṭutar
La^{c}l-i nābuñ yādına cām-ı meyi rūşen ṭutar

2. Āteş-i ruḫsāre ṣalmış ^{c}ūd-ı ḫālinden buḫūr
Zengī-i zülf-i siyāhı üstine dāmen ṭutar

3. Yüzüñe gözükmek içün ṣaḳlar ey cān cümlesin
Merdüm-i çeşmüm elinde bunca kim sūzen ṭutar

4. Yaşum aḳduġına niçün luṭf u yā ḳahr eylemez
Çün müneccim ḫayr u şerri cümle encümden ṭutar

5. Uştur-ı sermest eger götürse hicrānuñ yükin
Zülf ü ḫālüñ gibi kāfir cenneti mesken ṭutar

6. Ḫaddi devrinde Niẓāmī ṭutduġı kūyın vaṭan
Bu ki gül vaḳtinde bülbül gülşeni mesken ṭutar

Fā'ilâtün fā'ilâtün fā'ilâtün fā'ilün

H1 18b, E 10a, A 118b, H2 4a, HK 188, T 17a, Ü 25b

25. Ulvi'ye nazire (bk. s. 37). (1a) kim] ki A H1 Ü (2a) ^{c}ūd-ı ḫālinden] müşk-i ḫālinde A ^{c}ūd-ı ḫālüñden Ü (b) zengī-i] zengī A H1| siyāhı] siyāhuñ Ü (3) E HK'de yok H1'de 4. beyt (a) gözükmek içün] gözükdügümce T (b) elinde] siyāhı T| bunca kim] nice kim H2 üstine T (4) H1'de 3. beyt (a) luṭf u] luṭf A Ü HK (b) cümle] seyr-i Ü hep H2 (5b) gibi kāfir] kāfir gibi E kāfir A (6a) ḫaddi] ḫadd-i Ü| kūyın vaṭan] kūyın maḳām A H1 budur vaṭan T (b) gülşeni mesken] mesken-i gülşen H1 H2 E.

1. Ṭolaşup dil zülfüñe çāh-ı zenaḫdāndan ḳaçar
Rīsmān bulan kişi elbette zindāndan ḳaçar

2. Görse yüzüñ muṣḥafın zāhid ḳarār itmez gider
Ġālibā şeyṭāndur ol kāfir ki Ḳur'āndan ḳaçar

3. ^{c}Aḳl kūy-ı ^{c}ışḳdan niçün ḳaçar didüm didi
Rūstāya şehr içi zindān gelür andan ḳaçar

4. Kūy-ı yāre ṭa^{c}n-ı düşmenden ḳaçan varur ḳaçan
Ka^{c}beye varmaz şu kim ḫār-ı muġaylāndan ḳaçar

5. Tīġ alup gelür güneş senüñle ceng-i ḥüsne īlk
Ḳorḳusından ditrer endāmı vü meydāndan ḳaçar

6. Ol leb ü ḫad ile ḳaçsa eşk ü āhumdan ne ṭañ
Kimde kim var şem^{c} ü şekker bād u bārāndan ḳaçar

7. Ey Niẓāmī ol ṣanemden ḳaçsa zāhid ṭañ degül
Neylesün ḫuffāşdur ḫūrşīd-i tābāndan ḳaçar

Fā'ilâtün fā'ilâtün fā'ilâtün fā'ilün

H1 18b, E 10a, A 118a, H2 5a, HK 200, P 191a, T 15b, Ü 25a

26. Adnī'ye nazire (bk. s. 35). (2) H1'de yok (a) görse] görür A H2 HK (b) şeyṭāndur ol kāfir] kāfirdür ol şeyṭān HK (3) H2'de 4. E HK'de 5. beyt (a) ^{c}aḳl] ^{c}aḳla T (4) H2'de 5. E HK'de 6. beyt (a) varur ḳaçan] varur raḳīb P vara ḳaçan HK (5) H2 E HK'de 3. beyt (a) gelür] başlar H2 (6) H2'de yok E HK'de 4. beyt (b) kim] ki E| var] - A| şem^{c} ü] şem^{c} T Ü| bād u] bād T Ü (7a) ol] şol Ü o HK.

27

1. Her seḥer-geh ki ṣabā ṭarf-ı gülistāndan eser
Cān dimāġına irer nükhet-i cānāndan eṡer

2. Rūz-ı Nevrūz u şeb-i Ḳadri bir arada görür
Her kim ol ṭurre vü ruḫsār-ı dilārāya irer

3. Nice bir perdede pinhān idesin ṭalʿatuñı
Yüzüñ ayına naẓar ḳılsa ne żarr ehl-i naẓar

4. Merhem-i luṭf ile ol laʿl müdāvālar ider
Nitekim ġam-zedeler sīnesin ol ġamze deler

5. Dilüñi leẕẕet ile şekkere nisbet idenüñ
Olsun ey mıṣr-ı melāḥat dili ağzında şeker

6. Zülfi yüzine baş urduğını dil gördi didi
Görüñ ol hindūy-ı bed-meẕhebi kim oda ṭapar

7. Ġamzeñ oḳları ḳaçan irişe cānuma diyü
Bu Niẓāmī gözedür anca ki cānına geçer

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

H1 13b, E 10b, A 119a, H2 5a ken., N 108b, M 147a, T 15a, Ü 24a

27. Bu gazele yazılan nazireler için bk. s. 40 (1a) ki] - Ü| gülistāndan] gülistāna E (2a) rūz-ı] rūz u H1| şeb-i] şeb ü E (b) kim] ki A| ṭurre vü] ṭurre-i T H1 A| dil-ārāya] şeb-ārāya H1 (3b) ḳılsa] itse A N| ne'żarr] n'ola T (4) E' de yok A H1 E N M' de 7. beyt (a) laʿl] - Ü (5) Ü'de yok A H1 E N M'de 4. beyt (a) idenüñ] ḳılanuñ H2 (b) mıṣr-ı melāḥat] türk-i perī-veş H1 H2 E T M| olsun] ola E (6) A H1 E N'de 5. beyt (a) yüzine] boynına T| dil] - Ü (b) oda] aya H1 H2 A (7) A H1 E N M'de 6. beyt (a) irişe cānuma] cānuma uğraya A şeh-i cānuma T.

28

1. Göñlini ʿāşıḳlaruñ bu zülf-i ʿanber-reng alur
Cānını bī-dillerüñ ol çeşm-i şūḫ u şeng alur

2. Yār nemdür didügüm-çün göñlümi jengār-ı ġam
Ṭutsa olmaya ʿaceb k'āyīne nemden jeng alur

3. Zühre ḳānūn u güneş def depredür āheng içün
Çengine ol muṭrıb-ı meh-çehre çūnkim çeng alur

4. Göñlin alam diyü leb virme raḳībüñ ağzına
Kim virür yāḳūtı vü bī-ḳadr ü ḳıymet seng alur

5. Luṭf-ı ḫaddüñden şikest āyīne-i Çīnī bulur
Naḳş-ı ḥüsnüñden ḫacālet nüsḫa-i Erjeng alur

6. Dil ki ḳana boyanur sīnemde yüzüñ şevḳi-le
Kān içinde laʿle beñzer kim güneşden reng alur

7. Ḳande ṣaḳlar çūnki yoḳ bir ẕerre yiri ḥıfẓ içün
Bunca diller kim Niẓāmī ol dehān-ı teng alur

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

H1 19a, E 10b, A 119a, H2 5b, T 17a, Ü 23a

28. (1a) bu] ol A (b) çeşm-i şūḫ u] çeşm-i şūḫ-ı A E şūḫ çeşm-i Ü (2a) didügüm-çün göñlümi] didügi-çün göñlümi A H1 H2 didügi-çūn göñlüñi H1 Ü (b) k'āyīne] ki āyīne A āyīne H2 T Ü| jeng] şeng T (3a) ḳānūn u] ḳānūn E (b) çengine ol muṭrıb-ı meh-çehre çūnkim] her ḳaçan ol meh-liḳā muṭrib eline A çengine ol muṭrıb-ı meh-çehre tā kim H2 (4) A'da 5. beyt (b) vü] çūn T| bī-ḳadr u] bī-ḳadr E (5) A'da 4. beyt (a) Çīnī] Çīn T (6b) kān] ḳan H1 E A (7a) ḳande] nerde H2 E| çūnki yoḳ bir ẕerre yiri ḥıfẓ içün] çūnki yoḳ bir ẕerre yir ad içün H2 çūnki yoḳ bir ẕerre yiri ucun H1 E ḳande çūn yoḳ ẕerre yiri ucun T çūnki yoḳ bir ẕerre yir içün Ü (b) bunca] nice E.

29

1. Baña yār itdi derd ü miḥneti yār
Baña yār itdügini itmez aġyār

2. Neden bī-mihrsin dirsem ider ḫışm
Baña bilsem neden ḫışm eyler ol yār

3. İnanmaz miḥnet-i hecre raḳībüñ
ᶜAẕāb-ı ḥaşre kāfir eyler inkār

4. Ṣaçuñuñ ᶜanber-i sārā ġulāmı
Gözüñe nergis-i şehlā perestār

5. Yüzüñe geldi kes zülfüñ ucını
Gerekdür dīne girse ḳaṭᶜ-ı zünnār

6. Didüm ayaġuña düşmek olur mı
Te'emmül itdi bir dem didi duşvār

7. Niẓāmī çeşm ü zülfüñ yād idicek
Olur kendü perīşān göñli bīmār

Mefâ'îlün mefâ'îlün fa'ûlün

H1 19a, E 11a, A 119b, HK 250, N 120b, M 162b, P 214a, T 13a, Ü 25a

29. Bu gazele yazılan nazireler için bk. s. 37 (2a) -mihrsin] -mihrdür Ü (b) eyler] ider A (3a) miḥnet-i] miḥnet ü E Ü (b) kāfir eyler] eyler kāfir H1 E N M kāfir eyledi HK (5) E M'de yok A N'de 6. beyt (b) girse] geldi A H1 HK girdi N (6) A N'de 5. beyt (a) olur mı] ola mı A (b) itdi] ḳıldı T (7b) kendü perīşān göñli] göñli perīşān kendü Ü HK.

30

1. Her sīnede kim mihr ü maḥabbet es̱eri var
Ḫōş-nāle-i şeb-gīr ile āh-ı seḥerī var

2. ᶜIşḳ ehli siper tīrine yāruñ ciger eyler
Gelsün berü meydāna kimüñ kim cigeri var

3. Nergis nicesi gözlerüñe öyküne ey dōst
Görmez mi gözüñ fitnesin āḫır başarı var

4. Her ḥalḳada müşkīn ṣaçuñuñ ẕikrin iderler
Her gūşede fettān gözüñüñ fitneleri var

5. ᶜĀlemde zihī ṭāliᶜ-i ferḫunde anuñ kim
Bir sencileyin yüzi gün alnı ḳameri var

6. Ey dürr-i girān-māye gözümden sefer itme
Dünyā seferinüñ çū bilürsin ḫaṭarı var

7. Menᶜ itme Niẓāmī ruḫ u zülfüñ gözedürse
Kim devr-i teselsülde ḥakīmüñ naẓarı var

Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fa'ûlün

H1 19b, E 11b, A 119b, H2 5b, HK 259, N 130b, M 175a, P 175a, T 13b, Ü 27a

30. Şeyhī'ye nazire (bk. s.32). (1a) kim] ki H2 Ü (b) ḫōş-nāle-i] ḫōş-nāle vü P| şeb-gīr ile] şeb-gīri vü Ü (3a) gözlerüñe] gözüñe H1| öyküne] öykünür P Ü (b) görmez mi] görmezem T (4a) ẕikrin] fikrin HK bendin N M (5b) gün] gül T (6a) sefer itme] güẕer itme A ḥaẕer it kim Ü (b) ḫaṭarı] naẓarı H1 ḥaẕeri Ü (7) H1'de yok (a) ruḫ u zülfüñ gözedürse] gözedürse ruḫ u zülfüñ HK (b) kim] çūn T P.

1. Zülfüñi bād-ı ṣabā depredicek cān dökülür
Söze geldükçe lebüñ çeşme-i ḥayvān dökülür

2. İşiden āhumı ağlar yañağuñ devrinde
Mevsim-i gülde çū yel deprene bārān dökülür

3. Gelicek ġonce-lebüñ ġonce-i şādān açılur
Gülicek gül yañağuñdan gül-i ḫandān dökülür

4. Dökülürse ne ^{c}aceb hevl-i ḳıyāmetde nücūm
Çū gözüm yaşı firāḳuñda firāvān dökülür

5. Kesicek zülfüñ ucın yaş yerine ḳan dökerem
^{c}Işḳ olan yirde nice baş kesilür ḳan dökülür

6. Ṭağıdur zülfüñi ruḫsāruña bād-ı seḥerī
Ṣanki gül ḫırmenine sünbül ü reyḥān dökülür

7. Leb ü zülfüñ ṣıfatın yazsa Niẓāmī ṣanemā
Nāfe-i Çīn ṣaçılur la^{c}l-i Bedaḫşān dökülür

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Hl 19b, E 9b, HK 234, T 16b, Ü 24b

31. Kadı Burhaneddin'e nazire (bk. s. 36). (1a) bād-ı ṣabā depredicek] depredicek bād-ı ṣabā Ü (2b) mevsim-i] mevsimi T (3) E HK'de 6. beyt (a) şādān] ḫandān E şādī Hl (b) gülicek gül yañağuñdan] gidicek gül yañağuñdan Hl gidicek gülşen-i cāndan E gülicek gülşen-i cāndan T HK (4) E HK'de 3. beyt (a) ^{c}aceb hevl-i] ^{c}acebdür ki Ü (5) E HK'de 4. beyt (6) E HK'de 5. beyt (b) sünbül ü] sünbül T (7a) leb ü] leb T (b) nāfe-i Çīn] varaḳ-ı gül T| la^{c}l-i Bedaḫşān] sünbül ü reyḥān T.

1. Dilā bu yolda cihānda saña güẕer görinür
Ki ^{c}āşıḳ olana yā ṣabr u yā sefer görinür

2. Yüzüñ ḫayāli gözümde ^{c}aceb mi ağlar isem
Ki burc-ı ābiye gelse ḳamer maṭar görinür

3. Yire geçer utanup her gice cemālüñden
Güneş ki ḥüsn ile ^{c}ālemde mu^{c}teber görinür

4. Şu deñlü atdı gözüñ cāna tīr-i ġamzelerüñ
Siper yirine hemān nāvek-i se-per görinür

5. Yüzüñde naḳş-ı dehānuñ ḫayāl ü vehm gelür
Güneş ḳatında beli ẕerre ol ḳadar görinür

6. Hemīşe ^{c}āriż u ḳaddi ṣıfātıdur ẕikrüñ
Niẓāmī naẓmuñ anuñ-çün revān u ter görinür

7. ^{c}Aceb mi şi^{c}r ile ^{c}ālemde faḫr eyler iseñ
Ki ^{c}aybı her kişinüñ kendüye kemter görinür

Mefā'ilün fe'ilâtün mefā'ilün fe'ilün

Hl 19b, T 11b, Ü 25b

32. (2a) gözümde] görende Hl T (b) ābiye] aya Ü| gelse] gelicek T (3b) ḥüsn ile] ḥüsnüñe Hl (4a) ġamzelerüñ] ġamze kim Hl (b) siper yirine hemān] ben siper yirine T (5a) dehānuñ] ḫayālüñ T (6b) revān u] revān Ü (7) Hl T'de yok. Vezin bozuk.

33

1. Şevḳı yüzüñüñ ẕerreye düşse ḳamer eyler
Ẕevḳı sözüñüñ zehre irişse şeker eyler

2. Ġamzeñ çū raḳīb ile olam ḳaṣd-ı dil itmez
Aġzı ne ḳadar cust ise itden ḥaẕer eyler

3. ᶜAḳl u dil alup ḳomadı ġamzeñ ki ḥarāmī
Hem raḫt u metāᶜı alur hem ḳaṣd-ı ser eyler

4. Dil k'ister idi cevrini tā kendünüñ oldı
Şimdi baña her cevri ki göñlüm diler eyler

5. Çeşmüñ gibi bir gūşe-nişīn rind-i siyeh-pūş
Görmez nice kim ehl-i baṣīret naẓar eyler

6. Her kişi ki ḳoçmaḳ diler ol mūy-miyānı
Bir ḳılca ḳılup cānını ḳaddin kemer eyler

7. Sen ṣanma Niẓāmī sañadur cevri raḳībüñ
Görseñ ki ḥabībe daḫi ol it neler eyler

Mefâ'îlü mefâ'îlü mefâ'îlü fa'ûlün

H1 20a, E 11a, H2 5b ken., T 12a, Ü 23b

33. (1b) zehre] zehreye H1 H2| irişse] irürse H2 (2a) çū] çūn Ü| ḳaṣd-ı dil] ḳaṣd-ı ser H1 ḳaṣdın T (b) itden] andan E (3a) ġamzeñ] çeşmüñ E (b) metāᶜı] metāᶜ E Ü (4a) dil k'ister idi cevrini tā] cān k'ister idi cevrini tā H1 gösterdi dile cevrini yā E (b) cevri] cevr E| göñlüm] göñli E H1 (5a) siyeh-] siyāh- Ü (b) nice kim] nitekim Ü T (7) E H2 Ü'de yok.

34

1. Bel baġlayup ki cānuma ḳaṣd ol ḥabīb ider
Nāzük ḫayāl baġlar u ḳaṣd-ı ġarīb ider

2. Oḳ gibi ben ᶜabīdi özinden baᶜīd idüp
Yā gibi kendüzine raḳībi ḳarīb ider

3. Terk idüp uysa zülfüñe īmān-ı maḥżdur
Tesbīḥi kendüzine ki ṣōfī ṣalīb ider

4. Yisün raḳīb meyve-i vaṣlı ki rūzgār
Yimişüñ iyisini ṭoñuza naṣīb ider

5. Şol deñlü ḳıldı āh ile zārī Niẓāmī kim
Beñzer ki nālesini anuñ ᶜandelīb ider

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün

H1 20a, Ü 21b

34. (1a) bel] dil Ü| ḳaṣd ol] ḳaṣdı H1 (b) baġlar] eyler Ü (3b) tesbīḥi] tesbīḥ Ü (5) Derdin Niẓāmī ᶜayn-ı devā bil ḥabībüñ Rāḥat nişānıdur şol elem kim ḥabīb ider Ü.

35

1. Yine dil murġı ḳadīmī vaṭanuñ yād eyler
İrmege irmez eli nāle vü feryād eyler

2. Yār kūyına çū irdüñ beni terk eyle göñül
Ḫayr içün ḥacce varan bendeler āzād eyler

3. Şām-ı zülfinde dil añmaz yüzi rūmını ki üns
Her kişinüñ vaṭanın kendüye Baġdād eyler

4. Buḳᶜa-ı cevre göñülden ḳoduġı yār esās
Muḥkem olsun diyü ben ṭaş ile bünyād eyler

5. Beñlerüñden beni āhumdur iden derd ile dūr
Dānelerden nitekim kāhı cudā bād eyler

6. N'ola luṭf ile göñül mülkini yapsañ dir isem
Başıma ḫışt ile seng urmaġı bünyād eyler

7. Ger baḳup ḥāline ḫandān ola ol ġonce-dehen
Rūḥını ᶜāşıḳ-ı sevdā-zedenüñ şād eyler

8. Daḫi yanumda Niẓāmī adını añmañ dir imiş
Gör ne luṭf ile bu bī-çāresini yād eyler

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Hl 20b, T 11b, Ü 21a

35. (1b) irmege] görmege Ü| eli] anı Ü (2a) çū irdüñ] çūn irdüñ Ü çū varduñ T| göñül] dilā Ü (b) varan] varup Hl (3) Ü'de yok (4a) cevre] cevri Ü (6) T Ü'de yok (7a) ḥāline] ḥālüme T| ola ol ġonce-dehen] ide ol ġonce lebin Hl T (b) sevdā-zedenüñ] şeydālarınuñ Ü.

36

1. İrişdi ḳadr-i vaṣla rūze-i hecr
سلام هی حتی مطلع الفجر

2. İtine ḳulluḳ it kūyuñ dilerseñ
ᶜİbādet idene cennet olur ecr

3. کیانرا خنجر از زجرست لیکن
مرا بی زجر آن مهرو بود حجر

4. Demidür luṭf u iḥsān u vefā ḳıl
Nice bir derd ü renc ü miḥnet ü zecr

5. غم آن ماهرورا منع نبود
بلای آسمانی چون بود حجر

6. نظامی روز حسرت برسر آمد
بدا نور التقای مطلع الفجر

Mefâ'îlün mefâ'îlün fa'ûlün

Hl 21a, Ü 21b

36. Ahmedi'ye nazire (bk. s. 31). (4b) renc ü] zecr ü Hl.

37

1. Her seḥer-geh ağlayup bülbül taẓallum gösterür
Gül anuñ ağladuğın görüp tebessüm gösterür

2. Luṭfına inanma bu dehrüñ ki dihḳān-ı felek
Cev ṣatar maᶜnīde vü ṣūretde gendüm gösterür

3. Ol raḳīb-i rū-siyeh niçün baña raḥm eylemez
Kim görürse ḥālümi kāfir teraḥḥum gösterür

4. Cān u dil şūrīde vü ḥayrān olur ṭāvus-vār
Vech būstānında çūn zülf ü ruḫı dum gösterür

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

E 7a, H2 4b ken.,
37. (1a) seḥer-geh] seḥer-geh ki H2 (4) E'de yok.

38

1. Ḥüsn bāzārında şimdi añılan ḳazzāzdur
At meydānında ḳarşu ṣalınan cānbāzdur

2. Ol ᶜAlī Bālī şeh-i ḫūbāndur añma Caᶜferi
Bir nihāl-i tāze biri biri serv-i nāzdur

3. Ḳapucı-oğlı Memīnüñ gözlerinden āh āh
Şehsuvāruñ şevḳine biñ āh idersem azdur

4. Dilrübālar arasında şūḫ-ı zeyrekdür Memī
Muṣṭafā bāzār-ı ḥüsn içre güzel bezzāzdur

5. Deste-i gül çevresinde çūnki bağlanur giyāh
Ey Niẓāmī sen de bundan soñra aduñ yazdur

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

HK 159

39

1. Cānā meleksin ya perī kim saña insān kef geçer
Gördükçe sen meh manẓarı ᶜaḳl u dil ü cān kef geçer

2. Yā Rab ne ādem cānısın kim görse ḥüsnüñ ravżasın
Ḥūr-ı cinān ḥayrān olur rıḍvān u ġılmān kef geçer

3. Būy-ı semen-sā zülfüñi bād-ı ṣabādan işidüp
Sünbül düşer sevdālara ḥayretde reyḥān kef geçer

4. Ḫaṭṭuñla ḫaddüñ göricek ḫacletden ey serv-i revān
Ġarḳ-ı ᶜaraḳ olur çemen gülberg-i reyḥān kef geçer

5. Emse Niẓāmī leblerüñ ḳanardı ey maḫmūr-çeşm
İçmez mey ü maᶜcūn yemezse mest ü ḥayrān kef geçer

Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün

T 11a

40

1. Yine ol māh sefer ᶜazmine maḥmil bağlar
Ey göz ağla ki yolın ḳāfilenüñ kil bağlar

2. Göreyin heykelini kim göre se pāre raḳīb
Ger ḳolın vehm ile boynına ḥamāyil bağlar

3. Ger muġannī bili vaṣfın ide meclisde edā
Luṭf içün çenge birīşim yerine ḳıl bağlar

4. Gözlerüñ vaṣfı nigārā beni lāl itdi didüm
Didi kim bilme misin sāḥir olan dil bağlar

5. ᶜÖmrini bencileyin yoḳ yire żāyiᶜ eyler
Dehenüñ naḳşına her ġam-zede kim dil bağlar

6. Zülf-i zülfin gözüme siḥr ile bağlar ṣanasın
Cisr çūn ṣanᶜat ile ṣaṭṭa selāsil bağlar

7. Giceden gündüzi farḳ itmek içün gāh gehī
Şems-i ruḫsāre şeb-i zülfini ḥāyil bağlar

8. Bağlamaz ⁱtleri yerine Niẓāmī seni yār
Anı ādem yerine merdüm-i cāhil bağlar

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

T 23b.

41

1. İşigüñ tozın ^{c}aceb mi ṭutsa çeşm-i ter ^{c}azīz
Cevheri olan ḳatında çūn olur gevher ^{c}azīz

2. Zülf ü ebrūñı ^{c}aceb mi dutsa baş üzre gözüñ
Çūn çelīpā ile zünnārı dutar kāfir ^{c}azīz

3. Götürüp başda atuñ na^{c}lin ne faḫr eyler raḳīb
Çūnki efsār ehlini itdügi yoḳ efser ^{c}azīz

4. Zāhidā ^{c}izzet gerekse gel sebūy-ı mey götür
Yük götürmekden olur ^{c}ālemde çūnkim ḫar ^{c}azīz

5. Nice Yūsuf-ḥüsni ḥabs itdi zenaḫdānuñ çehi
Mıṣr-ı ḥüsne çūnkim olduñ ey lebi şekker ^{c}azīz

6. Her kişi k'işigüñe çıḳar iner zenbīl ile
Gökden inmiş gibi zenbīl ile ṭutarlar ^{c}azīz

7. ^{c}İzzet isterseñ Niẓāmī nefsüñi ḫōr eyle kim
Nefsini ḫōr eylemekden buldı ^{c}izzet her ^{c}azīz

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Hl 21a, E 12a, HK 292 ken., T 18b, Ü 30a

41. (1a) çeşm-i ter] çeşm Hl (b) gevher] cevher E HK (2a) ebrūñı] gīsūñı E Hl HK| gözüñ] göñül Ü (3a) atuñ na^{c}lin] izüñ tozın HK| ne] - Ü (b) efsār] ifsād T (5b) çūnkim olduñ] tā kim oldı T tā ki olduñ Ü (6a) k'işigüñe çıḳar iner] işigüñe iner çıḳar Hl Ü ki işigüñe çıḳar iner HK ki işige geh çıḳar iner T (b) gibi] bigi HK (7a) eyle kim] eylegil HK.

42

1. Var mıdur bir fitne kim ol çeşm-i ḫūn-rīz eylemez
Yā cefā vü cevr k'ol zülf-i dil-āvīz eylemez

2. Ruḫlaruñ devrinde la^{c}lüñden nice perhīz idem
Ehl-i dil meyden çū gül vaḳtinde perhīz eylemez

3. Gerçi tīġin tīz ider ġamzeñ beni öldürmege
İntiẓārıyla ben öldüm kim niçün tīz eylemez

4. Bī-güneh ḳanum yire dökmeklige ġamzeñ gibi
Dem mi var kim gözlerüñ biñ dürlü engīz eylemez

5. Ḥüsn içinde ^{c}işveñi ḳılmaz gül-i ṣad-berg-i bāġ
Ḥüzn içinde nālemi murġ-ı seḥer-ḫīz eylemez

6. Ḳılmaz āfāḳı mu^{c}aṭṭar tā kim enfās-ı nesīm
Gerd-i rāhuñ gevherini ^{c}anber-āmīz eylemez

7. Ol leb ü dendānı şerḫ itmez Niẓāmī naẓm ile
Tā ki şi^{c}rin şekker-āmīz ü güher-rīz eylemez

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Hl 21b, E 12b, T 18b, Ü 29a

42. (2a) idem] ide E (3a) tīġin] tīġüñ Hl| beni] meni E (4b) var kim] vardur Ü (5a) ḳılmaz gül-i] ḳılmaz güli T itmez gül-i Ü (b) murġ-ı] murġı T (6a) tā kim] tā ki Ü aña Hl (b) gevherini] gevherinden Ü (7a) leb ü] leb-i E| şerḫ] naẓm Hl E.

43

1. Şol deñlü içdi nergis-i mestüñ şarāb-ı nāz
K'oldı şarāb-ı nāz ile mest ü ḫarāb-ı nāz

2. Gördüm yüzüñi perde-i zülfüñde ey ṣanem
Didüm seḥāb-ı fitnededür āfitāb-ı nāz

3. Rūz-ı ḥisāb u rūz-ı ^{c}iḳāb ol gün ola kim
Nāzın ḥisāb ile ide dilber ^{c}itābın az

4. Şol deñlü nāz u şīve bilür ol nigār kim
Gören ṣanur anı k'oḳumışdur kitāb-ı nāz

5. Ey muṣḥaf-ı cemāl cemālüñ kitābınuñ
Her faṣlı faṣl-ı şīve vü her bābı bāb-ı nāz

6. Yağmurda fetḥ-ı bāba var ümmīd ben daḫi
Ağladuğum budur k'idesin fetḥ-i bāb-ı nāz

7. Bir nāzenīne bağladı göñlin Niẓāmī kim
Derdi devā vü cevri vefādur ^{c}aẕābı nāz

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün

H1 21b, E 12b, H2 5b ken., HK 277, M 212a, P 232b, T 17b, Ü 28b

43. Ahmed Paşa'ya nazire (bk. s. 29). (1b) mest ü] mest-i T Ü (2a) perde-i zülfüñde] ḳāmetüñ üstinde Ü| ṣanem] perī Ü HK (b) seḥāb-ı fitnededür] seḥāba fitne irür Ü seḥāb-ı fitne durur P seḥāb-ı fitnedür M (3a) rūz-ı ḥisāb u] rūz-ı ḥisāb H1 E devr-i ḥisāb u P| ola kim] olısar Ü (b) ^{c}itābın az] iḳābın az E ^{c}itāb-ı nāz P ^{c}iḳābın nāz HK (4a) şol] ol T (b) Gören ṣanur anı oḳumışdur kitāb-ı nāz H2 E Gören anı ki oḳumışdur ṣanur kitāb-ı nāz HK Biñ şīve ile virdi baña cevāb-ı nāz P (5a) cemālüñ kitābınuñ] kitābınuñ cemālüñ HK (b) faṣlı] faṣl T Ü| şīve vü her] şīvedür E P şīve durur M| bābı] bāb T Ü (6) P'de yok (a) bāba var ümmīd] bāba var ümmīde T bābadur ümmīẕe E bāba var ümmīẕi HK (b) fetḥ-i bāb-ı] āfitāb-ı nāz Ü (7) T'de yok (b) Derdi devā-yı cevr ü cefādur ^{c}aẕābı nāz P Cevri vefā vü derd-i devā vü ^{c}aẕāb-ı nāz Ü Derdi devā vü cevr-i du^{c}ādur ^{c}aẕāb-ı nāz E.

44

1. Olmadı gül yañağuñ şem^{c}-i şeb-efrūz henūz
İrmedi bülbüle pervāne gibi sūz henūz

2. Cān u dil mıṣrını luṭfeyle ^{c}imāret ide-gör
Olmadan Rūma Ḥabeş leşgeri pīrūz henūz

3. Sen cefā ile ġubārum yile ṣavurduñ u ben
Ḳorḳaram ḫāṭıruña ḳona diyü toz henūz

4. Mihr-i mihrüñ felek-i dilde ṭulū^{c} itmiş idi
Olmadı māh-ı felek saṭḥına merkūz henūz

5. Ġamzeñüñ irmedi eyyām-ı bahārına kemāl
Ḥüsnüñüñ mevsimidür olmadı nevrūz henūz

6. Bunca ^{c}ilmiyle senüñ mekteb-i ^{c}ışḳuñda degül
Pīr-i dānāy-ı ḫıred ṭıfl-ı nev-āmūz henūz

7. Cāme-i ṣabrumı çāk eyledi miḳrāż-ı ġamuñ
Olmadın ġamzelerüñ sūzeni dil-dūz henūz

8. Māl-i Ḳārūnca egerçi ki ḳazandı ġamuñı
Ṭoymadı ġuṣṣaña bu cān-ı ġam-endūz henūz

9. Şems-i ^{c}ömr oldı Niẓāmī ufuḳ-ı mevte ḳarīb
Āh kim irmedi firḳat şebine rūz henūz

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

H1 22a, E 11b, H2 5b ken., T 18a, Ü 28b

44. (1a) şeb-efrūz] şeb-efrūza Ü (2) T' de yok E'de 3. beyt (3) E' de 4. beyt (a) ṣavurduñ u] ṣavurduñ E Ü (b) ḫāṭıruña ḳona diyü] ḫāṭıruña ḳona deyi H1 ḳona diyü ḫāṭıruña E (4) E'de 5. beyt (a) itmiş idi] itmiş iken E (b) olmadı] olmadın H2 Ü| māh-ı felek] māh u felek H1 (5) HK'de yok E'de 2. beyt (b) olmadı] evvel-i E ol T (6a) bunca] nice E H1 H2 (b) nev-āmūz] nev-āmīz T (7a) ṣabrumı] ṣabrum H1 Ü ṣabrını E (b) Ü'de 8b| olmadın] olmadan H2 E| sūzeni] sūzen-i H1 H2 nāveki T (8a) Ü'de yok (b) ġuṣṣaña] ġuṣṣaya T (9b) irmedi] ire mi H2| firḳat] vuṣlat H1.

45

1. Sen yüzi gülsüz göñül bāġ istemez
Kimse bāġı kendüye baġ istemez

2. Göñlüm uçup kūyuña varmaḳ diler
Dünyede kimdür ki uçmaġ istemez

3. Ḫaste ister gözlerüñ ᶜāşıḳları
Ṣayru olan kimseyi ṣaġ istemez

4. Zāhidüñ meyl itmedügi laᶜlüñe
Bu ki ṭūṭī ṭuᶜmesin zāġ istemez

5. Mestdür dil k'ayaġuñ öpmek diler
Kimse mest olmadan ayaġ istemez

6. Dil dile cevr ü cefāsın dōstuñ
Göñli kimüñ bal ile yaġ istemez

7. Derdi var k'ister Niẓāmī ḥālüñi
Derdi olmayan kişi dāġ istemez

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

H1 22a, E 12a, HK 280, T 18a, Ü 29b

45. Bu gazele yazılan nazireler için bk. s. 24 (1b) baġ] dāġ T (4a) laᶜlüñe] lū'lūñ E yüzüñe Ü (5a) k'ayaġuñ] ayaġuñ H1 HK T Ü (6) H1'de yok (a) dile] diler E T (b) göñli] göñül T (7a) k'ister] ki ister HK ister H1 Ü (b) dāġ] bāġ H1 T.

46

1. Çūn oldı ṣabā ṭarf-ı çemenden yine gül-rīz
Sāḳī berü ṣun cām-ı şarāb-ı ṭarab-engīz

2. Ben nicesi perhīz idem ol yüzde lebüñden
Cennetde çū olmaz ṣanemā Kevs̱ere perhīz

3. Bir ḳılda aṣam cānuñı zülfümde dir aṣmaz
Bir ḳıldan aṣar cānumı ol şūḫ-ı dil-āvīz

4. Kesildügi cürminden utanup ḳılıcuñdan
Maḳtūl-i hevā başın öñine bıraġur tīz

5. Cān virdi meger serv-i çemen ḳaddi yolında
K'ider başı üstinde fiġān murġ-ı seḥer-ḫīz

6. ᶜĀşıḳlaruña vaᶜde-i hecrüñ dehenüñden
Bir zehrdür ey dōst ki ola şeker-āmīz

7. Çūn teşne ṣudan ḳaçduġı yoḳ vehm ide ṣanup
Gösterme Niẓāmī ḳuluña deşne-i ser-tīz

Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fa'ûlün

H1 22b, E 13a, T 19a, Ü 29b

46. (1a) yine] yaña Ü (2a) ol] ey T (b) çū] çūn E Ü (3a) ḳılda] ḳıldan Ü| cānuñı] cānumı Ü (4) E'de 5. beyt (a) cürminden] cürminde E| ḳılıcuñdan] ḳılıcından Ü (5) E'de 4. beyt (b) başı] baş H1 (6b) ki] kim Ü (7a) vehm ide ṣanup] - Ü (b) deşne-i] ġamze-i Ü.

47

1. Gül ^{c}ārıżuña olsa mu^{c}ārıż ^{c}aceb olmaz
Kim yüzi açılmışda ḥayā vü edeb olmaz

2. Ṭūbā iremez luṭf ile sen serv-i bülende
Bī-aṣl olanuñ hem-seri ^{c}ālī-neseb olmaz

3. Göñlümde gözüñ fikri ile ẕevḳ u ṣafā yoḳ
Bir evde ki bīmār ola ^{c}ayş u ṭarab olmaz

4. Añılsa lebüñ cān u göñül cenge düşerler
Mey meclisi bī-fitne vü şūr u şaġab olmaz

5. Ol ḳadd u zenaḫdān u leb eyler beni ḥayrān
Kim serv-i sehī meyvesi sīb ü ruṭab olmaz

6. Yüz sürmege irmez eli sen serv ayaġına
Her kim ṣu gibi dīde-ter ü teşne-leb olmaz

7. ^{c}Āşıḳlaruña ḫışm ile ḫancer ne çekersin
Ceng etmege çün mihr ü maḥabbet sebeb olmaz

8. Ayduñ ki yüzi nārına yanmaya raḳībe
Kim bu lehebüñ yanıcısı Būleheb olmaz

9. Gelmez yüzi şevḳiyle Niẓāmī göze zülfi
Her gūşede kim pertev-i şems olsa şeb olmaz

Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fa'ûlün

H1 22b, E 13a, HK 282, N 157a, M 207b, P 234a, T 19a, Ü 28a

47. Ahmed Paşa'ya nazire (bk. s.28). (2a) luṭf ile] sa^{c}y ile P| sen] ol H1 E T N (3a) göñlümde] göñülde Ü| fikri ile] ẕikri ile Ü (b) ki] kim H1 E HK M| ^{c}ayş u] anda Ü (4) P'de yok (a) añılsa] ẕikr olsa Ü (b) şūr u şaġab] şūr-ı şaġab Ü şūr u şa^{c}b H1 (5) P'de yok E'de 6. beyt (a) eyler] eyledi Ü| ḥayrān] ḫarāb H1 E M (6a) sürmege] urmaġa Ü (b) teşne-leb] ḫuşk-leb Ü (8) P'de yok (a) nūrına] nārıyle T| (9a) gelmez] girmez Ü| göze] dile HK| zülfi] uyḫu Ü (b) olsa] ola H1 E T N.

48

1. Öldürür laḥẓada yüz nāz ile biñ ehl-i niyāz
Beni öldür disem eyler beni öldürmege nāz

2. İrüben la^{c}lüñe zülfüñi getürsem elüme
İrişem Çeşme-i Ḥayvāna bulam ^{c}ömr-i dırāz

3. Aġzuñı açubeni söyleme her cāhile kim
^{c}Ārif olan kişi açmaz ṣanemā kimseye rāz

4. Ḳaşı miḥrābına farż oldı sücūd ol güneşüñ
Ḥācib-i şemsde mekrūh olur gerçi namāz

5. Zülfini alup ele kesmege ḳaṣd itdi ḥabīb
Didüm itme bu Niẓāmī ḳuluñuñ ^{c}ömrini az

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

H1 23a, N 149b, M 196b, P 229a, Ü 29b

48. Bu gazele yazılan nazireler için bk. s. 37(1a) laḥẓada] gerçi ki P| yüz] bir H1 Ü (2b) irişem] irüben H1 (3a) cāhile kim] kimseye rāz H1 (b) ^{c}ārif] ^{c}āḳil P| kimseye] degmeye H1 Ü N (4) H1 N'de yok (b) ḥācib-i] ḥācibā Ü cānib-i P (5a) ḳaṣd itdi] meyl itdi N M.

49

1. Dil ki derdine ṭudaġuñdan devā ḳılur heves
Şerbet-i ḫāṣ ister ü dār-ı şıfā ḳılur heves

2. Ḫancer-i ġam bula cānı ʿışḳuñuñ maḳtūline
Dirlik el yete ki senden ḫūn-behā ḳılur heves

3. Ārzū eyler bisāṭ-ı ḳurba yol bulmaḳlıġa
Bu gedā gör nice vaṣl-ı pādişā ḳılur heves

4. Ḥażretüñden bir ʿaṭā ḳılur temennā her kişi
Bu dil-i āşüfte teşrīf-i belā ḳılur heves

5. Ayaġuñ öpmege irmezken Niẓāmīnüñ eli
Dest-būs eyler tevaḳḳuʿ merḥabā ḳılur heves

Fā'ilâtün fā'ilâtün fā'ilâtün fā'ilün

HK 295 ken.

1. Mest ü dil-ḫasteyem ol nergis-i medhūşdan uş
Murġ-ı pā-besteyem ol sünbül-i gül-pūşdan uş

2. ʿAyş it cām ile Cem gibi cihān bāḳī iken
Ki bir ad ḳaldı hemān Sām u Siyāvūşdan uş

3. Sen uş uş ḳahr idem ü ben uş uş eyleye diyü
Geçdi ʿömrüm güni uş uş ile uş uşdan uş

4. Sözüm altun küpe olduġınuñ aṣṣısı ne dōst
Geçürür ḥalḳa-i zülfi gibi çūn gūşdan uş

5. Ḫusrevā aduñı cehd it ki ola dād ile yād
Ki bir ad ḳaldı hemān Sām u Siyāvūşdan uş

6. ʿUḳde-i re'si dutup dutduġı ayuñ yüzini
Görmedüñ ise gör ol zülf-i ḳamer-pūşdan uş

7. Kīş-i Baḥreyn-i göñül ʿışḳuñ ile cūşa gelüp
Ṭaşra düşdi nice dürr-dāneler ol cūşdan uş

8. Gelmege cān u dil ü hūş ise māniʿ berü gel
Ki Niẓāmī geçer ol ʿaḳl u dil ü hūşdan uş

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

H1 23a, E 13b, T 19b, Ü 31a

50. (1a) mest ü dil-ḫasteyem] mest-i dil ü ḫasteyem E| medhūşdan] medhūşuñdan H1 (2) E T Ü'de yok (3) E'de yok (a) Seni uş raḥm ideyin ḳulına uş uş diyü Ü (b) geçdi] geçdi bu T| uş uşdan] uşdan Ü (4a) olduġınuñ aṣṣısı ne dōst] gibi olduġınuñ aṣṣısı ne T (5a) cehd it ki ola] cehd idegör kim olasın T cehd it kim ola E (b) Sām u] Sām Ü (6b) gör ol] ger ol E görür T (7a) Baḥreyn-i göñül cūşa gelüp ʿışḳuñla Niẓāmī T (b) dürr-dāneler] dürr-dāne E H1 (8) E T'de yok Ü'de: Meclis-i bāġ-ı cemālüñi Niẓāmī göreli Mest-i dil-ḫasteyem ol nergis-i medhūşdan uş.

51

1. Ḥarāmī gözlerüñ yağmaya düşmiş
Zihī cādū ne ḫōş sevdāya düşmiş

2. Neden düşmiş mu^{c}anber zülfüñe tāb
Meger şol vech ile kim aya düşmiş

3. Gözüñ şol sünbül-i hindū-ṣıfat kim
Nice ḫūrşīd ile hem-sāye düşmiş

4. Yañağuñdan ṣaçuñ başın götürmez
Ṣabāyı gör ne ^{c}ālī bāba düşmiş

5. Mey ü şāhid bu gün şekker ḥarāmdur
Aña kim ḳıṣṣa-i ferdāya düşmiş

6. Ene'l- ḥaḳ çağırur çeng ü def ü ney
Ne ḥālet lā ile illāya düşmiş

7. Niẓāmī ḳurbānuñ oldı ḳaşuñ-çün
Ne ḳurbān kim anuñ tek pāya düşmiş

Mefâ'ilün mefâ'ilün fa'ûlün

T 19b

52

1. Ey ṭal^{c}atı şems-i ḥüsne maṭla^{c}
Vey ṣaçları gün yüzine burḳa^{c}

2. ^{c}Ālem ḳamu ṭoldı ẓulmet ile
Göster yüzüñ ey meh-i müberḳa^{c}

3. Dīvān-ı melāḥat içre ḳaşuñ
Ḫaṭṭ-ı lebüñ ile çār mıṣra^{c}

4. Seylāb döker gözüm seḥābı
Giyse ne ^{c}aceb yüzüm müşemma^{c}

5. Bir çeşme durur gözüm bıñarı
Kim baḥr-ı dil oldı aña maṣna^{c}

6. Bī-raḥm gözüñ cefāya ma^{c}den
Şīrīn ṭudağuñ vefāya menba^{c}

7. Ol mehde Niẓāmī ḥüsn olur ḫatm
Ziy maṭla^{c}-ı ḥüsn ü ḥüsn-i maḳṭa^{c}

Mef'ûlü mefâ'ilün fa'ûlün

H1 23a, E 14a, HK 314, T 20a, Ü 30b

52. Bu gazele yazılan nazireler için bk. s. 38 (1b) gün] cān H1 ay T (2b) müberḳa^{c}] murabba^{c} T (3) E'de yok (5a) bıñarı] seḥābı T (b) baḥr-ı dil oldı] oldı baḥr Ü (7b) maṭla^{c}-ı ḥüsn] maḳṭa^{c}-ı ḥüsn E HK| ḥüsn-i maḳṭa^{c}] ḥüsn-i maṭla^{c} H1 T Ü HK.

53

1. Senden ayırdı beni çerḫ-ı sitemkār dirīġ
   Gör ne ġadr itdi baña ^{c}ālem-i ġaddār dirīġ

2. Vaṣlınuñ dār-ı şıfāsından ıraġ itdi firāḳ
   İrmedi ḫaste göñül derdine tīmār dirīġ

3. Bu dirīġ ile dirīġā bizi terk itdügine
   Dimedi raḥm idüp ol yār-ı sitem-kār dirīġ

4. Terk idüp yār bizi ġuṣṣayı yār itdi bize
   Bize yār itdügini eylemez aġyār dirīġ

5. Yār-ı ġam-ḫ^{v}āreden ayru düşeli ḥasret ile
   Yār ḥayf oldı Niẓāmīye bu ġam-ḫ^{v}ār dirīġ

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Hl 23b, T 20a, Ü 31a

53. Şeyhī'ye nazire (bk. s. 33). (2a) firāḳ] beni Ü (3a) bizi] beni T (b) sitem-kār] cefā-kār T (4) T'de yok (5) T'de yok.

1. Ey pertev-i liḳāñ ile bī-nūr u fer çerāġ
   Nisbet yüzüñe şems-i felek muḥtaṣar çerāġ

2. Dilden olunca sūre-i nūrı göremedi
   Tā Muṣḥaf-ı cemālüñe ḳıldı naẓar çerāġ

3. Ey muṣḥaf-ı cemālüñe nūr u żiyā varaḳ
   Vey şām-ı zülf ü ḫaṭṭuña şems ü ḳamer çerāġ

4. Barmaġını götürdi imām-ı Mecūsī-ken
   Īmāne geldi yüzüñi gördi meger çerāġ

5. Vuṣlat şebinde pertev-i ḥüsnüñden ey perī
   Göñlüm serāçesinde yanar ol ḳadar çerāġ

6. Kim beñzer aña kim ṭuta Ḳadr u Berātda
   Ṣaḥn-ı ḥarīm-i Ka^{c}be yüzin ser-be-ser çerāġ

7. Mihr-i ruḫuñ göñülde ne vech ile gizlene
   Olmaz nihān çū ḫūrşīde ey sīm-ber çerāġ

8. Şeb ẓulmetinde görmege nūr-ı yaḳīn yüzin
   Şem^{c}-i cemālüñi bilür ehl-i naẓar çerāġ

9. Gördüm yüzüñi ḳāmetüñ üstinde ey ṣanem
   Ṣandum ki ṣāḫ-ı Sidrede ṭutdı maḳar çerāġ

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün

E 14a, A 109b, HK 316, T 5a, Ü 5b

54. (1a) liḳāñ ile] ruḫuñ ile HK| bī-nūr u] bī-nūr-ı E Ü (b) şems-i felek] şems ü ḳamer HK şem^{c}-i felek E şem^{c} ü ḳamer T (3a) nūr u] nūrı T (b) zülf ü ḫaṭṭuña] ü zülf ü ḫaṭṭuña E zülf ü ḫālüñe A zülf-i ḫaṭṭuña T Ü (5a) pertev-i ḥüsnüñden] pertevi ḥüsnüñden HK pertev-i ḥüsnüñde T (6) T'de yok (a) Ḳadr u] Ḳadr-i E (b) ṣaḥn-ı] ṣanki A| ser-be-ser] ser-te-ser E (8a) nūr-ı] nūrı Ü (9b) ṣāḫ-ı] - T| ṭutdı] ṭutar A

10. Cilveñ görüp dirilse ^{c}aceb midür ehl-i dil
Pervāne cem^{c} olur olıcaḳ cilve-ger çerāġ

11. Cān virse ṣubḥ-ı vaṣla irüp şem^{c}-i dil n'ola
Ṣubḥ iricek cihāndan ider çūn güẕer çerāġ

12. İrmez cemāl-i ṣūret ile saña ey perī
Ger bula ḥüsn-i ḥūr ile şekl-i beşer çerāġ

13. Da^{c}vāy-ı ḥüsnde ne ḳadar dili cerb ise
Senüñle lāf-ı ḥüsn idemez ey puser çerāġ

14. Ḳandīl ḳarşuña boġazından aṣılduġın
Gördi ḥasedden odlare yaḳdı ciger çerāġ

15. Alnuñdan aldı dinse yañaġuñ ḫaṭā mı nūr
Zīrā ḳamer hemīşe güneşden yaḳar çerāġ

16. Zāhid cemāl-i ṭal^{c}atuñı görmek istemez
Çūn bī-başardur isteye mi bī-baṣar çerāġ

17. Başında uġrı bigi müdām od yanar şehā
Nūr u żiyā yüzüñden uġurlar meger çerāġ

18. İçi yaġın eritdi düşüp nār-ı şevḳuña
Olsa hevāñ ile ne ^{c}aceb nām-ver çerāġ

19. Yaḳsañ Niẓāmīyi ne ^{c}aceb cevrüñ odına
Pervānesini oda yaḳar çūnki her çerāġ

---

(11) E T HK'de yok (a) vaṣla irüp] vaṣl iricek Ü (12a) cemāl-i] cemāl ü E HK (b) ḥūr ile] ḥūr u T ḥūrī vü E A HK (13a) dili] dil T Ü E (b) idemez] uramaz HK| puser] ḳamer T (15a) alnuñdan] ḫaddüñden Ü| yañaġuñ] cebīnüñ Ü (b) yaḳar] alur E (17a) bigi] gibi E HK| od yanar şehā] odlara yanar Ü (b) nūr u] nūr-ı Ü (18a) içi yaġın] iç yaġını E T (19a) ne ^{c}aceb] n'ola ger T (b) pervānesini] pervānesin E.

1. Geh var diyüp aġzuña gehī yoḳ dise ^{c}āşıḳ
Bu sözde ne kāẕib dir aña kimse ne ṣādıḳ

2. Di gözlerüñe kim ide ḳan içmege perhīz
Zīrā kim olur ḫasteye perhīz muvāfıḳ

3. Ben mesti lebüñ fikri ^{c}aceb ger ide huşyār
Kim gördi süçiden bunı kim mest ola ayıḳ

4. Çoḳ ḳana girer ġamzeñ uyup ḳavl-i raḳībe
Ġammāze muvāfıḳ görinür rāy-ı munāfıḳ

5. Her vaṣluñ eger āḫırı hicrān ise ey dōst
Benden bu cudālıḳ nite bulmadı cudālıḳ

6. Aġzuñla bilüñ nüktesini fehm idemez dil
Dīvāne ne fikr ile ide fehm-i daḳāyıḳ

7. Lāyıḳ yüzüme sürse Niẓāmī yüzini dir
Kim her kişinüñ sözi olur yüzine lāyıḳ

Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fa'ûlün

H1 23b, E 14b, HK 230, P 312a T 20a, Ü 31a

55. Bu gazele yazılan naẓireler için (bk. s. 37). (1a) gehī] geh T vü geh E (b) bu] bir E HK| kāẕib dir] kāẕibdür Ü (3) HK'de 5. beyt (a) ben mesti] biz mesti H1 ben mest T Ü (4) HK P'de 3. beyt (a) çoḳ] çūn E H1 T| ġamzeñ] ġamzelerüñ P (b) munāfıḳ] muvāfıḳ H1 E P (5) HK P'de 4. beyt (b) nite] yine T niye E| bulmadı] bulmaya H1 P (6) T'de yok (a) bilüñ] lebüñ Ü (b) ne fikr] ḳaçan Ü HK| ide fehm-i daḳāyıḳ] fehm ide daḳāyıḳ Ü (7a) sürse] sürme E başsa P| dir] de T E HK kim P (b) yüzine] kendüye T.

56

1. Yüzüñi görmese çeşmüm n'ola giryān olıcaḳ
Āfitābı göremez kimsene bārān olıcaḳ

2. N'ola bir būse ᶜaṭā ḳılsa lebinden baña dōst
Birine biñ vireyin ṣoñra peşīmān olıcaḳ

3. Yā İlahī nice bī-mihr imiş ol meh-ruḫsār
Farḳ ider ᶜāşıḳ-ı bī-dil ü bī-cān olıcaḳ

4. Diler imiş ki beni dilbere öldürde raḳīb
Olur ise n'ola ḳan arada şeyṭān olıcaḳ

5. Ağladuğuña Niẓāmī n'ola yār olsa feraḥ
Gül güler bülbül-i şūrīdesi nālān olıcaḳ

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

T 20b

57

1. Peyveste mekr ü āl ile ḳurup kemān ḳaşuñ
Eyler ḫadeng-i ġamzeñe diller nişān ḳaşuñ

2. Ḳavs-ı ḳuzaḥ mı k'eyledi māh üstini maḳām
Yā nūn ki nūr üzredür ey dil-sitān ḳaşuñ

3. Yazmış cerīde-i güle müşk-i Ḫıṭā ḫaṭuñ
Çekmiş göñül berātına ṭuġrāy-ı cān ḳaşuñ

4. Diller vilāyetinde şınıḳ yay mı şatdı kim
Uġramaz oldı ol yaña nā-mihribān ḳaşuñ

5. Ebr-i siyāh içinde ḳalur ṣan hilāl-i ᶜīd
ᶜAnber-feşān ṣaçuñda olur çūn nihān ḳaşuñ

6. Gūyā ki ṭāḳ-ı Kisrā vü zencīr-i ᶜadldür
Müşkīn ṣaçuñla ey lebi Nūşīn-revān ḳaşuñ

7. Tāb içredür hemīşe Niẓāmī ṭınāb-vār
Sulṭān-ı ḥüsnüñe olalı sāyebān ḳaşuñ

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün

H1 23b, E !6b, HK 346, T 22a, Ü 33a
57. Ahmed Paşa'ya nazire (bk. s. 29). (1a) Gül ṣafḥasında çūnki belürdi nişān ḳaşuñ H1 (b) ḫadeng-i] ḫadengi HK (2a) üstini] āstīn Ü (3a) müşk-i] misk-i T (4a) yay] yā Ü (b) yaña] yire HK (5a) ebr-i siyāh]ebr ü siyāh Ü| ḳalur ṣan] ḳılursın E (b) olur çūn] çūn olur H1 (6a) Kisrā vü] Kisrāya Ü T (b) müşkīn] miskīn T| ṣaçuñla] lebüñle H1 | lebi] leb-i Ü (7b) sāyebān] ṣavlicān H1 Ü.

1. Ṭutdı müşk-i Ḫuten eṭrāfını berg-i semenüñ
Ḳuşadı sünbül-i ter dā'iresin yāsemenüñ

2. ^{c}Anberīn zülfüñe öykündügini işidicek
Tende ḳanı ḳurıdı ḳahr ile müşk-i Ḫutenüñ

3. Sīb her ḳande ki olursa ṣu üstinde olur
^{c}Acabā ^{c}ārıżuñ altında nedendür ẕeḳanuñ

4. Ḫaddüñi ḫurrem iderse n'ola gözüñle yüzüñ
Nergis ü güldür aḫī çeşm ü çerāġı çemenüñ

5. Ḥüsn vechiyle naẓar eylese vech-i ḥasene
Ḥasenāta yazılur görmege vech-i ḥasenüñ

6. Cān u dil murġını ṣayd itmege dām ise yeter
Dāl zülfüñ vü elif ḳāmetüñ ü mīm dehenüñ

7. Ḫalḳ dirler ki olur çeşme perīler vaṭanı
Sen perīsin ki meger gözlerüm oldı vaṭanuñ

8. Ḳılca noḳṣān yoġ idi varmısa ey dōst bilüñ
Ẕerrece eksügüñ olmaz idi olsa dehenüñ

9. Ṣanemā serv-i çemen ḳaddüñe beñzerdi eger
Olsa ḫūrşīd-i felek meyvesi serv-i çemenüñ

10. Cānuñı zülfi arasında Niẓāmī arama
Bir ḳıl içinde ḳaçan bulına bunca resenüñ

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

H1 24a, E 15a, HK 341, H2 6a ken., N 220a, M 289a, T 21a, Ü 32a

58. Bu gazele yazılan nazireler için (bk. s. 41). (1a) Ḫuten] - H1 (b) Ḳuşadı dā'iresin sünbül-i ter yāsemenüñ T (2a) işidicek] işideli E H2 E T HK (3a) ki olursa] olur ise Ü T kim olursa N M olursa H2 ki olur H1 (4a) ḫaddüñi ḫurrem] ḫaddüñi rūşen T ḫaṭṭuñı ḫurrem E H1 H2 Ü N P| gözüñle yüzüñ] yüzüñle gözüñ T yüzüñde gözüñ Ü (b) nergis ü] nergis Ü T| çeşm ü] çeşm-i HK N M Ü T (5) E T HK'de yok (a) naẓar] seyr Ü| ḥasene] ḥaseni Ü (6) E H2'de yok (b) zülfüñ vü] zülf T Ü| ḳāmetüñ] ḳāmet T Ü (7) H1'de yok (a) ki] kim H2 N M| olur] ola E H2 (8) H1 T HK'de yok (b) eksügüñ] eksügin Ü (9) T HK'de yok (b) olsa] oldı E (10a) arama] var arama H2 (b) ḳaçan bulına] bulına mı ki H2.

1. Ey nesīm-i seḥerī müşk-feşāndur nefesüñ
Vardur ol zülf-i semen-sāye meger dest-resüñ

2. Ben ki cān bülbülinüñ nāzına ḳatlanmaz idüm
Çekerem sen gül içün cevrini her ḫār u ḫasuñ

3. Firḳatuñda gözüm üstinde gören ḳaşumı dir
Köpri kim yapdı ^{c}aceb üstine Nīl ü Arasuñ

4. ^{c}Anberīn beñlerüñe beñzedügi ni^{c}metine
Şükr idüp el yüze sürmekdür işi her megesüñ

5. Yüz ḳarası ile ger ḫuld maḳām ister iseñ
Zülfinüñ izine yüz sürmege olsun hevesüñ

6. Ne bilür ḥālümi ^{c}ışḳuñda raḳīb ile benüm
Bilmeyen ḳıṣṣasını bülbül ü zāġ u ḳafesüñ

7. Rāh-ı kūyuñda virür nāle dil ehline ṣafā
Nitekim Ka^{c}be ṭarīḳında fiġānı ceresüñ

8. Mi^{c}mer-i tende Niẓāmī dil ü cān ^{c}ūdını yaḳ
Ger dilerseñ ḳıla eṭrāfı mu^{c}aṭṭar nefesüñ

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

H1 24a, E 15a, H2 6a ken., N 217b, M 285b, P 347a, T 21a, Ü 32b

59. Bu gazele yazılan nazireler için (bk. s. 41). (1a) müşk-feşāndur] müşk-i Ḫutendür E H1 P (2a) bülbülinüñ] gülşeninüñ H1 E H2 Ü P (b) ḫār u] ḫār Ü (4) M'de yok (a) beñlerüñe] leblerüñe P (5a) ger] eger Ü (b) izine] yüzine M üstine T (6b) bülbül ü zāġ u] ṭūṭī-i zāġ-ı T bülbül ü zāġ-ı E H1 H2 (7) H1 T P'de yok (8a) tende] cānda H1| ^{c}ūdını yaḳ] eyle buḫūr N M (b) ḳıla] k'ide E H2 N M T.

60

1. Bāġ-ı cennetdür cemāl-i cān-fezāsı Yūsufuñ
Ṣubḥ-ı devletdür viṣāl-i dil-güşāsı Yūsufuñ

2. Gülşen-i cennet hevāsına naẓar itmez göñül
İreliden cān meşāmına hevāsı Yūsufuñ

3. Mıṣr-ı ġamda ḥüzn-i Ya^{c}ḳūb ile olsun mübtelā
Her ki bu ḥüsn ile olmaz mübtelāsı Yūsufuñ

4. ^{c}Işḳı yolında Zelīḫā gibi ṣādıḳ olana
Yeg gelür mihr ü vefāsından cefāsı Yūsufuñ

5. Görmez idi baḫt u taḫt u tāc u devlet yüzini
Gerd-i rāhı olmasa ger kuḥl cilāsı Yūsufuñ

6. Ey Niẓāmī cān u dilden yād olup yād eyleme
Olmaḳ isterseñ hevāsı āşināsı Yūsufuñ

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

H1 24b, E 15b, HK 347, T 21a, Ü 32a

60. (2a) hevāsına] hevāsiyle HK Ü (3a) ġamda] dilde HK (b) her ki bu ḥüsn ile olmaz] kim olmaz cān u dilden HK (4) HK'de yok (a) ^{c}ışḳı] ^{c}ışḳ H1| olana] olanuñ H1 E Ü (5a) görmez idi] bulmaz idi T Ü HK (b) rāhı] rāhuñ E H1 T| ger] - T Ü (6a) yād olup yād] yār ol yār Ü yād ol yād T yād idüp yād HK (b) olmaḳ] olmaġ E H1 T| hevāsı] hevā-yı Ü H1 T.

1. Pertev-i nūr-ı tecellādur cemāli Pīrīnüñ
Gülşen-i firdevs-i a^{c}lādur viṣāli Pīrīnüñ

2. Leşger-i mülk-i Ḥabeş mi Rūm ilin ḳılmış ḥaṣār
Ruḫları devrinde yā Rab ḫaṭṭ u ḫāli Pīrīnüñ

3. Şem^c-i ruḫsārına irişmez dilā pervāne-vār
Yaḳmayan ^{c}ışḳı odına perr ü bāli Pīrīnüñ

4. Ḳadd ü ruḫsārına serv ü gül ḳaçan olur naẓīr
Yā leb ü dendānına la^{c}l ü le'ālī Pīrīnüñ

5. Gerçi dāl u lāme ^{c}ayn olmışsa olur ^{c}ayn-ı ^{c}adl
^{c}Ayn-ı ẓulm oldı dile ^{c}aynı vü dāli Pīrīnüñ

6. Nüsḫa-i Yāḳūtı mensūḫ itdi münşī-i ezel
Yazalı ḫaddinde ḫaṭṭ-ı lā-yezāli Pīrīnüñ

7. Ey Niẓāmī görmedi aḳṣā-yı maḳṣūddan eser
Görmeyen ḥüsninde nūr-ı ẕü'l-celāli Pīrīnüñ

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

H1 24b, E 15b, HK 348, T 21b, Ü 31b

61. (1b) firdevs-i] cennet-i H1 (2) H1'de yok (a) leşger-i] leşgeri HK| ilin] ilini HK (3) E H1'de yok (a) dilā] dili Ü| pervāne-vār] pervāne-veş Ü (b) odına perr ü bāli] odında perr ü bāli T odına perri vü bāli Ü (4a) olur] ola Ü (b) la^{c}l ü le'ālī] la^{c}li vü le'ālī Ü la^{c}l ü zülāli E H1 (5a) dāl u lāma ^{c}ayn] lām u dāle ^{c}ayn Ü dāl u ^{c}ayna lām E| ^{c}ayn-ı ^{c}adl] ^{c}ayn ^{c}ayn-ı ^{c}adl T (b) dile] baña Ü| ^{c}aynı vü dāli] ^{c}ayn-ı viṣāli HK (6) E'de yok (a) nüsḫa-i] şīve-i H1 T Ü (b) HK'de yok| yazalı] yazdı çūn T (7a) aḳṣā-yı] inṣāf-ı H1| eṡer] iz H1 (b) nūr-ı] nūrı T.

1. Ṭalᶜatuñ kevkebi ṣır kevkebesin mihr ü mehüñ
Güneşe sāye ṣalar ṭurre-i ṭarf-ı külehüñ

2. Saña bu revnaḳ-ı sīmā neden ey şems-i felek
Meger ol Kaᶜbe-i ḥüsn işigidür secde-gehüñ

3. Tūtyā minnetini çekmezem ayruḳ ṣanemā
Gözüme kuḥl cilāsıysa yeter gerd-i rehüñ

4. Şekerüñ ağzına sinekler üşürdi dehenüñ
Müşki ayaḳlara ṣaldı ser-i zülf-i siyehüñ

5. Yüzüñ üstinde ḳaşuñ luṭfına irişmez eger
Gelse ḳavs-ı ḳuzaḥ üstine meh-i çār-dehüñ

6. Ger güneh ṣanur iseñ būs u kenārı ṣanemā
İde gör kim biri biñ ḫayra geçer bu günehüñ

7. Ey Niẓāmī diler iseñ k'olasın ᶜāleme şāh
Bendesi olmağa saᶜy idegör ol pādişehüñ

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

H1 24b, E 16a, H2 6a, N 222b, M 292b, T 20b, Ü 32b

62. Bu gazele yazılan nazireler için (bk. s. 41). (1a) mihr ü] mihr Ü (3a) minnetini] minnetin N (b) gerd-i] ḫāk-i N M (4b) müşki] müşk H2 (5b) üstine] üstinde H2 (6a) būs u] būse T Ü (b) bu] ol H2 Ü (7a) k'olasın] ki olasın H2 ki bulasın H1.

1. Dilden ḳarār u ṣabrı alup ḳara perçemüñ
Āşüfte itdi cānı siyeh-kāre perçemüñ

2. Devr-i ḳamerde derd ile dīvāne göñlümi
Zülfüñ miṣāli eyledi āvāre perçemüñ

3. Cānā revā mıdur ki gözüñ cāne ḳaṣd idüp
Her dem ḳanumı ḳara yire ḳara perçemüñ

4. Gülzār içinde sünbül ü reyḥān ḫacīl olur
Ṣalsañ bu ḥüsn ü luṭf ile ruḫsāre perçemüñ

5. Bī-ḳıymet itdi ᶜanber-i sārāyı sünbülüñ
Rağbet ḳomadı nāfe-i Tātāre perçemüñ

6. Şol resme aldı ṣabrı göñülden ki ḳorḳaram
Sırrımı fāş eyleye ağyāre perçemüñ

7. Cevr ü cefā vü ḳahr ile göñlin Niẓāmīnüñ
Bī-çāre itdi eylemedi çāre perçemüñ

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün

H1 25a, E 16a, HK 365, T 22a, Ü 31a

63. Bu gazele yazılan nazireler için (bk. s. 42). (1a) alup] - HK (b) siyeh-kāre] siyeh- kār H1 (2b) miṣāli] miṣāl T Ü (3a) cāne ḳaṣd] ḳaṣd-ı cān Ü (4a) olur] ḳılur H1 (b) ḥüsn ü luṭf ile] luṭf u ḥüsn ile T ḥüsn ü leṭāfetle E HK (5a) sārāyı] sārāy-ı Ü (b) E HK'de yok (6a) Şol deñlü aldı göñülden ṣabr ḳorḳaram T Şol resme cān u göñülden ki ḳorḳaram H1 (b) eyleye] ide T (7a) ḳahr ile] hecr ile Ü mihr ile E.

64

1. Ey gözüm ben ölmeden ağlamağa mı başladuñ
Cūş idüp ṭaşduñ yine çağlamağa mı başladuñ

2. Başladuñ ferdāya ṣalmağa beni sen ey ṣanem
Ḳamusın ḳılduñ tamām aldamağa mı başladuñ

3. Sen ki vuṣlat yağlığıyla silmedüñ ḳanlu yaşum
Hecr odıyla cigerüm dağlamağa mı başladuñ

4. Her gice itüñ gibi yār işigüñ yaṣdanuram
Elüñe ṭaş aluben ṭaşlamağa mı başladuñ

5. Ey Niẓāmī ḥüsnini yāruñ temāşā ḳılmağa
Şehre girdüñ girmedüñ ağlamağa mı başladuñ

Fā'ilâtün fā'ilâtün fā'ilâtün fā'ilün

T 22b

65

1. Mihrini mühr itmişem cānumda ol cānānenüñ
Şol ṣaçı sünbül yüzi gül gözleri mestānenüñ

2. Ṣūreti şem^cine yandıysa dil-i şeydā n'ola
Şem^ca yanmaḳdur işi her ḳande'se pervānenüñ

3. Ṭolaşalı zülfüñüñ bendine bu miskīn göñül
Bildi kim bağrı nedendür pāre pāre şānenüñ

4. Ferruḫ u ferḫunde vü ^cālemde ağ olsun yüzi
Göz ḳara ḳılup senüñ ^cışḳuñ odına yanenüñ

5. Yanmadın ^cışḳ odına bilmez Niẓāmī anı kim
İḫtiyār ile degüldür cünbişi pervānenüñ

Fā'ilâtün fā'ilâtün fā'ilâtün fā'ilün

T 22b

1. Gül ṣafḥasında çünki belürdi nişān-ı müşk
İtme nihān ki saʿy ile olmaz nihān-ı müşk

2. Zülfinden ey ṣabā bize bir būy-ı mū getür
Çīnden gelenlerüñ çün olur armaġanı müşk

3. Ḫālüñ gibi emīr-i Ḥabeş kim görüp durur
Kim taḫt-gāhı ʿāc ola vü sāyebānı müşk

4. Ḫaṭṭuñ ki yüzüñe ṭaraf-ı zülfden gelür
Ṣan Rūm iline Çīnden irer kārbān-ı müşk

5. Boynuñda beñlerüñle ṣaçuñ riştesi midür
Yā ṭavḳ-ı ʿanberīn ki ola rīsmānı müşk

6. Ġamdan benüm gibi cigeri ṭoldı ḳan ile
Tā kim işitdi ol ḫāṭ-ı ʿanber-feşānı müşk

7. Şey'u'l-lah eyleyem irişem zülfüñe diyü
Bir pōst-pūş olup ṭolanur bu cihānı müşk

8. Şiʿrüñ Niẓāmī ḳadrle şuʿarāya ire kim
Ol āstāne ʿarż ola bu dāstān-ı müşk

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün

E 16b, HK 345, P 185a, T 23a, Ü 33a

66. Aḥmed Paşa'ya nazire (bk. s. 22). (1b) ki] - Ü (2a) ṣabā] nesīm HK P (3b) P'de yok| taḫt-gāhı] taḫt-gāh-ı E| ʿāc] - Ü (4) T P'de yok (a) ḫaṭṭuñ] ḫālüñ Ü| zülfden] zülfüñden E H1 (5) P'de yok (a) beñlerüñle ṣaçuñ] beñlerüñ ṣaçuñuñ Ü (b) ki] kim E Ü (6b) işitdi] irişdi Ü (7) P'de yok (8a) şiʿrüñ] şiʿr-i HK şiʿrle E.

1. Vaṣfında ol cemālüñ ẕikr itdügini bu dil
Her kim işitse aydur لله در قائل

2. Didüm nihāl ḳaddüñ ʿuşşāḳa meyl itmez
Aydur ki serv olur lā-büd hevāya mā'il

3. در پیش زلف مشکت آن خال می نماید
چون پاسبان هندو در قلعهٔ سلاسل

4. Ol zülf ü ol bināgūş ṡuʿbān u dest-i Mūsī
Ol ḫāl u ol zeneḫdān Hārūt u çāh-ı Bābil

5. خواهان میانرا اول پارهٔ پارهٔ باید
آری بمو رسیدن در شاه نیست مشکل

6. Yüzüñe ḳarşu gözüm yaşını kim görürse
Oldı ṣanur Ṣüreyyā Ḫūrşīd ile muḳābil

7. گر وصل یار خواهی بگذر زخود نظامی
زیرا بوصل جانان غیر از تو نیست حائل

Mef'ûlü fâ'ilâtün mef'ûlü fâ'ilâtün

H1 25a, T 23b

67. (1) VI. kaside 1. beyt (4) VI. kaside 3. beyt (6) VI. kaside 2. beyt (a) ḳarşu] - H1| yaşını] - H1. T'de VI. kasidenin tamamı yazılmış.

68

1. Her ne cān kim gözlerüñ siḥriyle ser-gerdān degül
Ehl-i diller meẕhebinde cāndur ammā cān degül

2. Nūr-ı Yezdāndur didüm ḥüsnüñ delīl ister ḥasūd
Burḳaʿı refʿ it yüzüñden ḥācet-i burhān degül

3. Çeşme-i Ḥayvān lebüñdür dir raḳībüñ ben didüm
Çeşme-i Ḥayvāndur ammā çeşme-i ḥayvān degül

4. Ṣūretüñ cennetdür ey ḥūrī vü rıḍvāndur ṭapuñ
Yüzüñe kimdür diyen kim cennet ü rıḍvān degül

5. Dem mi vardur baña bu derd ü ġam u hecr ile kim
Sīne sūzān u ciger büryān u dil giryān degül

6. Zaḫmuma kim baḳsa aydur buña merhem neylesün
Derdümi kim görse dir kim ḳābil-i dermān degül

7. Her kemālī ki cihān içinde vardur ḥaḳ bu kim
Cümlesin dirmiş velī mihr ü vefā çendān degül

8. Ey Niẓāmī çünki yoḳ ḫūblarda āyīn-i vefā
Ḥamdüli'l-lah kim bularuñ ḥüsni bī-pāyān degül

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

H1 25b, E 17a, H2 6a, HK 435, N 236a, M 311a, P 372a, T 24b, Ü 34a
68. Şeyhī'ye nazire (bk. s. 33). (1b) Ṣūretā cāndur velī maʿnī yüzinde cān degül P (2b) ḥācet-i burhān] burhān-ı ḥācc t HK (3a) lebüñdür] lebidür E HK M N P| dir] - M (4b) yüzüñe] yüzüñi T kūyuña P (5a) ġam u] ġam-ı H1 H2 M P (b) u dil] gözüm HK (6b) dir kim] aydur E H2 N M P (7) Yalnız H1'de var (8a) çünki yoḳ ḫūblarda] çünki yoḳ bunlarda H1 E Ü ḫūblarda çün yoḳ HK N M.

69

1. Ey sebīli ʿışḳuñuñ انا هدیناه السبیل
Laʿl-i nābuñ çeşmesi عیناً تسمّی سلسبیل

2. Ḳaddüñe irmek diler luṭf ile serv-i būstān
Ṭoġrı dirler bī-naṣīb olmaz ḥamāḳatden ṭavīl

3. Ey ṭudāġuñ şerbetinden bir eser Ḫıżruñ ṣuyı
Vey yañaġuñ pertevinden bir şerer nār-ı Ḫalīl

4. Fikr ü ẕikri göñlümüñ ol ḳadd ü ʿārıżdur müdām
Fikri ne fikr-i laṭīf ü ẕikri ne ẕikr-i cemīl

5. Leblerüñden şermsār olalı Mıṣruñ şekkeri
Gözlerümüñ çeşme-sāruñdan ḫacīldür cūy-ı Nīl

6. Selsebīl-i vaṣl içün olmaz sebīl ey teşne-dil
Cān sebīl it ger bisāṭ-ı ḳurba isterseñ sebīl

7. Ger metāʿı çoġ olan irerse vaṣla vā beni
ʿĀşıḳuñ cāndur metāʿı انّه شیء قلیل

8. Vaṣl-ı yār isterseñ ey dil ġayrıdan iʿrāż ḳıl
حاء فی القران فر اق ءصفح الجمیل

9. Ey Niẓāmī ʿārif iseñ her büti bir secde bil
قبلةالعشاق فی الا فاق من هذا القبیل

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

H1 24a, E 17b, HK 394, H2 6a N 234b, M 308b, T 25a, Ü 34a, P 368a,
69. Ahmedī'ye nazire (bk. s. 31). (2) M N'de 4. beyt P'de 5. beyt (3) M N'de 5. beyt P'de 6. beyt (4) M N'de 6. beyt P'de yok (a) fikr ü] fikri Ü| ḳadd ü] ḳadd Ü (b) fikri ne] fikre-i H1 E HK N fikre T Ü| fikr-i] fikre T| laṭīf ü] laṭīf Ü| ẕikri ne] ẕikre-i H1 E HK N Ü (5) E M P'de 3. beyt Ü'de yok (6) M N'de 7. beyt P'de 4. beyt (a) vaṣl içün] vaṣla çün HK| teşne-dil] teşne-leb Ü (b) cān sebīl] cān nisār Ü (7) M N P'de 2. beyt (a) çoġ] çoḳ HK| olan irerse vaṣla vā beni] olan irerse vaṣla vā meni E H2 M N olanlar vaṣla irse vā beni T (8) E H2 HK M N P T'de yok.

70

1. Cānā bu nāz u ġonce ^{c}aceb n'olusar me'āl
Dil ḫōd senüñ durur dilegüñ cān ise me al

2. Aldadı aldı göñlümi ġamzeñ kim āl ile
Aḥsente siḥr içinde gözüñe zihī kemāl

3. Şan beyt-i ^{c}ankebūte ṭolaşmış meges durur
Bu sīne-i müşebbek içinde ol ḫayāl-i ḫāl

4. Ehl-i ṣafāya ḫūn-ı ṣurāḥī mubāḥdur
Kim şer^{c} içinde ḫūn-ı ḥarāmī olur ḥelāl

5. Alnuñda ḳaşlaruñı görenler dir ey ṣanem
Bir ay ġurresinde ^{c}acebdür iki hilāl

6. Ey ḥūr-çehre başı neden oldı aşaġa
Ger irmediyse Ṭūbāya ḳaddüñden infi^{c}āl

7. Ola ki ḫāṭıruña güẕer eyleyem diyü
Ża^{c}f ile itmişem ṣanemā kendümi ḫayāl

8. Peyveste rūz-ı ^{c}īd-i sa^{c}ādet midür yüzüñ
Kim rūşen oldı bir gün içinde iki hilāl

9. Mümkin degül Niẓāmīye sensüz ḥayāt kim
Cānsız cihān içinde dirilük olur muḥāl

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün

H1 26a, E 17b, HK 385, N 240b, M 316b, P 373a, T 24b, Ü 34b
70. (1a) cānā] cān E| ^{c}aceb] - H1 (b) me al] me'āl HK M (2) P'de yok (b) Aḥsente göz dökse siḥr içinde zihī kemāl HK| aḥsente] aḥsend T Ü (3a) ṭolaşmış] ṭolmış durur E N P ṭolmışdur HK M| meges durur] meges N (b) ḫayāl-i ḫāl] ol ḫayāl-i ḫāl E H1 HK N M Ü T (4) T'de yok (a) mubāḥdur] mubāḥ H1 P ḥelāldür E (b) ḥarāmī olur] ḥarāmī durur H1 (5) P'de 7. beyt N'de yok (a) alnuñda] alnuñla HK| ḳaşlaruñı] ḳaşlaruña T| görenler dir] gören dir ki Ü (b) ^{c}acebdür] ^{c}aceb midür H1 (6a) başı neden oldı] oldı neden başı T (b) ger] kim HK (8) H1 E T Ü HK P'de yok (9) M'de yok.

71

1. Yüzüñ ey reşk-i ḳamer nūr-ı tecellā mı degül
Boyuñ ey nūr-ı başar ġayret-i Ṭūbā mı degül

2. Ḳāmetüñ Sidre ṭapuñ ḥūr u ṭudaġuñ Kevs̱er
Kūyuñuñ her ṭarafı cennet-i a^{c}lā mı degül

3. Didi ^{c}ömr-i ebedī var saña ^{c}ışḳumda didüm
Zülfüñüñ zilsilesi nā-mütenāhī mi degül

4. Şākirem ḫaylī ḫayāli baña yār itdügine
Bu ḳadar yārlıġ itdi baña ḫaylī mi degül

6. N'ola ger sīm-i ḥaḳīḳī ola ḳapuñda gözüm
İşigüñ ṭopraġı iksīr-i ledünnī mi degül

6. N'ola ta^{c}ẓīm idüp ol yār Niẓāmī ḳulına
Ger maḥallem iti dir ise maḥallī mı degül

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

H1 27a, E 17a, A 120a, H2 6a ken., T 24b, Ü 33b
71. Şeyhî'ye nazire (bk. s. 33). (2a) ḥūr u] ḥūr H2 ḥūrī H1 Ü| ṭudaġuñ kevs̱er] kevs̱er ṭudaġuñ T (3a) ebedī var] ebedīdür E A Ü (4a) ḫayli ḫayāli] ḫayl-i ḫayāli A ḫayl-i ḫayālin H2 E ḫayli ḫayālin T Ü (b) itdi baña] idüpdür Ü (5) H2 E T Ü'de yok (a) ola] - A| gözüm] yüzüm A (6a) ol] - A.

72

1. Ḥüsnüñe öykünmesün iñende gül
Ḥāline ḳılsun naẓar iñen degül
2. Ger göre bu luṭf ile gül ḫaddüñi
Oda yaña reşk ile külḫande gül
3. Bende gül ü lāle vü sünbül saña
Ḥüsnüñe āşüfte hemān ben degül
4. Ḥüsnüñi görüp gül añan dillerüñ
Gözlerine ḫār ola dikende gül
5. Gelmedi ḳaddüñ gibi būstāna serv
Gelmedi ḫaddüñ gibi gülstāne gül
6. Ġonce-ṣıfat ġonc ile gelseñ söze
Lāle gibi la^{c}l ola her ḳande gül
7. Ruḫlaruña nisbet iderdüm eger
Gün gibi olurmısa tābende gül
8. Her ki beni gördi ġam-ı ^{c}ışḳ ile
Ḥālüme raḥm itdi velī sen degül
9. Vireli naẓmına Niẓāmī niẓām
Vaṣfuñ ile oldı perākende gül

Müfte'ilün müfte'ilün fâ'ilün

H1 27a, E 18a, A 120a, HK 435 ken., N 244b, M 320b, P 375b, T24a, Ü 33b

72. Şeyhî'ye nazire (bk. s.33). (1) H1'de 2 defa yazılmış (b) iñen degül] iñende gül T (2a) ḫaddüñi] ḫandeñi H1 N M P ḥüsnüñi HK (3a) bende] bendedür T| gül ü lāle] gül dil ala A H1| sünbül[nesrīn T Ü (b) hemān] cānā Ü ancaḳ T (4) E HK N M P T Ü'de yok (5a) ḳaddüñ] ḫaddüñ M T (b) ḫaddüñ] ḳaddüñ T| gülstāna] gülstānda T Ü (6a) Ġonc ile sögseñ dile ġonce- ṣıfat Ü] - ṣıfat] gibi HK -veş E| gelseñ] gelsün A P (7) P'de yok (a) ruḫlaruña] ruḫlaruñ A N M (b) gün] gül A E (8) E HK N M P T Ü'de yok. H1'de Fā^{c}ilātün fā^{c}ilātün fā^{c}ilün vezninde: 'Yaḳma nerm oldı didüm dili didi Her ki ocaḳdan ḳaça bizden degül' beyti yazılmış (9) naẓmına] naẓmını A H1.

73

1. Ey cemālüñ āyeti ^{c}unvān-ı dīvān-ı ḳadīm
Ḳaşlaruñ ṭuġrāsı بسم الله الرحمن الرحيم
2. Seni bu luṭf ile görürken hevādan şeyḫ-i şehr
Tevbe ^{c}arż eyler baña استغفر الله العظيم
3. Lām zülf-i ser-nigūn naḳşına ol dürr-dānenüñ
Ey raḳīb el ṣunma kim لا تقربوا مال اليتيم
4. Nāfe-i Çīnī ṣaçuñdan ḳıṣṣadur lakin ḫaṭā
Nergis-i şehlā gözüñden nüsḫadur ammā saḳīm
5. Görseñ ey dilber ki sensüz nicesi ^{c}ayş iderem
Eşk sāḳī āh muṭrib nāle hemdem ġam nedīm
6. Ḫālüñ ol Hindū ki Rūm ilinde ṭutmışdur vaṭan
Zülfüñ ol ṭāvūs kim gülşende olmışdur muḳīm
7. Miḥnet ü derd ile pür nemdür Niẓāmīnüñ gözi
Ṭutalı gözde maḳām ol ḳaşları nūn aġzı mīm

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

H1 27b, E 19b, A 120b, H2 6b, HK 514, N 245a, T 26a, Ü 35b

73. (2a) luṭf ile] ḥüsn ile H1 resm ile N M| şeyḫ-i şehr] şeyḫ ü şāb Ü (b) ^{c}arż eyler] eyler ^{c}arż P (3a) zülf-i] zülfi M T Ü zülfüñ H2 (4a) ḳıṣṣadur] ġuṣṣadur T| lakin] ammā HK E (5a) iderem] eylerem H2 E (6a) vaṭan] maḳām T (b) gülşende] cennetde T (7a) miḥnet ü] miḥnet Ü.

1. Ey ṣaçı sünbül yüzi gül zülfi reyḥānum benüm
Yoluña olsun fedā ᶜaḳl u dil ü cānum benüm

2. Ḳanmadın bu teşne-ḫāṭır leblerüñüñ ḳandine
Ḥasret ile ölür isem boynuña ḳanum benüm

3. Zār u giryān geçdi ᶜömrüm raḥm idüp bir gün baña
Dimedüñ kim nicesin ey zār u giryānum benüm

4. Zāhidā īmān eger terk-i mey ü maḥbūb ise
Kāfirem ger var ise sevdāy-ı īmānum benüm

5. Ṭolmadın peymāne ben peymāneyi terk etmezem
Böyledür peymāne ile ᶜahd u peymānum benüm

6. Ben faḳīrüñ māḥażar cān u dil eyleyem nis̱ār
Ger ḫayālüñ bir gice olursa mihmānum benüm

7. Ḳullaruñı bī-güneh öldürmek ise ᶜādetüñ
Bu Niẓāmī ḳuluñuñ ṣuçı ne sulṭānum benüm

8. Saᶜdī-i devrān benem devrümde naẓm u nes̱r ile
Bāġ-ı ḥüsnüñdür Gülistān ile Būstānum benüm

Fā'ilâtün fā'ilâtün fā'ilâtün fā'ilün

H1 38a, E 20b, A 120b, N 249b, M 330b, P 338a, T 25b, Ü 35a

74. Ahmed Paşa'ya nazire (bk. s. 29). (2a) ḳanmadın] ḳanmadan A E| ḫāṭır] dil Ü (4) P'de 5. beyt (5) P'de 4. beyt (a) ṭolmadın] ṭolmadan A E ṭoymadın Ü gelmeden T| peymāneyi] peymānuñı T (b) peymāne ile] peymāneñ ile T (6) H1 E T N M P'de yok (a) ben faḳīrüñ] bü'l-faḳīri Ü| nis̱ār] zabiḥ A (7b) ḳuluñuñ] bendeñüñ E Ü (8) E N M P'de yok (a) Saᶜdī-i] Saᶜdiyā T (b) ḥüsnüñdür] ḥüsnüñde H1.

1. Hemdemī hemdemi olmayana hemdem dimeyem
Demi kim hemdem ile geçmeye hemdem dimeyem

2. Baş ḳoyup yoluña andan adum atam dime kim
Ben daḫi ᶜālem içinde adum ādem dimeyem

3. Elif ü mīmdür aġzuñ ile ḳaddüñ çū senüñ
Derdüme ol ikisin ben ne içün em dimeyem

4. Dir imişsin dir ise sırrumı cevrümden ölür
Didügüñ būs u kenār ise ölürsem dimeyem

5. Çūnki ṣayd itmedi sen gözleri āhūyı baña
Ben raḳībüñe daḫi kelb-i muᶜallem dimeyem

6. Çūn yüzüñ Kaᶜbe vü ḫālüñ Ḥacerü'l-esved imiş
Leb ü zülfüñe niçün Ḥalḳa vü Zemzem dimeyem

7. Urunup tāc-ı belā geçmez ise taḫt-ı ġama
Mülk-i ᶜışḳ oldı Niẓāmīye müsellem dimeyem

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

H1 27b, E 19b, A 121a, H2 6b ken., Ü 35a

75. (1a) hemdemī hemdemi] hemdemi hemdem H1 Ü (b) demi] dime T Ü (2) A'da yok (a) ḳoyup] ḳoşup H1| atam dime kim] ādem dimesün T (3a) ḳaddüñ çū senüñ] bilüñ çūnki senüñ T boyuñ çūnki senüñ Ü burnuñ çū senüñ E ḳaddüñ çūnki senüñ H1 (b) ikisin ben] ikisin E ikin H1 (4a) Bil ki göñlümde ne ṭuttum didüm ol yār didi A| cevrümden] derdümden T (b) didügüñ] ṭutduġuñ A| būs u] būse Ü (5b) raḳībüñe] raḳībe H1 (7) A'da yok (a) taḫt-ı ġama] taḫt-ı mülk-i ġama A.

76

1. Faṣl-ı güldür ṭaleb-i bāde-i gül-reng idelüm
Naġme-i çeng ile ^{c}ayş itmege āheng idelüm

2. İçelüm cām-ı muṣaffā virelüm cāne ṣafā
Nice bir cehl ile ^{c}aḳl āyinesin jeng idelüm

3. Muṭrıbā ṭut ney ü ḳānūn ile ^{c}işret sürelüm
Ḥāsidüñ yüzini deff ḳāmetini çeng idelüm

4. Ḫāṭıruñ bülbül ü gül ṣoḥbetin eylerse heves
Ṣubḥ-dem gülşene gel bir sen ü bir ben gidelüm

5. Aġzuña nisbet iderse özini teng-i şeker
^{c}Ālemi başına teng-i şekerüñ teng idelüm

6. Çūn ḫadengine anuñ māni^c olan cevşen imiş
Bārī çūn ceng iderüz cevşen ile ceng idelüm

7. Ḳadem-i ḫusrev-i āfāḳda cām-ı Cem ile
Taḫt-ı Kāvusa geçüp ^{c}işret-i Hūşeng idelüm

8. Naḳş-ı ḫāl u ḫaṭ ile maṭla^c-ı dīvānımızı
Reşk-i dībāçe-i mecmū^{c}a-ı Erjeng idelüm

9. Bezm-ı ^{c}ışḳuñda Niẓāmī ger ura lāf-ı ḫıred
Alalum ^{c}aḳlını bir cur^{c}a ile deng idelüm

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Ḣ1 27b, E 20a, A 121a, H2 6b ken., HK 501, T 27a, Ü 36a
76. (1a) faṣl-ı] vaḳt-i H2 HK (2b) jeng] şeng T (3) HK'de 6. beyt (a) ṭut] gel H2 (4) HK'de 3. beyt (a) heves] ṭaleb H1 A (b) sen ü bir ben gidelüm] ben ü bir sen gidelüm H1 H2 sen ü bir beng idelüm HK (5) HK'de 4. beyt (a) özini] yüzini H2 (b) teng] deng E Ü (6) HK'de 5. beyt (b) bārī] yār H1 (7) Yalnız A'da var (8) Yalnız A H1'de var (9a) bezm-i] derd-i T (b) deng] teng Ü.

77

1. Buldı çūn defter-i ḥüsnüñ yazmaġa fermān ḳalem
Ḳaşlaruñ ṭuġrası vaṣfın eyledi ^{c}unvān ḳalem

2. Yazmadı ḥüsnüñ gibi bir nüsḫa-i dil-keş daḫi
Gerçi çoḳ taḥrīr idüpdür defter ü dīvān ḳalem

3. Ḥüsnüñüñ vaṣfını yazmaġa irişmez ḫusrevā
Baḥr ḥibr olup olursa müddet-i devrān ḳalem

4. Naḳşuñuñ sevdāsı ile ṭutmış idi ins ü cān
Yazmadan levḥ-i vücūde naḳş-ı ins ü cān ḳalem

5. Ḫaṭṭuñuñ vaṣfın göñül levḥine taḥrīr itmege
Muḳle-i çeşmüm devāt idinmişem müjgān ḳalem

6. Ḫaṭṭ ne vech ile getürdüñ beni öldürmege kim
Bulmadı dīvāneye ḥükm itmege fermān ḳalem

7. Ḥüsnüñüñ vaṣfın Niẓāmī yazmaġa ḳılsa şürū^c
Cān u dilden dil diler kim defter ola cān ḳalem

Fā'ilâtün fā'ilâtün fā'ilâtün fā'ilün

H1 28a, E 19a, A 121b, HK 501, T 26a, Ü 35b
77. Atâ'î'ye nazire (bk. s. 35). (1a) defter-i] dīvān-ı T Ü| ḥüsnüñ] ḥüsni H1 E (b) ṭuġrası vaṣfın] ṭuġrasını resm Ü ṭuġrası resmin H1 T HK (3a) vaṣfını] vaṣfın T| ḫusrevā] dilberā HK ey ṣanem T ger ola E Ü (b) ḥibr] cibr T (5) H1'de yok (6) H1 HK'de yok (a) getürdüñ] götürdüñ Ü| kim] - T (7) H1'de yok (b) cān u] cān Ü| dil diler] cān dil HK.

78

1. Dir isem ḫüsn-i dil-efrūzuña ^{c}āşıḳ degülem
Sözüm işitme ki bu da^{c}vīde ṣādıḳ degülem

2. Ḳo işigüñde beni ḫıdmete yüz süriyeyin
Meclis-i ḫāṣda çün ṣoḥbete lāyıḳ degülem

3. Zāhidā fāsıḳam u rind-i naẓar-bāz velī
Bu ḳadar var ki senüñ gibi munāfıḳ degülem

4. İtme zülfüñ gibi ayaġuña düşdügümi ^{c}ayb
N'itdügüm n'eyledügüm bilmezem ayıḳ degülem

5. Ṭutaġuñ şerbetidür derd-i Niẓāmīye devā
Ṭıbbı yaḫşi bilürem ṣanma ki ḥāẕıḳ degülem

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

H1 28a, E 19a, T 26b, Ü 36a
78. (1b) ki] - H1| da^{c}vīde] ma^{c}nīde T (2a) ḫıdmete yüz süriyeyin] ḫıdmetine yüz süriyeyin E ḫiẕmete yüz süreyin T Ü ḫiẕmete yüzüm süreyin H1 (b) çün ṣoḥbete] ben ḫıdmete H1 (3a) rind-i] rind ü Ü (4a) ayaġuña] ayaġuma Ü (5b) ṭıbbı] ṭıbb A| ḥāẕıḳ] ṣādıḳ E.

79

1. Ḫurrem bu dem ki ölmiş iken cāne irmişem
Kim hecr içinde vuṣlat-ı cānāne irmişem

2. Eflāke irse ḳadr ile başum ^{c}aceb mi kim
Burc-ı şerefde sen meh-i tābāne irmişem

3. Dirler ki vuṣlatuña iren cāne irişür
Ben vuṣlatuñdan ayrılalı cāne irmişem

4. Bir ẕerreyem ki cehd ile ḫūrşīde yetmişem
Bir ḳaṭreyem ki sa^{c}y ile ^{c}ummāne irmişem

5. Ben ol Niẓāmīyem ki kemālinde vaṣfuñuñ
Ḥüsn-i niẓām-ı naẓm ile Selmāne irmişem

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün

H1 28b, E 20a, H2 6b, HK 492, T 26b, Ü 36a
79. (1a) ḫurrem] şükr HK| cāne] cānāne E (3a) vuṣlatuña] vaṣluña H1 (b) vuṣlatuñdan] vaṣluñdan H1 (5a) ben ol] seyyid H2 (b) naẓm ile] luṭf ile H2.

80

1. Zülfüñe müşk-i Ḫaṭā dimek ḫaṭādur dōstum
Sidreden ḳaddüñ nihāli müntehādur dōstum

2. Şaçlaruñ والليل اذا يغشى dişlerüñ والنجم dür
Ṭalᶜatuñ والشمس alnuñ والضحى dur dōstum

3. Ġamzeñüñ her nāvegi tīr-i Ḳażādur ᶜāşıḳa
Zülfüñüñ her tāresi dām-ı belādur dōstum

4. Zaḫm kim ġamzeñ urur ᶜayn-ı devādur ᶜāşıḳa
Cevr kim laᶜlüñ ḳılur maḥż-ı vefādur dōstum

5. Leblerüñ ḳūt-ı revān mı yoḫsa yāḳūt-ı revān
Bilmedügin her şeyi ṣormaḳ revādur dōstum

6. Ṭañ mıdur ger meyl iderse cān leb-i cān-baḫşuña
Çūnki bu bīmāre ol dāru'ş- şıfādur dōstum

7. Cān u dilden yād olupdur şöyle kim yād eylemez
Tā Niẓāmī ᶜışḳuñ ile āşinādur dōstum

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Hl 28b

81

1. Her pelīde egilen ḳadde ṣanavber dimeyem
Ālinen ᶜārıż u ruḫsāre gül-i ter dimeyem

2. Bāġ-ı ḥüsninde maḥabbet ḳoḫusı olmayana
Lāle-ruḫsār u gül-endām u semen-ber dimeyem

3. Çūn degürdi lebüñe aġzını murdār raḳīb
Āb-ı Ḥayvān ise de pāk ü muṭahhar dimeyem

4. Çūnki sāyeñde senüñ ḫōş geçer aġyār-ı laᶜīn
Rāstī ḳāmetüñi Ṭūbāya beñzer dimeyem

5. Ol şeb ü rūz gezüp ḫāneleri seyr idene
ᶜAhd ḳıldum ki bugün māh-ı münevver dimeyem

6. Daḫi vallahi vü billahi vü tallahi daḫi
Ehl-i dilden ḳaçanuñ adına dilber dimeyem

7. Ḳuru şeftālisine aldanup orospunuñ
.... er dimeyem

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

HK 511
81. Mahlas beyti olmayan bu hicviye HK'de Nizâmî'ye ait gösterilmiştir. (7b) Silinmiş, okunmuyor.

82

1. Göñlümi sevdā-yı zülfüñle perīşān isterem
Cānumı ebrūlaruñ yāsına ḳurbān isterem

2. Nergis-i şehlālaruñdan raḥm umaram ey ṣanem
Gör nice dīvāneyem kāfirden īmān isterem

3. Göñlümüñ derdine bildüm kim ᶜilāc itmez ṭabīb
Leblerüñden dōstum geldüm ki dermān isterem

4. Gözlerüm yaşın işigüñe revān itmek içün
Ḳaddüñe mānend bir serv-i ḫırāmān isterem

5. Luṭfı çoḳdur ᶜālem içre bilürem sulṭānumuñ
Ey Niẓāmī ben daḫi luṭf ile iḥsān isterem

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

T 26a

83

1. Āḫır ey dilber cefā ḳılmaḳdan uṣanmaz mısın
Müddet-i ḥüsnüñ nihāyet bula sen ṣanmaz mısın

2. Ṭutalum öldüresin bugün ḳamu ᶜāşıḳları
Ey cefā-ḫū yār yarın n'idesin ṣanmaz mısın

3. Ṣubḥ-dem yaturken ol meh üstüme geldi didi
Üstüñe gelmiş güneş sen daḫi uyanmaz mısın

4. Laᶜl-i nābuñdan murādum istedüm sögdüñ baña
Aldadum aldum murādum yaᶜnī aldanmaz mısın

5. Zülfüñüñ zencīrini bend it baña didüm didi
Ṣaḳaluñ aġardı miskīn daḫi uṣlanmaz mısın

6. Ey güneş daᶜvā-yı istiġnā urursın ḥüsn ile
Ṭās alup kūyın gedālar gibi ṭolanmaz mısın

7. İdemez dirsin raḳīb ile Niẓāmī beni ṣayd
Çünki āhūsın ya sen it ile avlanmaz mısın

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

H1 29a, E 20b, H2 2b ken., HK 578, T 28a, Ü 37b

83. Safâ'î'ye nazire (bk. s. 37). (1a) ḳılmaḳdan] itmekden T Ü (b) müddet-i] müddeti H2 Ü HK| bula sen] bulısar HK (2b) cefā-ḫū] cefā-cū H1| yār yarın] yarın anda Ü (3a) yaturken] yaturdum H2 T| geldi] gelmiş E H2 T HK (b) üstüñe gelmiş güneş sen] üstüñe geldi güneş sen Ü üstine gelmiş güneş sen H1 H2 E başına gün ṭoġdı miskīn T (5b) şaḳaluñ] saḳaluñ E H1 (6a) urursın] idersin H1 Ü (b) gibi] bigi HK (7b) avlanmaz mısın] aldanmaz mısın T.

1. Ey cemālüñ cilve-gāhı ravża-i ḫuld-ı berīn
cIşḳuñuñ meşşāṭası من عنده علم اليقين

2. Olalı cışḳuñ ḫalīli gözlerüm ḳılmaz naẓar
Āfitāb u māha انّى لا احب الا فلين

3. Münhezim olur caṭaşdan leşger-i mülk-i ḥayāt
Ger mucīn irmezse laclüñden baña من منن معين

4. Ṭalcatuñ metn-i Kelāmu'l-lah u ḫaṭṭuñ şerḥdür
Şerḥa-i şerḥ-i ṣaḥīḥ u metne-i metn-i metīn

5. Ḳaşlaruñ vaṣfında geldi يا له مكر صريح
Gözlerüñ şānında indi انه سحر مبين

6. Cennet-i gülzār-ı ḥüsnüñ حسرة للناظرين
Şerbet-i şīrīn-dehānuñ لذة للشاربين

7. Ey Niẓāmī saña bu mucciz kelāmuñ naẓmını
Hātif-i ġaybī mi taclīm itdi yā Rūḥü'l- emīn

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

H1 29b, E 21a, H2 7a, HK 608, N 278a, M 377b, T 27b
84. Bu gazele yazılan nazireler için bk. s. 39 (1b) cışḳuñuñ] ḥüsnüñüñ HK N M (3a) olur] oldı T (b) ger mucīn] ger şarāb T ger yaḳīn Ü girmeyüp N (4b) Şerḥa hem şerḥ-i ṣaḥīḥ metne hem metn-i metīn M (5) M'de yok (6a) cennet-i gülzār-ı ḥüsnüñ] gülşen-i bāġ-ı cemālüñ Ü (7a) naẓmını] şerḥini Ü HK vaṣfını T (b) hātif-i] hātifi Ü.

1. Yüzi tā gündür anuñ ṣaçları dün
Yüzi vü ṣaçıdur derdüm dün ü gün

2. Ṣaçuñda göñlümüñ āvāzı çıḳmaz
Egerçi gicede ḳatı çıḳar ün

3. Yüzinden yaña varsa zülfi ṭañ mı
Güzellerden yaña varur çū tütün

4. Nigārā gün varur öglen zevāle
cAdūnuñ cömri güni öyle olsun

5. Ciger ḳanıyla yüzin yuya cāşıḳ
Ki bī-ḳıymet olur aġ olsa altun

6. Yārum düşmen yeter cışḳumda baña
Raḳībi di ki ġamzeñ iki biçsün

7. Be-ġāyet olduġı-çün himmeti dūn
Döner her dūnuñ üstine bu gerdūn

8. Niẓāmī gözleri-çün öl ki dirler
Öl anuñ-çün k'ola ṣayru senüñ-çün

Mefâ'īlün mefâ'īlün fa'ūlün

H1 29b, E 21a, H2 7a ken., HK 606 ken., N 308b, M 415a, P 436a
85. Ahmedî'ye nazire (bk. s. 31). (1b) derdüm] ẕikrüm M P (2a) ṣaçuñda] ṣaçında H1 H2 (3a) varsa] ṭursa HK (b) güzellerden] güzeller E| tütün] dütün HK (4) HK'de yok (a) nigārā] nitekim H2 (5) P'de yok (6b) raḳībi] ḥasūdı P| biçsün] dilsün M P (7) Yalnız M'de var (8b) öl] k'öl E| k'ola] ki ola H2 ola E.

86

1. Gözlerüm yaşını gözler ol büt-i sīmīn-beden
Nitekim gökde s̱üreyyā gözler āhūy-ı Ḫuten

2. Ḫār-ı hecrüñ baġrumı deldi baña raḥm itmedüñ
Sen ^{c}aceb ḫurmā mısın sengīn dil ü şīrīn-beden

3. Şimdiden ey dil diler ḥālin müşevveş ^{c}āşıḳuñ
Ḥāżır ol vaḳtine didüm saña ḥāli şimdiden

4. Ḫātim-i ḥüsn olduġına her kim isterse delīl
Burḳa^{c}ı açup yüzüñden gösterür vech-i ḥasen

5. Dirsem ey cān gözlerüñ altında n'eyler beñlerüñ
Dir olur müşk-i Ḫaṭāya nāfe-i āhū vaṭan

6. Ḳaddüñe kim baḳsa cānā serv ü yā ^{c}ar^{c}ar ṣanur
Ḫaddüñi kim görse eydür yāsemīndür yā semen

7. Ol yüzi cennet naẓar itse Niẓāmī ḫākine
Açılur ḳabrine revzen cennet-i Firdevsden

Fā'ilâtün fā'ilâtün fā'ilâtün fā'ilün

H1 29b, E 21b, H2 7a, N 267b, M 362a, P 459a, T 27b, Ü 37a

86. (1b) gökde] ^{c}aḳd-ı M P T (2a) itmedüñ] itmedi H1 E (b) şīrīn-beden] şīrīn-dehen Ü (3) P'de 6. beyt (a) müşevveş] mükedder Ü perīşān T (4) P'de 3. beyt (a) her kim] kim ki P (b) burḳa^{c}ı] burḳa^{c} T| ḥasen] cemīl N (5) P'de 4. beyt (a) gözlerüñ] leblerüñ P (b) vaṭan] Ḫuten T (6) P'de 5. beyt (a) serv ü yā] serv yā H1 H2 M P Ü (7a) ḫākine] ḥāline H1 H2 ḫāline E (b) ḳabrine] ḳabrinde T| cennet-i] cennet ü E.

87

1. Ġuṣṣañı ^{c}ālemde ṣādī bilmeyen ṣād olmasun
Olmayan ^{c}ışḳuñ esīri ġamdan āzād olmasun

2. Bu ṣıfatda gördügi yoḳ kimse nesl-i ādemi
Key görüñ ol māh-ı ḥūrī-veş perī-zād olmasun

3. Göñlümüñ vīrānesin dirsin ki ma^{c}mūr eyleyem
Va^{c}de-i vaṣluñ gibi bī-aṣl bünyād olmasun

4. Serv ḳaddüñ ^{c}āşıḳa naḫl-i cihān-ārā yeter
Hīç ^{c}ar^{c}ar bitmesün ^{c}ālemde şimşād olmasun

5. Aġzuñı yād itdügümce baña cevr eyler raḳīb
Yoḳ yire ^{c}ahdüñde şāhā kimse bī-dād olmasun

6. Zülfüñe ġamzeñ çeker çāh-ı zeneḫdāndan beni
Ḥabs içinden çıḳaran kimseyi cellād olmasun

7. Ey Niẓāmī çünki yāruñ gencdür vīrān diler
Ḳo vücūdüñ mülki vīrān olsun ābād olmasun

Fā'ilâtün fā'ilâtün fā'ilâtün fā'ilün

H1 30a, E 21b, H2 7a ken., T 28a, Ü 37a

87. (1a) ġuṣṣañı] ^{c}ışḳuñı H1 E H2 T (2b) māh-ı ḥūrī-veş] māh-peyker kim Ü hemān ḥūrī-veş E ḥūrī-veş kim bir H2 (3a) dirsin] dirseñ H1 dirsem E (b) bī-aṣl] bī-aṣl u H1 H2 (5a) cevr] ḳadḥ T (6a) zülfüñe] zülfüñ ü Ü zülfüñ ile T (7a) gencdür] genc E (b) mülki] mülk-i E T.

1. Ger idersem ḳadd ü ruḫsāruñ yolında cān revān
Bitiser sinümde sīnem üzre serv ü erġavān

2. Şöyle ḥayrān itdi ḳaddüñ servi ey Leylī-ḫırām
Kim başında yapdı Mecnūn gibi ḳuşlar āşiyān

3. Cīm zülf ü mīm fem bālā elifsin ṭurre lām
Sende olmışdur cemāl-i Ḫāliḳ-ı Bīçūn ᶜıyān

4. Ġāyet uzun geldügi-çün merdüm-i bīmāre şeb
Gözlerine zülfi ṭuş olduḳca ḳaṭᶜeyler revān

5. Naḳd-ı dil gīsūlarında ḫarc olur didüm didi
Gicelerde ḫarc iderler naḳd-ı ḳalbi bī-gümān

6. Meclisüñden ḫālī olmazsa raḳīb olmaz ᶜaceb
Çūn mes̱eldür kim eşek başısuz olmaz būstān

7. Ey Niẓāmī ḥüsn içinde ol cefā-ḫū dilberüñ
Eksügi ᶜāşıḳlara mihr ü maḥabbetdür hemān

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

H1 30a, E 22a, H2 7a ken., N 270b, M 367a, P 423a, Ü 38a

88. (1b) bitiser sinümde] bitiserdür Ü| erġavān] şimşād T (2a) ḳaddüñ] ḫaddüñ E| servi] serv Ü M (3a) fem] leb H2 (4b) zülfi] zülf E H2 P (5b) ḫarc iderler naḳd-ı ḳalbi] naḳd-ı ḳalbi ḫarc iderler Ü (6) H1'de yok (a) meclisüñden] meclisinde E H2 M P (b) çūn] bu Ü| (7a) cefā-ḫū] cefā-cū H1.

1. Ey göñül feryād idüp dād umma ol bī-dāddan
Ḥükmi kim sulṭān ider aṣṣı nedür feryāddan

2. Ol ki yıllar geçdi vü bir dem beni yād itmedi
Kendü yıllardur ki bir dem gitmemişdür yāddan

3. Dil ider çāh-ı zeneḫdānuñda ġamzeñden ḥaẕer
Ḥabs içinde nitekim ṭutsaġ olan cellāddan

4. Her ḫam-ı zülfüñ benüm-çün ḳızdırur āteşde naᶜl
Çūn gül üzre sünbülüñ olur müşevveş bāddan

5. Ḫuṭbe-i ḥüsni bülend āvāze ile rāstda
Ḳaddüñ adına oḳur murġ-ı çemen şimşāddan

6 Dil ser-i kūyuñ ḳoyup itmez heves dāru's- selām
Her kişiye kendü şehri yeg gelür Baġdāddan

7. Ey Niẓāmī itleri ṭalar raḳībi ḫōd n'olur
Āşinādan ḫayr gelmez ne umarsın yāddan

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

H1 30b, E 22a, N 283b, M 385a, P 421a, T 28b, Ü 37b

89. Ahmed Paşa'ya nazire (bk. s. 30). (1b) ḥükmi kim] ḥükm kim T ẓulm çūn Ü (2a) vü] - Ü| beni] seni T ḳulın Ü (b) yıllardur ki] biñ yıldur ki T| bir dem] hergiz H1 (3) P'de 5. beyt (b) nitekim] nice kim E| olan] ola H1 (4) P'de 3. beyt (a) her ḫam-ı zülfüñ] hem ḫam-ı zülfüñ T her ḫam-ı zülfüñde E H1 her ġam-ı zülfüñ M (5) P'de yok (b) çemen] seḥer Ü (6a) ser-i] seri T (7a) n'olur] n'ider Ü.

90

1. Dīvāne dil kim ḫastedür ol çeşm-i şūḫ u şeng içün
Dām-ı belāya bestedür bu zülf-i ʿanber-reng içün

2. Çūn seyr-i gülşendür açan ḥüzn ehlinüñ göñlin n'ola
ʿArż itse dilber ʿārıżuñ bir laḥẓa ben dil-teng içün

3. Ḫār-ı firāḳı nīşini nūş eyleyüp cān bülbüli
Her dem hezārān ġam çeker ol ʿārıż-ı gül-reng içün

4. Muṭrıb çū zülfi ḳavlini ʿuşşāḳa ider çenginüñ
Cān riştesinden eylesün evtārını āheng içün

5. Yāruñ yüzin jengār-ı ġam ṭutduḳça sürsün yüzüme
Zīrā kile sürmek gerek mir'ātı defʿ-i jeng içün

6. Geh ʿārıżı ʿāşıḳlara luṭf-ı ṣafāsın ʿarż ider
Gāhī zırıh cevşen giyer müşkīn ṣaçından ceng içün

7. Zülfi ki ḫaṭṭına delīl olur ṣaçından ḫāline
Şan şāh-ı Çīn leşger çeker mülk-i Ḥabeşden ceng içün

8. Dā'im işigi ṭaşını başına urur ʿāşıḳuñ
Biz başumuz ṣaḳınmazuz illā ki ḥayf ol seng içün

9. Dimiş Niẓāmī ʿār ider bulmadı terk-i ʿārdan
Biñ ʿārı terk itmek gerek ʿārı olan bir neng içün

Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün

H1 30b, E 22b, HK 591, N 311a, M 418b, P 429b, P 429b, Ü 38a

90. Ahmed Paşa'ya nazire (bk. s. 30). (1b) belāya] belāda H1| bu] ol E HK Ü (2a) ḥüzn] ẕevḳ HK| göñlin n'ola] ḳalbin n'ola N göñlin ḳamu Ü (3a) ḫār-ı] cām-ı HK| firāḳı] firāḳuñ P (4) HK P'de yok (a) ider] ide E H1 (5) H1'de yok (b) mir'ātı] mir'āt E Ü (6a) luṭf-ı ṣafāsın] luṭf u ṣafāsın P H1 M| ʿarż ider] gösterür E P (7) HK P'de yok (b) ceng içün] jeng içün E (8a) dā'im] her dem HK (b) ṣaḳınmazuz] ḳayurmazuz HK (9a) ʿār ider] ʿārdur E Ü ʿārīdür N M| bulmadı] bulmada E N (b) gerek] olur H1 E N M.

91

1. Dil ü cān itdi cā ol çeşm ü ebrū
Anuñ-çün didiler anlara cādū

2. Delürmişdür gözüñ sevdālarından
Anuñ-çün ṭağlara düşmişdür āhū

3. Uyutmaz beñlerüñ fikri beni kim
Meges çoğ olsa gelmez göze uyḫu

4. Didüm ḥüsn iline kimdür Süleymān
Çağırdı hüdhüd-i cān didi bu bu

5. Yā ben ṭuram ḳapuñda yā raḳībüñ
Ki bir yerde ṣığışmaz iki ulu

6. Yüzüñ nūrın ezelde vezn iderken
Meh ü ḫūrşīd imiş keff-i terāzū

7. Ḫayāli bilinüñ göñlümde n'eyler
Çū yanmaz oda yanmış yirde ḫōd mū

8. Niçün deryā dökem gözden anuñ-çün
Ki ṭamzırmaz ölürsem ağzuma ṣu

9. Raḳīb ile çıḳar seyrāne dā'im
Ki cān anuñla çıḳar kim ṭutar hū

10. Şu deñlü yaş döker sensüz Niẓāmī
Ki gören dir bu gözden var elüñ yu

Mefā'īlün mefā'īlün fa'ūlün

H1 31a, E 26a, HK 627, N 318a, M 428b, P 470b, T 28b, Ü 38b

91. Ahmedī'ye nazire (bk. s. 31). (1a) cā] cān HK (b) anlara] bunlara H1| cādū] āhū P (2a) delürmişdür gözüñ] dimişler gözlerüñ Ü (3a) benlerüñ] gözlerüñ Ü (4a) Süleymān] sulṭān M (b) çağırdı] çağırup E HK (5b) yirde] yire Ü (6) T'de yok (a) ezelde] ezelden Ü P (7) P'de yok (b) yanmaz] bitmez H1 E HK N (8) P'de yok H1'de 102. gazelin 6. beyti yazılmış (9) P'de yok H1'de 102. gazelin 7. beyti yazılmış (b) ki] bu T (10) H1'de yok (a) deñlü] dökdi P| sensüz] gözden Ü (b) ki gören dir] gören dir kim T.

92

1. Nigārā aldı ḫaṭṭuñdan benefşe reng ü sünbül bū
Ki bāġı ḫurrem eyler o dimāġı ḫurrem eyler bu

2. Hilāl ebruña beñzerdi eger olsa güneş yüzli
Güneş yüzüñe beñzerdi eger olsa hilāl-ebrū

3. ᶜAceb bu ḳāmet-i raᶜnā nihāl-i bāġ-ı cennet mi
Veyā bu ṭalᶜat-ı zībā gül-i ḫōd-rū mı yāhūd rū

4. Ol ince bilüñüñ vaṣfın nice taḥrīr idem çūn ḫaṭṭ
Muḥaḳḳaḳdur ki nesḫ olur ḳalem diline gelse mū

5. Ḫayālüñ uyḫuda görmek müyesser olmadı ammā
Ġam-ı hecrüñle uyḫuda gorinür gözümeuyḫu

6. Degül ben ḫaddüñi her kim görür bu ḫadd ü ḳadd ile
Olup bencileyin ḥayrān ṭutupdur ḳaddüñe ḳarşu

7. Leb ü dendānuñuñ vaṣfın Niẓāmī naẓm itdükce
Nice ḫōş neşr ider görseñ cihāna laᶜl ile lū'lū

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

N 315b, M 424a, P 463b, T 29a, Ü 39a

92. Şeyhī'ye nazire (bk. s. 34). (1a) reng ü] reng T Ü (b) eyler o] ider o Ü (3) Ü T'de yok (a) P'de 2. mısra yazılmış (b) P'de yok (4) P'de yok (b) diline] ucına T (5a) ammā] cānā N (6) M Ü'de yok. Hl'de 101. gazelin 8. beytinde yazılmış (a) ḫadd u ḳadd ile] ḳadd u ḫadd ile T (7) Hl'de 101. gazelin 9. beytinde yazılmış (a) naẓm] yād N M P (b) neşr ider] söz olur Ü neşr olur T| cihāna] cihānda P.

93

1. Ey māh-ı dil-efrūze melek-ḫūy u perī-rū
Vey ḫusrev-i şīrīn-leb ü nesrīn-ruḫ u gül-bū

2. Her dem göreli eşkümi ḳapuñda ḫūn-ālūd
Ḫūn-ı cigere ġarḳa varur lāle-i ḫōd-rū

3. Āşūb-ı fiten ṭoldı cihān ġamzeñ idelden
ᶜUşşāḳuñ ile ᶜarbede ey gözleri āhū

4. Bir ẕerre şebih bulalı dendānuña Pervīn
Oldur ki ḥasedden delinür sīne-i lū'lū

5. Aḥsente zihī ḳad ki ḳıyām itdügi demde
Taḥḳīḳ-i ḳıyāmet ḳılur ol ḳāmet-i dil-cū

6. Ruḫsāruña ḥāfıẓ ḳodı zülfüñi ḫālüñ
Tā mālik-i gencīne-i ḥüsn ola bu hindū

7. Yatursa n'ola ravżа-i ḥüsnüñde gözüñ mest
Kim bāġ-ı Ḫuten gūşesidür mesken-i āhū

8. Dürr gibi Niẓāmī sözüñüñ görse niẓāmın
Tevsīmine taḥsīn ide Selmān ile Ḫᵛācū

Mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fa'ūlün

T 39a

94

1. Görinür ġurre-i ġarrāsı niḳāb üstinde
Şemse-i şems-i felek gibi seḥāb üstinde

2. Kendü luṭfıdur eger yüzüme baṣsa ḳademin
Kendü luṭfı yürüdür ābı türāb üstinde

3. Lebüñ üzre n'ola ḳan iste gözüñ aġzuñ içün
Yoḳ yire şimdi mi ḳan oldı şarāb üstinde

4. Ḫaṭṭuñ üstinde gören zülfüñi ey bülbül-i cān
Dum-ı ṭāvūs ṣanur perr-i ġurāb üstinde

5. Göñlüme çeşm-i siyeh-kāruñı ḥākim itme
Ẓulm ider ṣaḥne ḳoma şehr-i ḫarāb üstinde

6. Lebüñ üstinde nedür beñlerüñ ey mıṣr-ı cemāl
Noḳṭalar kim ḳodılar şekker-i nāb üstinde

7. Yār ᶜışḳında Niẓāmī oda ṣal ḫırḳañı kim
Ṣōfī seccādeyi ṣaldı ise āb üstinde

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

H1 31b, E 25b, Ü 41b

94. (1a) görinür] göremez E (2a) baṣsa] baṣar E (b) ābı] āb E (5a) çeşm-i] zülf-i H1 Ü (6a) beñlerüñ] noḳṭalar Ü (7b) ṣaldı ise] ger ṣaldise E H1.

95

1. Yiridür olsa laḳab cām-ı mürevvaḳ lebüñe
Yaraşur āb-ı muᶜallaḳ bir isem ġabġabuña

2. Ṭıfl-ı nādān gibi eyler elif ü bāya şurūᶜ
Pīr-i dānāy-ı ḫıred gelse bugün mektebüñe

3. İttiḥāduñ var idi yār ile ey ḳalb ezelī
Cevher-i rūḥ ḥulūl eylemeden ḳālebüñe

4. Ṣanma yoluñda ḥicāb ola baña meẕheb ü kīş
Girerem her nice meẕhebde iseñ meẕhebüñe

5. Sen benüm ḳanumı içersün ü ben ḳan yudaram
N'ola meyl eyler iseñ luṭf ile hem-meşrebüñe

6. Yā ġamuñ ᶜaḳrebi nīşine lebüñ eyle devā
Yā kerem eyle aġulatma beni ᶜaḳrebüñe

7. Uralıdan yüzüñ ey mūze o serv ayaġına
Kevkeb-i çarḫ-ı felek reşk iledür kebkebüñe

8. Ey Niẓāmī lebi çün cāndur o şīrīn dehenüñ
Lebüñe ol dem irer kim irişe cān lebüñe

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

H1 31b, E 22b, HK 690, T 29a, Ü 41b

95. (2a) bāya] bīye E (b) gelse bugün] ḳaçan gelse Ü (3a) var idi] var imiş H1| ezelī] ezel E H1 (4) HK Ü'de yok (a) ḥicāb ola baña] baña maᶜnī ola H1| meẕheb ü] meẕheb E (5) Ü'de yok (a) ḳanumı] ḳanum H1 (6b) beni] bizi H1 (7) E'de yok (a) mūze] mūje T (b) çarḫ-ı] surḫ-ı H1| kebkebüñe] kevkebüñe T.

96

1. Çūn itdi nihān gül yüzine sünbüli perde
Şan ebr-i siyeh oldı güneş yüzine perde

2. Dögmedi ise gögsini ṭaş ile ġamuñdan
Pes bu gögerenler ne ola cirm-i ḳamerde

3. Eksük degül ey dōst raḳībüñ işigüñden
Dil nice taḥammül ide bu derde bu derde

4. Ḳaşuñ yayınuñ tīri göz üstindedür ey dōst
Ġamzeñ oḳınuñ niteki cān ile cigerde

5. Aᶜrāżı içün ġam yime anuñ bu Niẓāmī
Aġyār ile yār olduġına īlk kemerde

Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fa'ûlün

E 23a, Ü 42b

96. (1a) yüzine] yüzini Ü (b) yüzine] bezmine Ü (2b) pes] bes Ü (3a) işigüñden] işigüñde E (4a) göz] - E (b) niteki cān ile cigerde] nite ne cānı ne cigerde E (5) E'de yok.

97

1. Ḫaṭṭ-ı müşkīn kim yazılmış levḥ-ı sīmīn üstine
Sünbül-i terdür dökülmüş berg-i nesrīn üstine

2. ᶜĀrıżuñda ḫaṭṭuñı gören ṣanur kim mūrçe
Pāy-ı müşk-ālūde başmış berg-i nesrīn üstine

3. Daᶜvī-i islām idersün zülfüñi yüzden götür
Mü'min olan küfri tercīḥ eylemez dīn üstine

4. Ne ḳadar ölmiş isem ṭuram ayaġuñ öpmege
Seyr iderken dilberā başsañ ḳadem sin üstine

5. Çeşm-i pür-eşkümde ey dilber ḫayāli ḫaddüñüñ
Ṣanki ḫūrşīd-i felekdür geldi Pervīn üstine

6. Her yañadan ol leb-i şīrīne diller cemᶜ olur
Nitekim üşer meges ḥelvāy-ı rengīn üstine

7. Reşk ider ṭāvūs-ı ḳudsīler megesler ḥāline
Kim tekellüfsüz ḳonarlar laᶜl-i şīrīn üstine

8. Yıllar oldı kim firāḳuñda Niẓāmī ḫastedür
Şemᶜ uyarup gelmedüñ bir gice bālīn üstine

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

H1 32a, E 23a, HK 738, N 347a, M 462a, Ü 42a

97. Bu gazele yazılan nazireler için (bk. s. 39). (3b) eylemez dīn] itmez Īmān E N (4b) iderken dilberā] iderseñ dilberā N M iderseñ serverā E iderken serverā (5a) - eşkümde]- ḫūnumda Ü| ḫaddüñüñ] zülfüñüñ E ḳaddüñüñ H1 (b) felekdür] felekde E HK (6a) yañadan] ṭarafdan E| leb-i] leb ü M E (b) rengīn] şīrīn E N (7) H1 E N M'de yok (8b) uyarup] gibi HK.

98

1. Lebüñdür ṭa^c^n iden yāḳūt-ı nābe
Dişüñdür daḳḳ ṭutan dürr-i ḫōşābe

2. Leb ü la^c^lüñle ruḫsāruñdan ayru
Göñül meyl eylemez şem^c^ ü şarābe

3. Gözüñ göñlüme meyl itse ^c^aceb mi
Ki mestüñ göñli meyl eyler kebābe

4. Ḫayālüñ gencine mesken olalı
Dil ü cān mülki olmışdur ḫarābe

5. Niẓāmī dişlerüñ vaṣfın yazarken
Kelāmı ṭa^c^n ider dürr-i ḫōşābe

Mefā'īlün mefā'īlün fa'ūlün

Hl 32a, M 497b, N 378a

98. Bu gazele yazılan nazireler için (bk. s. 38). (3b) meyl eyler] meyler M (5) Hl'de yok.

1. Berg-i reyḫāndur ṣaçuñ gelmiş gül-i ter üstine
Māh-ı tābāndur yüzüñ çıḳmış ṣanavber üstine

2. Ḳurṣ-ı māh üstinde eyler ḫūşe-i Pervīne ṭa^c^n
Şām-ı zülfüñ kim düşüpdür şem^c^-i ḫāver üstine

3. Leblerüñ üstinde ey mıṣr-ı melāḥat beñlerüñ
Ṣan megeslerdür ki ḳonmış teng-i şekker üstine

4. Būse virüp cān u dil almaġa ol şīrīn-dehen
Ser-be-ser rāżı degül ser daḫi ister üstine

5. Biñ du^c^ā virüp alurlar çūnki bir duşnāmuñı
Ḳufl-ı mercān urma cānā dürc-i gevher üstine

6. Ḫūbluḳ resmi ṭarīḳ-i dil-rübālıḳ şīvesi
Bir ḳabādur kim biçilmiş ḳadd-i dilber üstine

7. Ol leb-i mey-gūn zeneḫdān üzre ey ḥūr-ı bihişt
Cām-ı la^c^līndür ḳomışlar ḥavż-ı Kevṡer üstine

8. Dā'im artar çeşmümüñ yaş dökdügince zaḫmeti
Gerçi dirler ḫastaluḳ ṣıḥḥat bulur dürr üstine

9. Ey Niẓāmī ḥālüñi yāḳūt çeşmüñ muḳlesi
Dem-be-dem la^c^līn midād ile yazar zer üstine

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Hl 32a, E 23b, HK 730, Ü 42a

99. Hafī'ye nazire (bk. s. 35). (1a) gelmiş] düşmiş HK (b) çıḳmış] inmiş Hl E (2) HK'de 3. beyt (3) HK'de 2. beyt (4a) almaġa] olmaġa Hl (5a) alurlar] olurlar tarīḳī HK (b) dürc-i] la^c^l-i Ü (6) E'de 8. beyt HK'de 7. beyt (a) ṭarīḳ-i] tarīḳı HK (7) E'de 9. beyt HK'de 6. beyt (b) ḳomışlar] ki ḳonmış Hl (8) E'de 6. beyt HK'de 5. beyt (b) ḫastaluḳ] ḫaste-i Ü (9) E'de 7. beyt HK'de 9. beyt (b) midād ile] müẕāb ile HK.

100

1. Kim görürse seni ṣanur ki güneş indi yire
Yire geçsün seni bu ḥüsn ile her kim ki yire

2. ^{c}Ārıżuñdan ṣanemā öyle ḥayā eyledi ṣu
Ki eger yir delik olsaydı geçerdi yire

3. Neye girdüñ varup ey dōst raḳībüñ evine
Çūn bilürsin ki melek girmez it olduğı yire

4. Ḳanı ṭāli^{c} ki gelesin dizümi yaṣdanasın
Ben öpem seni vü sen kendüñ urasın o yire

5. Beni senden ṣanemā kimse cudā eyleyemez
Meger ölüm gele kim cānı bedenden ayıra

6. Gözlerüm incine ṣanmañ yolı ḳumından anuñ
Ṭopraġ ol göze ki bunuñ gibi ḳumdan ḳayıra

7. Ol sarāyında vü şehr içi ṭolu āh u fiġān
Vāy eger çıḳa sarāyından u bāzāra gire

8. Sevinürse n'ola sen māha iren kim sevinür
Gökde istedügi kimüñ k'eline yirde gire

9. Sevinür cān ser-i kūyına Niẓāmī iricek
Şol müsāfir gibi kim mesken-i me'lūfa ire

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

H1 32b, E 24a, H2 7b ken.. HK 670, T 29b, Ü 40a
100. (1b) bu ḥüsn ile her kim ki] her kim ki bu ḥüsn ile H1 (2a) öyle] şöyle H2 Ü HK (b) ki] kim Ü ger H1| geçer idi] geçe idi H1 E H2 HK (3b) çūn] çū H2| it] - H1 (4b) seni] sini E HK sen H1 (5) H2'de 7. beyt (b) gele kim] ki gele E H1 HK (6) H2'de 5. beyt Ü'de yok (a) ṣanmañ] ṣanma H1 H2 E HK (b) ki bunuñ] ki anuñ T kim anuñ H2 (7) H2'de 6. beyt HK'de 8. beyt Ü'de yok (b) vāy] vey E āh H2 (8) H2'de 9. beyt HK'de 7. beyt (b) kimüñ k'eline] anuñ eline H2 (9) H2'de 8. beyt H1'de yok (b) şol] bu H2.

101

1. Tā ki ḥüsnüñden ḫaber virdi ṣabā gülzārda
Ḳaldı derd ü ġuṣṣadan bülbül gibi gül zārda

2. ^{c}Ālemi tā tār-ı zülfüñden mu^{c}aṭṭar eyledüñ
Ḳalmadı bir ḳılca ḳıymet nāfe-i Tatarda

3. ^{c}Āşıḳ-ı ḥayrān gibi bir yirde ḳalur deng olur
Görse ḳaddüñ şīvesin serv-i sehī reftārda

4. ^{c}Uḳdesinde zülfüñüñ ol ḥāle ḳılsunlar naẓar
Görmeyenler mühre-i mārı dehān-ı mārda

5. ^{c}Ārıżuñdan cān su'āl itdi ḫaṭuñdan dil didi
Sūnbül-i terdür semende yāsemīndür nārda

6. Ol dehānuñ vaṣlı sevdāsında cān terk eyle kim
Hīçe almazlar cihān mülkini bu bāzārda

7. Mār-ı zülfüñsüz ḥaẕer ḳılmaz gözüñden cān senüñ
Ḳudret olmaz çūn bilür ḳan dökmege bīmārda

8. Ey Niẓāmī umma raḥm ol ġamze-i ġammāzdan
Çūn vefā olmaz bilürsin merdüm-i mekkārda

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

H1 32b, E 24b, HK 652, N 325b, M 438a, P 499a, T 29b, Ü 41a
101. (1a) ḥüsnüñden] zülfüñden H1 (b) ġuṣṣadan] ġuṣṣada HK ġuṣṣa ile E| gül zārda] gülzārda H1 HK (2) HK'de 3. beyt N M'de 5. beyt (3) E'de yok HK'de 2. beyt P'de 3. beyt N M'de 4. beyt (a) deng] teng T (4) E'de 3. HK'de 5. N M'de 7. beyt (a) ^{c}uḳdesinde] ^{c}uḳdesinden H1 (b) görmeyenler] görmeyelden E M (5) HK'de yok N M'de 2. E'de 4. P'de 5. beyt (b) semende] çemende N M P (6) HK'de 4. E'de 5. N M P'de 6. beyt (a) eyle kim] eyleyen Ü eylerem T (b) almazlar cihān] almaz bu cān T (7) E T HK P'de yok N M'de 3. beyt (a) zülfüñsüz] zülfüñse H1 (b) ḳudret] ḳuvvet Ü (8) E HK'de 6. P'de 7. beyt (b) çūn] çū E HK M P.

102

1. Yüzidür nükte atan ḥüsn ile şems ü ḳamere
Sözidür ṭa^{c}ne iden ṭa^{c}m ile şehd ü şekere

2. Ola kim başdı ola itlerüñ ayağı diyü
Sürerem yüzümi yüz ẕevḳ ile her reh-güẕere

3. Baḳma ḫār-ı müjeye gözlerüme baş ḳademüñ
Ki ziyān itmeye ḫār-ı müje nūr-ı başara

4. Āhenīn ḥabse esīr eyledi ṭūṭīyi felek
Ḳoyuben la^{c}lüñi meyl itdügi içün şekere

5. Ṭopraḳ anuñ başına ki zer ü sīmi ḳazanup
Ḳoya ṭopraḳda vü ḫarc itmeye sen sīm-bere

6. Bunca yüz biñ göz ile nice ki seyr itdi felek
Getüremedi bu ḥüsn ile naẓīrüñ naẓara

7. Yıllar oldı ki esīr olduğ u esirgemedüñ
Raḥm iderseñ n'ola bu bende düşen bendelere

8. Ey Niẓāmī naẓar it ol şeh-i ferruḫ-ruḫa kim
Gelmedi gelmeyiser mis̱l ü naẓīri naẓara

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

H1 33a, E 24a, N 353a, M 460a, P 516b, Ü 40b

102. Bu gazele yazılan nazireler için (bk. s.41). (1a) atan] iden H1 Ü (b) iden] uran N M (2a) başdı ola] başdı diyü E başduñ ola H1| diyü] şehā E (3a) müjeye] müjeme H1 (b) müje] müjeme H1 (4b) itdügi içün] eyledügi-çün M (5) E N M P'de yok (b) sīm -bere] sīm ü zere H1 (6) Ü P'de yok (a) nice ki] nice H1 nice ger M (7) Ü P'de yok (8) M N E'de yok P'de: Ey Niẓāmī şi^{c}r-i ġarrāñı görüp ehl-i naẓar Didiler ḳıymet olur rūḥ-ı revān bu gühere (b) gelmeyiser] gelmeye H1| naẓara] hīç naẓara H1.

103

1. Sünbül-i terden gül üzre ^{c}anber efşān eyleme
Göñlümüñ zülfüñ gibi ḥālin perīşān eyleme

2. Yüzine yüz dürlü gül gibi gülüp her bir ḫasuñ
Bizi bülbül gibi ey gül zār u giryān eyleme

3. İt bize dermān ki derdüñ bilmişüz dermānını
Her devādan bī-ḫaber bī-derde dermān eyleme

4. Ḥasret-i zülf ü zeneḫdānuñda ey sīmīn-beden
^{c}Ālemüñ ^{c}ayşın baña bend ile zindān eyleme

5. Mühr-i mihrüñ ḫātemini şaḳla her nā-ehlden
Dīv-i bed-rūyuñ yirin taḫt-ı Süleymān eyleme

6. Dilberā mülküñ Niẓāmī olmasa olur ḫarāb
Ḥüsnüñüñ mülkin yüri berk eyle vīrān eyleme

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

H1 33a, E 24b, HK 714 ken., Ü 40a

103. Türâbî'ye nazire (bk. s.36). (2b) giryān] efġān E H1 (4a) zülf ü] zülf-i Ü| zeneḫdānuñda] zeneḫdānuñla HK (5a) nā-ehlden] ehlden E (b) dīv-i bed-rūyuñ] dīv ü perīnüñ H1 E HK (6) Ü'de yok.

1. Kaʿbe-i ḥüsn ü melāḥat dimeyen sen ṣaneme
Maḥrem olmadı ḥarīm-i ḥarem-i muḥtereme

2. Ḳanı ki derd ile dil hem-nefes oldı ṭapuña
Ey ḫaṭāyī nice çoḳ şükr o demden bu deme

3. Ser-i zülfüñi dehānuñda görüp ḫaste göñül
Didi ḥayfā ki irer āḫırı ʿömrüñ ʿademe

4. Göreli ḳāmet ü zülf ü dehenüñ ḥarflerüñ
Uġradum fāriġ ü āzāde yürürken eleme

5. Meger ol dem irişe ayaġuñ öpmege elüm
Ki ecel beni berāber ide ḫāk-i ḳademe

6. Sevinür cān göricek itlerüñ izin nitekim
Yolda bir aç u gedā uġraya bir ḳaç direme

7. Leẕẕetinden iki yarıldı zebānı ḳalemüñ
Leb-i laʿlüñ ṣıfatın tā ki getürdüm ḳaleme

8. İrem-i vaṣla Niẓāmī didüm āsān ire mi
Didi cān virmeden irmez kişi bāġ-ı İreme

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

H1 33b, E 25a, HK 717, N 355a, M 472 b, P 481a, T 30a, Ü 40b
104. (1a) ḥüsn ü] ḥüsn-i M (2) T Ü'de yok (3b) irer āḫırı] irer āḫır T N ṣoñ ucı Ü HK| ʿömrüñ] ʿömrüm N (5a) dem] vaḳt T (b) ki ecel] kim ecel P ki H1 (7) P'de yok (8a) İrem-i] ire mi H1 HK| āsān] ey cān T ey şāh N (b) virmeden] virmedin N M.

1. Seyr itdüginden ol ṣanemüñ her levend ile
Maḳṣūdı adı gelmek imiş lā vü len dile

2. Arı çanaḳda şunlara k'aş virmeli degül
Besler dehān u ġamzesi bādām u ḳand ile

3. Biz ḳurı taḫta bulmazuz aġyār ḫōş geçer
Arḳañda ʿāç ayaḳlı gümüş taḫta bend ile

4. Aġaç mile ḥayf gümüş sürmedān velī
Kör olsa çeşm-i dil ne devā kuḥl bend ile

5. Bir aḳçeye ṣatınca iki taḫta gümüşi
Var müfte bārī ecrini Allahdan dile

6. Ḳo zāġa şūm ḫayāli maḥaldür sen ey nigār
Öykünme çām aġacına serv-i bülend ile

7. Ḳapdırmaz idi ḥalḳa gümüş ḥalḳa rumḥ ile
Şehlük nişānı olmasa ol ercümend ile

8. Ziy pehlevān şu göz ki o hengām-ı ʿışḳda
Biñ gürzi ḳalḳana ala bir luʿb-bend ile

9. Şimdi toñuz ṭaşaġına ya Rab ne ḫōş düşer
Ol şīre ṣayd olmayan āhū kemend ile

10. Her bir pelīd öñinde diñ ol gül-ʿiẕāra kim
Pest olmasun iñen daḫi serv-i bülend ile

11. ....
Ol dōst nice baş ḳoşa ben müstemend ile

12. Ṭāliʿ gerek ki ḳadrin o bedrüñ hilāl ide
Kim yār olur sitāresi yoḳ derd-mend ile

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün

H1 33b, E 25b, Ü 39b, HK 707
105. Ahmed Paşa'ya nazire (bk. s. 30). (1b) maḳṣūdı] maḳṣūd H1 Ü| gelmek imiş] çekilmek imiş Ü gelmeyicek E H1 gelicek HK| lā vü len dile] vāv-ı lend ile H1 E (2a) şunlara] şunlar Ü anlara H1 (b) ġamzesi] ġamze H1 (3a) aġyār ḫōş] arḳañda Ü (4a) mile] mil E (5a) taḫta] külçe H1 HK Ü (6a) şūm ḫayāli] çiy ḫayāli HK Şām çatal Ü (b) çām] Şām E Ü (7a) rumḥ ile] rumḥ ile velī HK (8a) ʿışḳda] daʿvīde Ü (b) ala] alsa E HK (10) H1 E HK'de yok (11) H1 E HK'de yok (a) Ü'de silinmiş (12a) ide] iden HK.

106

1. İtme nihān cemālüñi ey meh niḳāb ile
Dā'im revā degül k'ola ebr āfitāb ile

2. Sen serv-ḳad yolında süründi şu deñlü kim
Ṭutdı ḥabābdan tenini ābuñ āb ile

3. Ey dil ṣaçında ḫadd u lebin gör ne ḫūb olur
Ṣoḥbet ḳarañu gicede şem^{c} ü şarāb ile

4. Sūsen çemende medḫini söylerdi ġoncenüñ
Ṭoldurdı şebnem aġzını dürr-i ḫōşāb ile

5. Zülf ü ^{c}iẕārı ẕikrine lāyıḳ degül henūz
Yüz yıl yur isem aġzumı müşk ü gülāb ile

6. Cānā ^{c}aceb mi göñlüme meyl itse gözlerüñ
Mestüñ hemīşe başı ḫōş olur kebāb ile

7. Geldi Niẓāmī derdine la^{c}lüñden em ṣorar
Ṣāfī cevāb vir ḳoma anı şarāb ile

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün

H1 34a, E 25a, N 387a, M 508a, Ü 41a

106. Bu gazele yazılan nazireler için (bk. s.42). (1b) āfitāb ile] bahār ile E (2) E'de 3. N M'de 6. beyt (a) şu] - H1 (3) E'de 6. N M'de 5. beyt (a) ḫadd u] ḫaṭṭ-ı H1 Ü| ne] ki E N Ü (4) E'de 2. beyt (5) E'de 4. N M'de 3. beyt (a) ^{c}iẕārı] ^{c}iẕār E M (b) müşk ü gülāb ile] dürr-i ḫōşāb ile H1 müşk ü nāb ile M (6) E'de 5. N M'de 4. beyt (a) gözlerüñ] beñlerüñ H1 (b) kebāb ile] gülāb ile H1 (7a) derdine] derdüme H1 (b) şarāb ile] cevāb ile H1.

107

1. Nigārīnüñ ḫayāl-i zülf ü ḫāli
Ḫayālümden degül bir laḥẓa ḫālī

2. Viṣālüñ balını nūş itmeden bāl
Ölürsem boynuña baluñ vebāli

3. زعشق ماه تاب با کمالى
زشوق آفتاب بى زوالى

4. زمويه گشت جانم همچو مويى
تنم از ناله شد مانند نالى

5. هر آن کس زان پرى رو وصل جويد
اضاع العمر فى طلب المحالى

6. بزير طاق نيلى چشم شوخش
كأن الشمس فى حوف الهلالى

7. Ḳomayalı meh ü ḫūrşīde ol yār
Cemāl ü ḥüsn ile ḥüsn ü cemāli

8. Niẓāmī bī-niẓām itdi kelāmuñ
Kemāl-i naẓm ile naẓm-ı Kemāli

Mefâ'îlün mefâ'îlün fa'ûlün

H1 34b, E 27b, N 451a, M 580b, P 588b

107. Bu gazele yazılan nazireler için (bk. s. 38). (1a) ḫayāl-i] ḫayāli H1 E (2) P'de 3. beyt| itmeden] itmedin M (3) P'de yok (4) P'de 2. beyt (5b) طلب] قلب E P (6a) طاق نيلى چشم شوخش] نيلى طاق شوخ چشمش P (7) P'de 5. beyt (b) cemāl ü] cemāl-i N M| ḥüsn ü] ḥüsn-i N M (8a) bī-niẓām] bī-kemāl E| kelāmuñ] kemālüñ N.

108

1. Ol serv-i gül-^{c}iẕār ki çağındadur daḫi
Cān cilve-gāhı ṭal^{c}atı bāğındadur daḫi

2. Gerçi ki ḫāl dānelerin dirdi mūr-ı ḫaṭṭ
Dil murğı ḳara zülfüñüñ ağındadur daḫi

3. Ol çoḳ yaşayası beni gördükçe ḫışm ider
Pend-i peder meger ki ḳulağındadur daḫi

4. Zülfüñ çemende beñlerüñe beñzemez degül
Ṭıfl-ı Ḥabeş ki dāye ḳucağındadur daḫi

5. Ḫaṭṭuñ ġamile ḳaddi büküldi benefşenüñ
Görmez misin ki başı ayağındadur daḫi

6. Zülfüñ ucında la^{c}lüñi gördükçe ṣanuram
Bir tāze ġoncedür ki budağındadur daḫi

7. Ẓulm ile ḳanum içdügine ol perī-ṣıfat
Şāhid yeter ki rengi ṭudağındadur daḫi

8. Ḥüsnüñ ṭapanca urdı meh-i bedre kim yine
Ol pençenüñ nişānı yañağındadur daḫi

9. Ġamdan hilāle döndi vücūdı Niẓāmīnüñ
Lū'lū dişüñ hevāsı dimāğındadur daḫi

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün

H1 34b, E 29a, HK 793, H2 7b, P 609b, T 31a, Ü 44a

108. (2a) ḫāl] ḫāli HK (b) dil] cān H1 E HK H2 P (3) E'de yok HK'de 3. P'de 4. H2'de 6. beyt (a) ol çoḳ yaşayası] o çoḳ yaşayası H1 ol şūḫ-ı cān u dil P| beni] bizi Ü (b) pend-i peder meger ki] meger ki pend-i peder HK (4) E H2'de 3. beyt (5) E'de 4. HK'de 7. beyt (a) ḫaṭṭuñ] ḫaddüñ T zülfüñ H2 HK (6) H1 H2'de yok E'de 5. beyt (7) P'de yok HK'de 4. beyt (b) rengi] reng E (8) E T Ü P'de yok.

109

1. Dilber ki dil yolına revāndur revān daḫi
Yolına terk olalı cihāndur cihān daḫi

2. Çūn zülfi cīm ü ḳaddi elif ḳaşı nūn imiş
Dirsem n'ola o serv-i gül-endāma cān daḫi

3. Mihr-i ruḫuñ füdādesi ancaḳ zemīn degül
Ser-gerde ol hevāda yeler āsümān daḫi

4. Mihrüñde dil melāmet oḳına nişānedür
^{c}Işḳa nişān dilerler ise uş nişān daḫi

5. Ger dūzaḫ içre vaṣluñ ele girse ^{c}ayş idem
K'ol ^{c}ayşa ḥasret olalar ehl-i cinān daḫi

6. La^{c}lin şarābın içmege zülfüñ ne men^{c} ider
Kim şu içerken ādemi urmaz yılan daḫi

7. Cānā cefā bu ise ki ġamzeñ baña ḳılur
Çoḳ geçmeye ki aydalar ölmiş filān daḫi

8. İtme Niẓāmī yüzi güneşdür diyü beyān
Ol ḫōd ^{c}ıyāndur aña ne ḥācet beyān daḫi

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün

H1 34b, E 29a, HK 798, N 458b, M 589a, P 636a, T 31a

109. Şeyhī'ye nazire (bk. s.34). (1a) revāndur revān] revān oldı cān HK (b) yolına terk olalı] terk olalı yolına HK (2a) zülfi cīm ü] zülf cīm T zülf cīm ü E (3a) mihr-i] zülf-i HK (b) ol hevāda] ol hevāya N olup hevāda HK (4) T'de yok (a) mihrüñde] ^{c}ışḳuñda N M P (5) P'de yok M'de 6. beyt (b) k'ol] ol H1 ki ol HK ki ola M| olalar] ilteler HK T| cinān] cihān H1 (6) P'de yok M'de 5. beyt (a) zülfüñ] ^{c}ömrüñ T (b) kim] ki HK| urmaz] şoḳmaz N| yılan] ılan E N (7) P'de yok (a) ki] kim E HK M| baña ḳılur] ḳılur baña T (8) Yalnız T'de var (9a) beyān] ^{c}ıyān T.

110

1. cIşḳuñı cānumda cānā ṣaklaram cānum gibi
Mihrüñi mühr itmişem sīnemde īmānum gibi

2. Firḳatuñ derdinden ey ḫūrşīd-i eyvān-ı cemāl
Göklere irdi duḫānum āh u efġānum gibi

3. Düşeli cışḳuñ odı cānā hevāy-ı göñlüme
Yüz ṣuyın ṭopraġa ṣaldum adum u ṣanum gibi

4. Ruḫlaruñ şevḳıyle ey dilber çemende her seḥer
Ġonce çāk eyler ḳabāsını girībānum gibi

5. Zülf ü ruḫsāruñ ġamından dilberā her ṣubḥ u şām
Ḳan döker cayn-ı şafaḳ bu çeşm-i giryānum gibi

6. Bādeye cahd itmiş idüm gözlerüñ cahdinde īlk
Nice peymānlar ṣıdı peymāne peymānum gibi

7. Bozalı caḳlı niẓāmını Niẓāmīnüñ ġamuñ
Key perīşān ḥāldür ḥāl-i perīşānum gibi

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

H1 35a, E 28b, HK 850, N 423a, M 549b, P 595b, Ü 44b
110. Ahmed Paşa'ya nazire (bk. s. 31). (2a) derdinden] devrinden H1 E HK (4a) şevḳıyle] şevḳinden HK (b) ġonce çāk] gül ḳabā H1 E N M (5) H1'de yok (a) şām] şāh E (b) cayn-ı] çeşm-i N M (6a) gözlerüñ cahdinde] leblerüñ cahdinde Ü HK gözlerüñ devrinde M| īlk] kim H1 E (b) peymānlar] peymāne N| peymāne] īmānum HK (7a) caḳlı] caḳl u P M caḳl-ı Ü HK - E| ġamuñ] ġamı Ü (b) ḥāldür] ḥālidür H1 E ḥāl durur N.

111

1. cIşḳuñ olalı cānuma hemdem didükleri
Derd oldı dil ḥarīmine maḥrem didükleri

2. Bezm-i cınāḳ-ı cışḳda cān mey-perest iken
Ögrenmiş idi cām adını Cem didükleri

3. Bu naḳş-ı ḳadd u zülf ü dehān ile ey perī
Sensin cihānda var ise ādem didükleri

4. Görmez olalı çeşm ü ḳad ü zülf ü aġzuñı
Görünmez oldı gözüme cālem didükleri

5. Ḳārūn gibi yire geçe luṭfuñdan uṭanup
Gökden inerse cĪsī-i Meryem didükleri

6. Hecrüñde şöyle üns ṭutupdur benümle kim
Bir laḥẓa bensüz olamaz ol ġam didükleri

7. Demler gelür Niẓāmī başa cışḳ içinde kim
Biñ yılca görinür göze bir dem didükleri

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün

H1 35a, E 28b, A 122a, HK 816, H2 7b, Ü 44a
111. Şeyhī'ye nazire (HK. s. 816). (2) Ü'de yok (b) cām] cān A HK (3a) naḳş-ı] naḳş u A H1 H2| perī] ṣanem E HK (b) sensin] sensüz E HK (4) Ü'de yok A H2'de 5. beyt (a) aġzuñı] aġzını E (5) A H2'de 6. beyt (a) luṭfuñdan] nuṭḳuñdan A H1 H2 (b) H1'de 6b yazılmış (6) A'da 4. H2'de 3. beyt (b) H1'de 5b Ü'de 7b yazılmış.

112

1. Ey dil görürseñ ol boyı serv-i revānuñı
Şu gibi ayağına revān it revānuñı

2. Bu ṭurfadur ki nokṭa-i mevhūm dir iken
Ḳısmet ola diyü ben umaram dehānuñı

3. Pīr-i ḫıred ki bir ḳılı diḳḳatde biñ yarar
Ḥayrān olur işitse ṣıfāt-ı miyānuñı

4. Ey sāğar ağzın öpdügine şöyle oldı ḫalḳ
Kim her kişi diler ki senüñ içe ḳanuñı

5. Ey şem^c lāf-ı ḥüsn idüp ol meh-liḳā ile
Ortaya gelme yoḳsa keserler zebānuñı

6. Kimüñ ki sīmi var yaraşur sā^cidüñ gibi
Yanuñca ṣalınup vaṭan eylerse yanuñı

7. Cān bülbüline gülşen-i cennet ḳafes gelür
Tā āşiyān idindi senüñ āsitānuñı

8. Gördükçe serv-ḳāmetüñi Sidre ṣanuram
Ṭāvūs-ı Sidre ṭurre-i ^canber-feşānuñı

9. İtmez Niẓāmī ol yüzi gül-gūne çūn eşer
Ṭut kim ^cinān-ı çarḫa irürdüñ fiğānuñı

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün

Hl 35b, E 29b, A 112a, Ü 44b
112. Bu gazele yazılan nazireler için (bk. s.42). (1b) gibi] bigi A (2a) bu] bir A (3a) pīr-i ḫıred ki] pür ḫurde ile A (b) işitse] görürse E (5) Hl'de yok (a) idüp] olup A E (b) yoḳsa] yoḫsa E (6a) sīmi] sīm E| gibi] bigi Hl (8b) Sidre ṭurre-i] Sidre-i Ü.

113

1. Gitdi nūr-ı başar ey mūnis-i cān sen gideli
Terk idüp cismi revān oldı revān sen gideli

2. Sen idüñ şemse-i şems-i felek-ārāy baña
Gözlerüme ḳarañu oldı cihān sen gideli

3. Lāle vü serv-i ḫırāmāne naẓar eylemezem
Ey yüzi lāle boyı serv-i revān sen gideli

4. Niçün irmez saña ey māh-ı cihān-tāb-ı felek
K'irişür göklere feryād u fiğān sen gideli

5. Zülf ü ruḫsāruñı yād eyleyüp ey ḫusrev-i ḥüsn
Oḳuram sūre-i Nūr ile Duḫān sen gideli

6. İderem derd ile feryād u fiğān bülbül-vār
Ey yüzi gül ṣanem-i ġonce-dehān sen gideli

7. Dil gümān eyler idi k'ola Niẓāmī sensüz
Gel gel ey cān ki yaḳīn oldı gümān sen gideli

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Hl 35a, E 29b, A 124b, HK 857, P 631a, Ü 46b
113. Ahmed Paşa'ya nazire (HK. s.857). (2a) felek-] cihān- Hl P (3) Hl'de yok (4) Hl'de yok (a) cihān-tāb-ı] cihān-bār-ı E (b) k'irişür göklere] ki irdi hep göge Ü P (5) E HK P Ü'de yok (6) Yalnız A'da var (7b) gel gel] göñül A HK.

114

1. Tā ṣafḥa-i ruḫsāre ḫaṭıñ͡g yazdı raḳamnı
   Ser-nāme-i ḥüsniġa mehiñ͡g çekdi ḳalemni

2. Ol naḥs sitārem bile ceng eylemek ister
   Āhum ki tiker kūşe-i eflāke ᶜalemni

3. Köp cevr ü cefā itgüci yār ola seniñ͡g dik
   Çıngıs daġı itmes idi bu ẓulm u sitemni

4. گفتم که بمن رحم کن ای یار جفا کیش
   Türk oġlanı men añ͡glamanam didi ᶜacemni

5. Cānsız büte ṭapġınca sañ͡ga ṭapsa ne rāhib
   Maᶜbūd idinip bārī siniñ͡g kibi ṣanemni

6. Çūn ḳaddiñ͡g elifdir deheniñ͡g mīmdir ey dōst
   Ol ḳadd ü dehendin umaram derdime emni

Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fa'ûlün

H1 35b, A 122b, E 30a, Ü 43a

114. (1a) ḫaṭıng] ḫaṭuñ H1 E (b) ḥüsniġa mehiñ͡g] ḥüsnine mehüñ H1 E| ḳalemni] raḳamnı H1 (2a) bile] ile Ü (b) tiker] diker H1 E çeker Ü| ᶜalemni] raḳamnı H1 (3a) itgüci yār ola seniñ͡g dik] itgüci yār ola senüñ tek H1 itgüci yār ola senüñ kim E itgec var ola senüñ tek Ü (b) Çıngıs daġı itmes idi bu] Cengiz daḫı itmez bula Ü Cengiz daḫı itmez idi E Cengiz daḫı itmedi bu H1 (4a) یار جفاکیش] شوخ جفاکش H1 (b) añ͡glamanam] tanımanam Ü (5a) ṭapġınca] ṭapıḳdı A E H1| rāḥib] zāhid E (b) idinüp] idinür A H1 T| siniñ͡g] senüñ Ü (6a) deheniñ͡g] dehenüñ H1 E (b) dehendin] dehāndan H1 ṭapuñdan E

7. İtleriñ͡g izin yolda görüben sevinirmin
   Müflis kişi ṭapmış kibi bir niçe diremni

8. Ḳapıñ͡gda raḳībiñ͡ge ṭalatma bizi ḫānım
   Zīrā ki ḥarām itdi Ḫudā ṣayd-ı Ḥaremni

9. Ṭūfān kibi berkidi cihān ḫalḳını ġarḳa
   Ṭurġuzmasa sindeki ot közdeki nemni

10. Naḳḳāş disem közlerime n'ola ki sinsiz
    Altun varaḳ üstige yazar reng-i baḳamnı

11. Baş üzre yürüpdür ser-i kūyıġa Niẓāmī
    ᶜIşḳıñ͡g yolıġa ṣıdḳ ile baştıñ͡g çū ḳademni

(7a) itleriñ͡g] itlerinüñ E Ü| görüben] görüp de Ü görelden E (b) Ḫudā] - H1 (8) E'de yok (a) raḳībiñ͡ge] raḳībüñe Ü (9) E'de yok (b) ṭurġurmasa] ġarḳ itmese H1| ot] köz H1 (10) E'de yok (b) üstige] üstine H1 (11a) yürüpdür] ḳoyup yār A yürüp H1 E| kūyıġa] kūyına H1 E (b) ᶜışḳıñ͡g yolıġa] ᶜışḳuñ yolına H1 E| baştıñ͡g çū] başduñsa H1 Ü başduḳsa E.

115

1. Şermsār itdi yüzüñ luṭfı gül-i nevrūzı
   Ṭal^{c}atuñ ḳıldı ḫacil şem^{c}-i cihān-efrūzı

2. Ne ṣudur ^{c}ārıżuñ ey bāde viren ḫākī mi kim
   Oddan artuḳ irişür cānuma anuñ sūzı

3. Baḳmadan yaşuma cān virmedi derd ile raḳīb
   Görmeden ölmedügi gerçek imiş yılduzı

4. Keşf ola sırr-ı semāvāt ile ġayb-ı arżeyn
   Ger ola gözlerüme sürme ayaġuñ tozı

5. Şehriyār olalı sen şehr-i maḥabbetde şehā
   Buldı ġam leşgeri cān kişverine pīrūzī

6. Gül-i nevrūza naẓar itmeyem ey dōst eger
   Bāġ-ı ḥüsnüñde ola baña gül-i nevrūzī

7. Vaṣl-ı devlet günidür cānuñı vir şükrāne
   Ger Niẓāmī saña Ḥaḳ rūzī ḳıla ol rūzı

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

H1 36a, E 26b, A 122b, HK 827, Ü 45a

115. (1a) yüzüñ] ruḫuñ H1 (3a) baḳmadan] baḳmadın HK (b) ölmedügi gerçek imiş yılduzı] ölmedügi gerçek imiş ılduzı HK H2 Ü gerçek imiş ölmedügi ılduzı H1 (4a) keşf] geşt Ü| ġayb-ı] ^{c}arż-ı Ü (5a) maḥabbetde] melāḥatde Ü (b) kişverine] mülketine E (6a) eger] dürri A (b) ḥüsnüñde] ḥüsnüñden A H1 E| ola baña] ger ola H1 ola bāġ-ı HK (7b) Ḥaḳ rūzī ḳıla] rūzī ḳıla Ḥaḳ H1| ol rūzı] nevrūzı Ü.

116

1. Sāḳıyā sāġar-ı billūra dök ol yāḳūtı
   Ki tenüñ ḳuvvetidür rūḥ-ı revānuñ ḳūtı

2. Ẕeḳanuñ çāhı ne sāḥir durur ey Zühre-cebīn
   Ki ṣuya iltür ü ṣusuz getürür Hārūtı

3. Ḳayd-ı tenden dili ḳurtar ki dirīġ ola k'ola
   Murġ-ı lāhūtī esīr-i ḳafes-i nāsūtī

4. Şīvesinden ḫaṭuñuñ oldı muḥaḳḳaḳ bil kim
   Sülṣ-ı ḥüsnüñce degül ḥüsn-i ḫaṭ-ı Yāḳūtī

5. Ḳaşlaruñ yayı firāḳında Niẓāmī ger öle
   Ḥasret oḳlarına ṣandūḳa ola tābūtı

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

H1 36a, E 30b, A 123a, Ü 45b

116. (1b) ḳuvvetidür rūḥ-ı] rāḥatıdur ḳūt-ı H1 rāḥatıdur rūḥ-ı E (2a) sāḥir durur ey] sāḥirdür eyā Ü sāḥirdür ey H1 E (3) A'da 4. beyt (4) A'da 3. beyt (a) bil kim] baña kim A (b) ḥüsnüñce] ḥüsnince A E.

117

1. ᶜİşret ü ᶜayş idenüñ yār ile kārı bārı
N'ider ol dünyede nāmūs ile ᶜārı bārī

2. Göz ki vuṣlat günini görmeyiser yumsa tek
Görmez ola idi aġyār ile yāri bārī

3. ᶜIşḳa ṣabr itmeyene çāre seferdür dirler
Terk idelüm yine bu dār u diyārı bārī

4. Bāġ ile dār ṭapuñsuz çūn olur baġ ile dar
Ben ṭapuñsuz n'iderem bāġ ile dārı bārī

5. İrdi çūn ṣaḥn-ı felek evcine feryād u fiġān
Ḳaçan irişdire ol yāre bu zārı Bārī

6. N'eylesün işidüp efġānını bu ḫaste-dilüñ
Bir gül-i ter ki hezār oldı hezārı bārı

7. Ṣanma cehd ile Niẓāmī bulasın yāre vuṣūl
Aya kim gördi ki irişdi ġubārı bārī

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Hl 36b, A 123a, Ü 46a
117. (1a) ᶜişret ü ᶜayş idenüñ] ᶜayş u ᶜişret olanuñ Hl A (2) A'da 3. beyt (a) Göz ki vuṣlat günini görmeyiser görmeye Ü Gözümüz vaṣl günin görmese yumsa tek A (3) A'da 2. beyit (a) dirler] didiler Ü (b) dār u diyārı] dār-ı diyārı A (4b) ben] bes Ü (5a) çūn] ḫōd Ü (b) ḳaçan irişdüre] niçün irişmedi Ü| Bārī] bārī Ü (6a) bu] ben Ü (b) oldı hezārı] oldı nizārı Ü ola hezārı Hl (7a) vuṣūl] viṣāl A Ü.

118

1. Dilber götürdi çūnki yüzinden niḳābını
Çarḫuñ getürdi çarḫa meh ü āfitābını

2. Yüzine ḳapu ḳapar iseñ bacadan düşer
Göreli āfitāb yüzüñüñ māh-ı tābını

3. Curᶜañ raḳībe ṣunma ki kāfir maḥal degül
Ḥūrī elinden içmege cennet şarābını

4. Dirler perīlerüñ yiri vīrāneler olur
Mesken yiridür eylese göñlüm ḫarābını

5. Her ḫasteyi ki eylese ḫūnī gözüñ helāk
Sürme iderler ehl-i baṣīret türābını

6. Kāfirlerüñ cehennem içinde yana içi
Hecrüñde görseler cigerüm iltihābını

7. Kūyuñda geçdi hecr ile ᶜömri Niẓāmīnüñ
Cennet içinde çekdi cehennem ᶜaẕābını

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün

Hl 36b, E 26b, A 123b, HK 878, Ü 43b
118. (2) Ü'de yok HK'de 6. beyt (3) HK'de 2. beyt (a) maḥal] revā A (b) cennet] Kevẟer HK (4) HK'de 3. beyt (a) vīrāneler olur] vīrāneler durur Ü vīrāne y·r A (5) HK'de 4. beyt (a) k: eylese ḫūnī gözüñ] k·m eylese ḫūnī gözüñ HK ki ḫūnī gözüñ eyleye Hl (6) Ü'de yok HK'de 5. beyt.

119

1. Olalı ḫulḳ ile sen ḥüsn ilinüñ pādişehi
Virdi yaġmaya göñül mülkini ^{c}ışḳuñ sipehi

2. Nisbet itdügüm içün la^{c}lüñe ey ġonce-dehen
Sevinüp göge atar lāle-i nu^{c}mān külehi

3. Şöyle ġonc eyle ki dem-beste ola ġonce görüp
Yüri nāz ile ki ḥayretde ḳala serv-i sehī

4. Gözleri cevr ile cān ḫırmenini yaḳduġına
Uşda yüzinde nişān dāne-i ḫāl-i siyehi

5. Yā Rab ol ṭurre ne ṭāvūs-ı mükerremdür kim
Ravża-i gülşen-i Cennetdür anuñ cilve-gehi

6. Oḳ gibi kīşüñe çūn girmişem ey ḳaşı kemān
Kūşe-i çeşmüñ ile ḥālüme baḳ gāh gehī

7. Siḥr eger bilsem işigüñde olurdum cārūb
Ayaġuñ tozına yüz sürmek içün gāh gehī

8. Bülbüle ġuṣṣa vü ġam ṭūṭīye derd ile elem
Şeker ü gül meges ü ḫāre zihī ḥayf zihī

9. Yandı ẓulm ile Niẓāmī ḳuluñ ey ḫusrev-i ḥüsn
Bir ṣor āḫır ne durur işbu ġarībüñ günehi

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

H1 37a, E 26a, A 123a, HK 889, N 432b, M 559a, P 593a, T 30a, Ü 43b
119. Şeyhî'ye nazire (bk. s. 34). (1b) mülkini] şehrini HK T P (2) H1'de iki defa yazılmış (a) la^{c}lüñe] ḫaddüñe HK (3a) ola] ḳıla Ü| görüp] gözi A E M P (4a) cevr ile] ẓulm ile H1 (b) nişān] nihān H1 (6) N M'de 7. beyt Ü'de yok (7) N M'de 8. beyt (a) işigüñde] işigüñe E (b) tozına] tozını H1 (8) N M'de 6. A E HK'de 9. beyt P'de yok (a) elem] belā E (b) ḫāre] ḫār A| zihī ḥayf] zihī durur A zihīdür E (9) A E HK N P'de 8. beyt (b) āḫır] aḫī HK N.

120

1. Şermsār itdi ṣaçuñ nāfe-i müşk-i Ḫūteni
Nitekim gözlerümüñ rengi ^{c}aḳīḳ-i Yemeni

2. Nāvek-i tīr-i Ḳażādur gözüñüñ her müjesi
Ḥalḳa-i dām-ı belādur ṣaçuñuñ her şikeni

3. Sen ^{c}azīzüñ ḫaberüñ ilteli gülzāre ṣabā
Çāk ider ḥasret ile Yūsuf-ı gül pīreheni

4. Seyr iderken boyuñuñ ṣīvesini gördi meger
K'utanup geçdi ḥayādan yire serv-i çemenī

5. Ṭāli^{c}i kevkebi olmazdı muḳārin şerefe
Saña ism ile ḳarīn olmasa Veyse'l-Ḳaranī

6. Didiler baña ki hercā'idür ol yār didüm
Şem^{c}dür rūşen iderse n'ola her encümeni

7. Luṭf uġurladı dişüñden dīv-i ṣarrāf-ı zamān
Gezdirür ipe dizüp kūçede dürr-i ^{c}Adeni

8. Gerçi ḥüsn ile Süleymānsın u Cemşīd-i zamān
Ḫātem-i mülke emīn eyleme her Ehrimeni

9. Ḫār-ı hecr ile ölen bülbül-i şūrīde-dilüñ
Yaraşur ger ola gülberg-i ṭarīden kefeni

10. Naẓm dāmına şeker ṣaçdı Niẓāmī dāne
Ki meger ṣayd ide sen ṭūṭī-i şekker-şikeni

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

H1 37a, E 27a, A 124a, HK 882, N 429b, P 565a, T 30b, Ü 42b
120. (1b) gözlerümüñ rengi] la^{c}l-i lebüñ luṭfı HK Ü P'de 2b yazılmış (2a) tīr-i] sehm-i HK (b) ṣaçuñuñ] zülfüñüñ Ü (3b) ider] olur A E| ḥasret ile Yūsuf-ı gül] Yūsuf-ı gül ḥasret ile Ü (5) E HK P'de yok (a) olmazdı] bulmazdı Ü (b) ism ile] resm ile H1 (6b) iderse] eylerse E H1 HK N P (7) A'da yok (a) dişüñden] düşüñden H1 (b) kūçede] gūşına HK Ü (8) P Ü'de yok (a) Cemşīd-i] ḫūrşīd-i H1 (9) HK'de yok (a) hecr ile] şevḳ ile T| ölen] ölüp E N (b) ger] kim A (10b) ide sen] ider sen T ide ol A E.

121

1. Ġamzeñ ḫadengi zaḫm uralı cāne Muṣṭafā
Derd ü ġam ile döndi ciger ḳane Muṣṭafā

2. Ḫālüñ ḫadüñ yüzinde ne ẓālimdür āh ḳim
İslām içinde ḳaṣd ider Īmāne Muṣṭafā

3. Olsañ revān bu ḳāmet ile ḫaclet irişür
Ṣaḫn-ı çemende serv-i ḫırāmāne Muṣṭafā

4. Bülbül ġam ile lāl u ḥayādan gül āb olur
Gelseñ bu ṭalᶜat ile gülistāne Muṣṭafā

5. Pervāne gibi şemᶜ-i ruḫuñ şevḳı yādına
Hicrān odıyla dil nice bir yane Muṣṭafā

6. Bu derd-i telḫ-i hecr Niẓāmīyi öldürür
Şīrīn lebüñden irmese dermāne Muṣṭafā

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün

H1 37b, E 27a, A 124a, HK 842, P 49a, Ü 45b

121. Bu gazele yazılan nazireler için (bk. s. 43). (2a) ḫālüñ ḫadüñ yüzinde] ḫāl-i ḫadüñ yüzüñde A ḫāl ü ḫaṭuñ yüzinde P ḫāl-i ḫaṭṭuñ yüzüñde Ü (4) Ü'de yok (a) lāl ü ḥayādan gül āb] lāle ḥayādan gülāb P lāle ḥayādan helāk HK (5a) gibi] bigi A| ruḫuñ şevḳı] ruḫuñ şevḳ Ü ruḫı şevḳı H1 (b) odıyla] odına H1 E Ü HK (6a) bu] bir A E| derd-i telḫ-i hecr Niẓāmīyi öldürür] telḫ-i hecr öldürür āḫır Niẓāmīyi HK Ü.

122

1. Gel ey derd ehlinüñ dermānı Luṭfī
Göñüller taḫtınuñ sulṭānı Luṭfī

2. Serīr-i şehr-i ḥüsnüñ şehriyārı
Melāmet mülketinüñ ḫānı Luṭfī

3. Ṭarāvet gülşeninüñ gülsitānı
Leṭāfet gevherinüñ kānı Luṭfī

4. Bizi luṭf eyle ḳahr odıyla yaḳma
Raḳībe gösterüp iḥsānı Luṭfī

5. Göñül yandı firāḳuñ miḥnetinden
Bu derdüñ yoḳ mıdur dermānı Luṭfī

6. Niẓāmīnüñ cemālüñ ḥasretinden
İrişdi göklere efġānı Luṭfī

Mefâ'îlün mefâ'îlün fa'ûlün

H1 37b, E 27b, A 124b, HK 842, Ü 45b

122. (1b) sulṭānı] dermānı H1 (2a) serīr-i şehr-i ḥüsnüñ] serīr-i mülk-i ḥüsnüñ A sarāy-ı ḥüsn-i şehrüñ HK (b) mülketinüñ] mülkinüñ H1 (3a) ṭarāvet] ẓarāfet E HK (b) kānı] ḳanı A (5) E HK Ü'de yok.

123

1. Ṣabā zülfüñ ḳoḫusından muᶜaṭṭar ḳıldı āfāḳı
Cemālüñ nusḫasın gördi yile virdi gül evrāḳı

2. Naẓīrüñ ṣūrete gelmek muḥāl-i ᶜaḳldur zīrā
Ki Ḫallāḳ-ı cihān ḫatm itdi sende ḥüsn ü aḫlāḳı

3. Ḳadīm-i lem-yezel ḥüsnüñ muḳīm-i lā-yezel ismüñ
هو الاول هو الاخر هو الدائم هو الباقی

4. Dimişsin vaṣlum isterse cihān u cānı terk itsün
Nedür cān u cihān tek sen bütün ḳıl ᶜahd u miṣāḳı

5. Niẓāmī lebleri şevḳiyile dir zāhid u rāhib
Leb-ā-leb cāmdan mey ṣun الا یا ایها الساقی

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Hl 38a, A 124b, N 422b, P 434a, Ü 46a
123. Bu gazele yazılan nazireler için (bk. s. 37). (1a) ḳoḫusından] nesīminden A N Ü (b) nüsḫasın] nüsḫasını Hl (2a) zīrā] ammā Hl (4b) ḳıl] it N P| ᶜahd u] ᶜahd-ı N (5) Hl N P'de yok Ü'de: Niẓāmī çūnki ḫūb-rūlar cihāne cevr içün gelmiş - Ḫamūl ol kim cefākeşlük durur pes şarṭ-ı ᶜuşşāḳī.

124

1. Gözüñ ġamıyla ne cānuñ ki ḫaste oldı mizācı
Lebüñden özge ᶜacebdür eger olursa ᶜilācı

2. Feżāy-ı ᶜālem-i maᶜnī münevver olsa ᶜaceb mi
Göñül serāçesinüñ çūn cemālüñ oldı sirācı

3. Göñülden istemez oldı ḫayāl-i zühd ile dīni
Ne şāh olur ki ilinden götürdi bāc u ḫarācı

4. Götürüp elini ṭutar yüzini göklere nergis
Yüzüni göreli meger ki oldı saña duᶜācı

5. Raḳībe ṭatlu sözüñ beni bir gün öldüriserdür
Kişiyi şimdi mi başdan çıḳardı dünyede acı

6. Maḥabbet iline sulṭānlıġ itmek isteyenüñ
Gerek ki toz ile ṭopraḳdan ola taḫtı vü tācı

7. Niẓāmī kūyuña vardı çū görmedi yüzüñ ayın
Didi ki Kaᶜbeye vardı vü nūr görmedi ḥācı

Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilâtün

Hl 38a, A 125a, Ü 46b
124. (1b) özge] ayru Ü| ᶜacebdür eger olursa] ᶜaceb midür eger olur Hl (2a) maᶜnī] ḥaḳḳı A (3a) ḫayāl-i zühd ile dīni] ḫayāli zühd ile dīn A ḫayāl Ü (b) ilinden] elinden Hl (4) Ü'de yok (5a) öldüriserdür] öldüriser A (b) başdan] dīnden Ü| dünyede] dünyeden Hl (6) Ü'de yok (a) vezin bozuk. iline] ehline A| itmek isteyenüñ] isteyen kişinüñ A (b) ṭopraḳdan] ṭopraḳ A (7b) didi ki] didüm Hl A.

DİĞER ŞİİRLER

I

1. Her perī yüzini kim ṭutdı ġam-efzāy ṣaḳal
Gizlü ᶜaybını ᶜıyān itdi ser-ā-pāy ṣaḳal

2. Yüzini ḳaralayup eyledi rusvāy ṣaḳal
Ṣaḳal ey vāy ṣaḳal vāy ṣaḳal ey vāy ṣaḳal

* *

3. Ol ki sözi iki olmaz neye ḥükm eyler ise
Ṣaḳalı ḳavuşucaḳ her ne ḳadar dilber ise

4. Ṣaḳalından sözi geçmez kime kim söyler ise
Ṣaḳal ey vāy ṣaḳal vāy ṣaḳal ey vāy ṣaḳal

* *

5. Bir perī-çehre ki bulunmaz idi miṡli cemīl
Kimse luṭfından anuñ itmez idi ḳāl ile ḳıl

6. İki dirhem ṣaḳalıyla ne ᶜaceb oldı s̲aḳīl
Ṣaḳal ey vāy ṣaḳal vāy ṣaḳal ey vāy ṣaḳal

* *

7. Ol ki derdinden oda yaḳmış idi lāle ciger
Yüzini görse ḥayādan ḳızarırdı gül-i ter

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

H1 26a, E 18b, HK 401, T 23a

I. Bu şiire yazılan nazireler için (bk. s.41). (2b) Vāy ṣaḳal vāy bu ṣaḳal vāy ṣaḳal ey vāy ṣaḳal H1 (3a) olmaz neye ḥükm eyler ise] olmazdı neye ḥükm eyler ise HK (4b) olmazdı neye söyler ise H1 (5b) luṭfından] ḥüsninde HK (6b) Vāy ṣaḳal vāy bu ṣaḳal vāy ṣaḳal ey vāy ṣaḳal H1 (7a) yaḳmış idi] yanmış idi T

8. Ṣaḳalı biteli olmışdur adı şimdi saḳar
Ṣaḳal ey vāy ṣaḳal vāy ṣaḳal ey vāy ṣaḳal

* *

9. Her ki ḥüsne ṭayanup ᶜāşıḳınuñ göñlini ṣır
Ṣaḳalı bitse peşīmānlıḳ odı cānını yir

10. Ṣaḳalın yoldurup uġraşduġına derd ile dir
Ṣaḳal ey vāy ṣaḳal vāy ṣaḳal ey vāy ṣaḳal

* *

11. Bir perī-zād u gül-endām u ṣanavber-ḳad iken
Lāle-ruḫsār u semen-çehre vü gülgūn-ḫad iken

12. Ṣaḳalı bitse olur gül yüzi gözlerde diken
Ṣaḳal ey vāy ṣaḳal vāy ṣaḳal ey vāy ṣaḳal

* *

13. Her kime kim ṣaḳal ucından ire renc ü ġına
Yoldurup yolmaġ ile bulmaya derdine devā

14. Öldürüp eñegini baġlamayınca ḳomıya
Ṣaḳal ey vāy ṣaḳal vāy ṣaḳal ey vāy ṣaḳal

* *

15. Ey Niẓāmī nice cevr itdi ise saña nigār
Yüzine biñ ᶜıvaż eyledi ṣaḳal āḫır-ı kār

16. Kime uġrar ise öldi diyüben saġu ṣıġar
Ṣaḳal ey vāy ṣaḳal vāy ṣaḳal ey vāy ṣaḳal

(8b) Vāy ṣaḳal vāy bu ṣaḳal vāy ṣaḳal ey vāy ṣaḳal H1 (9a) her ki] dir ki E| ᶜāşıḳınuñ] - H1 (10a) yoldurup] yolar u E H1 yolar T (b) Vāy ṣaḳal vāy bu ṣaḳal vāy ṣaḳal ey vāy ṣaḳal H1 (11a) perī-zād u] perī-zāde T (b) - ruḫsār u] -ruḫsār T| gülgūn] nesrīn E (12a) gül] gün T (b) Vāy ṣaḳal vāy bu ṣaḳal vāy ṣaḳal ey vāy ṣaḳal H1 (15b) yüzine] yerine E (16a) kime] gelme E (b) Vāy ṣaḳal vāy bu ṣaḳal vāy ṣaḳal ey vāy ṣaḳal H1.

II

1. Düşeli ᶜışḳuña ey ruḫları bedr-ay göñül
Oldı zülfüñ gibi āşüfte bu bed-rāy göñül

2. Nice kim hā didüm islemeyüp hāy göñül
Eyledi cümle cihāne beni rusvāy göñül

3. Göñül ey vāy göñül vāy göñül ey vāy göñül

**

4. Geh deler ḥasretüñe yüregümi şāne gibi gibi
Geh yanar şemᶜ-i ruḫuñ şevḳine pervāne gibi

5. Geh virür ᶜārı yile ᶜāşıḳ-ı dīvāne gibi
Geh döker gözlerümüñ yaşını dürr-dāne gibi

6. Göñül ey vāy göñül vāy göñül ey vāy göñül

**

7. Hem-nefes olmaġa sen ḫusrev-i şīrīn-leb ile
Virmişem ᶜārı yile nām u nişānıyla bile

8. Dile düşmiş yaluñuz ben degülüm ilden ile
Dil elinden niceler düşdi benüm gibi dile

9. Göñül ey vāy göñül vāy göñül ey vāy göñül

**

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

H1 26b, A 120a
II. (1-6) A'da yok (7a) olmaġa] olalı A (8b) H1'de 11a yazılmış (9) Vāy göñül vāy bu göñül vāy göñül ey vāy göñül A

10. Tīr-i ḳaddümi kemān ideli ol ḥūr-nijād
Şast-ı ġamdan dil-i sevdā-zede bula idi şād

11. Dir idüm k'eyleyeyüm ben daḫi dilberleri yād
Dil elinden kime feryād ideyin kim ḳıla dād

12. Göñül ey vāy göñül vāy göñül ey vāy göñül

(10.11.12) Hl'de yok.

III

1. Sevdüm yine bir māhı ki devrān güzelidür
Sevdāy-ı ġam-ı ᶜışḳı göñülde ezelīdür

2. Būstān-ı cinān gülşeninüñ tāze gülidür
Sulṭānum efendüm ki anuñ ismi ᶜAlīdür

* *

3. Siḥr ile naẓar ḳılalı ol gözleri fettān
Dīvāne olupdur şaçı bendinde dil ü cān

4. Raḥm itmedi gözüm yaşına serv-i ḫırāmān
Sulṭānum efendüm ki anuñ ismi ᶜAlīdür

* *

5. Ben bendesine raḥm ile bir gez naẓar itmez
Beñzer ki aña nāle vü āhum eṣer itmez

6. Şanur bizi yolında meger terk-i ser itmez
Sulṭānum efendüm ki anuñ ismi ᶜAlidür

* *

7. Cān n'iderem ben baña cānān ele girse
Dil-ḫastesine yaᶜnī ki dermān ele girse

8. Cān virür idüm bir gice ᶜuryān ele girse
Sulṭānum efendüm ki anuñ ismi ᶜAlīdür

* *

9. Aġyārına her dem işi luṭf ile keremdür
Ben ḳulına niçün ᶜacabā cevr ü sitemdür

10. Bir būse Niẓāmīye ᶜaṭā eyle keremdür
Sulṭānum efendüm ki anuñ ismi ᶜAlīdür

Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fa'ûlün

HK 141, T 10b
III. Nesimî'ye nazire (HK. s. 141). (1a) ki] - T (b) ġam-ı] ruḫı T (2b) sulṭānum] maḥbūbum HK (3a) gözleri] nergis-i HK (4a) raḥm] sulṭānum] maḥbūbum HK (5b) ki aña] aña kim meyl HK (b) sulṭānum] maḥbūbum HK (8b) sulṭānum] maḥbūbum HK (6b) sulṭānum] maḥbūbum HK (10a) eyle] itse T (b) sulṭānum] maḥbūbum HK

IV

1. Yüzüñ gibi ḳamer rengīn degüldür
Sözüñ gibi şeker şīrīn degüldür

2. Vefā gösterme firḳat ᶜahdine kim
Vefā ḥüsn ehline āyīn degüldür

3. Görür her dem raḳībüñ kūyuñ itin
Kim eydür aña ki ḫūbīn degüldür

Mefā'īlün mefā'īlün fa'ūlün

A 127a

V

1. Ger cihānuñ bir yire cemᶜ itseler naḳḳāşını
Ne gözin resm ideler bu şīvede ne ḳaşını

2. Yol ṭaşına başar ayağını başmaz yüzüme
Yoldaşından āh kim yegrek görür yol ṭaşını

Fā'ilâtün fā'ilâtün fā'ilâtün fā'ilün

H1 40a, A 127b, Ü 47a
V. (1a) itseler] ideler H1 A (b) gözin] gözüñ A (2a) yol ṭaşına] yol daşına H1 (b) yol ṭaşını] yol daşını H1.

VI

1. Cānā nice bir eyleyesin bādeye perhīz
Kim farḳ iderem diyü ḥarāmı vü ḥelāli

2. İç iki ayaḳ bāde ki ol iki ayağuñ
Boynuma eger ṭağca olursa vebāli

Mef'ûlü mefā'īlü mefā'īlü fa'ûlün

A 128a, Ü 47a
VI. (1) Ü'de yok (2a) ki ol iki] k'ola yeñi A.

VII

1. Ger ölüm irmedin ol güne vaṣiyyet iderem
Sinümüñ üstine bir ḳubbe-i sīmīn yapalar

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

A 128a, Ü 47a
VII. (1a) ölüm] irem Ü (b) sinümüñ] ḳabrümüñ A.

VIII

1. Ḫūrşīd çünki ḥüsn ile saña irer degül
Kimdür diyen ki yüzüñe beñzer naẓarda gül

Mef'ûlü fā'ilâtü mefā'īlü fā'ilün

H1 40b, A 128a, Ü 47a
XIII. (1a) Vezin bozuk.

IX

1. Leb-i la'lüñi baña şun ki ruḫ u ḳāmetüñüñ
Naḳşını resm ideli cāne göñül teşne geçer

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

A 128a

X

1. Ḳanumı dök itme nālān hecr ile ḳānūn gibi
Çūn meseldür didiler ḳan eyle ḳānūn eyleme

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Hl 40b, A 128a

XI

1. Hem-nişīnüñden şikāyet itme ey şīrīn-dehen
Dōst düşmen işin itmez ġayr ider rusvā seni

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

A 128b

XII

1. İrmişem mi'rāc-ı vaṣla didügi sözin raḳīb
Vāḳı'ın bilmek dilerseñ uş eşek uş nerdübān

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

A 128b

XIII

1. Didi gice düşde Niẓāmī seni gördi dīdem
Didi düşinde görür ol vü bu nemnāke bulur

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Hl 40b

XIV

1. Ḥüsnüñ ḫayāli eyledi nāgeh dile nigāh
Mihrüñden özge ẕerrece ḳalmadı mā-sivāh

2. Her dilde 'ışḳ pertevi çūnkim cemāl ola
Birdür anuñ ḳatında ḫarābāt u ḫānḳāh

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

Ü 47a

FARSÇA ŞİİRLER

1

۱- تار سنبل بر گل رویت نقاب افتاده است
سایهٔ ابر سیه بر آفتاب افتاده است

۲- حال جان از دیدن رخسار او چون دید گفت
موی ز آتش دیدن اندر پیچ و تاب افتاده است

۳- گفتمش زلفت ز عارض از چه رو دامن کشد
گفت ای مسکین نمی بینی در آب افتاده است

٤- حال آن لب نقطهٔ مشکست بر یاقوت ناب
یا مگس باشد که بر جام شراب افتاده است

٥- تا خطت سجاده بر آب روان افکنده است
حال هر عابد که می بینی خراب افتاده است

٦- گفتمش زلف سیاهت نافهٔ مشک خطاست
باز دیدم این سخن هم ناصواب افتاده است

۷- مردم چشم نظامی در میان سیل خون
بر سر جام شرابی چون حباب افتاده است

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن

H1 k3b, A 111a

[1] (3a) زلفت] A (b) نمی کینی در آب] باشد در جام A (5-6) H_1

۱ - عارضت صفحهٔ گلبرک وخطت ریحانست
دهنت حقهٔ پردر ولبت مرجانست

۲ - تاباین وقت کس از دور رخل خط ننوشت
همچو خط توکه در دور مه تابانست

۳ - تاشد از دیدهٔ من زلف وزنخدان تو دور
بردلم رشتهٔ جان بند وجهان زندانست

٤ - ای پری چهره رخ خود بملایك بنما
تابدانند که خوبی صفت انسانست

٥ - چون سر زلف دلاویز تو در دور قمر
دل سوداززده اشفته وسرگردانست

٦ - ازغم خال لب ولالهٔ رخسارهٔ تست
این همه داغ بلایی که مرا برجانست

۷ - گفته نظم نظامی زچه شیرین باشد
دایما وصف لب لعل توگوید زانست

فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن

H1 14a, E 34b, A 111a, H2 3b ken.,

($2\frac{2}{a}$) باین] در این A۱ وقت] دور H_2 (6b) داغ] داغ و A_2

۱ - دلبر بکشت ورقیب از پی ومیست
چون شادی که محنت واندوهش از پیست

۲ - گویم نهند داغ منت گفتی وقت داغ
دل سوخت ز انتظار بگو وقت آن کیست

۳ - درراه جان کسی بمقامی رسدکه او
دایم کشاده چشم ومیان بسته چون نیست

٤ - زانست زنده دل که تواش هم قبیلهٔ
مجنون بان میست که لیلی بان میست

٥ - روی مراد دیده در رخسارت آیینه است
باکام جان رسیده ز لعل لبت میست

٦ - از شبنمست شب نم رخسار گل چنین
یاخود زشرم رنگ رخت غرقه در خویست

۷ - تن چیست بهر دوست نظامی زجان گذر
کین لاشه پیش أهل حقیقت چولا شیست

مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن

H1 13a, E 36a, A 111a

($5\frac{3}{a}$) ذرحسارت] رخسارت H_1 (b) باکام] بام H_1 (6b) رنك] انکه Ah_1 (۷a) زجان] زسر H_1.

۱- تا خرد در سرو دل در بر و جان در بدنست
کار من با غم تو سوختن و ساختنست

۲- دانهٔ خال سیه بر لب تو دامی چیست
حب مشکست که در خاتم جزع یمنست

۳- در میان خط سبزان رخ گلگون تو هست
چون گل سرخ نصیبت که میان چمنست

۴- بفدای رخ و قد و بر سیمین تو باد
هرچه در باغ جهان لاله و سرو و سمنست

۵- چو جوم داد که شد خرمن هستی بر باد
دانهٔ خال تو کاندر ته چاه ذقنست

۶- دال و لامی که نظامی ز دو زلفش پیداست
می نماید که رخش در دل مسکین منست

فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن

H1 13b, E 36a, A 111b

(1b) سوختن وساختنست] ساختن وسوختنست A (3) A
'da yok (a) گلگون تو] H1 (b) نصیبت] نصیبی E (4b) جهان]
چمن E (6a) زدو] زدور زلفش A.H1

۱- تا بر گلت ز سنبل مشکین نقاب شد
خورشید رو گرفت و قمر در حجاب شد

۲- عکس رخ و جبین تو بر آسمان فتاد
نامش میان خلق مه و آفتاب شد

۳- این عیش عذب بود چو با آن قد الف
برخاست از میان می رفتن عذاب شد

۴- هر زاهدی که آن رخ و لب دید هر زمان
اشفته گشت و دری شمع و شراب شد

۵- دی وصف عارض تو مرا بر زبان گذشت
از ذوق آن حدیث دهانم پر آب شد

۶- حشمت که شاه ملك حبش بود بر سرش
ابروت چتر آمد و مژگان طناب شد

۷- ای گنج حسن و خلق کجایی که از غمت
حال دل نظامی مسکین خراب شد

مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن

H1 14b, E 36b, A 112a

(1a) گلش A (b) نجاب] جهان A (3a) قد] قامت A
(4a) هرزمان] درزمان EH1 (5) E'de yok.

١- سالها سرو سهی قامت بالا بکشت
نرسد او بتو هرچند که بالا بکشت

٢- دلت از میل کند جانب کاکل چه عجب
دل کافر همه جا سوی چلیپا بکشت

٣- خلق در دور رخت طالب دیدار تواند
وقت گل خاطر هرکس بتماشا بکشت

٤- ای بسا سر که بر افتد مها از دوش
باد اگر طرۀ آن زلف مطرا بکشت

٥- قدرت زلف شناسد که بهر جا که دوی
زیر خاك قدمت اطلس و دیبا بکشت

٦- دل من گر طلبد بوسه از آن لب چه عجب
دل هر خسته که بینی بمداوا بکشت

٧- گرد مکش خاك رهت ز اهل افسرده بچشم
سرمه حیفست که در دیدۀ اعمی بکشت

٨- دود دل که رسد از صهره باشکنم چه عجب
آه عاشق ز ترا تا بر بکشت

٩- مور هرجا که رود دانه کشد دین عجب
دانۀ خال تو مور دل مارا بکشت

A 112a

١- جان ندارد در جهان هرکس که بی جانان بود
آنکه هر جانش بجان دارد مرا جان ان بود

٢- من ملك می خوانم اورا زانکه از نسل البشر
نام این سان هرکه انسان خواند او حیوان بود

٣- این دل سرگشته شیدا از شکنج زلفا وست
حال گوی آشفته دائم از خم چوکان بود

٤- هرکرا با مهر رویش در میان آید حجاب
خورشید رویی نه بیند گرمه تابان بود

٥- انکه آن گویند مردم این زمان اندر جهان
غیراد انکس نمی بینم که او را آن بود

٦- هرکه از جوکان زلفش زندۀ بیهوده گوست
گرنه در راه غمش چون گوسر غلطان بود

٧- هرکه جان و دل بزلف و عارض پیوشت کشت
چون نظامی روز وشت خیران وسرگردان بود
فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن .

H1 14b, A 112b,
(5b) بینم] داند h_1 (6a) زندۀ] دم H_1 (b) H2'de iki defa
yazılmış (7a) كشت] دست A .

١- رخت منصور وگفت بر سر دار
لیس فی الدار غیرنا دیّار

٢- هرکه شد از خودئ خود فانی
از زبان وی او کند گفتار

٣- چون تو از خویشتن شد فانی
از زبان تو او کند تکرار

٤- نرود چون ملك بمنزل سك
تو برون آی تا در آید بیار

٥- یار را در کنار کی گیری
تا نگیری تو از میانه کنار

٦- ای نظامی حجاب راه تویی
سعی کن پرده از میان بردار

فعلاتن مفاعلن فعلن

H1 20b, A 112b

(1a) وکفت برسردار] برسردارکفت H1 (3) A'da yok
(4b) آی] شوکه h1 (5b) تا] یا a

١- ای بیازار غمت هر دل بسودای دگر
وی ز سودای تو هرکس را تمنای دگر

٢- دلبرا در دور چشمانت که عین فتنه اند
نیست جز سودای ابرویت مرا رای دگر

٣- زاهدا ما در سر زلفش تو و دلق سیاه
هرکس را در ازل دادند سودای دگر

٤- زهد ورزیدن مرا زیبد که دارم بهر می
خرقه در جای دگر سجاده در جای دگر

٥- صوت صمصامت صدای قم باذنی می دهد
زانکه هر زخمی او باشد مسیحای دگر

٦- گر مثال خویش می خواهی نگر در آینه
زانکه حسنت را نمی یابیم همتای دگر

٧- ای نظامی کشور جان را نظام از نظم تست
نیست دار الملك دل را چون تو دارای دگر

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن

H1 20b, E 34b, A 113a

(1a) بیازار] سودای EH1 ا هر دل] هرکس E (4b) جای دگر] جای کرد eh1 (6a) خواهی] حواهم H1 (b) حسنت eh1.

۱- چشم و زلف و غمزه وابرو چو خوبان دکر
این همه داری و داری کاکل مشکین بسر

۲- هم نماند باقد و رخسارت اندر لطف حسن
ماه اکر پوشد قبا و سرو اکر بندد کمر

۳- هرکه چون کاکل بخورشید جبینت سهر نهد
هیچو زلفت می شود آشفته در دور قمر

٤- آب دار و در لطافت بالبانت نسبتی
زان چو بیند آب را از شرم بکدازد شکر

٥- رحم آور بر نظامی ای بت بیمان شکن
چون ندارد در جهان غیر از تو غمخوار دکر

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن

H1 21a, E 35b, A 113a

(2a) رخسارت] رخساد E (b) فیاوقبای h_1 ا

(b) بندو] بند AH_1 (5b) عمموار دکر] رحمان دکر eh_1.

۱- انراکه چون تو شوخ جفاخوست دلبرش
کرخون شود زغصّه عجب نیست دلبرش

۲- هندوی دیده آیینه دار جمال تست
زانست شانه در کف و آیینه در برش

۳- کفتم بتاکه این همه آزار چیشت کفت
بنما بمن بتی که نبودست آذرش

٤- عکس لبش بدید و من دیدهٔ شد ملول
چون خواجهٔ باّب در افتاده شکّرش

٥- چون بنده کان بخاك درش روی می نهد
سلطان جان بالش اقلیم داورش

٦- شرم بوصف آن لب و دندان عرسکیست
کز لعل ناب و درخوشابست زنورش

۷- چون اشك در ره تو نظامی ز سر کذشت
باکست نکفت آنچه کدشتست آن سرش

۸- دفتر شود زکفتهٔ مطرب بخون دل
شعری اکر بنغمه بخواند ز دفترش

مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن

E 35a, A 113a,

(3) E'de yok (5a) درش] دهش A (b) جان] چار e

(6) E'de yok (7) A'da yok

۱- شد عمر در کشاد معمّای آن دهان
آری بروزگار شود فرد خرده دان

۲- پایت بدیده سودن سودی رساندت
دارد مرا زیان وزارد ترا زیان

۳- بی زلف وقد وابروی او دورم از حیات
بودن چو زنده بی سبب جان نمی توان

٤- چشم ودهان وابروی آن شوخ آرزوست
وان کیست کو طلب نکند عمر بی کران

٥- زلف کج تو لام صفت در درون قلب
سرو قد تو همچو الف در میانِ جان

٦- جانا ز جسم خسته روانم روان شد
کاهی که بگذری زبر من روان روان

۷- آنست در جمال جمیلش نظامیا
کادراك عقل بی نبرد در بیان آن

مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن

H1 28b, E 36b, A 113b

(1b) خرده دان] نکته دان EH1 (2a) سودن] سودی H1 (4a) شوخ] شوخم EH1 (5a) کج] کژ EH1 (6a) رجسم] زچشم E (b) کاهی] آن دم E
(7b) بیان] میان آن h.o

۱- که که بسر کوچهٔ رندان گذری کن
برحال دل سوختکاز انظری کن

۲- در لیلهٔ قمر انجا چهره واز شدم
درپرده نهان ماه فلك او پری کن

۳- در ظلمت غم مانده امرای شمع هدایت
از پرده برون آی وبمن راهبری کن

٤- دل وصل تو می جوید وجان می کند آمین
ای شوخ پری چهره بر آمین نظری کن

٥- کر بی کنهی می طلبی ازپی کشتن
بو زمرهٔ ارباب بلاهم خبری کن

٦- هرچندکه در برج شرف کوکب مستی
از آه سماسای غریبان خذری کن

۷- خواهی که رسی بر فلك وصل نظامی
چون ناله باه سحری هم سفری کن

مفعول مفاعیل فعولن

H1 29a, E 35a, A 113b

(1a) سرکوچهٔ] سرکوی H1 ا (b) سوختکازا] سوختکانت eh1
(4a) می کند] : می کوید H1 (6a) شرن] فلك E

۱- ای نقش بند چین خجل از روی رنك آمیز تو
وی غرقه جان در خون دل از صلح جنك آمیز تو

۲- کفتم که نام خویش را خواهم سك کویت کنم
کفتا که بیزاریم ما از نام ننك آمیز تو

۳- دشنام ما پیوسته باد شنام دشمن می دهی
تاکی بسوز جان ازین شهد شکر آمیز تو

٤- آواره بلبل در چمن از نالهٔ شبهای من
صد پاره کل را پیرهن از روی رنك آمیز تو

٥- عمر نظامی ای صنم در انتظار وصل تو
آخر شد و آخر نشد عهد ورنك آمیز تو

مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن

H1 31a, A 114a

(1b) عرقه] غرق h_1 (5a) عمرنظامی] غم نظامی H_1
[وصل تو] هجر تو H_1

۱- در دور چشمت ای صنم آفتاب دو
چندان گریست دیدهٔ که شیستیم دست از و

۲- دیوانه ازچه کشت و بدشت ختن فتاد
کر مشك بو نبرد از آن زلف مشك بو

۳- ای باد آرزوی من از زلف او مپرس
پیش من آرزو که همنیست آرزو

٤- ای دل غمش بخور که بنوشی شراب وصل
زیرا خدای گفت کلوا وواشربو

٥- در جشت وجوی سرو قد دلغریب تو
کوکو زنان چو فاخته کریم کو بکو

٦- دویت ندید و کفت نظامی زمه به است
دویت ندید بود از آنت نديد دو

مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن

H1 31a, E 35b, A 114a

(1a) دردور] دور ازتو H_1 دور از در E
(5b) زنان] زمان h_1 چوفاخته e .

16

۱- ای ماه دخت پرتو انوار الهی
وی زلف سیاه تو سراپردهٔ شاهی

۲- انها که بدین روی ترا وصف توای دوست
گویند که ماهی و ندیدند کماهی

۳- آن روز بمن بود و مهر از رخ و زلفش
آندم که کجا بود سپیدی و سیاهی

٤- گویند شب قدر بسالی بود اما
زلفین سیاه تو دو قدر است بماهی

٥- در دور جمالت بنظامی شب هجران
چون سلسلهٔ زلف تو شد نامتناهی

مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن

H1 34a, A 114b

(1a) پرتو] مطلع $\underline{H_1}$ (2b) ندیدند] ندانند $\underline{h_1}$
(5b) زلف تو] زلف $\underline{h_1}$

17

۱- چونکه دهقان ازل کشت روانها را کشت
۲- چرخ گردان قضا رشتهٔ جانها را رشت
۳- خاك من دست ارادت بمی ناب سرشت

٤- عیب رندان مکن ای زاهد پاکزه سرشت
٥- که گناه دگران بر تو نخواهند نوشت

٦- رقم رزق و ریا از ورق دل بتراش
۷- پیش حق جرم نهان به بود از طاعت فاش
۸ خاطر هیچ کس را بملامت مخراش

۹- من اگر نیکم و گر بد تو برو خود را باش
۱۰- هر کس آن درود عاقبت کار که کشت

۱۱- گرچه در کار کنه نیست مرا هیچ بدل
۱۲- همچو من نیست بالطاف خدا نیز محل
۱۳- دارم امید بدارای جهان عزّ و جلّ

فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن

H1 12b, E 33b, A 110b

(2) چرخ] حرخ و $\underline{A}$ (5) دگران] دگری $\underline{EA}$
(6-9) $\underline{H_2}$ de rūbâî olarak yazılmış (12) خدا] خذا $\underline{E}$

۱٤- ناامیدم مکن از سابقهٔ روز اجل
۱۵- توچه دانی که پس پرده که خوبست وکه زشت
۱٦ - درهمه دیر مغان نیست چو من باده پرست
۱۷ - زانکه من مست وخراب آمدم ازعهد الست
۱۸ - چون جز او نیست در افاق جهان هرچه که هست
۱۹- همه کس طالب یارند چه هشیار چه مست
۲۰- همه جا خانهٔ عشقست چه مسجد چه کنشت
۲۱- من ازین پس زوم درپی هربی سروپا
۲۲- بس بود گوشهٔ میخانه مرا راهنما
۲۳ - تابود پیر مغان معتکف دیر فنا
۲٤- سرتسلیم من وحشت در میکده ها
۲۵ - مدعی گر نکند فهم سخن گوسر وحشت
۲٦- از ریاچند زنی طعنه باین مستیٔ حسن
۲۷- شرم از خلق جهان دار وبجود دار نفس
۲۸- کین حکایت چوتو دانند بعالم همه کس

(16) مغان] جهان H_1 باده پرست] شیدای H_1 (23) پیرمغان] دیرمغان E اخشت] خاك H_1

۲۹- نه من از پردهٔ تقوی بدر افت دم وبس
۳۰- پدرم نیز بهشت ابد دست بهشت
۳۱- زان می ناب کز وپخته شود هرخامی
۳۲- دمآخر بنظامی بنما انعامی
۳۳- کین بگفتت کهی صافی درواشامی
۳٤ - حافظا روز اجل گر بکف آری جامی
۳۵- یکسر از کوی خرابات برندت به بهشت

(29). پردهٔ تقوی] خلقه دعوی E، خلوتِ تقوی H_1 (30) ابد] ازل E (34). روز اجل گر بکت آری جامی] گر بکف روز اجل H_1 (35) برندت به بهشت] دوی تابهشت E

18

۱- چون خیالف از دوچشم اید درون دل روود
یوسف مصری بود کزجاه آب آید برون

۲- چون کشاری رخ بشد نقش دهانت ناید ید
کی نماید ذره هرجاکه آفتاب آید برون

۳- کی شود جان از شکنج زلف شبرنکت خلاص
کس ندیده تشبه کز جنك عقاب آید برون

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن

A 125a

19

۱- خواهم ازهاون کردون که شود نرم تنم
بامیدی که بچشم تو در آیم روزی

۲- طالب لعل توام بارخ چون زرشب وروز
بوکه باید ذرّه کردوم وهدم پیروزی

مفعول مفاعلن مفاعیلن فا

H1 40b, A 125b

(۱) H1 de yok

20

۱- کل گفت بلاله کانی غم اندوخته دل
خونش باش چرا نباشی افروخته دل

۲- کفتاکه تواندرین سخن معذوری
توسوخته دامنی ومن سوخته دل

مفعول مفاعلن مفاعیلن فا

H1 38b, A 115b

(1a) کانی] گای H1 .

21

۱- آنی که هنوز می کنندت از پس
روزان وشبان دعای دولت همه کس

۲- درحسرت آنم که شبی برنهمت
کردست دهد بوسه بر پای توپس

مفعول مفاعلن مفاعیلن فا

H1 38b, A 125b

(1a) بس H1 (2b) پس] بس H1 .

22

۱- که درسر زلف دلرایت نگرم
که درلب لعل جانغزایت نگرم

۲- چندان که من اندر سرو باید نگرم
حیران شده‌ام که در کجایت نگرم

مفعول مفاعلن مفاعیلن فا

H1 39a, A 125b

(2a) چندان که] چنان که A ا باید] پایت H1 .

23

۱- ای بلبل دل واله گلزار رخت
پرکار فلک شکسته درکار رخت

۲- در رشتهٔ غم بدست دلالهٔ عشق
جانها همه می برد ببازار رخت

مفعول مفاعلن مفاعیلن فا

H1 39a, A 125b

24

۱- قدت که چومن هزار دلدادهٔ اوست
یا سرو سهی غلام آزادهٔ اوست

۲- بر روی زمین نیافت هم بالائی
جز سایهٔ او نیز هم افتادهٔ اوست

مفعول مفاعلن مفاعیل فعول

H1 39b, A 126a

(1b) یا] با H1 (2) H1'de yok

25

۱- تا مهر تو در میان جان بنشانم
بنشینم و شمعی بمیان بنشانم

۲- چون آرزوی قد تو ام برخیزد
سروی بمیان بوستان بنشانم

مفعول مفاعلن مفاعیلن فا

H1 39a, A 126a

(1a) درمیان] ازمیان H1 .

26

۱- خطی که ز خد یار بر خاسته شد
تا ظن نبری که حسن او کاسته شد
۲- در باغ رخش بهر تماشاگه جان
گل بوده بسبزه نیز اراسته شد

مفعول مفاعلن مفاعیل فعول

H1 39a, A 125b

27

۱- تا عارض یارم از خط آثار گرفت
در سنبل تر نسترنش بار گرفت
۲- بر برگ گل لعل تو گفتی خط او
طوطی شکر اندر سر منقار گرفت

مفعول مفاعیل مفاعیل فعول

H1 39a, A 126a

(1a) از خط] زخط H1 (2a) لعل] H1.

28

۱- من در تو کنم بتا اگر بگذاری
در گوش تو لولو و در و مرواری
۲- بیرون کشمش بصد هزار خواری
جان از تن خود اگر دوامی داری

مفعول مفاعلن مفاعیلن فا

H1 39a, A 126a

29

۱- اندر برم و بریزم ای طرفهٔ دی
در خانه ترا و در قدح پیش تو می
۲- بیرون کشم و باک کنم اندر پی
از پای تو موزه در بنا گوش تو خوی

مفعول مفاعلن مفاعیلن فا

H1 39a, A 126a

30

۱- ای شمع تو صوفی صفتی پنداری
کین شش صفت از اهل صفایی داری
۲- شب خیزی و نور چهره و زردی روی
سوز دل و اشک دیده و بیماری

مفعول مفاعلن مفاعیلن فا

H1 39b, A 126b
(1a) صوفی] صوبی H1 (2) H1'de yok

31

۱- ای شمع تویی که دامن تر داری
پیوسته عدوی خویش بر داری
۲- درسر داری که برسر افسر داری
هم در سران شوی که درسر داری

مفعولن فاعلن مفاعیلن فا

A 126b
(1) H1'de yok. 1. beyt CLXIX rubâî'nin è. mısra'ı olarak yazılmış

32

۱- گل گفت چه گفت گفت من روی توام
عنبر خوش تر گفت من موی توام
۲- سروی سرازین باغ برآورد و چه گفت
خوش بوی نیم ولی دعاگوی توام

مفعول مفاعلن مفاعیل فعول

H1 39b, A 126b
۱- گفت گفت] گفت H1

33

۱- وقتست که بلبل بگل آشوب کند
فراش چمن بباد جاروب کند
۲- گل پیرهن دریدهٔ خون آلود
از دست رخ تو بر سر چوب کند

مفعول مفاعیل مفاعیل فعول

H1 39b, A 126b
(1a) آشوب] رآسوب H1

34

۱- ای کرده بکودکی ترا صدکس پیش
خدمت بدرِ سرای بیگانه وخویش
۲- ای داده بکودکی هزار دود نزار
دنیا ودرم به بی نوا ودر دیش

مفعول مفاعلن مفاعیلن فا

H1 39b, A 126b

35

۱- صدادر بسته کشودی یا نه
برکوه صفا سعی نمودی یا نه
۲- برمرکب قدرت توبنوك نیزه
زان ترك خطا حلقه ربودی یا نه

مفعول مفاعلن مفاعیلن فا

H1 39b, A 126b

36

۱- دی آن بت سیم ساق بنواخت مرا
بربستر وصل جایگه ساخت مرا
۲- چون چادر شب مرا کشید اندر بر
وانکه چو نحیف برخود انداخت مرا

مفعول مفاعلن مفاعیل فعول

H1 40a, A 127a

(2b) برخود] ازا $\underline{h}_1$.

37

۱- ای سك کوی ترا ماه فلك خلقه بکوش
زمزم دل برجاه ذقنت باده فروش
۲- قصهٔ غصهٔ حال من مسکین امشب
چون سر زلف پریشان تو بکذوث ازدوش

فعلاتن فعلاتن فعلن

H1 38b, A 127a

(2b) پریشان] سیاه $\underline{h}_1$

38

۱- ای روی تو از لطایف آیینهٔ دل
دی شمع چگل ز حسن روی تو خجل
۲- هرکس که ترا دیده بگوید بیقین
سبحانك ما خلقت هذا باطل

مفعول مفاعلن مفاعیل مفعول

H1 38b, A 127a
(۱a) لطایف] لطافت H1 (2a) دیده] دید H1 (b، هذا] h1.

39

۱- ای از رخ تو خجل مه چرخ نشین
درپیش تو رونجالك دار دبت چین
۲- بی زلف و رخ تو روز و شب می گردم
چون کافر درویش نه دنیا و نه دین

مفعول مفاعلن مفاعیل فعول

H1 38b, A 127a
(2a) زلف و] زلف A.

40

۱- بکوش تا بکف آری کلید کنج وجود
که می طلب نه توان یافت کوهر مقصود
۲- تو چاکر در سلطان عشق شوای دل
که هست عاقبت کار عاشقا محمود

مفعول مفاعلن مفاعیل فعول

H1 38b, A 127a
(2a) ای دل] ایا می H1.

41

۱- تو خفته بدی که من همی کردم تر
از آب دو دیده آستان در تو

H1 40b, A 127b

42

۱- شد ضعیف از درد ابرویت مه نوا انچنان
می نماید استخوان پهلویش از لاغری

H1 40a, A 127b
(1a) انچنان] انچن تك H1